

Analýza výskytu a latence domácího násilí v partnerských vztazích

Autorský tým

David Dohnal
Petra Hokr Miholová
Veronika Šprincová
Simona Domesová

Realizační tým

Jitka Poláková
Ladislav Klika
Jiřina Voňková
Kamil Kunc

březen
2017

Vydává Odbor rovnosti žen a mužů Úřadu vlády ČR v rámci projektu „Domácí násilí a genderově podmíněné násilí / Uplatňování hlediska rovných příležitostí žen a mužů a podpora sladování pracovního a soukromého života“ (reg. č. NF-CZ13-PDP-2-002-01-2014) podpořeného grantem z Norska.

Obsah

Analýza výskytu a latence domácího násilí v partnerských vztazích	1
Úvod.....	3
1. Vymezení pojmů	5
1.1 Domácí násilí v kontextu partnerských vztahů	5
1.2 Konceptuální definice domácího násilí	6
1.2.1 Vnímání domácího násilí státním a veřejným sektorem ČR.....	9
1.3 Operacionalizovaná definice domácího násilí.....	12
2. Shrnutí nejvýznamnějších výzkumů výskytu domácího násilí v ČR.....	13
2.1 Metodologické ukotvení výzkumů	13
2.2 Operacionalizace domácího násilí v české výzkumné praxi	28
2.3 Komparace hlavních závěrů.....	43
2.3.1 Míra viktimizace.....	44
2.4 Shrnutí	67
3. Komparace českých výzkumů se závěry obdobných výzkumů realizovaných v zahraničí	75
3.1 Rakousko.....	76
3.2 Švédsko	79
3.3 Velká Británie	83
5. Státní politiky Rakouska, Švédska a Velké Británie	87
5.1 Rakousko.....	87
5.1.1 Preventivní opatření.....	89
5.1.2 Postavení obětí, poškozené/ho a pachatele v trestním a civilním řízení	93
5.1.3 Služby poskytované obětí domácího násilí	103
5.1.4 Práce s násilnou osobou.....	106
5.1.5 Spolupráce s neziskovým sektorem (a zapojení samosprávy)	107
5.1.6 Srovnání s Českou republikou	108
5.2 Švédsko	109
5.2.1 Preventivní opatření.....	111
5.2.2 Postavení obětí, poškozené/ho a pachatele v trestním a civilním řízení	115
5.2.3 Služby poskytované obětí domácího násilí	117
5.2.4 Práce s násilnou osobou.....	119

5.2.5 Spolupráce s neziskovým sektorem (a zapojení samosprávy)	121
5.2.6 Srovnání s Českou republikou	122
5.3 Velká Británie	123
5.3.1 Preventivní opatření.....	124
5.3.2 Postavení oběti, poškozených a pachatele v trestním a civilním řízení.....	127
5.3.3 Služby poskytované obětí domácího násilí	128
5.3.4 Práce s násilnou osobou.....	130
5.3.5 Spolupráce státu s neziskovým sektorem a zapojení samosprávy	130
5.3.6 Srovnání s Českou republikou	132
6. Španělsko jako příklad dobré praxe.....	133
7. Doporučení pro ČR.....	139
8. Závěr.....	145
Použité zdroje:	146
První část, zaměřující se na vybrané studie:	146
Druhá část, zaměřující se na státní politiky vybraných zemí:	148

Úvod

Tematika domácího násilí si v České republice hledala svou cestu do veřejného i odborného diskursu velmi pozvolna. Totéž platí i pro veřejné politiky, které se na tuto problematiku začaly zaměřovat až poměrně nedávno. První relevantní výzkumné snahy se začaly objevovat na konci 90. let minulého století. Z počátku bylo téma domácího násilí zkoumáno v kontextu bezpečnostní problematiky v České republice (UNIVERSITAS 1999; UNIVERSITAS 2001). Od té doby byla v České republice realizována řada výzkumů kvantitativního či kvalitativního charakteru, věnujících se tématu domácího násilí v partnerských vztazích. V řadě výzkumů již zdaleka nejde jen a pouze o určení míry výskytu partnerského násilí ve společnosti (primárně se doposud jedná o partnerské násilí na ženách), ale detailní analýzy byly podrobeny rovněž dílčí otázky a aspekty partnerského násilí.

Postupem času dochází k prolamování společenské tabuizace tématu partnerského násilí, a to jak v očích veřejnosti, tak veřejného sektoru. Současně s prohlubující se mírou poznání se nabízí prostor pro zhodnocení dosavadních výzkumů, a to jak z hlediska jejich výsledků, tak i z pohledu často opomíjeného, a to metodologie a definičních východisek výzkumu. Právě analýza a komparace dosavadních výzkumů je hlavním cílem první části této studie.

Cílem první části analýzy je přinést ucelený pohled na dosavadní zjištění v oblasti partnerského domácího násilí. Při komparaci dosavadních zjištění bude brán zřetel zejména na metodickou stránku výzkumu. Tím bude zajištěno, že budou komparované výzkumy s obdobnou definiční a metodologickou základnou, případně že budou prezentovány závěry výzkumů s poukazem na jejich významné metodologické odlišnosti. Součástí snah o propojení dosavadních poznatků v této oblasti bude i detailní analýza definičního chápání domácího násilí v českých i zahraničních výzkumech. Cílem je přinést univerzální operacionalizovanou definici domácího násilí, která by se stala budoucím základem pro další výzkum.

Přínos jednotné operacionalizované definice, spolu s metodologickými doporučeními, by v případě jejího užívání v budoucích výzkumech významně napomohl k možnosti zkoumání vývoje tohoto jevu. Užívání jednotné definice a minimálních doporučených standardů výzkumu by, mimo jiného, vedlo k možnosti sledovat různé aspekty domácího násilí (míru roční viktimizace, míru pětiletí viktimizace, spokojenost s prací veřejného sektoru, spokojenost s rozsahem a prací občanského sektoru, vývoj dětí coby svědků partnerského násilí aj.) v čase (de facto by se jednalo o částečnou náhradu longitudinálních studií, jejichž realizace je logisticky a zejména finančně velmi náročná, a i proto zřejmě doposud nebyly v České republice v oblasti výzkumu domácího násilí realizovány). Současně by však zavedení jednotné definice domácího násilí mělo i řadu ryze praktických dopadů, neboť by umožnilo sledovat např. efektivitu

realizovaných opatření, mediálních kampaní, legislativních úprav a v neposlední řadě nepřímo i efektivitu vynakládání finančních prostředků.

Se zvyšováním povědomí o tématu začalo pronikat i do veřejných politik a praxe řady institucí. A právě jim se věnuje druhá část této studie. Cílem je zmapovat přístup i konkrétní opatření ve třech zemích EU, které mají v mnohém odlišný historický a kulturní kontext – Rakouska, Švédska a Velké Británie – a porovnat je se situací v České republice. Zvláštní podkapitola je věnována Španělsku, kde byl do praxe uveden komplexní zákon na ochranu před genderovým násilím.

Ačkoli Česká republika ušla v posledních letech kus cesty, pořád existují oblasti, kde je možné se inspirovat a účinněji usilovat o odstraňování násilí v partnerských vztazích. Z tohoto důvodu je u všech zemí uvedeno stručné srovnání s aktuální situací v České republice. V závěru této části jsou pak formulována konkrétní doporučení, jaké další kroky by bylo vhodné podniknout. Jako klíčový aspekt se na základě zkušeností ze zahraničí jeví prevence. Toto a další formulovaná doporučení považujeme za vhodný podklad pro aktualizaci Národního akčního plánu prevence domácího a genderově podmíněného násilí.

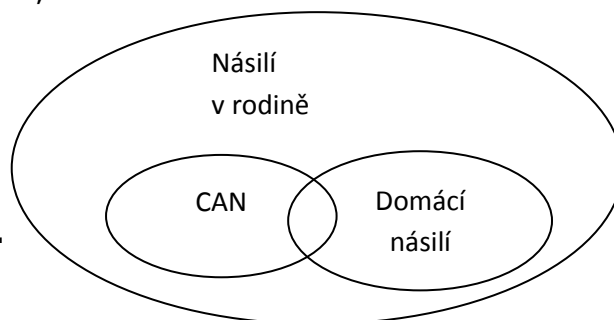
1. Vymezení pojmů

1.1 Domácí násilí v kontextu partnerských vztahů

Jako v každé oblasti výzkumu je nutné pracovat se zavedeným, ustáleným a jednotným pojmoslovím. Již samotné označení „domácí násilí“ ne zcela přesně popisuje zkoumaný fenomén, resp. v sobě zahrnuje několik jevů. Akční plán prevence domácího násilí a genderově podmíněného násilí na léta 2015–2018 (dále jen AP) definuje domácí násilí jako „veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického, ekonomického či dalších forem násilí, k němuž dochází v rodině nebo v domácnosti anebo mezi bývalými či stávajícími manžely, partnery či osobami blízkými, bez ohledu na to, zda násilná osoba sdílí nebo sdílela společnou domácnost s osobou ohroženou tímto násilím“¹. Toto vymezení v sobě zahrnuje několik subkategorií. Na jejich vymezení nepadají mezi autory a autorkami a odbornou veřejností shoda. Komplexní pojetí představili např. Ševčík a Špatenková, kteří chápou domácí násilí jako podmnožinu násilí v rodině, kam kromě domácího násilí řadí i týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte (syndrom CAN).

Obr. 1: Násilí v rodině

Zdroj: Ševčík, Špatenková 2011, s. 24.



¹ Akční plán prevence domácího násilí a genderově podmíněného násilí na léta 2015–2018, s. 6.

V rámci domácího násilí pak autorský kolektiv vymezuje následující složky:

- I. partnerské násilí (manžel x manželka, druh x družka, partner x partnerka, partnerka x partnerka, partner x partner);
- II. generační násilí (páchají ho nezletilé či zletilé děti vůči rodičům);
- III. transgenerační násilí (dopouštějí se ho nezletilá či zletilá vnoučata vůči prarodičům)².

Jelikož cílem tohoto textu je primárně partnerské násilí, budeme se nyní věnovat blíže již pouze tomuto fenoménu, čímž však rozhodně nesnižujeme závažnost ostatních forem domácího násilí a obecně násilí v rodině.

Násilí mezi partnery, v převažujícím chápání pak zejména násilí mužů vůči ženám, je nejčastěji tou subkategorií, kterou si široká veřejnost nejčastěji vybaví při zaznamenání sousloví *domácí násilí*. Přestože se jedná, podle většiny výzkumů, o nejrozšířenější podobu partnerského násilí, rozhodně nejde o podobu jedinou. V obecné rovině totiž může být agresorem a stejně tak i obětí muž i žena. Obdobně se nemusí jednat pouze o heterosexuální, ale taktéž o homosexuální partnerství.

Partnerský vztah sám o sobě může rovněž nabývat řady podob, od zcela neformálních po některou z institucionalizovaných forem. Forma partnerského vztahu tedy není rozhodující. Další skutečností, která přispívá k nejednoznačnému chápání domácího násilí v partnerských vztazích, je otázka společné domácnosti partnerů. Často užívaný termín domácí násilí je zavádějící, neboť může v části veřejnosti vzbuzovat milný dojem, že partnerské násilí se může (musí) odehrávat pouze mezi partnery, kteří sdílejí společnou domácnost. Partnerské násilí se však vyskytuje taktéž mezi partnery, kteří spolu ještě nesdílí, případně už nesdílí společnou domácnost.

Jelikož se u některých autorů a autorek můžeme setkat taktéž s označením *intimate partner violence*, do češtiny obvykle překládaným jako násilí v intimních vztazích, je vhodné upozornit, že partnerské násilí se děje i mezi osobami, „které spolu sexuální vztah (už) nemají, (nikdy) neměly a (pravděpodobně) ani mít nebudou“³.

1.2 Konceptuální definice domácího násilí

Snaha o systematické uchopení fenoménu partnerského násilí trvá již minimálně tři desetiletí, doposud však v řadě klíčových bodů nevedla k očekávaným výsledkům. Mimo již výše představené terminologické nejednotnosti v označování jednotlivých forem domácího násilí nepanuje shoda ani na obecné definici domácího, potažmo partnerského násilí. Jak si však dále ukážeme,

² Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. 2011. *Domácí násilí*. Praha, Portál, s. 26.

³ Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. 2011. *Domácí násilí*. Praha, Portál, s. 25.

na rozdíl od operacionalizované definice v této oblasti nenarážíme na takovou míru roztržičnosti.

V současné době je možné celosvětově identifikovat několik obecných definic, které je možné považovat za stěžejní. **Světová zdravotnická organizace** (WHO) definuje intimní partnerské násilí jako:

„chování intimního partnera či bývalého partnera, které způsobuje fyzické, sexuální nebo psychické zranění, včetně fyzické agrese, sexuálního nátlaku, psychického týrání a kontroly chování“⁴.

Valné shromáždění **Organizace spojených národů** (OSN) přijalo na svém zasedání v prosinci 1993 následující vymezení, podle něhož je násilím na ženách:

„jakýkoliv čin genderově podmíněného násilí, který vede nebo může vést k fyzické, sexuální či psychické újmě či utrpení žen, včetně hrozeb takovýmito činy, nátlaku nebo svévolného zbavení svobody, ať už ve veřejném či soukromém životě“⁵.

Organizace amerických států (OAS) v roce 1994 definovala násilí na ženách jako:

„jakýkoliv čin nebo chování založené na pohlaví, které ženě způsobí smrt nebo fyzické, sexuální či psychologické zranění či utrpení, ať už ve veřejném nebo soukromém životě“⁶.

Podle **Centra pro kontrolu chorob a prevenci** (CDC) při americkém ministerstvu zdravotnictví intimní partnerské násilí:

„zahrnuje fyzické násilí, sexuální násilí, stalking a psychickou agresi (včetně nátlakových taktik), ke kterému dochází ze strany současného nebo minulého intimního partnera (např.: manžel/manželka, partnera/partnerky, přítele/přítelkyně nebo dlouhodobějšího sexuálního partnera)“⁷.

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (dále jako „Istanbulská úmluva“) vymezuje domácí násilí (fakticky se jedná o partnerské násilí) jako:

⁴ World Health Organization. *Violence against women*. Dostupné z: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/>.

⁵ Organizace spojených národů. 1993. *Declaration on the Elimination of Violence against Women*. Dostupné z: <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>.

⁶ Organizace amerických států. 1994. **Inter-American Convention On The Prevention, Punishment And Eradication of Violence Against Women, Convention of Belem do Para**. Dostupné z: <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-61.html>.

⁷ Centers for Disease Control and Prevention. *Intimate Partner Violence Surveillance*. 2015. Dostupné z: <http://www.domesticviolencelondon.nhs.uk/1-what-is-domestic-violence-/1-definition.html>.

„všechny akty fyzického, sexuálního, psychického nebo ekonomického násilí, které se odehrává v rodině nebo domácnosti nebo mezi současnými či bývalými manželi nebo partnery, bez ohledu na to, jestli pachatel sdílí nebo sdílel společné obydlí s obětí“⁸.

Britská vládní definice je svým obsahem širší a hovoří komplexně o domácím násilí a zneužívání (zahrnuje tedy jak partnerské násilí, tak mezigenerační násilí), které definuje jako:

„jakýkoliv akt ovládání, donucování či vyhrožování, použití násilí nebo zneužití mezi osobami staršími 16 let nebo osobami, které jsou či byly intimními partnery nebo členy rodiny, bez ohledu na pohlaví nebo sexuální orientaci“⁹.

Z německého jazykového prostředí můžeme uvést často užívanou definici, dle které:

„k domácímu násilí dochází formou výhrůžek či aktů výhrůžek fyzického, psychického či sexuálního násilí mezi osobami v rámci existujícího nebo zaniklého manželského nebo obdobného vztahu“¹⁰.

Výčet definic by mohl být významně delší, avšak uvádění dalších definic by nebylo účelné. Již z tohoto výčtu hlavních vymezení domácího (partnerského) násilí je zřejmé, že většina konceptuálních definic domácího násilí se obsahově poměrně značně překrývá. Společnými určujícími prvky prakticky všech konceptuálních definic jsou zejména následující oblasti:

1) **Hrozba či použití násilí** – může se přitom jednat o násilí psychické, fyzické, sexuální, případně i ekonomické. Některé definice explicitně taktéž uvádějí použití donucování nebo snahy o ovládání či kontrolu ze strany agresora.

2) **Rozličné formy vztahu** – k partnerskému násilí může docházet mezi partnery bez ohledu na podobu jejich vztahu. Může se tedy jednat o institucionalizované (sňatek, registrované partnerství) či neformální typy (druh-družka, přítel-přítelkyně...) partnerských vztahů.

3) **Současný či bývalý partner** – často zdůrazňovanou skutečností v konceptuálních definicích partnerského násilí je taktéž fakt, že k agresi může docházet i ze strany bývalého partnera/partnerky, tedy že násilné jednání může pokračovat i po ukončení vztahu. Typickým příkladem takového jednání může být například pronásledování (stalking), na nějž explicitně upozorňuje např. definice CDC.

⁸ Rada Evropy, Shromáždění pro prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, CETS 210, čl. 3b. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>.

⁹ National Health Service. *Domestic Violence London*. Dostupné z: <http://www.domesticviolencelondon.nhs.uk/1-what-is-domestic-violence-/1-definition.html>.

¹⁰ Schwander, M. 2003. Interventionsprojekte gegen hausliche Gewalt. In: *Schweizerische Zeitschrift fur Strafrecht*, 121, č. 2, s. 196.

4) **Bez nutnosti společné domácnosti** – na skutečnost, že společná domácnost není rozhodující pro vymezení partnerského násilí explicitně nutná, upozorňují pouze některé definice (v našem přehledu pouze definice Rady Evropy), přičemž ostatní definice tuto skutečnost neřeší, tudíž a priori společnou domácnost jako definující charakteristiku partnerského domácího násilí nechápou. Zdánlivý nesoulad mezi často užívaným termínem *domácí násilí* a skutečností, že k jeho vzniku není nutné sdílení téže domácnosti oběma partnery, je však velmi dobře vysvětlitelný. Pojem domácí je totiž nutné chápat spíše ve smyslu neveřejné, skryté. Partnerské násilí se totiž ve velké většině případů odehrává skrytě, v soukromí.

5) **Genderová nepodmíněnost partnerského domácího násilí** – jak už bylo naznačeno výše, mezinárodní definice reflektují (ať už explicitně, či implicitně), že partnerského násilí se mohou dopouštět jak muži, tak ženy.

6) **Sexuální orientace není podstatná** – doposud relativně opomíjenou skutečností je taktéž výskyt partnerského násilí v rámci LGBT komunity. Tuto skutečnost reflektuje mj. konceptuální definice partnerského násilí užívaná ve Velké Británii, která poukazuje na to, že sexuální orientace partnerů nehraje při definování partnerského násilí žádnou roli.

1.2.1 Vnímání domácího násilí státním a veřejným sektorem ČR

V předchozí části jsme se věnovali konceptuálnímu vymezení partnerského násilí ve vybraných definicích zahraničního původu. Podívejme se proto nyní, jak je pojem domácí, případně přímo partnerské násilí chápáno veřejným i nevládním sektorem v České republice.

Domácí násilí bylo státním sektorem v komplexní rovině dlouhodobě neřešenou oblastí. Ke změně došlo až po přelomu tisíciletí. Významným bylo např. zavedení institutu vykázní fungujícího od roku 2007, které je specificky cílené na pomoc obětem domácího násilí.

Výsledkem komplexní snahy státu potírat domácí násilí byl **Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011–2014** (dále jen NAP 2011–2014). Domácí násilí je zde pojato z širšího pohledu, a to jako násilí v rámci rodiny, tj. zahrnující „násilí ve všech vztazích mezi blízkými osobami, nejen vztahy manželské či partnerské“¹¹. Dále pak plán vymezoval čtyři hlavní znaky, jejichž souběžné naplnění je nezbytné k určení, zda se v dané situaci jedná o domácí násilí. Těmito znaky jsou:

- 1) **Opakování a dlouhodobost** – z jednoho útoku jakéhokoliv charakteru ještě nelze určit, zda jde o domácí násilí. Může to však být začátek.
- 2) **Eskalace** – od urážek se stupňuje k psychickému snižování lidské důstojnosti až k fyzickým útokům a závažným trestným činům ohrožujícím zdraví a život.

¹¹ Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011–2014, s. 3.

- 3) **Jasně a nezpochybnitelné rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné** – domácí násilí nejsou vzájemná napadání, hádky, rvačky, spory, kde se role osoby násilné a osoby ohrožené střídají.
- 4) **Neveřejnost** – probíhá zpravidla za zavřenými dveřmi bytu či domu, stranou společenské kontroly.¹²

Ve výše zmíněném dokumentu však nenajdeme explicitní definici domácího násilí. To se změnilo až s přijetím **Akčního plánu prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2015–2018** (dále jen AP 2015–2018). Ten nabízí následující definici domácího násilí:

„veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického, ekonomického či dalších forem násilí, k němuž dochází v rodině nebo v domácnosti anebo mezi bývalými či stávajícími manžely, partnery či osobami blízkými, bez ohledu na to, zda násilná osoba sdílí nebo sdílela společnou domácnost s osobou ohroženou tímto násilím.“¹³

Opět se jedná o definici domácího násilí v širším pojetí, jež zahrnuje jak partnerské násilí, tak i mezigenerační násilí. V textu této definice najdeme čtyři z šesti definičních prvků identifikovaných v hlavních zahraničních definicích (hrozba či použití násilí, rozličné formy vztahu, současný či bývalý partner, bez nutnosti společné domácnosti). Naopak v definici není explicitně zmíněna genderová nepodmíněnost a sexuální orientace. Absence této dvojice témat částečně vychází ze skutečnosti, že definice pracuje s širším pojetím domácího násilí. Současně však platí, že stávající znění definice z domácího násilí nikterak nepředjímá pohlaví agresora a oběti, ani jejich sexuální orientaci. V rámci rozšiřování povědomí o partnerském násilí na mužích, resp. mezi členy LGBT komunity, by však bylo vhodné konceptuální definici doplnit i o tyto dvě sféry partnerského násilí.

Pakliže tuto definici konfrontujeme se čtyřmi hlavními znaky definujícími domácí násilí, pak zjistíme, že definice obsahuje pouze jeden z klíčových znaků, a to veřejnost daného jednání. Přestože se tedy na jedné straně definice domácího násilí z AP 2015–2018 podstatně neliší od zahraničních definic, svým obsahem pouze v malé části reflektuje čtyři typické znaky domácího násilí definované v NAP 2011–2014.

V rámci státní, resp. veřejné sféry je však v České republice možné nalézt taktéž jiné definice domácího násilí. **Český statistický úřad** v sekci *Základní pojmy z oblasti „genderu“* definuje užívané pojmy, mezi nimiž je:

„Domácí násilí / násilí v rodině = opakované a dlouhodobé násilí, kterého se dopouští dospělá nebo mladistvá osoba na svých blízkých (oběti mohou být manžel/manželka, druh/družka, rozvedení manžel/manželka, dítě, rodič,

¹² Tamtéž, s. 1.

¹³ Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2015–2018, s. 6.

prarodič). Domácí násilí má podobu fyzického, psychického, sexuálního, ekonomického či jiného násilí, nejčastěji jejich kombinace, jehož intenzita se stupňuje. Domácí násilí je vědomá činnost. Začíná opakujícími se útoky proti lidské důstojnosti, k nim se zpravidla postupně přidávají útoky proti zdraví a v konečném stádiu může přejít v útoky proti lidskému životu. Domácí násilí se liší od ostatních forem delikventního chování tím, že vytváří vztah závislosti oběti na násilné osobě, je zaměřeno na získání moci násilné osoby nad obětí a probíhá v soukromí, tedy ve skrytu, mimo kontrolu veřejnosti. Charakteristickým rysem domácího násilí je skutečnost, že se pro svou trvalost a různou intenzitu násilných aktů postupně stává součástí běžného života. Více než 90 % obětí domácího násilí jsou ženy.“¹⁴

Je zřejmé, že takové vymezení bylo motivováno snahou o maximální popisnost výše uvedené definice, o čemž svědčí, že její součástí jsou i detailní skutečnosti, které nejsou pro definice obvyklé a ani vhodné (uvedení odlišností od jiných forem delikventního chování, nebo údaj o podílech obětí domácího násilí z řad žen). Uvedené vymezení domácího násilí užívané ČSÚ pak ukazuje úskalí, které v sobě nese spojování partnerského a mezigeneračního násilí do jediné definice. Některé skutečnosti přitom platí pouze pro jednu subkategorii domácího násilí, což platí zejména o charakteristikách násilné osoby a oběti a formě jejich vztahu.

Přesto je tato definice zajímavá třemi skutečnostmi. V první řadě je to zdůraznění skutečnosti, že domácí násilí nedefinuje jediný, izolovaný atak, ale že jde o „opakované a dlouhodobé“¹⁵ jednání. Druhou skuteností, která si zaslouží pozornost, je poukaz na postupnou eskalaci násilného jednání. V neposlední řadě je definice domácího násilí užívaná ČSÚ odlišná ve zdůraznění soukromého charakteru domácího násilí, které „probíhá v soukromí, tedy ve skrytu, mimo kontrolu veřejnosti“¹⁶.

Tři výše zdůrazněné skutečnosti přitom odpovídají třem ze čtyř znaků, které byly jako hlavní znaky domácího násilí vymezeny v NAP 2011–2014. Pokud tedy srovnáme definici ČSÚ s tou, která je obsažena v AP 2015–2018, definice ČSÚ ve významně větší míře zohledňuje čtyři typické znaky domácího násilí vymezené v NAP 2011–2014.

Při hodnocení a konstrukci každé konceptuální definice je nutné, kromě obsahové roviny (tedy toho, co definice obsahuje), vhodně zvolit i lingvistickou formu. Zejména u společensky citlivých témat je nutné dbát na to, aby forma definice popisovala danou věc takovým způsobem, aby ve společnosti ani u všech relevantních aktérů nevzbuzovala ostych, případně téma netabuizovala. Takovouto oblastí je právě i téma domácího násilí.

Z tohoto pohledu se mohou některé části definice užívané ČSÚ jevit jako nevhodné. Platí to zejména pro zmínku o postupném vytváření „závislosti oběti

¹⁴ Český statistický úřad. <https://www.czso.cz/documents>.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž.

na násilné osobě¹⁷. Tato formulace může u některých osob umocnit např. obavy z odchodu od agresivního partnera, případně může snižovat sebedůvěru obětí. Její přítomnost v definici se navíc jeví jako nadbytečná a její případné vypuštění by nemělo vliv na rozlišovací schopnost definice.

Navržená konceptuální definice partnerského domácího násilí

Na základě výše uvedených definic partnerského domácího násilí užívaných v České republice navrhuje níže uvedenou definici, která vychází z hlavních definičních znaků partnerského násilí a obecného chápání tohoto jevu. Partnerské domácí násilí tedy definujeme jako:

Opakované projevy fyzického, sexuálního, psychického, ekonomického či dalších forem **násilného jednání stupňující se intenzity**, odehrávající se v současném či bývalém partnerství, kdy **násilná osoba využívá své převahy** (fyzické, psychické, ekonomické) nad druhou osobou, **bez ohledu na formu jejich vztahu, pohlaví a sexuální orientaci**, k nimž **dochází v soukromí**, bez ohledu na to, zda osoby v partnerském vztahu **sdílejí či sdíleli společnou domácnost**.

1.3 Operacionalizovaná definice domácího násilí

Zatímco účelem konceptuální definice je pomocí slov a konceptů popsat zkoumaný fenomén, operacionalizovaná definice má umožnit empiricky ověřit výskyt jevu či skutečnosti, jež definice popisuje. Jedná se tedy o množinu procedur a postupů, jejichž prostřednictvím lze měřit či hodnotit výskyt definovaného jevu, jehož existence je jinak přímo neměřitelná. Tímto procesem tak dochází k převodu teoretického konceptu do podoby měřitelných znaků. V případě snah o empirické ověřování výskytu domácího násilí je proto nejprve nezbytné identifikovat seznam měřitelných aktivit či situací, jejichž přítomnost lze objektivně měřit, prostřednictvím kterých bude usuzováno na přítomnost domácího násilí u zkoumané osoby.

V oblasti výzkumu domácího násilí doposud nedošlo ke shodě v oblasti operacionalizované definice domácího násilí. V současnosti je situace taková, že de facto každý empirický výzkum kvalitativního či kvantitativního charakteru si vytváří vlastní ad hoc operacionalizovanou definici domácího násilí. Roztříštěnost v oblasti operacionalizované definice a přístupu k její tvorbě je v současné době větší, než je tomu v případě definice konceptuální. Neexistence ustálené operacionalizované definice je přitom zásadní z pohledu prohloubení poznání o vývoji domácího násilí.

Rozrůzněnost operacionalizovaných definic užitých v jednotlivých realizovaných výzkumech vede k tomu, že výstupy z výzkumů jsou mezi sebou obtížně srovnatelné. Jelikož se každá definice více či méně liší, pak taktéž zkoumá něco

¹⁷ Tamtéž.

mírně odlišného. Vlivem této skutečnosti tak není možné objektivně říci, zdali se např. liší míra výskytu domácího násilí mezi dvěma cílovými skupinami v rámci dvou odlišných výzkumů. Rovněž tak, což můžeme považovat za ještě závažnější skutečnost, není možné sledovat prostřednictvím srovnání jednotlivých výstupů např. vývoj roční či pětileté míry viktimizace, či ověřovat efektivitu a přínosy jednotlivých komunikačních kampaní zaměřených na témata spojená s domácím násilím. Existence a užívání jednotné operacionalizované definice napříč výzkumy domácího násilí v České republice by, při splnění minimálních požadovaných charakteristik výzkumu¹⁸, mohla částečně nahradit finančně velmi nákladné longitudinální studie, které doposud nebyly v ČR realizovány. Právě longitudinální studie by přitom mohly nabídnout odpovědi na otázky, které není možné v rámci průřezových studií (cross-sectional design) získat.

2. Shrnutí nejvýznamnějších výzkumů výskytu domácího násilí v ČR

V České republice již byla realizována řada studií s tématem domácího násilí, které se lišily v zadavateli, cílech výzkumu, použitém metodologickém přístupu a v jejich zjištěních. Cílem druhé kapitoly je proto představit hlavní zjištění jednotlivých výzkumů. Důraz přitom bude kladen na metodologii výzkumů, která je pro kvalitu a použitelnost zjištění jednotlivých výzkumů klíčová. V jednotlivých podkapitolách bude při komparaci výzkumů vždy postupováno chronologicky, a to s cílem reflektovat vývoj, k němuž v průběhu času došlo v oblasti výzkumu domácího násilí v České republice.

2.1 Metodologické ukotvení výzkumů

Výzkum tématu domácího násilí je možné uchopit jak z kvalitativního, tak kvantitativního pohledu. V obecné rovině nelze určit, který z dvojice výše uvedených konceptuálních přístupů je lepší. Vždy totiž záleží na cílech výzkumu, s ohledem na něž je nutné volit vhodnou metodologii. Podívejme se proto, jaké výzkumné techniky byly použity ve vybraných výzkumech realizovaných v rámci České republiky.

Prvním z výzkumů, který byl zařazen do této studie, byl výzkum realizovaný v roce 2003 v rámci projektu Mezinárodní výzkum násilí na ženách (IVAWS), jehož výstupem v České republice byl sborník příspěvků nazvaný **Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině**¹⁹ (dále taktéž jen IVAWS 2003). Jak sám autorský kolektiv přiznává, metodologie výzkumu včetně

¹⁸ Viz níže.

¹⁹ Pikálková, S. (ed.). 2004. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha, SOU AV ČR, 157 s.

operacionalizace proměnných a formulace hypotéz byla stanovena již před zapojením českého týmu do tohoto výzkumu.

Výzkum měl čtyři hlavní cíle:

- 1) stanovit úroveň viktimizace žen v různých zemích a vytvořit základ pro pravidelné viktimizační výzkumy v oblasti násilí v rodině,
- 2) podpořit výzkum v oblasti násilí na ženách v různých zemích světa, zejména v rozvojových zemích,
- 3) zvýšit povědomí o domácím násilí jakožto existujícím sociálním problému,
- 4) poskytnout bázi pro případná legislativní opatření na národní úrovni, zejména v oblasti ochrany obětí, a poskytnout doporučení pro prevenci domácího násilí²⁰.

Z metodologického hlediska je relevantní zejména první z cílů. K jeho naplnění autor a autorky, resp. mezinárodní autorský tým²¹, získali reprezentativní vzorek populace žen starších 18 let. Velikost výběrového vzorku činila **1980 respondentek**, přičemž vzorek byl získán prostřednictvím osobního dotazování s využitím **dvoustupňového náhodného výběru** (náhodný výběr domácností + výběr respondentky dle nejbližších narozenin).

S ohledem na citlivost tématu byly do projektu zapojeny **pouze tazatelky – ženy**. Ty byly v rámci **školení**, kromě standardních náležitostí výzkumu, **specificky seznámeny s problematikou domácího násilí**. Tato část školení se zaměřovala na zajištění respondentek i tazelek při dotazování (emocionální reakce respondentky, návrat partnera při dotazování), informace o službách pro týrané ženy v jednotlivých regionech ČR a jak zacházet s emocionálním stresem, který mohl v průběhu dotazování nastat²².

Obsahové zaměření výzkumu bylo následující:

- Zjištění incidence násilí na ženách, typy násilných aktů včetně sexuálního násilí a jejich frekvence (viktimizace žen během posledního roku, 5 let a během celého života; rozlišovalo se mezi násilím ze strany partnera (současný, bývalý manžel /partner /přítel) nebo násilím ze strany jiného muže než partnera
- Výskyt a frekvence psychických forem násilí na ženách (ponižování, vyhrožování, omezování kontaktů s vnějším světem)
- Ostatní charakteristiky pojící se k násilí: fyzická zranění, nutnost lékařského ošetření, alkohol, drogy

²⁰ Tamtéž, s. 42.

²¹ Metodika výzkumu byla vytvářena zástupci reprezentujícími tři hlavní realizátory výzkumu: United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI), European Institute for Crime Prevention and Control (HEUNI) a Statistics Canada.

²² Pikálková, S. (ed.). 2004. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha, SOU AV ČR, s. 47.

- Postoje a vnímání obětí násilí vztahující se k násilným incidentům
- Ohlášení na policii a práce policie, důvody vedoucí k neohlášení, (ne)spokojenost s prací policie
- Viktimizace a zkušenosti s násilím v dětství (do 16 let) ve výchozí rodině – jak u respondentky, tak u partnera
- Základní demografické a statusové charakteristiky respondentky²³

Výše popsanou metodologii tohoto výzkumu je možné hodnotit jako komplexní a odpovídající cílům výzkumu. Osobní forma dotazování v rámci výzkumu domácího násilí umožňuje do výzkumu zahrnout i ženy, které nemají přístup k internetu, nebo je jim internet zakazován jejich partnerem v rámci kontroly a omezování kontaktů s rodinou, přáteli či širším okolím. Zvolená metoda výběru (dvoustupňový náhodný výběr) v systémové rovině ze všech dostupných metodik umožňovala určit míru výskytu domácího násilí v rámci cílové populace nejpřesněji, tj. s nejnižší mírou výběrové chyby. Výsledná velikost vzorku činila 1980, což při velikosti cílové populace (ženy v ČR ve věku 18+ let) odpovídá maximální výběrové chybě $\pm 2,2$ p.b.²⁴ Jako velmi vhodné lze hodnotit zapojení pouze tazatelek – žen. Metodologické ukotvení tohoto výzkumu lze souhrnně hodnotit jako vysoce komplexní a vhodné s ohledem na stanovené cíle výzkumu.

Výzkum necítil pouze na partnerské násilí, ale směřoval k širšímu tématu násilí na ženách. Tomu odpovídala i struktura dotazníku, v níž bylo mj. rozlišováno, zda k násilí došlo ze strany partnera (bez ohledu na formu vztahu) či jiného muže. Z výzkumu tak byly vyčleněny násilné akty ze strany žen. Dotazník taktéž sledoval i zkušenost ženy i agresora s násilím v dětství (zkušenost agresora s násilím v dětství byla zjišťována skrze povědomí partnerky o této skutečnosti, tudíž vypovídací hodnota této informace je nižší, neboť partnerka o násilí prožitém agresorem v jeho dětství vůbec nemusela vědět), zjišťována však nebyla přítomnost dítěte při ataku/atacích agresora. Téma dětí coby sekundárních obětí je přitom velmi závažné.

Druhou studií, která byla zařazena do tohoto výzkumu, je text **Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech**²⁵ (dále taktéž Buriánek 2006). Text se skládá ze dvou, na sobě nezávislých výzkumů (realizovaných dvěma autorskými kolektivy), přičemž je unikátní zejména svým zaměřením na do té doby v ČR zcela opomíjené téma násilí na mužích. Tomu odpovídá i metodologická stránka výzkumu, což v úvodu zdůrazňují již sami autoři a autorky, kteří/které upozorňují na skutečnost, že se jedná o pilotní sondu.

²³ Tamtéž, s. 43.

²⁴ Počítáno dle počtu žen ve věku 18+ let v ČR k 1.7.2003 dle dat Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ).

²⁵ Buriánek, J., Kovařík, J. (eds.). 2006. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha, Triton, 108 s.

Text si klade dva hlavní cíle, a to:

1) poprvé v ČR orientačně zmapovat rozsah domácího násilí vůči mužům a jeho základní souvislosti

2) získat metodologické zkušenosti o možnostech dotazování na toto téma.

Tomu odpovídá i metodologie výzkumu. V případě části věnované násilí na mužích „sběr dat prováděli v rámci praxe studenti ZSF (Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích – pozn. autora), podle dostupných informací šlo o náhodný výběr podle jasně daných pravidel, nicméně s omezenou možností kontroly kvality“²⁶. Konkrétně se jednalo o **dvoustupňový náhodný výběr**, přičemž sběr dat byl opět realizovaný formou **osobního dotazování**. Sami autoři a autorky pak připouštějí, že s ohledem na kvalitu tazatelské sítě není možné zaručit, že byl získán skutečně reprezentativní vzorek populace. Sběr dat byl navíc realizován pouze mezi muži ve věku 18 a více let z Jihočeského kraje. Celkem bylo do souboru zařazeno 458 respondentů. S ohledem na velikost základního souboru, tj. počtu všech mužů v Jihočeském kraji starších 18 let k 1. 7. 2006, je pak tento výzkum zatížen výběrovou chybou až $\pm 4,4$ p.b.

Při konstrukci dotazníku byla předpokládána vyšší incidence psychického násilí ve srovnání s násilím fyzickým, čemuž odpovídala i hlavní část dotazníku. V dotazníku bylo rozlišováno mezi současným vztahem a minulými vztahy. Kromě incidence jednotlivých situací bylo zjišťováno taktéž to, zda dané jednání respondentovi vadilo. Dotazník taktéž zkoumal, zdali se se svými prožitky respondent někomu svěřil, a zdali respondent odešel či ukončil vztah s agresivní partnerkou. Součástí dotazníku byly i nezbytné otázky na sociální a ekonomického charakteristiky respondenta.

Hodnocení metodologie tohoto výzkumu je poměrně komplikované, a to zejména proto, že hlavní účel této studie spočíval primárně ve zmapování přístupu k výzkumu tématu násilí na mužích a jeho odlišnostech oproti výzkumu agrese na ženách. Při správném provedení by výzkum poskytl reprezentativní data o populaci mužů ve věku 18+ let žijících v Jihočeském kraji. Dalo by se pak předpokládat, že v jiných krajích ČR, resp. v ČR jako celku se budou údaje alespoň rámcově blížit uvedeným zjištěním. Vlivem výše popsaných problémů při sběru dat však nelze uvedená zjištění vyplývající z dat pojmát jako plně relevantní. Výzkum přitom při volbě metody terénního šetření zvolil optimální metodu dvoustupňového náhodného výběru a osobního dotazování. Její provedení však, zejména nezkušené sítě tazatelů, nebylo bez výhrad.

Jako nedostačující se pak jeví velikost zkoumaného vzorku. Jakkoliv se totiž může na první pohled, při zvážení velikosti základního souboru (tj. dospělé mužské populace Jihočeského kraje), jevit jako dostačující (např. ve srovnání s šetřením IVAWS), výběrová chyba činí již poměrně výrazných $\pm 4,4$ p.b.

²⁶ Tamtéž, s. 39.

Výběrová chyba nabývá totožné hodnoty jako v případě, kdyby byl výzkum se stejnou velikostí vzorku realizován na celém území ČR²⁷.

S prací tazatelů souvisí taktéž další připomínky. Z textu není patrné, zda tazatelská síť prošla před zahájením sběru dat školením. Dále pak text neuvádí nic o tom, zda mezi dotazovanými byli pouze muži, nebo i ženy. Celkově je tak možné hodnotit metodologickou stránku tohoto výzkumu jako nedostatečnou, a to zejména v oblastech vztahujících se k tazatelské síti.

Další ze studií zařazených do přehledu je výzkum **STEM pro Bílý kruh bezpečí a Phillip Morris ČR** (dále taktéž STEM 2006), který byl taktéž realizován v roce 2006. Výzkum se soustředil na čtyři základní cíle:

- 1) Povědomí o domácím násilí
- 2) Postoj k domácímu násilí
- 3) Zkušenost s domácím násilím mezi partnery
- 4) Reflexe opatření na ochranu proti domácímu násilí.

Míra výskytu domácího násilí byla v tomto výzkumu pouze jedním, a nikoliv prioritním, z témat. Celkově se výzkum více koncentroval na vnímání a povědomí o domácím násilí v rámci české populace. Tomu odpovídá i metodologie výzkumu. Cílovou skupinou byli **obyvatelé a obyvatelky ČR starší 15 let**, přičemž výběr respondentů probíhal na základě **kvótního výběru** (kvótní znaky: pohlaví, věk, vzdělání, region a velikost bydliště). Pro vlastní dotazování byla opět zvolena technika **osobního dotazování**. Celkem bylo v rámci tohoto šetření dotázáno **1690 osob**. Při tomto nastavení pak maximální výběrová chyba může činit až $\pm 2,4$ p.b.

Publikovaný výstup z tohoto šetření se v oblasti metodologie výzkumu omezuje pouze na základní údaje. Není tak např. patrné, zda na výzkumu pracovali tazatelé či tazatelky, případně zda platilo pravidlo, že tazatel/ka i respondent/ka byli stejného pohlaví. Rovněž není možné vyčíst, zda byli tazatelé a tazatelky speciálně školeni na tento projekt s poukazem na specifika domácího násilí. K výběru respondentů a respondentek v rámci osobního dotazování byl v tomto případě využit tzv. kvótní výběr. Základním předpokladem pro správné provedení výzkumu za použití kvótního výběru je znalost výskytu tzv. kvótních znaků v cílové populaci.

Výhodou tohoto způsobu výběru je, v porovnání s náhodným výběrem, zejména jeho nižší finanční náročnost a obecně kratší čas potřebný na terénní fázi výzkumu. Přestože jde dnes o nejrozšířenější metodu výběru dotazovaných v terénních šetřeních, nese s sebou několik nevýhod či rizik, která se mohou

²⁷ Tato skutečnost je dána konstrukcí výběrové chyby, v jejímž rámci velikost základního souboru od určité velikosti, při konstantní směrodatné odchylce, již nemá vliv na potřebnou velikost vzorku.

projevit ve specifických typech výzkumů. Jedná se zejména o výzkumy směřující k určování výskytu konkrétního fenoménu či jevu ve společnosti, případně o výzkumy společensky citlivých témat. Právě v těchto typech výzkumů se může projevit fakt, že výběr dotazovaných je z velké části ovlivněn vůlí tazatelské sítě. Tazatelé či tazatelky mohou za respondenta zvolit kohokoliv, kdo odpovídá zadaným kvótním znakům. Často tudíž tazatelé a tazatelky vybírají za respondenty či respondentky své známé nebo lidi ze svého okolí. Pakliže se jedná o výzkum sociálně citlivých témat, může známost respondenta či respondentky s tazatelem či tazatelkou bránit tomu, aby dotazované osoby odpovídaly, bez ohledu na očekávané společenské konvence. V případě obětí domácího násilí tak může být nepříjemné se k prožití/prožívání této skutečnosti přiznat osobě, kterou zná (ať už osobně, či od vidění).

Navíc tím, že tazatelé a tazatelky se snaží při kvótním výběru získávat dotazované ze svého okolí, může docházet k tomu, že respondenti a respondentky budou pocházet ze sociálních skupin, s podobnou příjmovou strukturou, jakou má tazatel či tazatelka. Často pak dochází k tomu, že ve vzorku jsou disproporcionálně méně zastoupeny osoby z nejnižších a nejvyšších příjmových skupin. Ke zkreslení pak může dojít v případě, že daný zkoumaný jev se v rámci populace častěji vyskytuje právě mezi nízko/vysoko příjmovými skupinami.

Hodnocení metodologie výzkumu STEM pro Bílý kruh bezpečí a Phillip Morris ČR je vhodné rozdělit na dvě části. Pakliže bylo primárním cílem výzkumu zmapovat povědomí české veřejnosti o domácím násilí, lze hodnotit metodiku výzkumu jako plně vyhovující. Velikost vzorku, výběr respondentů a respondentek i metoda sběru dat plně dostačovaly k naplnění stanového cíle. Pro určení výskytu domácího násilí v populaci se však takto uchopená metodologie výzkumu jeví jako nedostačující. Důvodem je zejména kvótní metoda výběru respondentů a respondentek, o jejichž potenciálních rizicích bylo pojednáno výše.

Další studií, která byla zařazena do této studie, je výzkum **Ekonomické dopady domácího násilí v ČR**, realizovaný o.p.s. Profem²⁸ (dále taktéž Profem 2012). Cílem výzkumu bylo poskytnout relevantní odhad nákladů spojených s domácím násilím. K dosažení tohoto cíle byla z pohledu metodologie použita kombinace reprezentativního sociologického výzkumu, sekundárního výzkumu, ankety mezi poskytovateli sociálních služeb a expertních posudků. Studie byla zaměřena pouze na ženy, kterým bylo v době dotazování **18–65 let**.

K určení nákladů spojených s domácím násilím bylo nejprve nutné získat základní vstupní údaje o četnosti domácího násilí a jeho průběhu. K tomu sloužilo reprezentativní sociologické šetření, které bylo realizováno na **vzorku 3000 žen**. Respondentky byly vybrány na základě **kvótního výběru** z on-line panelu, přičemž kvótními znaky byly věk, velikost místa bydliště a kraj. Vlastní sběr dat

²⁸ Kunc, K. a kolektiv. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha, Profem, 72 s.

pak probíhal prostřednictvím **on-line dotazníku**, které vyplňovaly přímo respondentky, tedy bez přítomnosti či asistence tazatelů či tazatelek. Autor a autorky jako výhody této metody uvádějí zejména nižší náklady ve srovnání s osobním (face-to-face) dotazováním a taktéž větší diskrétnost z pohledu respondentek, neboť nemusejí o svých zážitcích hovořit s nikým cizím²⁹. Princip samovyplnění části či celého dotazníku je však možné využít taktéž při osobním dotazování s využitím tištěných dotazníků (PAPI).

Problematickým bodem v rámci zvolené metodiky je zejména kvótní výběr respondentek z on-line panelu. On-line panely jsou složeny z osob, které se do panelu registrují primárně pro získávání odměn. Jedná se tedy o osoby, pro které je nevelká odměna za participaci v on-line panelu dostatečně motivující, tj. v panelu jsou zastoupeni lidé s nadprůměrnými příjmy ve významně menší míře, než je tomu v celé populaci. Dalším faktorem, který má vliv na odlišnosti osob v on-line panelu a v rámci celé populace, je podmínka přístupu k internetu a jeho aktivní využívání. Obecně přitom platí, že vybrané socio-ekonomické skupiny využívají internet významně méně často. To je pravdou zejména pro osoby ve vyšším věku, osoby s nižšími příjmy a obyvatele či obyvatelky venkova. Respondenti a respondentky z těchto cílových skupin v on-line panelech samozřejmě zastoupeni jsou, jejich postoje a chování se však může významně odlišovat od chování většiny ze zástupců a zástupkyň těchto skupin, což se může odrazit i v jejich odpovědích. Velikost vzorku je dostatečná, v rámci výsledků je nutné počítat s výběrovou chybou $\pm 1,8$ p.b. Platí, že vlivem velikost vzorku bude možné provádět třídění druhého stupně taktéž v rámci podmnožiny žen, které se dle odpovědí někdy v životě setkaly s domácím násilím. Nevýhodou on-line dotazování pak v obecné rovině je i nemožnost kontrolovat, zda dotazník skutečně vyplňuje domnělá osoba, případně zda jsou pro dotazování splněny jiné podmínky (v případě dotazování na téma domácí násilí může jít např. o dostatek soukromí či nepřítomnost partnera při vyplňování dotazníku).

Současně je však nutné zohlednit účel tohoto výzkumu, jehož data měla sloužit jako podklad pro další modelování nákladů spojených s domácím násilím. Kolektiv autorů této studie vyčíslené náklady související s domácím násilím hodnotí jako kvalifikované odhady, nikoli jako přesné propočty. Z tohoto úhlu pohledu je možné metodiku užitou v primárním výzkumu chápat mírně odlišným prismaticem. I přesto se však výběr respondentek z on-line panelu jeví jako metodologicky nepřiliš vhodné řešení.

Významným počinem v oblasti výzkumu domácího násilí, konkrétně násilí na ženách, byl výzkum **Violence against women: an EU-wide survey**, realizovaný Agenturou EU pro základní práva (FRA) 2014³⁰ (dále taktéž FRA 2014). Šetření proběhlo ve všech členských zemích EU, a nabízí proto ojedinělou možnost velmi přesného srovnání výskytu domácího násilí v jednotlivých

²⁹ Tamtéž, s. 21.

³⁰ FRA, 2014. Violence against women: an EU-wide survey. Lucembursko, Lucemburk, 198 s.

zúčastněných zemích. Jelikož byl téměř ve všech zemích použit totožný metodologický postup, komparace dat za jednotlivé země není ovlivněna rozdíly v metodologii výzkumu³¹. Cílovou skupinou byly **ženy ve věku 18–74 let**. Respondentky byly do výzkumu vybírány na základě náhodného výběru, a to buď prostřednictvím metody **náhodné procházky, nebo v případě zemí, kde bylo možné získat dostatečně robustní výběrovou oporu, na základě náhodného výběru jednotek** (osob či domácností) z výběrové opory. V případě, že byl výběr realizován na úrovni domácnosti a v domácnosti se nacházelo více žen ve věku 18–74 let, měly respondentky stanovený postup pro náhodný výběr ženy, která se bude účastnit výzkumu. Celkově se podařilo v každé zemi získat minimálně **1500 rozhovorů**, vyjma Lucemburska, v němž bylo realizováno pouze 908 rozhovorů. V případě **České republiky bylo získáno celkem 1620 kompletně vyplněných dotazníků**, čemuž při zohlednění velikosti základního souboru odpovídá výběrová chyba až $\pm 2,4$ p.b.

V rámci technické zprávy z výzkumu jsou velmi přesně popsány i jednotlivé kroky, které předcházely vlastnímu výzkumu. Opět bylo použito pravidlo, že dotazovat se budou **pouze respondentky – ženy**. Ty prošly před zahájením dotazování **školením**, v jehož rámci byla část věnována specifikům dotazování na téma domácího násilí, zvládání stresových situací respondentek či bezpečnosti tazatelek.

Hlavními cíli výzkumu bylo poskytnout první, celoevropsky srovnatelná, data o míře výskytu, podobě a následcích násilí na ženách. Při zohlednění těchto cílů je možné hodnotit použitou metodologii výzkumu jako plně dostačující k jejich naplnění. Metoda výběru respondentek, způsob dotazování, velikost vzorku i ostatní parametry výzkumu jsou s to přinést relevantní zjištění. Vlastnímu dotazování předcházela ve všech zemích pilotáž dotazníku. Vyzdvihnout je pak potřeba i rozsah, v jakém byla metodologická stránka výzkumu prezentována, což svědčí o snaze po transparentním a objektivním pojetí výzkumu.

Další výzkum z roku 2014, jenž byl zařazen do této studie, se naopak věnuje tématu násilí na mužích a seniorech. Studie **Násilí na mužích – sonda do zákoutí partnerských vztahů**³² (dále taktéž Buriánek 2014) je druhým pokusem o uchopení tématu partnerského násilí na mužích. Výzkum proběhl v rámci projektu *Intimate Partner Violence: Follow-up research to IVAWS 2003*. Metodologicky projekt zejména v dotazníkové části navazuje a rozpracovává metodiku projektu IVAWS, kterou doplňuje o některé nové aspekty (např. oblast stalkingu). V rámci tohoto navazujícího projektu byl na přelomu let 2012 a 2013 proveden reprezentativní výzkum na vzorku **1001 respondentů, z řad mužů**

³¹ Ačkoliv se mezi 28 zeměmi vyskytlo několik mírně odlišných metodologických postupů, byl dodržen princip, že všechny jednotky v základním souboru mají stejnou šanci na to, že budou zahrnuty do výzkumu.

³² Buriánek, J., Pikálová, S., Podaná, Z. 2014. *Násilí na mužích – sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha, Univerzita Karlova, 110 s.

ve věkovém rozmezí **18–70 let**. Této velikosti vzorku vzhledem k velikosti základního souboru odpovídá výběrová chyba až $\pm 3,1$ p.b. Respondenti byli vybíráni na základě **kvótního výběru**, což se z důvodů popsaných výše nejeví jako nejvhodnější postup (vliv tazatele či tazatelky na výběr respondenta, riziko znalosti tazatele či tazatelky a respondenta...).

Pro sběr dat byla použita „**metoda CASI kombinovaná s face-to-face dotazováním**“³³. Metoda CASI (Computer-Assisted Self-Interviewing) je obdobná jako on-line výzkum, při němž respondent sám vyplňuje elektronický dotazník. V textu není blíže určeno, jakým způsobem byl dotazník respondentům distribuován, a není ani jasný způsob výběru respondentů (zdali se jednalo o respondenty z on-line panelu, nebo zda k jejich rekrutaci došlo ad hoc). Tato metoda byla kombinována s osobním dotazováním. Důvodem k této kombinaci metodik je nejčastěji potřeba získat do vzorku specifické skupiny respondentů, které nebylo možné oslovit elektronicky. Důvody kombinace metodik v rámci této studie však autoři neuvádějí. Taktéž v textu není uveden poměr dotazníků vyplněných metodou CASI a osobním dotazováním. V případě osobního dotazování není zřejmé, zda na projektu pracovali pouze tazatelé, nebo i tazatelky, případně zda před zahájením výzkumu prošla tazatelská síť školením speciálně věnovaným problematice domácího násilí.

Zvolená metodika se ze zpětného pohledu nejeví jako šťastná, a to zejména z důvodu použití kombinované metodiky, u níž nebyly uvedeny některé podstatné údaje. Velikost vzorku se pak jeví jako spíše podprůměrná. Na jejím základě je sice možné, s výše uvedenou výběrovou chybou až $\pm 3,1$ p.b., určit míru výskytu násilí na mužích, avšak třídění druhého stupně se zde jeví jako problematické, a to kvůli malé bázi respondentů, kteří se v životě s násilím vůči své osobě setkali.

Zcela odlišným typem výzkumu oproti doposud prezentovaným představuje publikace **Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR**³⁴ (dále taktéž Martinková et. al. 2014). Cílem tohoto výzkumu bylo provést analýzu „forem a trendů domácího násilí z hlediska dopadů na oběti i možného působení na pachatele“³⁵. Jednalo se tedy svým zaměřením o **sekundární analýzu, která byla doplněna o dotazníkové šetření**. V první fázi výzkumný tým provedl analýzu legislativní úpravy v oblasti domácího násilí, kterou následně konfrontoval se statistikami věcně příslušných státních institucí (Policie ČR, Ministerstvo spravedlnosti ČR, Probační a mediační služba ČR). Výzkum se soustředil na analýzu vývoje počtu trestných činů týkajících se přímo či nepřímo domácího násilí.

Ve druhé části se autorka a autoři soustředili na **ženy, které byly nuceny v důsledku partnerského násilí vyhledat ubytování a další služby**

³³ Tamtéž, s. 26.

³⁴ Martinková, M, Slavětinský, V., Vlach, J. 2014. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR*. Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 130 s.

³⁵ Tamtéž, s. 9.

v azylových zařízeních. V oblasti metodologie pak text usiluje o maximálně komplexní pojetí, s poukazem na to, že počet vyplněných dotazníků bude relativně skromný. Při přípravě dotazníku spolupracoval autorský tým s pracovníci organizace ROSA, která umožnila taktéž pilotní testování dotazníku u svých klientek. Oslovena byla všechna azylová zařízení registrovaná v době výzkumu v rámci Registru poskytovatelů sociálních služeb MPSV ČR. Tímto způsobem bylo z původně obeslaných 99 zařízení identifikováno 64 zařízení, v nichž v době šetření pobývala alespoň jedna klientka z důvodů partnerského násilí. Dotazníky byly respondentkám distribuovány v tištěné podobě a oslovené **ženy je vyplňovaly samy.**

Celkově bylo rozesláno 226 dotazníků, z nichž se vrátilo 138, přičemž po kontrole **bylo do zpracování zařazeno 124 dotazníků.** Pakliže zohledním velikost základního souboru (tj. počet žen, které v době realizace projektu pobývaly v azylovém zařízení z důvodu předchozího partnerského násilí) a počtu analyzovaných dotazníků, můžeme říci, že data z výzkumu mohou být zatížena maximální výběrovou chybou až $\pm 5,9$ p.b. V případě podobných šetření, která poskytují unikátní náhled do specifického základního souboru (žen využívajících služeb azylových zařízení z důvodu prožitého partnerského násilí) je uvádění výběrové chyby do jisté míry vedlejší, neboť velikost vzorku není určována výzkumným týmem, ale vychází z dosažitelných možností. Přesto ji zde uvádíme, avšak spíše pouze pro orientaci.

Výše uvedená metoda sběru dat s sebou nese z metodologického hlediska jedno potenciální riziko. To spočívá v tom, že zda konkrétní žena vyplní či nevyplní dotazník, závisí pouze na jejím rozhodnutí. Nelze samozřejmě nikoho k vyplnění dotazníku nutit, avšak může dojít k tomu, že specifická skupina potenciálních respondentek se odmítne účastnit výzkumu ze stejného důvodu. Pakliže by tato skupina žen odmítajících participaci ve výzkumu vykazovala shodné specifické znaky, mohlo by v důsledku toho dojít ke zkreslení získaných dat, odpovědi této skupiny respondentek by se mohly významně lišit od žen, které s vyplněním dotazníku souhlasily. Jedná se o teoretické riziko, které je u těchto typů výzkumu přítomno vždy a nelze jej eliminovat. Potenciální možnost výskytu tohoto zkreslení může předurčovat vysoká míra odmítání rozhovoru (resp. nízká úroveň *response rate*). I přes výše uvedenou výtku je však metodika výzkumu plně v souladu se stanovenými cíli.

Další významnou publikací, která bude zařazena do této studie, je text **Ženy jako oběti partnerského násilí – Sociologická studie**³⁶ (dále taktéž Pikálková 2015). Jedná se o druhou složku výzkumu *Intimate Partner Violence: Follow-up research to IVAWS 2003*, který byl základem pro studii *Násilí na mužích – sonda do zákoutí partnerských vztahů*, která byla představena výše. I studie *Ženy jako oběti partnerského násilí* navazuje na projekt IVAWS 2003, a to s cílem poskytnout nová data, která budou komparovatelná s daty z roku

³⁶ Pikálková, S., Podaná, Z., Buriánek, J. 2015. *Ženy jako oběti partnerského násilí – Sociologická studie*. Praha, Sociologické nakladatelství, 162 s.

2003, a umožní tak sledovat změny, ke kterým v období mezi oběma výzkumy došlo. Odlišnosti oproti výzkumu IVAWS 2003 je, že již nebylo zkoumáno násilí na ženách ze strany cizích mužů, ale pouze násilí v rámci partnerských vztahů. Konkrétně bylo cíli autorek a autora:

- stanovení měr viktimizace žen v partnerském vztahu (celoživotní, pětiletá a roční míra viktimizace) a periodicity/temporality útoků
- analýza forem psychického násilí; škála kontrolujícího chování uplatňovaná partnerem
- strategie vyrovnávání se s násilím ze strany partnera; reakce na násilí; spolupráce s policií
- analýza stalkingu (četnost, podoby)
- analýza charakteristik výchozí rodiny respondenta i partnera; analýza mezigeneračního přenosu násilného chování; určení dalších prediktorů viktimizace.

Pro naplnění vytyčených cílů bylo nutné zvolit adekvátní metodologii. Autorský kolektiv zvolil metodu **náhodné procházky** (random-route) a osobní formu dotazování (face-to-face). Na rozdíl od roku 2003 však výzkum probíhal **metodou CAPI/CASI**, kdy část dotazníku vyplňovaly samy respondentky do tabletu, bez asistence tazatelky. Základní soubor tvořily ženy ve věku **18–70 let**, žijící v České republice. Celkově bylo získáno **1502 rozhovorů**. Výběrová chyba při této velikosti základního souboru a vzorku může činit až $\pm 2,5$ p.b. Vlastnímu terénnímu šetření předcházelo školení tazatelek (není zřejmé, zda bylo školení specificky zaměřeno na oblast domácího násilí a zda byly respondentky instruovány o odlišnostech vztahujících se k tomuto tématu), a taktéž na tomto výzkumu participovaly pouze tazatelky – ženy.

Z hlediska analýzy získaných dat je k diskuzi pouze otázka velikosti vzorku. Jak se totiž ukázalo, např. v rámci partnerského vztahu se s některou z forem násilí setkalo 259 žen (17,2 %). Takto početná podmnožina totiž nabízí pouze omezené možnosti analýzy druhého, případně třetího stupně, neboť počet respondentek v jednotlivých podmnožinách vzniklých takovýmto tříděním by byl již velmi nízký. Při hodnocení použité metodologie je možné bez výhrad souhlasit s naprostou většinou základních charakteristik výzkumu, s výjimkou užití kombinované metodiky CAPI/CASI. Ta s sebou nese jistá rizika, která se ukázala jako významná a o nichž bude pojednáno v dalších částech.

Posledním textem zařazeným do této studie je publikace **Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdravotnictví**³⁷, kterou publikovala organizace Profem (dále taktéž Profem 2016). Tato studie navazuje na text Ekonomické dopady domácího násilí v ČR (viz výše), avšak zaměřuje se pouze na specifickou oblast zdravotnictví. Hlavními cíli výzkumu bylo:

³⁷ Hokr Míhlová, P., Ondrušková, J., Dohnal, D. 2016. *Ekonomické dopady domácího násilí*. Praha, Profem, 76 s.

- určit míru výskytu partnerského násilí na ženách
- určit typy zranění utrpěných v důsledku partnerského násilí
- určit podíl žen, které musely v důsledku partnerského násilí vyhledat lékařskou péči
- určit náklady spojené s lékařským ošetřením a léčbou úrazů vzniklých v přímé či nepřímé souvislosti s domácím partnerským násilím.

Výzkum se při přípravě metodologie částečně inspiroval výzkumem *Violence against women: an EU-wide survey*. K dosažení výše uvedených cílů výzkumu bylo jako nejvhodnější forma terénního sběru zvoleno osobní dotazování. Výběr respondentek probíhal na základě metody **náhodné procházky** (s krokem 5), přičemž konkrétní výběr cílové osoby probíhal podle pravidla nejbližších narozenin. Cílovou skupinou v tomto případě byly **ženy ve věku 18 a více let**.

S ohledem na intimní charakter dotazovaného tématu bylo rozhodnuto, že do projektu budou zapojeny **pouze tazatelky – ženy**. Ty navíc prošly před započítím výzkumu **školením**, které, kromě technických záležitostí v rámci sběru dat, bylo **zaměřeno taktéž na specifika spojená s domácím násilím**. Důraz byl kladen na zvládání stresových situací, poskytnutí kontaktu na linku pomoci obětem domácího násilí a taktéž na bezpečnost tazatelek samotných (zejména při příchodu agresivního partnera v době dotazování).

Velikost základního vzorku byla stanovena na **3000 žen**. Důvodem pro vyšší velikost vzorku bylo, aby byl získán dostatečně početný soubor žen, které v důsledku domácího partnerského násilí vyhledaly lékařskou péči v roce 2014. Pro objektivní určení nákladů bylo totiž nezbytné pracovat s údaji za jeden (uzavřený) kalendářní rok, neboť oceňování jednotlivých léčebných výloh probíhalo na základě úhradové vyhlášky Ministerstva zdravotnictví ČR, která je nová pro každý rok. Výběrová chyba při uvedené velikosti výběrového vzorku mohla činit až $\pm 1,8$ p.b.

Částečně mimo výše uvedený přehled stojí kniha *Domácí násilí* autorského kolektivu pod vedením D. Ševčíka a N. Špatenkové. Jako jediný text v této analýze se jedná o teoretický text bez vlastního primárního výzkumu. Tento text byl do studie zařazen coby teoretická opora, a to zejména pro oblast konstrukce obecné a operacionalizované definice partnerského násilí.

Metodologie výzkumů

Název studie:	IWA WS 2003	Buriánek, Kovařík (eds.) 2006	STEM pro BKB 2006	Prof em 2012	FRA 2014	Buriánek et. al. 2014	Martinková et. al. 2014	Pikálková 2015	Prof em 2016
Určování míry	Ano	Ano	Okrajově	Ano	Ano	Ano	Ne	Ano	Ano

výskytu DN:									
Cílová osoba:	Ženy	Muži	Muži a ženy	Ženy	Ženy	Muži	Ženy	Ženy	Ženy
Metoda sběru dat:	Osobní dotazování	Osobní dotazování	Osobní dotazování	On-line dotazování	Osobní dotazování	On-line + osobní dotazování	Samo vyplnění	Osobní dotazování	Osobní dotazování
Způsob výběru respondentů/ek:	Náhodný výběr	Náhodný výběr	Kvótní výběr	Kvótní výběr	Náhodný výběr	Kvótní výběr	Anketa	Náhodný výběr	Náhodný výběr
Reprezentativita:	ČR, ženy 18+	Jihočeský kraj, muži 18+, omezená platnost	ČR, populace 15+	ČR, ženy 18-65 let	ČR, ženy 18-74 let	Muži 18-70 let	Ženy, které v důsledku DN vyhledaly ubytování v azylových zařízeních	ČR, ženy 18-70 let	ČR, ženy 18+
Tematické školení tazatelů/ek o DN:	Ano	Není uvedeno	Není uvedeno	-	Ano	Není uvedeno	-	Ano	Ano
Pohlaví tazatelů/ek:	Pouze ženy	Muži a ženy	Není uvedeno	-	Ženy	Není uvedeno	-	Ženy	Ženy
Velikost vzorku:	1980	458	1690	3000	1620	1001	124	1502	3058

Doporučené minimální standardy výzkumu

Volba metodiky je v případě každého výzkumu vázána primárně na výzkumné cíle a možnosti realizátorů a realizátorek výzkumu (zejm. finanční). Ne vždy je nutné či vhodné, s ohledem na stanovené výzkumné cíle, provádět kvantitativní šetření s několikatisícovým vzorkem. Jak bylo naznačeno výše v přehledu vybraných studií s tematikou domácího násilí, i studie o 124 respondentech je s to poskytnout velmi užitečné a ojedinělé informace. Současně však platí, že při

realizaci výzkumů, které určují prevalenci domácího násilí (ať už mezi ženami, muži či v rámci celé společnosti) by měl výzkum splňovat minimální metodologické standardy, aby získané hodnoty byly relevantní a komparovatelné. Právě z toho důvodu se níže stanovený minimální standard měl týkat primárně výzkumů mapujících míru výskytu DN, resp. míru viktimizace (ať už celkovou, pětiletou či kratší).

Právě stanovení takovýchto minimálních standardů při výzkumech zaměřených na míru výskytu (viktimizaci) domácího násilí by výrazně přispělo ke snazšímu srovnávání dat z jednotlivých výzkumů. Výzkumy by byly oproštěny od vlivu metody dotazování (týká se zejména dvojice osobní dotazování a on-line dotazování) a taktéž by byl garantován minimální kvalitativní standard výzkumů provedených dle doporučené metodiky, a tudíž i předpokládaná kvalita získaných dat.

Pro účely stanovení výše zdůvodněného doporučeného minimálního metodologického standardu je nezbytné vycházet i z reálných možností těch, kdo výzkumy zadávají. Cílem je vytvořit minimální standard, který na jedné straně zaručí komparovatelnost a relevanci dat, a na druhé straně však jeho dodržení nebude pro realizátorky a realizátory výzkumů zásadní překážkou.

Základem doporučeného metodologického standardu je pětice klíčových parametrů výzkumu, a to metoda sběru dat, způsob výběr respondentek a respondentů, tazatelská síť a její školení, cílová osoba a v neposlední řadě velikost vzorku. Právě tyto parametry zásadním způsobem určují kvalitu dat, a proto byly zařazeny do doporučeného minimálního standardu.

Metoda sběru dat

Na základě výše analyzovaných metodologických výzkumů se ukázalo, že ve většině případů se autorky a autoři rozhodli využít metodu osobního dotazování (6 z 9 analyzovaných studií). Tato metoda patří mezi finanční náročnější, jak se však ukazuje, i přes její vyšší náklady ji volili autoři a autorky většiny studií, neboť se jedná o metodu, která je s to zachytit v rámci výběrového vzorku strukturu cílové populace nejpřesněji, tedy s nejmenším výběrovým zkreslením. **Metoda osobního dotazování** je s to zajistit zastoupení všech věkových a sociálních skupin a jeví se jako nejvhodnější pro primární výzkum tématu domácího násilí.

Způsob výběru respondentek a respondentů

Druhým klíčovým aspektem primárního výzkumu je způsob výběru respondentů a respondentek. V současné době se v obecné rovině stává nejpoužívanějším kvótní výběr, a to zejména v oblasti komerčních výzkumů. Tento způsob výběru však s sebou nese několik rizik, která mohou při specifických typech výzkumů vést ke zkreslení výsledků. Jak můžeme vidět v předchozí tabulce, těchto rizik si jsou vědomy i výzkumné týmy zabývající se tematikou domácího násilí, neboť kvótní výběr respondentek a respondentů byl užit pouze v případě 3 z 9

analyzovaných studií. Jako nejvhodnější způsob výběru respondentek a respondentů v rámci výzkumu domácího násilí se jeví náhodný výběr, což potvrzuje i to, že tento způsob užilo 5 z 9 analyzovaných studií. Nejčastější formou náhodného výběru byla tzv. **náhodná procházka (random route) doplněná o výběr konkrétního respondenta/respondentky dle pravidla nejbližších narozenin**. Právě toto provedení náhodného výběru doporučujeme jako nejvhodnější způsob výběru respondentů a respondentek a jako součást minimálního metodologického standardu.

Tazatelská síť

V případě výzkumu domácího násilí je nutné mít vždy na paměti, že se jedná o velmi sensitivní oblast. Je proto potřeba k jednotlivým fázím výzkumu přistupovat tak, aby byl navozen alespoň elementární pocit důvěry mezi tazateli/tazatelkami a respondenty/respondentkami, případně aby u respondentů/respondentek se zkušeností s domácím násilím nedocházelo k jejich sekundární viktimizaci. V několika z výše uvedených výzkumů domácího **násilí na ženách** bylo užito pravidla, že v rámci dotazování budou nasazeny **pouze tazatelky – ženy**. V případech, kdy se výzkum soustřeďuje na respondenty – muže, doposud podobné pravidlo v ČR aplikováno nebylo, přesto se na základě našich zkušeností kloníme k tomu, aby taktéž v případě obětí z řad mužů byly do projektu zapojeny pouze tazatelky – ženy. V jejich případě totiž vnímáme, na rozdíl od mužů, vyšší míru empatie a taktéž nižší riziko toho, že v průběhu dotazování budou na některé odpovědi respondentů reagovat nevhodně či s posměškem.

Součástí práce s tazatelskou sítí před každým výzkumem je nezbytné školení. V případě výzkumů zaměřených na domácí násilí se jedná o natolik specifickou oblast, že součástí minimálních metodologických standardů je i speciální **tematická část školení věnovaná domácímu násilí**. V jejím rámci by měla být tazatelská síť seznámena s pojmem domácí násilí, a zejména by měla být připravena na zvládání stresových situací, k nimž může v průběhu dotazování dojít (rozrušení respondentů a respondentek při vyplňování dotazníku, agresivní reakce ze strany partnera/partnerky, předání kontaktů na odbornou pomoc...). Současně vzhledem k náročnosti výzkumu doporučujeme, aby bylo školení realizováno osobní formou, a nikoliv prostřednictvím videa či dopisu.

Cílová osoba

Pro plnou srovnatelnost výzkumů navrhujeme sjednocení v oblasti cílové osoby. Cílem je dosáhnout stavu, kdy výzkumu budou vypovídat o totožné cílové skupině, a výsledky tudíž nebudou ovlivněny (ne)zahrnutím nejstarších či nejmladších věkových skupin do výzkumu. Proto navrhujeme, aby cílovou osobou byly respondenti a/či respondentky ve věku **18–70 let**.

Velikost vzorku

Poslední z prvků upravených v rámci minimálního metodologického standardu je velikost vzorku. Ta je samozřejmě vždy závislá na cílech a možnostech výzkumu. Obecně platí, že čím větší vzorek, tím lépe, a to ze dvou důvodů. V první řadě s vyšším vzorkem klesá směrodatná odchylka, současně také větší vzorek umožňuje provádět třídění druhého i třetího stupně, jelikož jednotlivé podsoubory jsou ještě dostatečně velké, aby získaná třídění byla statisticky validní. Jako minimální velikost vzorku proto doporučujeme **alespoň 1500 respondentů** (v takovém případě bude maximální výběrová chyba činit $\pm 2,5$ p.b.). Jedná se samozřejmě pouze o doporučené minimum, vztahující se primárně k určování míry výskytu domácího násilí (viktimizace) ve společnosti. V případech, kdy bude výzkum úžeji zaměřen, a určení míry viktimizace bude pouze oporou pro další analýzy, bude vždy na zvážení autorů a autorek, zda nepřistoupí k navýšení velikosti vzorku.

2.2 Operacionalizace domácího násilí v české výzkumné praxi

Jak již bylo zmíněno výše, domácí násilí není přímo měřitelný fenomén, a proto je nutné pro jeho empirickou analýzu nejprve přistoupit k jeho vymezení prostřednictvím objektivně hodnotitelných skutečností. Jelikož v českém prostředí doposud neexistuje žádná takováto operacionalizovaná definice domácího násilí, je cílem této práce takovýto návrh předložit. Při konstrukci takovéto operacionalizované definice budeme vycházet z dosavadní výzkumné praxe, přičemž cílem bude nalézt průsečík společných prvků, které budou při jejich vhodné kombinaci operacionalizovat výše uvedenou obecnou definici partnerského domácího násilí³⁸. Taktéž při této analýze budeme postupovat chronologicky, od nejstarších textů k nejnovějším, a to s cílem zachytit vývoj v operacionalizaci pojmu domácí partnerské násilí.

Na úvod je obecně nutné podotknout, že konstrukce a její zdůvodnění je ve většině prací často opomíjenou oblastí. Autoři a autorky povětšinou nevěnují pozornost zdůvodnění toho, které projevy násilného jednání považují za formu domácího násilí a které nikoliv, případně se této otázce nepřímo vyhýbají tím, že nehovoří explicitně o domácím násilí, ale násilí ze strany partnera. Takovýto postup se může na první pohled jevit metodicky v pořádku, avšak velmi často těmto částem textů předchází teoretické kapitoly věnované ideologickému, geografickému či historickému vývoji pojmu domácí či partnerské násilí. Není pak

³⁸ Snahou je nabídnout operacionalizovanou definici pro potřeby výzkumu partnerského domácího násilí. Nebude se tedy jednat o operacionalizovanou definici, která by byla použitelná v rámci všech typů domácího násilí. Domníváme se totiž, že konstrukce operacionalizované definice domácího násilí platné pro všechny jeho formy není vhodná, neboť projevy domácího násilí se mohou značně lišit dle toho, zda se jedná o násilí partnerské, násilí páchané na seniorech, či násilí na dětech.

překvapující, že závěry těchto výzkumů jsou zkratkovitě interpretovány jako výpovědi o tom, jaký podíl osob se stal obětí domácího partnerského násilí.

Jedním z prvních robustních výzkumů tohoto typu realizovaných v České republice byl projekt realizované v **rámci výzkumu IVAWS 2003**. Tento projekt se zaměřoval obecně na prožité násilí u žen, přičemž současně bylo rozlišováno, zda se daná forma násilného jednání odehrála v rámci partnerského vztahu či mimo něj. Sledovány byly následující druhy násilných aktů:

- A. Vyhrožování, že Vám fyzicky ublíží
- B. Házení věcí nebo úder předmětem
- C. Strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy
- D. Facky, kopání, kousání, úder pěstí
- E. Škracení, pokus o udušení, utopení, popálení, opaření
- F. Nůž nebo pistole
- G. Jiné fyzické násilí
- H. Vynucený sexuální styk
- I. Pokus o vynucený sexuální styk
- J. Osahávání
- K. Vynucená sexuální aktivita s jinou osobou
- L. Jiné sexuální násilí³⁹.

Na základě výše uvedené baterie otázek byla sledována jak obecná viktimizace (kdykoliv v průběhu života), tak i roční a pětiletá viktimizace. Při vyhodnocování pak bylo určováno, zdali se žena setkala alespoň s jedním z výše uvedených druhů jednání v daném období (v rámci celého života, v posledních pěti letech, v posledním roce). Z výše uvedeného seznamu násilných jednání chápeme jako problematický, zejména bod F. Není totiž zřejmé, zda se mělo jednat o vyhrožování užitím nebo o vyhrožování i užití nože či pistole⁴⁰.

Autorský kolektiv v rámci vyhodnocení nehovoří explicitně o domácím partnerském násilí, ale o násilí ze strany partnera, čímž se vyhnuli nutnosti konstruovat operacionalizovanou definici domácího násilí. Na druhé straně je otázkou, zdali si čtenář tento rozdíl uvědomí, a to zejména ve světle toho, že této části předchází kapitola věnovaná vývoji a chápání konceptu domácího násilí⁴¹.

Z pohledu výše navrhované obecné definice tak tento výzkum akcentuje primárně oblasti fyzického a sexuálního násilí, zcela okrajově je pak zahrnuto násilí psychické (pouze bod A). Mimo pozornost tak zcela zůstává násilí ekonomického charakteru a v naprosté většině taktéž projevy psychického násilí.

³⁹ Pikálková, S. (ed.). 2004. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha, SOU AV, s. 49–50.

⁴⁰ Jelikož součástí výstupu nebyl dotazník, nebylo možné ověřit, zda byl tento bod v dotazníku formulován šířeji, neboť se jedná o originální znění.

⁴¹ Tamtéž s. 13–41.

Stranou stojí taktéž sledování asymetričnosti násilného jednání a jeho dlouhodobý charakter.

Výzkum povědomí o domácím násilí realizoval prostřednictvím agentury **STEM taktéž Bílý kruh bezpečí**, a to v letech 2001 a 2006. V prvním z těchto výzkumů byli respondenti a respondentky dotazováni na to, zda mají přímou či nepřímou zkušenost s domácím násilím. Pojem domácí násilí přitom nebyl nikterak specifikován a byl ponechán zcela na představách dotazovaných osob. V roce 2006 pak autorský tým postupoval odlišně, neboť v rámci této otázky „byla respondentům předložena definice domácího násilí“⁴². Ve výstupu z tohoto šetření však bohužel není uvedeno, jaká definice byla dotazovaným předkládána.

Uvedený postup, tedy přímý dotaz na to, zda daný respondent či respondentka má přímou či nepřímou zkušenost (z doslechu) s domácím partnerským násilím, nepokládáme za vhodný. O nevýhodách tohoto přístupu svědčí i to, že je z analyzovaných studií ojedinělý a v žádné jiné studii použit nebyl. V případě zkušenosti z doslechu se jedná o zcela značně zavádějící údaj, neboť pro domácí partnerské násilí je typické, že se odehrává v soukromí a taktéž jeho aktéři a aktérky o něm mluví veřejně relativně zřídka. Otázkou je rovněž věrohodnost takovýchto zjištění „z doslechu“ či schopnost respondenta/respondentky na základě získaných informací zhodnotit, zda se jedná či nejedná o domácí násilí.

V případě přímé, osobní zkušenosti situaci komplikuje hned několik skutečností. V první řadě upozorňujeme na skutečnost, že řada obětí partnerského domácího násilí pokládá některé projevy za běžné formy chování a nechápe se jako oběť domácího násilí. Paradoxem pak může být, že „přímou, osobní zkušenost“ s domácím násilím mezi partnery má nejen oběť, ale taktéž agresor/agresorka. Pouze připomeňme, že výzkum byl realizován na souboru obyvatel a obyvatelek ČR starších 15 let. V logice otázky by tak jeden případ partnerského domácího násilí měl být zastoupen dvojicí kladných odpovědí – od oběti a od agresora, neboť oba dva mají bezpochyby „přímou, osobní zkušenost“.

Problematická je formulace „přímá, osobní zkušenost“ i z jiného pohledu. Představíme-li si dítě, které je přímým svědkem partnerského domácího násilí, jedná se o osobu, která má přímou, osobní zkušenost, nebo by se tento respondent či respondentka měl/a zařadit spíše do kategorie „nepřímá zkušenost (z doslechu)“? Validita takového zjištění je tedy nízká, neboť není příliš jasné, co skutečně měří. Na základě výše uvedené argumentace proto tento způsob zjišťování prevalence domácího násilí pokládáme za nevhodný a nelze jej doporučit pro budoucí užití.

V roce 2006 vyšla v České republice taktéž první studie zaměřená na **Buriánek 2006**. Jak jsme již dříve uvedli, jednalo se o studii, která měla za cíl otevřít

⁴² STEM. 2006. *Výzkum STEM pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR*, s. 15.

diskusi i problematiku mužů coby obětí domácího násilí a otestovat navrženou metodologii pro její výzkum. V případě operacionalizace pojmu domácího násilí pak autorský kolektiv pracoval se seznamem 11 projevů domácího násilí:

- A. Ostřejší výměna názorů
- B. Slovní agrese, nadávky
- C. „Lítaly“ věci vzduchem
- D. Fyzický kontakt během hádky (plácnutí, pohlavek, zatřesení)
- E. Vyhrožování
- F. Cílené ničení blízké věci
- G. Agresivní chování vůči domácím zvířatům
- H. Partnerka se chovala, jako by byl muž méněcenný (málo vzdělaný, vydělává málo peněz)
- I. Partnerka kontrolovala, jak muž nakládá s penězi, do té míry, že o nich prakticky nemohl rozhodovat
- J. Sexuální nátlak: odpírání styku, vynucování styku atd.
- K. Názory, myšlenky nebo pocity muže byly soustavně přehlíženy, znevažovány⁴³.

Studie nezjišťovala, zda se respondent s danou situací setkal (dichotomická škála ano x ne), ale sledovala primárně frekvenci výskytu, a to prostřednictvím čtyřstupňové škály (1 = stále, 2 = často, 3 = občas, 4 = nikdy), a to zvlášť pro minulý a zvlášť pro současný vztah. Souběžně bylo sledováno, jak moc respondenti, kteří danou situaci alespoň „občas“ zažili, vnímají dané jednání jako zatěžující, a to opět s využitím čtyřstupňové škály (1 = bylo to nesnesitelné, 2 = bylo to nepříjemné, 3 = dalo se to snést, 4 = příliš to nevadilo). V neposlední řadě bylo zjišťováno, kdo byl původcem či původkyní takového jednání (1 = muž, 2 = žena, 3 = nelze jednoznačně určit). Uvedený seznam zahrnuje psychické (body A, B, E, F, G, H a K), fyzické (body C a D), sexuální (bod J) a ekonomické (bod I) formy domácího násilí.

Přestože je množství zjišťovaných údajů u jednotlivých situací relativně bohaté (až čtyři údaje pro každý projev domácího násilí), v jejich vyhodnocování autoři a autorky užívají řadu technik a postupů, avšak z textu vystupuje zřetelná absence jasného hodnotícího kritéria, na jehož základě by bylo možné určit, jaký podíl respondentů byl vystaven v současném či minulém vztahu domácímu násilí. Přestože studie nabízí celou řadu datových analýz a výstupů měřících frekvenci či míru vnímané zátěže daného chování, celkové zhodnocení není zcela zřejmé, byť se o něj autoři a autorky pokouší na s. 53–54. Zde je pracováno s konceptem, při němž bychom „přijali občasnou hádku nebo slovní nadávku jako tolerovaný limit“, a na jeho základě stanovují podíl respondentů, jejichž odpovědi jdou nad rámec tohoto limitu. Odůvodnění toho, jak a proč byl tento limit navržen, v textu chybí, a je nutné je tudíž považovat pouze za ad hoc hranici. V rámci námi navrhované obecné definice partnerského násilí pak absentuje v rámci výzkumu zjišťování toho, zda je násilí prakticky jednostranným aktem.

⁴³ Buriánek, J. et. al. 2006. *Domácí násilí*. Kroměříž, Triton, s. 45.

Studie **Ekonomické dopady domácího násilí v ČR** primárně nesměřovala k určení míry výskytu domácího násilí, ale toto určení pro ni bylo nezbytné z pohledu naplnění dalších cílů projektu. Pojem domácí násilí byl operacionalizován do podoby následujících 14 situací:

- A. Opakovaně Vás ponižoval, až jste se cítila bezcenná
- B. Děsil Vás vyhrožováním ublížení Vám nebo někomu blízkému
- C. Fyzicky Vás napadal
- D. Ohrožoval Vás zbraní, například tyčí nebo nožem
- E. Vyhrožoval Vám zabitím
- F. Použil proti Vám zbraň, například tyč nebo nůž
- G. Použil jiný druh násilí proti Vám
- H. Dotýkal se Vás sexuálně přes Váš odpor (např. osahával, líbal)
- I. Sexuálně Vás ohrožoval (nutil k sexu přes Váš odpor)
- J. Měl s Vámi, nebo se intenzivně pokoušel o sexuální styk přes Váš odpor (vaginální, anální nebo orální)
- K. Poslal dopisy, e-maily, smsky nebo pohledy s obscénním nebo ohrožujícím obsahem
- L. Dělal obscénní, ohrožující, nepříjemné nebo tiché telefonáty
- M. Čekal nebo posedával před Vaším bydlištěm nebo zaměstnáním, pronásledoval a pozoroval Vás
- N. Záměrně zasahoval do Vašeho osobního majetku nebo ho ničil⁴⁴.

K tomu, aby byla daná respondentka vyhodnocena jako oběť domácího násilí a zařazena do dalších výpočtů, stačilo, aby zažila alespoň jednu z výše uvedených situací, a to kdykoliv v minulosti, od svých 18 let. Z obsahového hlediska zahrnuje výše uvedené operacionalizované pojetí partnerského domácího násilí formy psychického (body A, B, E, K, L a M), fyzického (body C, D, F, a G) a sexuálního charakteru (body H, I a J). Do výzkumu tak nebyly zahrnuty ekonomické formy partnerského násilí.

Dotazník klade důraz na psychickou stránku domácího násilí. V oblasti fyzického násilí je z logického pohledu problematický bod C, neboť se jedná o zastřešující, obecný, pojem, zatímco další body fyzického násilí (body D a F) mohou být chápány jako podmnožina fyzického napadení. Neboť respondentky měly možnost zvolit více odpovědí, bylo tak možné, že nejprve označí bod C a následně některý z níže uvedených druhů fyzického napadení, přestože měla respondentka na mysli totožné fyzické napadení. Jelikož však k zařazení respondentky do kategorie obětí domácího násilí stačilo uvést i pouze jednu ze situací, ve výsledku by toto nevedlo k žádnému zkreslení údajů.

Druhá práce, která se věnuje obětem partnerského domácího násilí z řad mužů autorského kolektivu **Buriánek, Pikálková, Podaná**, vychází z projektu *Intimate Partner Violence: Follow-up research to IVAWS 2003*. Sběr dat byl realizován na přelomu let 2012/2013. Výzkum částečně přebírá z projektu

⁴⁴ Kunc, K. a. kol. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha, Profem, s. 24.

IVAWS taktéž dotazník. Domácí násilí je tedy v tomto případě definováno baterií následujících forem násilných aktů:

- A. Vyhrožování, že Vám fyzicky ublíží
- B. Házení věcí nebo úder předmětem
- C. Strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy
- D. Facka, kopání, kousání, úder pěstí
- E. Škrčení, pokus o udušení, utopení, popálení, opaření
- F. Nůž nebo pistole
- G. Jiné fyzické násilí
- H. Vynucený sexuální styk
- I. Pokus o vynucený sexuální styk
- J. Osahávání⁴⁵.

Jak respondent s prožitým partnerským násilím je pak vyhodnocen každý respondent, který se alespoň jednou v průběhu života setkal s některou z výše uvedených forem násilných aktů ze strany partnerky.

Oproti původnímu seznamu IVAWS 2003 byly z dotazníku odstraněny dvě formy násilných aktů (vynucená sexuální aktivita s jinou osobou, jiné sexuální násilí). Ve vztahu k seznamu forem násilných aktů tak platí obdobné připomínky jako v případě původní verze dotazníku z roku 2003. V první řadě je zastoupena nedostatečně kategorie psychického násilí (pouze bod A), v případě bodu F není jasné, zda je myšleno až použití, nebo i pouhá výhružka použitím nože či pistole. Zcela pak absentuje oblast ekonomického násilí. Opět ani zde se nesetkáváme s analýzou asymetričnosti násilných projevů ve vztahu.

Výzkum dále rozlišoval, kdo byla násilná osoba, resp. zdali se jednalo o partnerku, jinou ženu či muže. Problematickým bodem v této oblasti pak může být nezahrnutí homosexuálních párů, resp. jejich přiřazení do skupiny mužů bez bližšího rozdělení.

Jako zásadní problém pak vnímáme v případě rozlišení agresora kategorii „ze strany muže“ ještě jinou věc, která je částečně specifická pro výzkum násilí na mužích. Máme za to, že do této kategorie mohou být zařazeny šarvátky či potyčky mezi muži, které se u žen vyskytují ve značně nižší míře. Pakliže dojde po hádce např. na sportovišti, v restauraci aj. mezi dvěma muži ke vzájemné potyčce, pak i tyto incidenty mohou být respondentem přiřazeny do této kategorie. Nejsme si jisti, jestli je tento stav záměrem autorek a autora výzkumu. Domníváme se však, že pravděpodobněji nikoliv, o čemž svědčí i skutečnost, že sám autorský kolektiv v textu této skupině nevěnují příliš pozornosti.

⁴⁵ Buriánek, J., Pikálková, S., Podaná, Z. 2014. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha, FF UK, s. 30.

V rámci projektu ***Intimate Partner Violence: Follow-up research to IVAWS 2003*** byl realizován taktéž výzkum násilí na ženách. V jeho rámci byla použita zcela shodná sada násilných projevů:

- A. Vyhrůžování, že Vám fyzicky ublíží
- B. Házení věcí nebo úder předmětem
- C. Strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy
- D. Facky, kopání, kousání, úder pěstí
- E. Škracení, pokus o udušení, utopení, popálení, opaření
- F. Nůž nebo pistole
- G. Jiné fyzické násilí
- H. Vynucený sexuální styk
- I. Pokus o vynucený sexuální styk
- J. Osahávání
- K. Vynucená sexuální aktivita s jinou osobou
- L. Jiné sexuální násilí⁴⁶.

Jelikož je metodologické a konceptuální pojetí výzkumu zcela shodné s výzkumem IVAWS 2003, budou naše připomínky k výzkumu shodné s připomínkami u výše uvedeného výzkumu. Opět i v rámci tohoto výzkumu platí, že byla zjišťována jak obecná míra viktimizace, tak její pětiletá a roční hodnota. K zařazení respondentky do kategorie ženy s prožitou zkušeností z násilí ze strany partnera či partnerky opět stačil výskyt alespoň jedné z výše uvedených situací.

Autoři a autorky v komentáři k jednotlivým násilným projevům uvádí, že v případě bodu A jsou zahrnuty pouze ty výhrůžky, které u žen vyvolaly skutečný pocit strachu⁴⁷. Tato textace otázky je z našeho pohledu relevantnější, neboť zahrnuje skutečně závažné formy jednání partnera – agresora.

Výzkum Evropské agentury pro lidská práva realizovaný v roce 2014 byl nejrozsáhlejším co do počtu zapojených zemí, ale taktéž co do počtu variant násilného chování, do nichž bylo násilí operacionalizováno. Celkem se jednalo o pět oblastí:

Fyzické násilí

Jak často Vám někdo udělal něco z následujícího seznamu od Vašich 15 let až do této chvíle / v minulých 12 měsících:

- A. Vrážel nebo strkal do Vás?
- B. Dal Vám facku?
- C. Hodil po Vás tvrdý předmět?
- D. Popadl Vás za vlasy nebo Vás za ně tahal?

⁴⁶ Pikálková, S., Podaná, Z., Buriánek, J. 2015. *Ženy jako oběti partnerského násilí*. Praha, SOU AV, s. 29–30.

⁴⁷ Tamtéž, s. 30.

- E. Bil Vás pěstí nebo tvrdým předmětem nebo do Vás kopal?
- F. Popálil Vás?
- G. Zkusil Vás dusit nebo škrtit?
- H. Pořezal Vás nebo Vás bodl, případně po Vás vystřelil?
- I. Tloukl Vám o něco hlavou?

Sexuální násilí

Jak často Vám někdo udělal něco z následujícího seznamu od Vašich 15 let až do této chvíle / v minulých 12 měsících:

- J. Přinutil Vás k pohlavnímu styku tím, že Vás držel nebo Vám nějak ubližoval?
- K. Kromě předchozího, pokusil se Vás přinutit k pohlavnímu styku tím, že Vás držel nebo Vám nějak ubližoval?
- L. Kromě předchozích, přinutil Vás zúčastnit se jakékoli formy sexuální aktivity, když se to nechtěla nebo nebyla schopná odmítnout?
- M. Nebo jste svolila k nějaké sexuální aktivitě, protože jste se bála, co by se stalo, kdybyste odmítla?

Psychické násilí

Jak často Váš současný partner / některý z bývalých partnerů:

- N. Projevuje snahu / snažil se, abyste se nesetkala se svými přáteli?
- O. Projevuje snahu / snažil se omezit Váš kontakt s původní rodinou nebo příbuznými?
- P. Trvá / trval na tom, aby věděl, kde právě jste, způsobem, který se vymyká běžným obavám?
- Q. Zlobí / zlobil se, když mluvíte / jste mluvila s jiným mužem? (nebo jinou ženou, je-li partnerkou žena)
- R. Podezírá / podezíral Vás, že jste nevěrná?
- S. Brání / bránil Vám v rozhodování o rodinných financích a v samostatném nakupování?
- T. Zakazuje / zakazoval Vám pracovat mimo domov?
- U. Zakazuje / zakazoval Vám opustit byt/dům, bere Vám klíče od auta nebo Vás zamyká?

Jak často byste řekla, že Váš současný partner / některý z Vašich bývalých partnerů:

- V. Vás znevažoval nebo ponižoval před ostatními lidmi?
- W. Vás znevažoval nebo ponižoval v soukromí?
- X. Dělal schválně věci, které Vás vyděsily nebo zastrašily, například křičel nebo něco rozbíjel?
- Y. Nutil Vás dívat se na pornografický materiál proti Vaší vůli?
- Z. Vyhržoval Vám, že Vám vezme děti?
- AA. Vyhržoval, že ublíží Vaším dětem?

- BB. Ublížil Vaším dětem?
CC. Vyhrožoval, že ublíží nebo zabije někoho jiného, koho máte ráda?

Jak často se Vám něco takového stávalo? Váš současný partner / některý z Vašich bývalých partnerů...

- DD. Vyhrožoval, že Vám fyzicky ublíží?

Nebezpečné pronásledování

Mohla jste být někdy v situaci, kdy se k Vám nějaká osoba chovala opakovaně urážlivě nebo výhrůžně. Zažila jste v období od 15 let do současnosti / v minulých 12 měsících od konkrétní osoby opakovaně jeden nebo více druhů chování z následujícího seznamu:

- EE. Posílání e-mailů, textových zpráv (SMS) nebo rychlých internetových zpráv, které byly urážlivé nebo výhrůžné?
FF. Posílání dopisů nebo pohlednic, které byly urážlivé nebo výhrůžné?
GG. Urážlivé nebo výhrůžné telefonáty, případně „němé“ telefonáty bez jediného slova?
HH. Umisťování urážlivých komentářů o Vaší osobě na internetu?
II. Sdílení intimních fotek nebo videa Vaší osoby na internetu nebo pomocí mobilního telefonu?
JJ. Bezodůvodné postávání nebo čekání před Vaším domem, prací nebo školou?
KK. Úmyslné sledování Vaší osoby?
LL. Úmyslné zasahování do Vašeho majetku nebo jeho poškozování?⁴⁸

Ve všech případech bylo rozlišováno mezi partnerem (u sexuálního násilí i mezi současným a bývalým partnerem) a jinou osobou. Respondentky mohly odpovídat s využitím pětibodové škály (nikdy, občas, často, stále, nevím). Jak můžeme vidět, výčet situací je skutečně značný. Z technického hlediska je možné namítnout, že takto rozsáhlý dotazník je pro respondentky velmi náročný, a to jak z hlediska časového, tak s ohledem na udržení pozornosti a ochoty odpovídat.

Explicitní operacionalizace definice domácího násilí však v této práci schází. Autorský kolektiv opět pracuje s pojmem „násilí na ženách“, a přestože rozlišuje původce násilného jednání (partner, jiná osoba), operacionalizované definování v práci absentuje. Studie uvádí, jaký podíl žen se setkal v průběhu života / v posledních 12 měsících alespoň s jedním projevem fyzického, sexuálního, psychického násilí či stalkingem ze strany partnera. Takovéto vymezení však není v souladu s většinou obecných definičních konceptů domácího partnerského násilí. Absentuje zejména posouzení asymetričnosti násilného jednání a taktéž to, zda se v některých případech nejedná o izolovaný akt.

⁴⁸ FRA. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. Luxemburg, Publications Office of the European Union, s. 38-90.

Poslední z výzkumů zařazených do této studie je text z dílny sdružení Profem s názvem **Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdraví**. Tento text při operacionalizaci domácího partnerského násilí částečně vychází z výzkumu Evropské agentury pro lidská práva z roku 2014. Taktéž v textu Profemu se můžeme setkat s početným výpisem situací násilného chování. Seznam zahrnoval následující situace:

- A. Trval na tom, že musí stále vědět, kde a s kým jste a co děláte
- B. Pronásledoval Vás, obtěžoval Vás telefonáty, sms, maily (stalking) během vztahu nebo po jeho skončení
- C. Snažil se omezit/zamezit Vašemu kontaktu s přáteli či rodinou
- D. Nepustil Vás do bytu
- E. Podával na Vás záměrně nepravdivá udání či obvinění
- F. Dlouhodobě Vás psychicky ponižoval (říkal, že za nic nestojíte...)
- G. Dělal záměrně věci, aby Vás vyděsil nebo zastrašil (křikem, rozbíjením věcí...)
- H. Dělal věci s cílem vyvolat u Vás pochybnosti o Vašem psychickém zdraví (záměrné matení, schovávání věcí, zbavení svéprávnosti...)
- I. (Do)nutil Vás k podpisu smluv, faktur či jiných dokladů proti Vaší vůli
- J. Zadlužil Vás záměrným neplacením dohodnutých výdajů
- K. Omezoval Vám přístup k rodinným financím a nakupování bez jeho vědomí
- L. Bral Vám Vaš příjem nebo majetek
- M. Omezoval Vás v pohybu (zakazoval Vám vycházet z domu, zamykal Vás, zavíral Vás, přivazoval Vás...)
- N. Odpíral Vám jídlo nebo spánek
- O. Vyhrožoval, že Vám ublíží, nebo Vás zabije
- P. Vyhrožoval, že ublíží, nebo ublížil Vaším dětem, blízkým či domácímu mazlíčkovi
- Q. Vyhrožoval Vám během jízdy, že Vás vysadí, nebo Vás vysadil uprostřed cesty, na neznámém místě
- R. Ničil záměrně věci, ke kterým jste měla velký citový vztah
- S. Ničil záměrně zdravotní pomůcky Vaše, nebo dětí
- T. Vyhrožoval, že Vás ostříhá dohola, nebo Vás ostříhal
- U. Pobízел Vás (fyzicky či slovně) ke spáchání sebevraždy
- V. Vyhrožoval, že Vám zabrání, nebo Vám dlouhodobě bránil ve styku s dětmi
- W. Nutil Vás ke konzumaci drog
- X. Pokusil se / otrávil Vás léky, chemikáliemi či jídlem
- Y. Znemožnil Vám vyhledat lékařskou pomoc
- Z. Osahával Vás, dotýkal se Vás na intimních místech, nebo Vás líbal proti Vaší vůli
- AA. Nutil Vás k sexu nebo sexuálním praktikám proti Vaší vůli
- BB. Nutil Vás k sexu před Vašimi dětmi nebo jinými lidmi
- CC. Zveřejňoval proti Vaší vůli Vaše intimní fotografie nebo zveřejňoval Vaše kontakty a/nebo fotografie v erotických inzerátech
- DD. Snažil se u Vás v průběhu těhotenství vyvolat potrat nebo Vás donutil jít na potrat

- EE. Nutil Vás k několikahodinovým, fyzickým pracím
- FF. Strčil do Vás, nebo Vám dal facku
- GG. Tahal Vás za vlasy, vytrhal Vám vlasy
- HH. Ublížil Vám záměrným způsobem úrazu (strčil Vás ze schodů; podrazil Vám nohy; vyhodil Vás z jedoucího auta...)
- II. Zbil Vás pěstí nebo do Vás kopl
- JJ. Strčil Vás hlavou proti předmětu či zdi
- KK. Hodil po Vás nebo Vás bil tvrdým předmětem
- LL. Použil vůči Vám nůž, střelnou zbraň, paralyzér, elektrický proud či jinou zbraň
- MM. Pálil Vás, opařil Vás
- NN. Dusil Vás, škrtil Vás⁴⁹.

Při porovnání se seznamem situací ze studie Evropské agentury pro lidská práva z roku 2014 je vidět, že část bodů (situací typických pro domácí násilí) byla převzata či modifikována, avšak část situací byla do seznamu přidána na základě zkušeností a poznatků pracovníků organizací pomáhajících obětem domácího násilí, a to s cílem co nejlépe podchytit všechny možné formy a podoby partnerského násilí.

Uvedené situace byly zjišťovány pouze ve vztahu k současnému a bývalým partnerům, nikoliv jiným mužům, přičemž taktéž bylo zjišťováno, zdali se ženy setkaly s danou situací jednou či opakovaně. Na rozdíl od ostatních studií zde autorský kolektiv nepracoval s prostým podílem žen, které zažily v průběhu života alespoň jednu situaci. Naopak se pokusili vytvořit skutečně operacionalizovanou definici domácího násilí na základě hlavních bodů nejvýznamnějších obecných definic. Logika konstrukce této operacionalizované definice vycházela z principu, že v případě těžších forem násilí dostačuje k vyhodnocení ženy jako oběti domácího násilí i jediný výskyt takovéto situace, zatímco v případě mírnějších forem násilí je nutný jejich opakovaný výskyt či výskyt v kombinaci s jinou formou/formami násilných situací. Autory a autorkami zvolená struktura podmínek byla následující:

1. žena se alespoň jednou setkala se situacemi F, X, CC, DD, HH, II, JJ, KK, LL, MM, NN, nebo se opakovaně setkala se situacemi B, C, D, H, L, M, N, O, P, Q, R, S, U, W, Y, Z, AA, BB, FF nebo GG
2. žena se setkala alespoň s kombinací dvou situací, přičemž v případě situací B, D, E, F, M, O, P, Q, W, X, Y, Z, AA, BB, CC, DD stačil i jejich jediný výskyt, zatímco v případě situací C, H, L, N, R, S a U se muselo jednat o výskyt opakovaný
3. pakliže žena zažila situace J, K, T, V, a EE, bylo při jejím zařazení nutné, aby alespoň jednu z těchto situací zažila opakovaně a současně zažila opakovaně ještě jakoukoliv jinou situaci vyjma situace I

⁴⁹ Miholová, P., Ondrušková, J., Dohnal, D. 2016. *Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdraví*. Praha, Profem, s. 24–26.

4. pakliže respondentka zažila opakovaně situaci I, pro zařazení mezi oběti DN musela opakovaně zažít alespoň další dvě situace⁵⁰.

K výše uvedenému pojetí operacionalizace domácího násilí je možné mít několik připomínek. V přehledu situací se rozhodli autor a autorky v několika případech sloučit do jednoho bodu vyhrožování konkrétním aktem i jeho skutečné provedení (body P, Q, T a V). Zatímco v případě vyhrožování danou formou násilného jednání se jedná o násilí psychické, v případě jeho naplnění se již jedná o násilí fyzické. Domníváme se, že uvedené slučování vyhrožování a skutečného naplnění výhrůžek do jediného bodu není vhodné, neboť neumožňuje odlišit formu násilného jednání či zhodnotit jeho závažnost.

Druhou výtku je pak nutné směřovat ke komplikovanosti systému podmínek, který částečně vychází z velkého počtu situací typických pro domácí násilí. Takto vysoký počet situací na jedné straně autorskému kolektivu umožnil zachytit i méně časté formy násilného chování, případně chování, které si sama žena nespojovala s domácím násilím. Na druhé straně takto dlouhý výčet situací je v rámci dotazování časově (a potažmo i finančně) náročný jak pro tazatelky, tak respondentky.

V neposlední řadě výše uvedené operacionalizované vymezení domácího násilí nezohledňuje, zdali se jedná o jednostranné násilné chování jednoho partnera vůči druhému, nebo o násilné chování partnerů vůči sobě navzájem.

Zhodnocení současného stavu operacionalizace fenoménu domácího násilí

Jak bylo naznačeno výše, v oblasti operacionalizace nepanuje shoda v rámci vybraných českých výzkumných prací věnovaných domácímu násilí či násilí na ženách. V některých případech texty v úvodní části pracují s obecnou definicí domácího násilí, a to v jejich různých podobách, avšak následná operacionalizace definice domácího násilí v dalších částech textů povětšinou zcela absentuje. Ve většině případů operacionalizace končí u výčtu prožitých situací typických pro domácí násilí, případně uvedení podílu žen, které v průběhu sledovaného období (v průběhu života, v průběhu posledních pěti let, v průběhu posledního roku) prožily některou ze situací typických pro domácí násilí. Jak jsme však ukázali výše, takovýto způsob operacionalizace domácího násilí je nedostatečný a rozchází se s obecně uznávanými obecnými definicemi tohoto pojmu v České republice, a to zejména v následujících bodech:

- 1) jediné, izolované prožití některé ze situací automaticky neznamená, že se daná osoba stala obětí domácího násilí – absence dlouhodobého charakteru násilného jednání jakožto obecně uznávané definiční podmínky domácího násilí,

⁵⁰ Tamtéž, s. 24.

- 2) žádný z doposud realizovaných výzkumů nezkoumal, zda a do jaké míry se násilného jednání dopouští pouze jeden z partnerů/partnerek, nebo oba/obě – absence kontroly asymetričnosti násilného jednání.

Z výše uvedeného rozboru způsobů operacionalizace domácího násilí, resp. typických násilných situací, jejichž prožití je v textech zkoumáno, můžeme usoudit, že mezi jednotlivými situacemi v jednotlivých textech panuje značná míra překryvu či přinejmenším podobnosti. Toto konstatování je na jedné straně možné vnímat pozitivně, neboť z významné části panuje shoda na typických situacích definujících domácí násilí. Současně však platí, že jednotlivé odlišnosti spočívající jak v textaci popisů jednotlivých situací, tak jejich počtu či v některých situacích, na nichž shoda nepanuje, mohou produkovat částečně odlišné výsledky jednotlivých výzkumů, která tak mezi sebou nejsou do značné míry kompatibilní, což znemožňuje sledovat vývoj v oblasti partnerského násilí v čase (např. růst či pokles roční či pětileté míry viktimizace či sledovat účinnost boje proti domácímu násilí v partnerských vztazích).

Na základě současného poznání o míře výskytu domácího partnerského násilí ve společnosti víme, že v případě žen zažilo některou ze situací typických pro partnerské domácí násilí 17–40 % žen. S ohledem na počet doposud publikovaných prací v ČR i v zahraničí můžeme s vysokou mírou pravděpodobnosti předpovědět, že každý další relevantní výzkum zkoumající prevalenci domácího násilí v populaci žen z ČR zjistí, že partnerské násilí zažil právě podíl žen spadající do výše zmíněného intervalu 17–40 %. Naše povědomí o obecné míře výskytu domácího násilí mezi českými ženami tak patrně již žádný další výzkum nerozšíří. Přínosem v oblasti prevalence domácího násilí by tak byla zejména longitudinální studie, která by sledovala vývoj míry výskytu domácího násilí v časovém horizontu např. 10 či 20 let. Právě longitudinální studie by umožnila sledovat, jak se vyvíjí v čase nejen celkové míra výskytu domácího násilí, ale zejména její pětileté či roční hodnoty. Tyto údaje by umožnily sledovat např., zda jsou prostředky a nástroje boje proti domácímu násilí efektivní, či jak se mění struktura obětí domácího násilí. Longitudinální studie jsou však časově, organizačně a zejména finančně velmi náročné.

Longitudinální studie by však bylo možné z velké části nahradit realizací dílčích cross-sectional studií, které by k operacionalizaci domácího násilí užívaly totožnou definici, a byly realizované podle minimálních doporučených metodologických standardů⁵¹.

Návrh operacionalizované definice partnerského násilí

Na úvod této části je nutné poznamenat, že motivací snahy o vytvoření operacionalizované definice domácího partnerského násilí pro Českou republiku není upřednostnění žádné z doposud použitých definic partnerského domácího násilí. Jak jsme navíc ukázali, řada násilných situací se překrývá napříč

⁵¹ K minimálním metodologickým standardům viz výše.

jednotlivými operacionalizovanými pojetími partnerského násilí. Výsledný návrh proto bere inspiraci napříč výše analyzovanými výzkumy, a to s cílem získat takové operacionalizované definiční pojetí násilí v partnerských vztazích, které bude s to co nejpřesněji postihnout jeho jednotlivé formy a podoby. Současně však bylo naší snahou při jeho konstrukci vytvořit takový nástroj, jehož začlenění do budoucích výzkumných projektů nebude na jejich realizátory a realizátorky (a taktéž respondenty a respondentky) klást přehnaně vysoké nároky co do finanční a časové náročnosti. Výsledná doporučená operacionalizovaná definice taktéž plně odpovídá výše navržené obecné definici, a to včetně kontroly asymetrie násilného jednání, které doposud nebylo v žádném nám známém výzkumu sledováno.

Q1: Stalo se Vám někdy, že Vám Váš partner či partnerka:

TYP NÁSILÍ	NÁSILNÁ SITUACE	Q1	Q3	
Psychické násilí:		Ano	Jedno u	Opakovaně
	Vyhrožoval, že Vám ublíží tak, že jste měla vážný strach o své bezpečí			
	Vyhrožoval, že ublíží Vaším dětem nebo někomu z Vašich blízkých tak, že jste měla vážný strach o jejich bezpečí			
	Vyhrožoval, že Vám dlouhodobě zabrání v kontaktu s Vašimi dětmi			
	Vyhrožoval, že ublíží Vašemu domácímu mazlíčkovi tak, že jste měla vážný strach o jeho bezpečí			
	Vyhrožoval, že rozbije věci, které pro Vás byly velmi důležité (rodinné cennosti, zdravotní pomůcky...)			
	Ponižoval Vás			
	Neustále kontroloval, kde jste a co děláte			
	Omezoval Vás v pohybu či kontaktu s rodinou či přáteli			
Fyzické násilí:				
	Dal Vám facku			
	Bil Vás pěstí či těžkým předmětem			
	Kopal do Vás			
	Hodil po Vás těžký předmět			
	Strčil Vás proti zdi, pevnému předmětu, ze schodů apod.			
	Použil vůči Vám nůž, střelnou či jinou zbraň			
	Dusil, škrtil, topil nebo páčil Vás			
	Ublížil Vám fyzicky jiným způsobem tak, že Vám způsobil významnou bolest či zhoršení zdravotního stavu			
	Fyzicky ublížil Vaším dětem, aby Vás tím			

	donutil dělat to, co chtěl			
Sexuální násilí				
	Pokusil se Vás fyzicky či hrubým nátlakem přinutit k nějaké sexuální aktivitě proti Vaší vůli			
	Osahával Vás proti Vaší vůli			
	Donutil Vás k sexuálnímu styku proti Vaší vůli			
	Donutil Vás k jiným sexuálním aktivitám proti Vaší vůli (sledování pornografického materiálu, sex s jinou osobou, sexuální prakticky proti Vaší vůli...)			
	Dlouhodobě Vám odpíral sexuální kontakt			
Ekonomické násilí				
	Omezoval Vám přístup k rodinným financím či k nakupování bez jeho vědomí			
	Bral Vám Váš příjem			
	Záměrně Vás zadlužil			
	Úmyslně zasahoval do Vašeho majetku (rozdával nebo prodával věci, které patřily Vám)			
Stalking				
	Sledoval Vás (postával u Vašeho domu, práce, sledoval Vás...)			
	Obtěžoval Vás telefonáty, sms, e-maily, dopisy, zprávami na sociálních sítích apod.			
	Úmyslně o Vás šířil nepravdivé informace s cílem Vás poškodit			
	Šířil o Vás intimní informace s cílem Vás poškodit			

Pakliže respondent či respondentka alespoň na jednu otázku v Q1 odpověděl/a Ano, bude zjišťováno, zda se s touto situací setkal/a ze strany jediného z jeho dosavadních partnerů nebo od více z nich. Pakliže respondentka či respondent uvede, že se s násilným chováním setkal/a ze strany více partnerů či partnerek, pak bude požádán, aby pro následující otázku Q3 hovořil o partnerovi/partnerce, od něhož/níž zažil/a více ze situací uvedených v Q1. Tento krok je nezbytný k tomu, aby bylo možné určit, zdali se respondent/respondentka stal/a obětí domácího násilí, neboť izolované násilné situace ze strany různých agresorů/agresorek nelze dle naší definice považovat za partnerské násilí (viz níže).

Q2: Setkal(a) jste se s touto situací ze strany jediného nebo ze strany několika z Vašich partnerů/partnerek?	Odpověď
Jediného partnera	1
Více partnerů	2

Poté bude respondent/respondentka v otázce Q3 požádán/a, aby uvedl/a, zdali se se situací či situacemi uvedenými v Q1 setkal/a jednou či opakovaně.

V poslední otázce bude zjišťováno, zda se respondent/ka k druhému z partnerů/partnerek choval/a v daných situacích obdobně. Účelem této otázky je ověřit, zdali se násilného jednání dopouštěl soustavně pouze jeden z partnerů/partnerek, nebo zda projevy násilného charakteru byly pravidlem v chování obou partnerů/partnerek.

Q4: Uvedl(a) jste, že jste se ze strany svého partnera/své partnerky setkala s některými z výše uvedených situací. Reagoval(a) jste obvykle na toto jednání vůči partnerovi/partnerce stejným či podobným způsobem?	Odpověď
Ano, ve většině případů jsem reagoval(a) stejným či obdobným způsobem	1
Ne	2

K vyhodnocení dotazované osoby coby oběti partnerského domácího násilí je potřeba, aby **respondent/ka ze strany jednoho partnera/partnerky zažil alespoň dvě situace, přičemž alespoň jednu z nich opakovaně**. Tato dvojice podmínek vychází z výše navržené obecné definice, resp. z jejich bodů odkazujících na dlouhodobý a stupňující se charakter násilného jednání. **Současně však musí respondent/ka v doplňující otázce na jeho/její reakce v daných situacích zvolit negativní odpověď, tedy že ve většině případů na chování partnera/partnerky nereagoval/a stejným či obdobným způsobem**. Tímto bude zajištěno, že se jednalo skutečně o asymetrické násilí směřující stabilně ze strany jedné osoby v partnerském vztahu ke druhé.

Domníváme se, že ačkoliv se může definice jevit na první pohled jako komplikovaná, její zařazení do dotazníku jej, oproti doposud užívaným operacionalizovaným definicím, nikterak dramaticky neprodlouží. Současně máme za to, že tato definice je plně v souladu s obecnými definicemi partnerského násilí a všemi jeho definičními znaky, přičemž souběžně dokáže odlišit, zdali se jedná o partnerské domácí násilí, jednorázové násilné jednání jednoho z partnerů/partnerek či násilné jednání, jehož se dopouští vůči sobě oba partneři/obě partnerky navzájem.

2.3 Komparace hlavních závěrů

V následující části textu se budeme věnovat hlavním zjištěním výzkumů zařazených do této studie. Jelikož se v případě vybraných textů jedná o hlavní studie věnované domácímu partnerskému násilí v České republice, budou mít níže uvedené závěry komplexní vypovídací hodnotu o míře a struktuře domácího násilí v České republice. Na rozdíl od dříve publikované studie Analýza

existujících výzkumů v ČR v oblasti partnerského násilí⁵² se naše pozornost soustředí pouze na vybrané hlavní závěry, které však budou analyzovány hlouběji a vsazeny do kontextu výzkumného designu. Taktéž se pokusíme jednotlivé podíly vyjádřit v absolutních hodnotách propočtených na celou cílovou populaci. Při těchto propočtech budeme vycházet z velikostí základních souborů platných v roce výzkumu.

2.3.1 Míra viktimizace

Hlavní zjištění většiny výzkumů týkajících se domácího partnerského násilí je míra viktimizace, resp. míru výskytu domácího násilí. Ta může být sledována jako tzv. obecná míra viktimizace, tedy podíl osob z cílové populace, které se v průběhu života setkaly s daným jevem, případně za kratší časové období (obvykle se sleduje roční a pětiletá míra viktimizace).

Podívejme se tedy nejprve na obecnou míru viktimizace, jejíž hodnota je v námi analyzovaných studiích uváděna častěji. U situací zjišťujících míru obecné viktimizace u žen se můžeme setkat s velmi odlišnými výsledky. Jelikož však jednotlivé studie nepracují se shodným základním souborem, tj. vypovídají o rozdílných věkových souborech žen, přepočítali jsme zjištěné relativní hodnoty na absolutní počty žen⁵³. V případě studie FRA 2014 nebylo možné určit obecnou míru viktimizace, neboť studie analyzovala samostatně výskyt fyzického a sexuálního násilí, psychického násilí a výskyt stalkingu. Pouze pro orientaci můžeme dodat, že dle studie FRA 2014 zažilo fyzické a sexuální násilí ze strany některého z partnerů 21 % žen, psychické násilí 47 % žen. Hodnota prevalence stalkingu ze strany některého z partnerů není pro jednotlivé země ve studii dostupná.

Míra obecné viktimizace – ženy

Název studie	IVAWS 2003	Profem 2012	FRA 2014	Martinková et. al. 2014	Pikálová 2015	Profem 2016
Obecná viktimizace v %	37,7 %	40 %	nelze určit	nebyla zjišťována	17,2 %	27,7 %
Obecná viktimizace absolutně	1 611 307	1 402 265			653 733	1 231 063
Metoda sběru	Osobní dotazová	On-line dotazová	Osobní dotazová	Samovyplně-ní	Osobní dotazová	Osobní dotazová

⁵² Dvořáčková, J. 2016. *Analýza existujících výzkumů v ČR v oblasti partnerského násilí*. Praha, Úřad vlády ČR.

⁵³ K výpočtům byly využity data ČSÚ platná k 1. 7. roku sběru dat.

dat	ní	ní	ní		ní	ní
Způsob výběru respondentek	Náhodný výběr	Kvótní výběr	Náhodný výběr	Anketa	Náhodný výběr	Náhodný výběr
Reprezentativita	ČR, ženy 18+	ČR, ženy 18–65 let	ČR, ženy 18–74 let	Ženy, které v důsledku DN vyhledaly ubytování v azylových zařízeních	ČR, ženy 18–70 let	ČR, ženy 18+
Velikost vzorku	1980	3000	1620	124	1502	3058

Míra obecné viktimizace – muži

Název studie	Buriánek, Kovařík (eds.) 2006	Buriánek et. al. 2014
Obecná viktimizace v %	38 %	9,9 %
Obecná viktimizace absolutně	97 212 (1 601 819) ⁵⁴	378 099
Metoda sběru dat	Osobní dotazování	On-line + osobní dotazování
Způsob výběru respondentů	Náhodný výběr	Kvótní výběr
Reprezentativita	Jihočeský kraj, muži 18+, omezená platnost	Muži 18–70 let
Velikost vzorku	458	1001

Míra obecné viktimizace – muži a ženy

Název studie	STEM pro BKB 2006
Obecná viktimizace v %	23 %
Obecná viktimizace absolutně	2 018 583
Metoda sběru dat	Osobní dotazování
Způsob výběru respondentů a respondentek	Kvótní výběr

⁵⁴ Přestože byl výzkum realizován pouze na území Jihočeského kraje, pro orientaci jsme údaj propočítali také pro celou Českou republiku.

Reprezentativita	ČR, populace 15+
Velikost vzorku	1690

Jak můžeme vidět, i po přepočtení na absolutní hodnoty zohledňující strukturu základního souboru, panují mezi zjištěními značné odlišnosti. Z celkem šesti prací, které zkoumaly domácí násilí na ženách, bylo možné ve čtyřech případech určit z textu obecnou míru viktimizace. Je paradoxem, že ačkoliv se uvedené hodnoty ne málo liší, existuje vždy významná vazba mezi dvěma dvojicemi výzkumů. Nejstarší text uváděný pod zkráceným názvem IVAWS 2003 a studie Pikálková 2015 totiž byly realizovány za použití zcela totožného dotazníku, s velmi podobnou metodikou výzkumu (náhodný výběr dotazovaných osob metodou náhodné procházky) a významný překryv najdeme mezi oběma výzkumy taktéž v rámci autorského kolektivu. I přes tyto podobnosti však rozdíl v míře obecné viktimizace činí 20,5 procentních bodů. Rozdíl může být částečně vysvětlen mírnou změnou v rozsahu základního souboru, kdy oproti výzkumu z roku 2003, který zjišťoval míru viktimizace v cílové skupině žen ve věku 18 a více let, v případě výzkumu z roku 2014 byla cílová skupina omezena věkovou hranicí 18–70 let. Vliv této odlišnosti však hodnotíme jako prakticky zanedbatelný, čemuž napovídá i to, že jej autor a autorky ani neuvádějí ve výčtu možných příčin odlišnosti výsledků obou výzkumů.

Takovýto rozdíl mezi zjištěními byl zarážející taktéž pro samotné autorské kolektivy obou zmíněných výzkumů, a proto se pokusily na závěr novějšího z obou textů krátce nastínit důvody, které mohly stát za tak zásadními rozdíly. Jako první z možných důvodů zmiňují „kvalitu a metodické postupy školení tazatelek“⁵⁵. Dle autora a autorek mohlo v tomto bodě sehrát svou roli, že zatímco první výzkum byl realizován agenturou Univerzitas, která realizovala již řadu specializovaných sociologických studií, druhý výzkum realizovala agentura, která se orientuje primárně na komerční průzkumy trhu. Dále k tomuto bodu tvůrci doplňují, že v prvním případě byla pro tazatelky připravena osobní face-to-face školení, na nichž jim byl vysvětlen význam a přínos studie a taktéž byly instruovány v tom smyslu, aby se snažily prostřednictvím opakovaných otázek či povzbuzení získat z respondentek maximální množství odpovědí. K druhému výzkumu poznamenávají, že „přece jen bylo školení tazatelek realizováno standardní formou, tzn. nikoli formou face-to-face a bez podrobnějších detailů a informací o výzkumu“⁵⁶.

Bohužel nikde v textu není k formě školení při druhém z výzkumů uvedeno více podrobností, proto není zcela snadné zhodnotit, do jaké míry mohla tato

⁵⁵ Pikálková, S., Podaná, Z., Buriánek, J. 2015. *Ženy jako oběti partnerského násilí*. Praha, Slon, s. 129–130.

⁵⁶ Tamtéž, s. 129.

skutečnost ovlivnit výsledky šetření. Domníváme se však, že při takto náročném tématu a způsobu výběru respondentek náhodnou procházkou, která není pro tazatelky příliš častá, se jeví osobní školení tazatelek jako více než vhodné. Finanční zátěž osobního školení tazatelek bude, při zohlednění celkové finanční náročnosti metody náhodné procházky, zcela marginální.

Druhým z možných důvodů, které dle autorského kolektivu mohly stát za značně rozdílnými výsledky obou studií, je odlišná forma dotazování, konkrétně náhrada metody PAPI (tištěný dotazník) za kombinaci metod CAPI/CASI s využitím tabletů. Jako zásadní změnu oproti výzkumu z roku 2003 přitom hodnotíme možnost respondentek vyplňovat část otázek přímo, tedy bez zapojení tazatelek. Jak sami autoři a autorky uvádějí, že „i když to možná zní překvapivě, celá řada studií již ukázala, že kontakt se školenou a s tématem obeznámenou tazatelkou vytváří tu nejlepší bázi pro komunikaci o tak intimních problémech“⁵⁷.

Zde plně sdílíme výše citovaný názor, že adekvátně proškolená tazatelská síť je s to významně přispět k tomu, aby respondentky (platí však i pro respondenty) hovořily otevřeně i o velmi citlivých tématech. Aby bylo tohoto dosaženo, je vhodné v úvodní části dotazníku zařadit obecnější a méně sensitivní otázky, aby došlo k vytvoření pocitu důvěry mezi řádně proškolenou tazatelkou a dotazovanými osobami. V případě, že respondenti či respondentky mohou sami vybírat z odpovědí, mají v citlivých otázkách častěji tendenci volit vyhýbavé či neurčité odpovědi.

Třetím z důvodů, který dle autorského kolektivu mohl způsobit významně odlišná zjištění obou výzkumů, je pak celková atmosféra ve společnosti. Ta dle mínění autora a autorek v oblasti diskuse o partnerském násilí v období mezi oběma výzkumy prošla proměnou. Zatímco v roce 2003 bylo téma dle autorů široce diskutováno ve veřejném prostoru a byly navrhovány legislativní i technické způsoby pomoci obětem domácího násilí, v roce 2014 se ukázalo, že řada návrhů nebyla realizována. Slovy autora a autorek „předcházející kampaň mohla vyvolat nadměrná očekávání, a proto se i dnes může místy vracet pocit, že pro respondentky stejně nemá smysl takovéto otázky otvírat a řešit“⁵⁸.

Zhodnocení platnosti tohoto argumentu je obtížné, neboť autor a autorky nijak neprokázali, že objektivně došlo mezi roky 2003 a 2014 ke změně celkové atmosféry ve vztahu k domácímu násilí či v jaké míře. Je tudíž obtížné hodnotitelné, zda by případná pravdivost tohoto předpokladu měla dopad na odpovědi respondentek.

Další dvojici studií, jejichž zjištění o obecné míře viktimizace se liší o 12,3 procentních bodů, pak pojí instituce, která za jejich vznikem stojí, a to

⁵⁷ Tamtéž, s. 130.

⁵⁸ Tamtéž, s. 130.

organizace Profem⁵⁹. Zatímco dle studie z roku 2012 činila obecná míra viktimizace ve skupině žen 18–65 let 40 %, výzkum z roku 2016 zjišťoval míru výskytu domácího násilí ve skupině žen 18 a více let a dospěl k hodnotě 27,7 %. Rozdíly v cílové skupině tedy nejsou tak významné, aby zapříčinily rozdíl více než 12 procentních bodů. V obou případech se přitom jedná explicitně o podíl žen, které se staly oběťmi domácího násilí ze strany současného či některého z minulých partnerů.

Na případu uvedené dvojice výzkumů realizovaných organizací Profem je dobře patrné, jak se mohou lišit údaje o míře obecné prevalence DN (a potažmo většiny dalších zjišťovaných ukazatelů) v závislosti na metodologii výzkumu a způsobu operacionalizace partnerského domácího násilí. V prvním případě byl výzkum realizován metodou CAWI⁶⁰ v kombinaci s kvótním výběrem respondentů z on-line panelu. Domácí násilí pak bylo operacionalizováno v podobě 14 situací popisujících jednání, které je pokládáno za domácí násilí, přičemž k zařazení respondentky mezi oběti domácího násilí postačovalo, aby uvedla, že zažila alespoň jednu z těchto situací.

Druhý z výzkumů organizace Profem byl realizován formou náhodné procházky kombinované s osobním face-to-face dotazováním, tedy s využitím proškolených tazatelek. K operacionalizaci domácího násilí výzkum využil seznam 40 situací typických pro domácí násilí, přičemž v případě kladné odpovědi respondentky uváděly, kolikrát v životě danou situaci zažily. Aby byla respondentka následně vyhodnocena jako oběť domácího násilí, bylo nutné splnit jednu ze čtyř podmínek založených na kombinaci vážnosti dané situace a frekvence jejího prožití⁶¹.

Byť mohou být oba výše popsané metodologické postupy výzkumů organizace Profem akceptovatelné a jejich provedení řádné, platí přesto, že rozdílné techniky výzkumů a rozdílné pojmové vymezení (operacionalizace zkoumaného jevu) vedou ke značně rozdílným výsledkům. Totéž pak samozřejmě platí o vlivu odlišností ve výzkumech Profem, IVAWS 2003 a Pikálková 2014.

Pakliže se podíváme na dvojici výzkumů věnovaných specificky partnerskému násilí na mužích, pak zjistíme, že mezi dvojicí doposud publikovaných výzkumů panují co do míry obecné viktimizace rozdíly ještě větší než v případě obětí – žen. První z těchto studií, publikovaná v roce 2006 však nebyla realizována na území celé České republiky, ale pouze v Jihočeském kraji. Autoři navíc sami přiznávají, že získaný vzorek se svou strukturou odlišuje od struktury základního souboru. Dle tohoto výzkumu se stalo obětí partnerského násilí 38 % mužů

⁵⁹ Jedná se o studie: Kunc. K. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha, Profem. Miholová, P. Ondrušková, J., Dohnal, D. 2016. *Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdraví*. Praha, Profem.

⁶⁰ Computer Assisted Web Interview – výzkum je realizován formou on-line dotazníku, který respondent vyplňuje sám v internetovém prohlížeči.

⁶¹ Blíže k tomu viz kapitola 2.1.

z Jihočeského kraje⁶². V druhém výzkumu, který probíhal v roce 2013 pak autorský kolektiv za použití metodologie a operacionalizace partnerského násilí velmi blízkému projektu IVAWS dospěl k závěru, že míra výskytu partnerského násilí na mužích činí 9,9 %⁶³. Zatímco v prvním případě uvedený údaj odpovídal věkové skupině mužů starších 18 let, ve druhém případě vypovídal o skupině ve věku 18–70 let. Struktura základního souboru tedy byla v obou případech relativně podobná.

Pakliže se budeme snažit učinit závěr o míře obecné viktimizace v rámci partnerských vztahů mezi muži v České republice, pak na základě jediných dvou výše uvedených výzkumů nejsme s to učinit byť jen kvalifikovanější odhad. Rozdíly mezi oběma výzkumy i metodologické odlišnosti obou výzkumů jsou natolik významné, že je prakticky nemožné uvedené výzkumy vzájemně komparovat.

Poslední z analyzovaných výzkumů, který studoval míru viktimizace v rámci partnerských vztahů, byl výzkum agentury STEM pro organizaci Bílý kruh bezpečí. Tento výzkum se zaměřoval současně na muže a ženy, přičemž zdali má respondent či respondentka přímou osobní zkušenost s násilím mezi partnery. Zde upozorňujeme znovu na skutečnost, že takto pojatá otázka cílí nejen na oběti partnerského násilí, ale taktéž na agresory/agresorky a svědkyně/svědky. Dle výsledků tohoto výzkumu má přímou zkušenost s partnerským násilím 23 % populace České republiky starších 15 let⁶⁴. Jakkoliv se uvedená hodnota zdánlivě pohybuje v rozmezí ostatních výzkumů, je potřeba se na ni podívat s odstupem. Pakliže by na otázku odpovídali pouze oběti a agresori, a to přibližně v podobném rozložení odpovědí ano a ne, pak by bylo možné uvažovat o tom, že v populaci České republiky je, zjednodušeně, 23 % obětí partnerského násilí a přibližně stejný podíl agresorů. Výzkumný tým však mezi respondenty a respondentky s osobní zkušeností s partnerským násilím zařadil taktéž svědky a svědkyně. Tato skutečnost významně snižuje vypovídací hodnotu tohoto ukazatele, neboť nevypovídá prakticky nic o míře obecní viktimizace v rámci společnosti.

Z výše uvedené analýzy obecné míry viktimizace vlivem partnerského násilí jsme s to získat pouze izolované a vzájemně nekomparabilní údaje. Víme sice, že v rámci jednotlivých cílových skupin se míra prožití domácího násilí u žen pohybuje od 17 % do 40 % (v závislosti na výzkumu, použité metodologii, operacionalizaci a cílové skupině). V případě mužů pak hovoří o číslech 10 % a 38 %.

⁶² Buriánek, J. Kovařík, J. (eds.). 2006. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha, Triton, s. 54.

⁶³ Buriánek, J., Pikálková, S., Podaná, Z. 2014. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha, FF UK, s. 30.

⁶⁴ STEM. 2006. *Výzkum STEM pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR*, s. 15.

Pakliže se pokusím sledovat míru viktimizace v posledních pěti letech či v posledním roce, budeme v případě obětí z řad žen odkázáni pouze na dva zdroje, a to studii IVAWS 2003 a studii Pikálkové z roku 2015. Jak jsme podrobněji analyzovali výše, jedná se o studie, které co do míry obecné viktimizace došly k významně odlišným závěrům, a nejinak je tomu i v případě pětileté míry viktimizace z partnerského násilí. Dle studie IVAWS z roku 2003 činila hodnota pětileté míry viktimizace u žen v rámci partnerského násilí 20,9 %, dle studie Pikálková 2014 pak tato hodnota činila 6,7 %. V případě roční míry viktimizace pak hodnoty činily 9 % v roce 2003 a 1,7 % dle publikace z roku 2015.

Jelikož se jedná o pětiletá období počítaná vždy od roku dotazování, zdálo by se na první pohled, že můžeme uvedené hodnoty interpretovat v pozitivním duchu, neboť by značila klesající tendenci výskytu partnerského násilí na ženách. Pakliže však víme, že výzkum z roku 2015 naměřil o 20,5 procentního bodu nižší míru obecné prevalence, musíme konstatovat, že taktéž hodnoty pětileté viktimizace jsou zavádějící a jimi vykreslovaný trend klesající míry výskytu partnerského násilí je založený na chybných datech.

Pětiletou míru viktimizace z partnerského násilí u mužů doposud v České republice zkoumala jediná studie, a to Násilí na mužích – Sonda do zákoutí partnerských vztahů. Dle výzkumu, na němž tato studie staví, zažilo v posledních pěti letech násilí v rámci partnerského vztahu 5,5 % mužů ve věku 18–70 let⁶⁵. V případě téže věkové skupiny pak v posledních dvanácti měsících předcházejících výzkumu zažilo partnerské násilí 1,3 % mužů.

Nejčastější situace typické pro domácí násilí

Dalším z údajů, který je možno z dosavadních výzkumů vyčíst, jsou situace, které oběti domácího násilí zažívají nejčastěji. Opět se zde budeme potýkat s problémem nesourodého vymezení jednotlivých situací. Pro přehlednost budeme pracovat pouze s údaji o četnosti jednotlivých situací vycházejících z obecné míry viktimizace. Opět se budeme věnovat nejprve násilí vůči ženám a následně násilí, k němuž dochází na mužích.

Studie IVAWS 2003 zkoumala frekvenci výskytu 12 násilných situací z partnerského násilí. Dle této studie je nejčastější formou partnerského násilí vůči ženám *facka, kopání, kousání, úder pěstí*. Druhým nejčastějším projevem násilí ze strany partnera či partnerky bylo *vyhrožování fyzickým násilím*, na třetí pozici co do četnosti výskytu pak skončilo *strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy*.

IVAWS 2003

DRUH NÁSILÍ	VÝSKYT V %
-------------	------------

⁶⁵ Buriánek, J., Pikálková, S., Podaná, Z. 2014. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha, FF UK, s. 31.

Facka, kopání, kousání, úder pěstí	25
Vyhrožování, že Vám fyzicky ublíží	24
Strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy	23
Házení věcí nebo úder předmětem	15
Vynucený sexuální styk	7
Pokus o vynucený sexuální styk	6
Osahávání	5
Škracení, pokus o udušení, utopení, popálení, opaření	4
Jiné fyzické násilí	3
Nůž nebo pistole	3
Vynucená sexuální aktivita s jinou osobou	0,7
Jiné sexuální násilí	0,4

Zdroj: Pikálková, S. (ed.). 2004. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha, SOU AV, s. 49.

Další studií nabízející obraz toho, jaké formy násilného jednání jsou v partnerských vztazích nejčastější, je studie organizace Profem z roku 2012. Dle této studie je nejčastější formou násilného jednání v partnerských vztazích *ponižování, následovné fyzickými napadeními a osaháváním a líbáním proti vůli respondentky*⁶⁶.

Profem 2012

DRUH NÁSILÍ	VÝSKYT V %
Opakovaně Vás ponižoval, až jste se cítila bezcenná	21
Fyzicky Vás napadal	18
Dotýkal se Vás sexuálně přes Váš odpor (např. osahával, líbal)	12
Použil jiný druh násilí proti Vám	11
Čekal nebo postával před Vaším bydlištěm nebo zaměstnáním, pronásledoval a pozoroval Vás	11
Děsil Vás vyhrožováním ublížení Vám nebo někomu blízkému	10
Záměrně zasahoval do Vašeho osobního majetku nebo ho ničil	10
Sexuálně Vás ohrožoval (nutil k sexu přes Váš odpor)	8
Měl s Vámi, nebo se intenzivně pokoušel o sexuální styk přes Váš odpor (vaginální, anální nebo orální)	8
Vyhrožoval Vám zabitím	5
Poslal dopisy, e-maily, smsky nebo pohledy s obscénním nebo ohrožujícím obsahem	5
Dělal obscénní, ohrožující, nepříjemné nebo tiché telefonáty	4
Ohrožoval Vás zbraní, například tyčí nebo nožem	4
Použil proti Vám zbraň, například tyč nebo nůž	2

⁶⁶ Hodnoty četností výskytu ve studii IVAWS 2003 a Profem 2012 nejsou zcela srovnatelné, neboť v prvním případě jsou procentní podíly počítány ze základu, jímž je počet respondentek (proto je součet odpovědí větší než 100 %), zatímco ve druhém případě je základem součet všech odpovědí (proto je součet odpovědí roven 100 %).

Zdroj: Kunc. K. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha, Profem, s. 24.

V rámci studie FRA 2014 nejsou jednotlivé násilné situace dostupné v členění za jednotlivé země, ale pouze za všech 28 zúčastněných zemí. Dále jsou údaje uvedeny zvlášť pro současného partnera a zvlášť pro bývalého partnera. Jelikož jejich prosté sečtení není možné, neboť respondentky se mohly setkat s násilným chováním jak od svého současného, tak od některého z bývalých partnerů. Z těchto důvodů není bohužel možné data za studie FRA 2014 v této oblasti využít.

Studie Pikálková 2014 pracovala s totožným seznamem situací jako studie IVAWS, můžeme se tudíž pokusit o porovnání výsledků z obou studií. Je však nutné mít na zřeteli, že studie z roku 2014 zaznamenala významně nižší obecnou míru viktimizace (a logicky tudíž i nižší míru výskytu jednotlivých situací). Dle této studie je nejčastější formou násilného jednání, se kterým se ženy v rámci partnerského násilí setkávají, opět *facka, kopání, kousání, úder pěstí*. Druhou nejvyšší četnost vykázala odpověď *strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy* a třetí pak možnost *vyhrožování, že Vám fyzicky ublíží*. Ve srovnání se studií z roku 2003 tak nedošlo ke změně tří nejčastějších situací, přičemž pouze došlo k záměně situací na druhém a třetím místě.

Pikálková 2015

DRUH NÁSILÍ	VÝSKYT V %
Facka, kopání, kousání, úder pěstí	12
Strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy	9
Vyhrožování, že Vám fyzicky ublíží	8
Házení věcí nebo úder předmětem	7
Pokus o vynucený sexuální styk	2
Vynucený sexuální styk	2
Osahávání	2
Škracení, pokus o udušení, utopení, popálení, opaření	2
Nůž nebo pistole	0,9
Jiné fyzické násilí	0,7
Vynucená sexuální aktivita s jinou osobou	0,4
Jiné sexuální násilí	0,3

Pikálková, S., Podaná, Z., Buriánek, J. 2015. *Ženy jako oběti partnerského násilí*. Praha, Slon, s. 129–130.

Poslední studií, z níž můžeme čerpat při analýze frekvence výskytu jednotlivých násilných situací je studie Profem 2016. Z pomezí tří studií analyzovaných výše nabízela studie Profem 2016 respondentkám nejširší škálu situací typických pro domácí násilí. Dle této studie se respondentky nejčastěji setkaly s tím, že jejich partner/ka *trval/a na tom, že musí vědět, kde a s kým respondentka je*. Druhou nejčastěji zažívanou situací bylo *dlouhodobé psychické ponižování* a třetí pak možnost *strčil do Vás, nebo Vám dal facku*.

Profem 2016

DRUH NÁSILÍ	VÝSKYT V %
Trval na tom, že musí stále vědět, kde a s kým jste a co děláte	20
Dlouhodobě Vás psychicky ponižoval	13
Strčil do Vás, nebo Vám dal facku	12
Snažil se omezit/zamezit Vašemu kontaktu s přáteli či rodinou	9
Pronásledoval Vás, obtěžoval Vás telefonáty, sms, maily (stalking) během vztahu nebo po jeho skončení	7
Dělal záměrně věci, aby Vás vyděsil nebo zastrašil	6
Ničil záměrně věci, ke kterým jste měla velký citový vztah	6
Omezoval Vám přístup k rodinným financím a nakupování bez jeho vědomí	5
Vyhrožoval, že Vám ublíží, nebo Vás zabije	5
Bral Vám Váš příjem nebo majetek	4
Zadlužil Vás záměrným neplacením dohodnutých výdajů	4
Zbil Vás pěstí nebo do Vás kopl	4
Nepustil Vás do bytu	4
Nutil Vás k sexu nebo sexuálním praktikám proti Vaší vůli	4
Hodil po Vás nebo Vás bil tvrdým předmětem	4
Osahával Vás, dotýkal se Vás na intimních místech, nebo Vás líbal proti Vaší vůli	3
Strčil Vás hlavou proti předmětu či zdi	3
Vyhrožoval, že ublíží, nebo ublížil Vaším dětem, blízkým či domácímu mazlíčkovi	3
Tahal Vás za vlasy, vytrhal Vám vlasy	3
Dělal věci s cílem vyvolat u Vás pochybnosti o Vašem psychickém zdraví	2
Vyhrožoval Vám během jízdy, že Vás vysadí, nebo Vás vysadil uprostřed cesty, na neznámém místě	2
Podával na Vás záměrně nepravdivá udání či obvinění	2
Omezoval Vás v pohybu	2
Nutil Vás k několikahodinovým, fyzickým pracím	2
Ublížil Vám záměrným způsobem úrazu	2
Vyhrožoval, že Vám zabrání, nebo Vám dlouhodobě bránil ve styku s dětmi	1
Znemožnil Vám vyhledat lékařskou pomoc	1
Dusil Vás, škrtil Vás	1
Odpíral Vám jídlo nebo spánek	0,7
(Do)nutil Vás k podpisu smluv, faktur či jiných dokladů proti Vaší vůli	0,7
Snažil se u Vás v průběhu těhotenství vyvolat potrat nebo Vás donutil jít na potrat	0,6
Nutil Vás ke konzumaci drog	0,5
Použil vůči Vám nůž, střelnou zbraň, paralyzér, elektrický proud či jinou zbraň	0,4
Vyhrožoval, že Vás ostříhá dohola, nebo Vás ostříhal	0,3
Pobízel Vás (fyzicky či slovně) ke spáchání sebevraždy	0,3
Ničil záměrně zdravotní pomůcky Vaše, nebo dětí	0,3

Nutil Vás k sexu před Vašimi dětmi nebo jinými lidmi	0,2
Pálil Vás, opařil Vás	0,2
Zveřejňoval proti Vaší vůli Vaše intimní fotografie nebo zveřejňoval Vaše kontakty a/nebo fotografie v erotických inzerátech	0,2
Pokusil se / otrávil Vás léky, chemikáliemi či jídlem	0,1

Zdroj: Miholová, P. Ondrušková, J., Dohnal, D. 2016. *Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdraví*. Praha, Profem, s. 42–44.

Pokud se pokusíme na základě uvedené čtveřice výzkumů určit, se kterými násilnými projevy se ze strany svých partnerů či partnerek ženy setkávají nejčastěji, pak opět narazíme na problémy s komparovatelností jednotlivých studií. Problémem je opět operacionalizace násilných situací, a to konkrétně jejich počet a z něj pramenící pojmová obsáhlost jednotlivých situací. Obecně se na nejvyšších příčkách ve sledovaných výzkumech umísťovaly situace fyzického násilí bez použití cizího předmětu, dále pak vyhrožování, dlouhodobé ponižování, násilí motivované sexuální touhou či stalking.

Název studie	IVAWS 2003	Profem 2012	Pikálková 2015	Profem 2016
1. nejčastější situace	Facka, kopání, kousání, úder pěstí	Opakovaně Vás ponižoval, až jste se cítila bezcenná	Facka, kopání, kousání, úder pěstí	Trval na tom, že musí stále vědět, kde a s kým jste a co děláte
2. nejčastější situace	Vyhrožování, že Vám fyzicky ublíží	Fyzicky Vás napadal	Strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy	Dlouhodobě Vás psychicky ponižoval
3. nejčastější situace	Strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy	Dotýkal se Vás sexuálně přes Váš odpor (např. osahával, líbal)	Vyhrožování, že Vám fyzicky ublíží	Strčil do Vás, nebo Vám dal facku
4. nejčastější situace	Házení věcí nebo úder předmětem	Použil jiný druh násilí proti Vám	Házení věcí nebo úder předmětem	Snažil se omezit/zamezit Vašemu kontaktu s přáteli či rodinou
5. nejčastější situace	Vynucený sexuální styk	Čekal nebo postával před Vaším bydlištěm nebo zaměstnáním, pronásledoval a pozoroval Vás	Pokus o vynucený sexuální styk	Pronásledoval Vás, obtěžoval Vás telefonáty, sms, maily (stalking) během vztahu nebo po jeho skončení

Pakliže budeme hledat nejčastější situace, jimž jsou při partnerském násilí vystaveni muži, pak jsme odkázáni opět pouze na dvojici studií. V případě první studie jsme u jednotlivých situací pro snazší orientaci sečetli kategorie odpovědí stále, často a občas. Jak můžeme vidět níže, jednoznačně nejvyšší četnost vykazala odpověď vztahující se k *ostřejší výměně názorů*. Druhou nejčastěji uváděnou situací byla *slovní agrese (nadávky)*. V případě obou těchto situací je diskutabilní, na kolik tyto situace naplňují hlavní znaky domácího násilí. Třetí nejvyšší frekvenci výskytu zaznamenala odpověď *sexuální nátlak: odpírání styku, vynucování styku apod.*

Buriánek 2006

DRUH NÁSILÍ	VÝSKYT V %
K ostřejší výměně názorů?	58
Ke slovní agresi (nadávky)?	25
K sexuálnímu nátlaku: odpírání styku, vynucování styku apod.?	20
K tomu, že Vaše názory, myšlenky nebo pocity byly soustavně přehlíženy?	19
K vyhrožování?	14
K tomu, že se k Vám partnerka chovala, jako byste byl méněcenný (předhazovala Vám, že jste málo vzdělaný, vyděláváte málo peněz)?	14
K fyzickému kontaktu během hádky (plácnutí, pohlavek, zatřesení)?	11
K tomu, že partnerka kontrolovala, jak nakládáte s penězi, do té míry, že jste o zacházení s nimi prakticky nemohl rozhodnout?	10
K tomu, že „lítaly“ věci vzduchem?	9
K cílenému ničení blízké věci?	4
K agresivnímu chování vůči domácím zvířatům?	2

Zdroj: Buriánek, J. Kovařík, J. (eds.). 2006. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha, Triton, s. 54.

Druhá studie zaměřená na násilí na mužích využívala zcela odlišný seznam násilného jednání, který z velké části kopíroval dotazník používaný v rámci studie Pikálková 2015 (byly z něj vypuštěny tři situace – pokus o vynucený sexuální styk, vynucená sexuální aktivita s jinou osobou, jiné sexuální násilí). V důsledku změny struktury dotazníku jsou relativní hodnoty výskytů jednotlivých situací nesouměřitelné, proto se opět soustředím pouze na pořadí jednotlivých forem násilí. Jak nejčastější situace v rámci tohoto výzkumu byla vyhodnocena možnost *facka, kopání, kousání, úder pěstí*. Druhou nejčastěji zažitou možností pak bylo házení věcí nebo úder předmětem. Třetí nejvyšší výskyt pak zaznamenala možnost *strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy*.

DRUH NÁSILÍ	VÝSKYT V %
Facka, kopání, kousání, úder pěsti	6
Házení věcí nebo úder předmětem	4
Strkání, pevné sevření, kroucení rukou, tahání za vlasy	2
Vyhrožování, že Vám fyzicky ublíží	2
Nůž nebo pistole	0,6
Jiné fyzické násilí	0,2
Vynucený sexuální styk	0,1
Osahávání	0,1
Škracení, pokus o udušení, utopení, popálení, opaření	0,1

Zdroj: Buriánek, J., Pikálková, S., Podaná, Z. 2014. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha, FF UK, s. 31.

Činit na základě této dvojice studií obecnější závěry o nejčastěji zažívaných situacích v rámci partnerského násilí na mužích je prakticky nemožné, neboť užité dotazníky a výsledná zjištění jsou natolik rozdílná, že je prakticky nelze smysluplně propojit.

Sociodemografické charakteristiky obětí domácího násilí

Vysoce diskutovaným tématem souvisejícím s domácím násilím je to, zda existuje profil typické oběti partnerského domácího násilí, resp. zda je možné identifikovat socio-ekonomické faktory, jejichž výskyt je významně vyšší u obětí domácího násilí, potažmo i u agresorů/agresorek. Nejprve se pokusíme shrnout dosavadní poznatky platné pro oběti partnerského násilí.

První ze studií, která se této oblasti v České republice věnovala, byla studie **IVAWS 2003**. Ta sledovala socio-demografický profil žen, které se v posledních pěti letech před konáním výzkumu zažily násilí v partnerském vztahu. Statistické významnosti však byly počítány ve vztahu k jednotlivým formám násilí, a nikoliv ke skupině žen zaživiších partnerské násilí jako celku, což znesnadňuje celkovou interpretaci.

Dle závěrů této studie se s násilím v rámci partnerského vztahu v posledních pěti letech **nejčastěji setkaly ženy ve věku 25–44 let**. Naopak nejméně časté bylo prožití násilné situace u žen ve věku 55 let a starších a taktéž u nejmladší věkové skupiny (18–24 let). V případě **nejvyššího dosaženého vzdělání** respondentky se vliv tohoto faktoru **nepodařilo prokázat**.

Studie dále sledovala, zda má na výskyt násilí u žen vliv rodinný stav, socioekonomické postavení a čistý příjem domácnosti. Autor a autorky na základě zjištěných dat konstatují, že „významně **nejčastěji měly** v uplynulých 5 letech **zkušenost s násilím** v intimním partnerském vztahu

rozvedené ženy⁶⁷. Autor a autorky dodávají, že se v této skutečnosti patrně odráží fakt, že většina žen, které zažijí ze strany partnera/partnerky násilí, se s ním v horizontu několika let rozvede. Současně studie dospívá k závěrům, že míra výskytu partnerského násilí u žen svobodných a vdaných se významně neodlišuje od průměru, a tudíž „nelze říci, že **sňatek a život ve společné domácnosti jednoznačně zvyšuje pravděpodobnost stát se obětí násilí**: tou se mohou v partnerském vztahu v takřka stejné míře stát svobodné ženy i vdané ženy“⁶⁸.

Výše zmíněná interpretace zjištění studie je však do značné míry diskutabilní. Zásadní roli zde sehrává skutečnost, že rodinný stav respondentek byl zjišťován k datu rozhovoru. V řadě případů tak nezachycuje stav v době, kdy žena zažívala násilí ze strany partnera. S tímto faktem částečně pracují i autor a autorky výzkumu v rámci konstatování, že se většina žen s násilnickým partnerem (manželem) do několika let rozvede. Tato argumentace se jeví být logickou. Jestli však přijmeme tento závěr jako platný, pak se dostáváme do rozporu s tvrzením, že se obětí násilí ze strany partnera mohou stát v takřka stejné míře svobodné i vdané ženy. Pakliže se totiž ženy, které v době svého manželství zažívaly partnerské násilí, následně rozvedly, pak takovýto závěr značí, že pravděpodobnost zažití partnerského násilí je vyšší v případě žen vdaných. Obdobně pak toto může platit i v případě registrovaného partnerství dvou žen.

V otázce socioekonomického postavení respondentek s prožitým násilím ze strany partnera studie dospívá k závěru, že **nejčastěji** se s ním setkávají ženy, které jsou v době realizace terénní fáze výzkumu **nezaměstnané**. Z pohledu celkového čistého měsíčního příjmu domácnosti jsou pak dle studie domácímu násilí ze strany partnera nejčastěji vystaveny **ženy z domácností s čistým měsíčním příjmem ve výši 6500–14 000 Kč**. Ukazatel výše rodinného příjmu bohužel nebere v potaz počet členů/členek domácnosti, což může výsledky významně ovlivnit. Jako aspekt, který může částečně zpochybnit uvedené závěry, však vnímáme to, že zjištění o socioekonomickém postavení a příjmu domácnosti respondentky byla zjišťována s platností k datu výzkumu. Může se tak stát, že příjem či ekonomické postavení respondentek byly ovlivněny důsledky prožitého partnerského násilí. Mohlo se např. jednat o situace, kdy došlo k ukončení vztahu mezi obětí a agresorem a odstěhování jednoho z bývalých partnerů, čímž významně klesne čistý příjem domácnosti respondentky. Jiným příkladem mohou být ženy, které v důsledku domácího násilí musely opustit předchozí bydliště a vyhledat služby organizací pro oběti domácího násilí.

Studie Profem 2012 sociologický profil obětí ani agresorů nenabízí. Studie **FRA 2014** pak uvádí socio-demografické charakteristiky obětí jednotlivých forem

⁶⁷ Pikálková, S. (ed.). 2004. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha, SOU AV, s. 78.

⁶⁸ Tamtéž, s. 78–79.

násilí, avšak pouze za celý vzorek skládající se z respondentek z 28 zemí. I přesto, že se nejedná o údaje přímo za Českou republiku, budeme se jim stručně věnovat, neboť se i tak jedná o cenné údaje, které mohou sloužit jako podpůrné argumenty pro zjištění některých českých studií. Dle této studie zažily **nejčastěji** fyzické násilí ze strany partnerů ženy ve věku **30–44 let a 45–59 let**. Psychické násilí pak zažily všechny věkové kategorie žen relativně shodně, s výjimkou žen nad 60 let věku, které deklarovaly mírně nižší četnosti⁶⁹. Procento zažití fyzického či sexuálního násilí a rovněž i psychického násilí taktéž rostla s klesajícím dosaženým vzděláním, neboť zatímco respondentky **se základním vzděláním** zažily nějakou formu fyzického násilí ve 23 % případů, ženy se středním vzděláním ve 21 % případů a v nejmenší míře jej zažily ženy s terciárním vzděláním (20 % případů). Vyšší výskyt fyzického násilí dále vykazovaly ženy, které pokládaly za **složitě vyjít s jejich stávajícím příjmem** (30 % ku 18 %). Opět zde platí, že rovněž zde respondentky hovořily o své schopnosti vycházet s příjmy platné v době realizace dotazování, přičemž v této době již nemusely žít s partnerem, od něhož násilí zažívaly. Rozdíly mezi násilím ze strany partnera panují mezi ženami taktéž v závislosti na jejich socio-ekonomickém postavení. Nejčastěji zažily fyzické či sexuální násilí ze strany partnera ženy, které byly v době dotazování **nezaměstnané** (28 %), **pracovaly pouze na částečný úvazek** (27 %) či **doposud navštěvovaly nějakou formu školního vzdělání** (26 %). Z pohledu velikosti sídla bydliště studie uvádí, že nejčastěji se s fyzickým násilím ze strany partnerů setkaly od svých 15 let ženy bydlící v době výzkumu **na předměstích** (suburban areas), a to ve 27 % případů. Ženy z velkých měst či naopak z malých měst zažily fyzické či sexuální násilí ze strany partnera ve 23 %, resp. 22 % případů. Nejmenší zkušenost s domácím násilím pak vykazovaly ženy, které bydlely na venkově (18 % případů). Totéž konstatování pak platí i v případě psychického násilí. V případě stalkingu takovéto závěry určit nelze, neboť není v publikaci rozlišeno, zdali byl původcem partner či jiný/neznámý muž.

Studie **Martínkové et. al. 2014** čerpá nikoliv z reprezentativního vzorku celé populace žen, ale jako základní soubor pojímá ženy, které musely v důsledku domácího násilí vyhledat služeb azylových zařízení a pobývala v nich v době realizace výzkumu, tj. v období prvních pěti týdnů roku 2013. Celkem se jednalo o 124 žen. Uvedené zjištění tak nemůžeme považovat za obecně reprezentativní, ale přesto je považujeme za dostatečně relevantní proto, abychom je zařadily do našeho přehledu. Z pohledu věkového složení respondentek byly nejvíce zastoupeny ženy ve věku **31–40 let** (44 %) a ženy ve věku 30 let nebo mladší (36 %). Nejčastěji byly v tomto vzorku zastoupeny ženy se **středním vzděláním bez maturity** (35,5 %), následované ženami s maturitním vzděláním (29 %) a vzděláním základním (26,6 %). Ženy s **vysokoškolským vzděláním tvořily pouhých 4 % vzorku**.

⁶⁹ V případě psychického násilí nejsou pro jednotlivé podskupiny uváděny procentní hodnoty.

Dle socio-ekonomického postavení ve vzorku dominovaly ženy na **mateřské dovolené** (43,6 %) a ženy **nezaměstnané** (37,1 %). Polovinu respondentek požil s agresorem, kvůli němuž musela vyhledat služby azylového domu, vztah **druh – družka**. Ve 26,6 % případů se jednalo o manžele a ve 22,6 % se již v době dotazování jednalo o bývalé manžele. Zajímavý je údaj o délce soužití s tímto partnerem. Nejčastěji ženy s daným agresorem žily v intervalu 1– 5 let (42,8 %). V intervalu více než 5 let až 10 let s daným partnerem žilo 26,6 % žen a nad 10 let 24,2 % žen. Tento údaj však není doplněn o to, jak dlouho trvalo násilné chování partnera k respondentce.

Respondentky byly dále taktéž tázány na **hlavní důvody odchodu od partnera** (bylo možno uvést více odpovědí). Nejčastěji respondentky označovaly odpověď *slovně mě napadal, nadával mi*, a to v 84,7 % případů. Druhým nejčastějším důvodem k odchodu bylo *fyzické napadání* (76,6 %) a třetím nejčastěji uváděním důvodem pak skutečnost, že partner ženě *nenechával peníze (nebo dostatek peněz) na domácnost* (58,1 %).

Studie **Pikálková 2015** je dalším zdrojem, jehož prostřednictvím můžeme získat informace o socio-demografickém profilu obětí domácího násilí. Autorský kolektiv shodně se studií IVAWS 2003 analyzuje vztah mezi vybranými proměnnými v třídění dle typu zažitého násilí (vyhrožování, fyzické násilí, sexuální násilí), přičemž se opět jedná o údaje založené na pětileté míře viktimizace. Z hlediska věkových skupin vykazují statisticky nejvyšší míru zažití **fyzického násilí** respondentky ve věku **18–34 let a 35–39 let**. V případě **vyhrožování** je významně vyšší výskyt prokázán u žen ve věku **35–39 let a sexuální násilí** pak statisticky častěji zažívaly ženy ve věku **18–34 let**. Pro všechny tři formy násilí pak platilo, že statisticky nejméně zažívaly násilí respondentky ve věku 50 a více let. **U vzdělání se opět prokázala absence vlivu** na četnost prožití některé z forem násilí za strany partnera, vyjma respondentek se základním vzděláním, které se statisticky významně častěji v posledních pěti letech setkaly s fyzickým násilím ze strany partnera.

U další trojice sledovaných faktorů (rodinného stavu, socioekonomického postavení a čistého příjmu domácnosti respondentky) platilo, že byly opět sledovány k termínu sběru dat, nikoliv k době, kdy daná žena násilí zažívala. Statisticky vyšší míru výskytu všech tří forem násilí můžeme nalézt u žen **rozvedených**, významně nižší výskyt pak naopak nalézáme u žen **vdaných**. Opět statisticky významně vyšší míru výskytu fyzického a sexuálního násilí můžeme pozorovat u **nezaměstnaných**, v případě sexuálního násilí taktéž i u **studujících** respondentek. Jako **neprůkazný** se z velké většiny ukázal být vliv čistého měsíčního **příjmu domácnosti** na to, zdali se žena stala v posledních pěti letech obětí některé z forem násilí.

Následně se autoři pokusili ověřit prostřednictvím **regresního modelu** vliv jednotlivých charakteristik respondentky i jejího partnera⁷⁰ na pravděpodobnost

⁷⁰ O charakteristikách partnera bude pojednáno níže.

výskytu partnerského násilí v daném vztahu. V případě oběti domácího násilí se ukázaly být v tomto modelu statisticky významnými prediktory **věk respondentky, frekvence konzumace alkoholu**, skutečnost, zda je žena **nezaměstnaná či na mateřské dovolené**, a v neposlední řadě **čistý měsíční příjem domácnosti**.

Studie **Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdraví** neuvádí souvislosti mezi prožitým partnerským násilím a vybranými socio-demografickými ukazateli. Uvedené údaje byly samozřejmě zjišťovány pro účely reprezentativity, avšak do výstupu tohoto výzkumu již nebyly zařazeny právě s ohledem na to, že se v případě socio-demografických znaků jedná o odpovědi platné k datu sběru dat, a tudíž nikoliv nutně platné v době zažívání partnerského násilí. Jelikož však těmito daty disponujeme, pro účely této studie je zde částečně uvedeme, byť s vědomím výše popsané skutečnosti. V rámci testovaných věkových skupin se nejvyšší frekvence výskytu žen vyhodnocených na základě definičních pravidel jako oběti domácího násilí nacházela ve věkové skupině **45–54 let**. U vzdělanostních skupin se staticky vyšší výskyt obětí domácího násilí prokázal u respondentek se **středním vzděláním bez maturitní zkoušky**. Taktéž v případě ekonomické aktivity byl zaznamenán statisticky významně vyšší výskyt obětí partnerského násilí u žen **nezaměstnaných** a taktéž těch, které **pobíraly invalidní důchod**.

Název studie:	IVAWS 2003	FRA 2014	Martinková et. al. 2014	Pikálková 2015	Profem 2016
Věk	25–44 let	30–59 let	31–40 let	18–39 let	45–54 let
Rodinný stav	rozvedené		svobodné	rozvedená	
Vzdělání	nehraje roli	základní vzdělání	střední bez maturity	prakticky nehraje roli	střední bez maturity
Socioekonomické postavení	nezaměstnaná	nezaměstnaná, pracující na částečný úvazek, studující	na mateřské dovolené, nezaměstnaná	nezaměstnaná, částečně i studující	nezaměstnaná, pobírající invalidní důchod
Výše příjmu	vyšší zkušenou u žen s příjmem 6500–14 000 Kč	složitě vyjít s příjmem		neprůkazné	
Typ sídla		předměstí			

Pakliže se pokusíme zobecnit profil nejčastějších obětí partnerského násilí z řad žen, pak můžeme říci, že z hlediska věku se obvykle nejvíce obětí nachází **ve střední fázi života**, avšak v jednotlivých studiích se dolní a horní hranice

tohoto intervalu značně rozchází. V případě vzdělání nepanuje mezi studii úplná shoda na jeho vlivu, přesto je možné říci alespoň tolik, že **ženy s vysokoškolským vzděláním vykazují nejmenší tendenci k tomu, stát se obětí partnerského násilí**. Z pohledu socio-ekonomického postavení panuje shoda na tom, že nejčastěji se obětí stávají ženy, které jsou **nezaměstnané**. Podle části studií se obětmi partnerského násilí stávají také **ženy z domácností s nižšími příjmy, resp. s příjmy, se kterými má domácnost problémy vyjít**.

Jelikož studie Buriánek takovýto přehled v potřebné podobě nenabízí, **v případě mužů** se můžeme opírat prakticky pouze o studii Násilí na mužích⁷¹. Ta konstruuje socio-demografický profil mužů pouze na základě toho, zda zažily některou z forem fyzického partnerského násilí (u psychického násilí se s podobnou charakteristikou obětí nesetkáme). Vzhledem k omezené četnosti jsou následující údaje vypočteny pouze z podmnožiny 55 mužů, kteří zažili fyzické násilí v posledních 5 letech. Na základě těchto údajů můžeme konstatovat, že statisticky častěji se obětmi partnerského násilí stávají muži **s příjmem v intervalu 14 000–35 000 Kč**. Nižší frekvence výskytu byla zaznamenána u skupiny respondentů s příjmem nad 35 000 Kč. Z hlediska socio-ekonomického postavení se mezi obětmi **častěji vyskytovali zaměstnanci**, méně často naopak podnikatelé, studenti a důchodci. Častěji také mezi obětmi byli zastoupeni muži, kteří uvedli, že v dětství **zažili násilí rodičů vůči sobě navzájem** (odpovědi často či ojediněle), a muži, kteří **v dětství alespoň ojediněle zažívali fyzické tresty či fyzické napadání**. Taktéž mezi respondenty vystavenými násilím ze strany jejich partnerů najdeme ty, kteří uvedli, že v **dětství zažili psychické násilí** (odpovědi často či ojediněle)⁷².

Sociodemografické charakteristiky agresorů a agresorek domácího násilí

Po socio-demografické analýze profilu obětí domácího násilí se nyní zaměříme na profil agresorů. Ze studie **IVAWS 2003** můžeme zjistit základní charakteristiky partnerů – agresorů, kteří se vůči své partnerce dopustili násilného jednání v období pěti let před konáním výzkumu. Zjištěné údaje jsou samozřejmě získány na základě odpovědí žen na otázky o charakteristikách daného agresora.

Dle této studie se partnerského násilí nejčastěji dopouštějí muži ve věku **25–44 let**, což odpovídá typickému věku obětí partnerského domácího násilí. Opět jako v případě věkové charakteristiky obětí domácího násilí můžeme pozorovat nízký výskyt u nejmladší věkové skupiny do 24 let, nárůst hodnot v inkriminovaném období 25–44 let a poté postupný pokles násilného chování. V případě nejvyššího dosaženého vzdělání platí, že nejvyšší výskyt násilného chování vůči partnerce

⁷¹ Buriánek, J., Pikálková, S., Podaná, Z. 2014. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha, FF UK.

⁷² Tamtéž, s. 38–39.

můžeme vysledovat u mužů se základním vzděláním, přičemž platí, že **s rostoucím vzděláním klesá míra násilného jednání vůči partnerce**. Zajímavým zjištěním z výzkumu je, že se násilí častěji dopouštěli partneři s jinou než českou národností. Interpretace tohoto zjištění však nemusí být tak přímá, jak údaje napovídají. Sami autoři a autorky hovoří v této souvislosti o „existenci určitých specifík některých národnostních skupin žijících v ČR, nejspíše úzce souvisejících s dalšími sociálními a ekonomickými charakteristikami (příjem, socio-ekonomické postavení aj.)“⁷³. Dodejme, že dle našeho názoru může hrát roli taktéž jisté odcizení od ostatních členů rodiny, které může vytvářet tlak na partnery. Mylnou by pak dle našeho názoru byla interpretace, která by se na základě těchto údajů pokoušela tvrdit, že Češi jsou vůči svým partnerkám méně agresivní než jiné národnosti.

Častěji se násilného jednání vůči partnerce dopustili muži, kteří po dobu trvání společného vztahu byli **alespoň někdy nezaměstnaní**. K partnerovu příjmu se váže taktéž možnost ženy mluvit do toho, jak budou použity finance, které vydělal či jinak získal partner. V rámci skupiny žen, vůči kterým se daný partner choval násilně, byla zaznamenána vyšší frekvence odpovědí poukazující na **nemožnost žen ovlivňovat užití mužem vydělaných finančních prostředků**. Ukázalo se rovněž, že pakliže je partner **agresivní na veřejnosti** vůči jiným lidem, je taktéž častěji agresivní vůči vlastní partnerce.

Významný vztah existuje mezi násilným jednáním partnera a jeho četností konzumace alkoholu v takové míře, že se opije. Zatímco abstinenti či partneři, kteří požili větší množství alkoholu jen výjimečně, se násilného chování dopouštěli pouze v 10 % případů, muži, kteří konzumovali větší množství alkoholu téměř každý den, se tohoto jednání dopouštěli v 73 % případů. Jednoznačně tedy existuje **pozitivní korelace mezi mírou násilného jednání partnera a jeho četností konzumace většího množství alkoholu**. Rizikovým znakem může být taktéž konzumace drog ze strany partnera, neboť zatímco muži, kteří drogy neužívali, se násilného jednání dopouštěli ve 22 % případů, u **uživatelů drog** byl tento podíl 58%. Častěji se násilného chování taktéž dopouštěli partneři, u nich respondentky uvedly, že **nevědí, zdali věří v Boha, případně že jsou ateisté** (34 %, resp. 30 %). Naopak u partnerů, kteří dle vyjádření respondentek věří v Boha, případně věří v životní sílu/osud, byla tato četnost přibližně poloviční (18 %, resp. 15 %). Dle tohoto výzkumu se ukazuje být velmi významným prvkem osvětlujícím agresivní chování partnera jeho dětství. Konkrétně pak to, zdali v jeho dětství docházelo k násilnému chování otce partnera vůči matce, případně násilné chování otce vůči agresorovi. V obou případech totiž můžeme zaznamenat významně vyšší výskyt **násilného chování rodičů agresora vůči sobě navzájem, resp. násilné chování otce vůči synovi – agresorovi**. Opět je však nutné mít na zřeteli, že se jedná o výpovědi žen o dětství svých partnerů, tudíž tyto údaje nemusí být zcela přesné.

⁷³ Pikálková, S. (ed.). 2004. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha, SOU AV, s. 100.

Charakteristiky násilného partnera je možné získat taktéž ze studie **Martinková et. al. 2014**, přičemž je však nutné mít na zřeteli, že se jedná o studii založenou na základě rozhovorů s ženami, které byly nuceny v důsledku domácího násilí vyhledat pomoc některého z azylových zařízení. Údaje o agresorovi navíc vypovídají pouze o 43 případech, tudíž se jedná o značně omezený vzorek s velmi limitovanou obecnou platností. V rámci tohoto vzorku agresorů byli nejčastěji zastoupeni muži (95,3 %), přičemž z pohledu věkového rozložení byli nejvíce zastoupeni agresori ve věku **31–40 let** (39 %) a 41–50 let (21 %). Z hlediska rodinného stavu byla nadpoloviční většina pachatelů **ženatých** (53,4 %), shodně 16,3 % pachatelů byli rozvedeni, resp. svobodní a 14 % žilo v družském poměru. V otázce rodinného stavu pachatelů tedy studie dochází k odlišnému zjištění než při analýze rodinného stavu obětí, které z více než poloviny případů žily s agresorem ve vztahu druh – družka.

Ve vzorku 43 agresorů byli nejčastěji zastoupeni násilníci se **středním vzděláním bez maturity** (41,9 %) a se **základním vzděláním** (25,6 %). Z pohledu socio-ekonomického postavení byli mezi agresory nejvíce zastoupeni **uchazeči o zaměstnání** (27,9 %) a shodně pak zaměstnanci v dělnických profesích a podnikatelé/OSVČ (16,3 %). Opět se potvrdilo, že významným faktorem při domácím násilí je nadměrná konzumace alkoholu, neboť 25 agresorů z 35, u nichž se informaci o alkoholu podařilo zjistit, bylo v době páčání násilí pod vlivem alkoholu.

Poslední z dostupných studií, z níž můžeme čerpat údaje o charakteristikách pachatelů partnerského násilí, je studie **Pikálková 2015**. Studie opět uvádí jednotlivé údaje v členění dle formy násilného chování (vyhrožování, fyzické násilí, sexuální násilí) v minulých pěti letech od doby konání výzkumu. Opět je potřeba připomenout, že údaje pocházejí z výpovědí respondentky. Namísto věku agresora byl v této studii zkoumán vliv věkového rozdílu mezi oběma partnery, resp. zdali byl výskyt násilného jednání u partnerů starších alespoň o 5 let než jejich partnerka vyšší než u ostatních párů. Zde se jistá statisticky významná souvislost prokázala pouze v případech fyzického násilí. Opět se však podařilo prokázat významný vztah mezi násilným chováním partnera a jeho nejvyšším dosaženým vzděláním. Pro všechny tři formy násilného jednání platilo, že významně častěji se ho dopouštěli partneři s pouze **základním vzděláním**, v případě fyzického a sexuálního násilí pak i partneři se **středním vzděláním bez maturity**. Nejmenší míra výskytu násilného chování pak byla zaznamenána u partnerů s vysokoškolským vzděláním.

Analýza dat taktéž opětovně prokázala, že pokud dotyčný partner je či někdy v průběhu vztahu byl **nezaměstnaný**, pak je frekvence výskytu násilného chování vůči partnerce významně vyšší, a to velmi výrazně. Testován byl opět i vliv toho, zda je partner věřící či ateista. Statisticky významný vliv se podařilo prokázat pouze u fyzického násilí, u něhož platilo, že významně častěji se násilí vůči partnerce dopouštěli partneři, kteří byli **ateisté**, resp. **nevěřící**. Zkoumána byla rovněž míra konzumace alkoholu, přičemž se prokázala skutečnost, že **čím**

častěji partner vypije denně množství alkoholu odpovídající přibližně pěti sklenicím, tím vyšší je výskyt násilného chování u tohoto partnera. Při porovnání výskytu agresivních partnerů ve skupině téměř nikdy/výjimečně/několikrát do roka se skupinou téměř každý den, pak zjistíme, že v rámci této druhé skupiny je výskyt partnerů s agresivním chováním vůči partnerce 15- až 20násobně větší. U agresivních partnerů se taktéž můžeme staticky významně častěji setkat s **konzumací drog**. V případě, že se partner chová agresivně na veřejnosti (nikoliv vůči partnerce), zvyšuje se riziko, že se bude agresivně chovat taktéž v partnerském vztahu.

Současně se potvrdilo, že významný vliv na agresivní chování muže vůči partnerce má jeho dětství. Pakliže agresor zažíval jako dítě, tj. do svých 16 let, **násilí mezi rodiči** nebo **násilí otce vůči synovi** – agresorovi, pak se významně častěji chová agresivně vůči své partnerce i on. Statisticky významný vliv se prokázal i v případě, že agresivní partner **vyrůstal v dětství pouze s jedním z rodičů nebo bez rodičů**. Mezi těmito respondenty je 2- až 3krát vyšší míra výskytu agresivního chování vůči partnerce v dospělosti.

Studie se dále pokusila ověřit významnost zkoumaných charakteristik respondentky i agresora prostřednictvím **regresního modelu**. Výsledky této analýzy „ukázaly, že faktory významně zvyšující riziko zažití násilí jsou vcelku rovnoměrně rozděleny mezi charakteristiky respondentky a jejího partnera“⁷⁴. **V případě partnera** se pravděpodobnost jeho agresivního chování vůči partnerce nejvíce zvyšuje v situaci, kdy partner vykazuje **vysokou míru konzumace alkoholu a drog**. Významná pro vysvětlení celkové míry výskytu partnerského násilí je taktéž skutečnost, že se partner chová **agresivně na veřejnosti**. Signálním faktorem pak dle tohoto modelu může být taktéž skutečnost, že partner **vyrůstal v neúplné rodině**.

Název studie:	IVAWS 2003	Martinková et. al. 2014	Pikálková 2015
Věk	25–44 let	31–40 let	
Věkový rozdíl			partner o 5 a více let starší (fyzické násilí)
Rodinný stav		ženatý	
Vzdělání	základní	střední bez maturity	základní, střední bez maturity
Vyznání	ateista, nevěřící		ateista, nevěřící
Socioekonomické postavení	alespoň někdy nezaměstnaný	nezaměstnaný	
Konzumace alkoholu	denně	ano	ano
Konzumace drog	ano		ano
Násilí vůči rodiči	ano		ano

⁷⁴ Pikálková, S., Podaná, Z., Buriánek, J. 2015. *Ženy jako oběti partnerského násilí*. Praha, Slon, s. 60.

partnera v dětství			
Násilí otce vůči partnerovi v dětství	ano		ano
Vyrůstal pouze s jedním rodičem nebo bez rodičů			ano
Agresivita na veřejnosti	ano		ano

Při analýze agresora v případě násilí na mužích můžeme čerpat naše zjištění pouze z jediné studie, a to Buriánek 2014. Údaje o agresivních partnerkách jsou získány opět z odpovědí partnerů. Násilí vůči svému partnerovi se častěji dopouštěly ženy, které byly **nezaměstnané, v domácnosti** či na **mateřské dovolené**, a to přibližně 2,5krát v případě nezaměstnanosti, resp. 2x častěji ve zbylých dvou případech, než je průměrná hodnota. V případě vzdělání se opět ukazuje nepřímá úměra, tedy **čím nižší je vzdělání agresivní partnerky, tím vyšší je frekvence výskytu násilného jednání** vůči jejich partnerovi.

Významným faktorem ovlivňujícím míru násilného jednání ze strany partnerky je taktéž její **víra v Boha**. U těchto partnerek byly **násilné projevy významně méně četné** než u těch, které jejich partneři označili jako ateistky, případně že věří v životní sílu či osud. Prokázat se podařilo taktéž souvztažnost mezi násilným jednáním a četností **konzumace alkoholu**. Vyšší frekvenci výskytu násilného jednání vykazují taktéž partnerky, které občas **braly drogy či nadužívaly léky**. Statisticky významným faktorem je taktéž partnerčino **agresivní chování na veřejnosti**, které zvyšuje pravděpodobnost jejího násilného chování i v rámci partnerského vztahu. Obdobně jako ve výše analyzovaných případech agresorů – mužů, i zde platí, že významný vliv na výskyt násilného jednání v dospělém životě mají zažité zkušenosti z dětství. Konkrétně pak zažité **násilí mezi rodiči** a **násilí vůči partnerce – agresorce**.

Děti jako svědci domácího násilí

V předchozí části věnované analýze socio-demografických faktorů, které se statisticky častěji objevují u pachatelů/pachatelek partnerského násilí, a které tudíž mohou mít příčinnou souvislost s projevy partnerské agrese, se prokázala vyšší frekvence násilného jednání u osob, které byly v dětství svědky násilí mezi rodiči, resp. byly vystaveny násilí ze strany jednoho z rodičů. Ukazuje se, že mezigenerační přenos vzorců chování značně přispívá k agresivnímu jednání v dospělosti. Proto se v následující části soustředíme na analýzu dosavadních zjištění v oblasti dětí coby svědků a případně i obětí partnerského násilí.

Dle vyjádření respondentek ze studie **IVAWS 2003**, které zažily alespoň jednu ze situací fyzického či sexuálního násilí, bylo někdy **svědkem násilného**

jednání dítě či děti ve 42 % případů. Čtvrtina respondentek s prožitým násilím uvedla negativní odpověď a 28 % žen nemá či v dané době nemělo děti. Připomeňme, že dle této studie zažilo některou z forem násilného jednání ze strany svého partnera 37,7 % žen.

Další studií podávající obraz o přítomnosti dětí při partnerském násilí v rodině je text **Martinková et. al. 2014**. Připomeňme, že tento text čerpá z rozhovorů s klientkami azylových domů, které vyhledaly jejich služby v důsledku partnerského násilí. Ze 124 žen, které se do této studie zapojily, se jich k problematice dětí coby svědků partnerského násilí mohlo vyjádřit 116, neboť zbylé ženy neměly v dané době děti. Dle vyjádření relevantní skupiny žen pak bylo svědkem partnerského násilí dítě **téměř vždy** výpovědí **33,6 % žen, často** v případě **26,7 % žen** a **občas** opět dle **33,6 % respondentek**. Pouze 6 žen, tj. 5,2 % z relevantního segmentu uvedlo, že dítě nebylo nikdy svědkem partnerského násilí. Z uvedených dat tedy plyne, že v případech, kdy je partnerské násilí již natolik vážné, že donutí ženu vyhledat pomoc v azylovém zařízení, je dítě prakticky vždy alespoň občasným svědkem partnerského násilí. Pakliže bychom započítaly i ty ženy, které neměly v dané době dítě, pak by bylo dítě alespoň občasným svědkem partnerského násilí v 88 % případů⁷⁵.

Poslední studií, která se věnovala taktéž přítomnosti dítěte při násilí mezi partnery, byla studie **Profem 2016**. Dle jejich zjištění bylo **jednou či zcela výjimečně svědkem násilí dítě v 18,5 % případů, opakovaně pak ve 26,7 % případů**. Ve 39,4 % dítě nikdy svědkem partnerského násilí nebylo. Zbylých 15,4 % žen nemělo děti.

V oblasti dětí coby svědků domácího násilí narážíme na relativně omezenou zdrojovou základnu, a to přesto, že jsme v předchozí části na základě dostupných analýz ukázaly, že mezigenerační přenos vzorců chování je významným faktorem, který přispívá k rozvoji násilného jednání v dospělosti.

Název studie	IVAWS 2003	Martinková et. al. 2014	Profem 2016
Obecná viktimizace v %	37,7 %	nebyla zjišťována	27,7 %
Podíl dětí, které byly svědkem partnerského násilí	42,2 % (15,8 %)*	alespoň občas 94,2 %	45,2 % (12,5 %)*

* podíl dětí přepočtený na celou populaci

⁷⁵ Ve 4,8 % případů dítě svědkem nebylo, 6,5 % žen v dané době nemělo dítě a v 0,8 % nebyla vybrána žádná odpověď.

2.4 Shrnutí

Hlavní závěry

Při analýze současného stavu poznání v oblasti partnerského domácího násilí v České republice jsme se potýkali s významnými problémy, které značně **komplikovaly možnost relevantního srovnání** závěrů jednotlivých studií. Klíčovým problémem je dle našeho mínění **odlišné operacionalizované vymezení partnerského násilí**. Při mírném zjednodušení je tak možné říci, že každý výzkum měří částečně něco jiného. Detailně jsme se v této části věnovali rozboru jednotlivých operacionalizovaných pojetí fenoménu partnerského násilí. Ukázali jsme však taktéž, že odlišnosti v měření domácího násilí nejsou diametrální a v části bodů lze mezi jednotlivými výstupy najít styčné plochy.

Další komplikací při snaze o komparaci závěrů z jednotlivých výzkumů je **odlišné vymezení cílových skupin (základního souboru)**, a to zejména z hlediska věku. Z výzkumů se např. ukázalo, že míra výskytu domácího násilí je nejnižší mezi nejmladšími a nejstaršími věkovými skupinami. Pakliže tedy bude výzkum realizován na reprezentativním výběrovém vzorku základního souboru ve věku 18–65 let a jiný výzkum bude cílit na osoby ve věku 15 let a starší, je nepochybné, že oba výzkumy, i při teoreticky zcela shodném způsobu provedení, dojdou k odlišným zjištěním zejména z hlediska obecné míry viktimizace (ať už obecné, pětileté či roční).

Situaci navíc komplikuje taktéž skutečnost, že jednotlivé výzkumy byly **realizovány s využitím odlišné metodologie**. Sociologické výzkumy na společensky citlivá témata jsou velmi náchylné na změnu metodiky, resp. Na odlišné metodologické postupy. Největší část výzkumů byla realizována formou osobního dotazování, které se na základě analýzy jednotlivých výzkumů a dostupných komentářů a metodologických poznámek jejich autorů/autorek jeví, v obecné rovině, jako nejvhodnější způsob realizace výzkumů zaměřených na domácí násilí. Dále se prokázalo, že i na první pohled nepatrné odlišnosti v jednotlivých výzkumech realizovaných osobním dotazováním mohou ve výsledku vést k významným rozdílům ve výsledcích. Např. změna způsobu dotazování z metody PAPI prostřednictvím tazatelů na kombinaci metod CAPI a CASI, při níž respondenty/respondenti sami vyplňovali část dotazníku, je dle mínění autorů/autorek daných výzkumů i názoru našeho, jedním z hlavních důvodů, který přispěl k tomu, že dva velmi podobné výzkumy realizované s odstupem 10 let dospěly v některých oblastech ke zjištěním, která se nejen diametrálně odlišují, ale taktéž jsou v některých případech až nelogická (zejména pokles obecné míry viktimizace o 20 procentních bodů). Ukázalo se, že role tazatelek je v sociálně citlivých výzkumech prospěšná, neboť pokud jsou s to navázat s respondenty/respondentkami elementární úroveň důvěry, pak mohou významně přispět k otevřenosti respondentů a jejich ochotě odpovídat i na citlivé otázky.

I přes uvedená omezení je možné na základě dosavadních výzkumů stanovit v obecné rovině hlavní zjištění. **Obecná prevalence domácího partnerského násilí vůči ženám se v České republice pohybuje v intervalu 17–40 %.** V případě partnerského násilí na mužích můžeme čerpat doposud pouze z dvojice studií, z toho důvodu jsou možnosti vytvoření obecnějšího závěru limitované. Zatímco první studie dospěla k tomu, že **nějakou formu násilného jednání v partnerském vztahu zažilo 38 % mužů, druhá studie dospěla k hodnotě 9,9 % mužů.** V případě partnerského násilí na mužích totiž ještě více než v případě žen platí naše dřívější konstatování o odlišnostech v operacionalizovaném pojetí partnerského násilí. Zde se ukazuje skutečnost, že problematika mužů coby obětí domácího násilí se do pozornosti výzkumníků/výzkumnic dostává velmi pomalu a zatím je na svém počátku.

Ženy vystavené násilnému jednání ze strany svých partnerů či partnerek se dle dosavadních zjištění **nejčastěji setkávají s formami fyzického násilí, k nimž dochází bez použití cizího předmětu,** tj. jedná se nejčastěji o facky či pevné sevření. Dále se oběti domácího násilí setkávají s **vyhrožováním a dlouhodobým ponižováním** ze strany partnera/partnerky. Častým jsou taktéž **násilné projevy motivované sexuální touhou agresorů/agresorek.** V neposlední řadě pak byl častým projevem chování agresorů/agresorek vůči obětem partnerského násilí tzv. **stalking,** neboli nebezpečné pronásledování, které může mít různé podoby (fyzické sledování, postávání před domem, obtěžující dopisy, e-maily, telefonáty, sms zprávy apod.).

V další části textu jsme se soustředili na **socio-demografické faktory, které se častěji vyskytují u obětí** a u pachatelů/pachatelek partnerského násilí. V této souvislosti je nutné zdůraznit, že partnerské násilí může zasáhnout všechny osoby, přesto je však možné na základě analyzovaných studií uvést znaky, které se u obětí a agresorů/agresorek vyskytují častěji. V případě obětí platí, že se nejčastěji jedná o **osoby ve střední fázi života, nejčastěji ve věku 25–44 let.** Statisticky významně častěji se mezi oběťmi partnerského násilí nacházejí osoby **se základním či středním vzděláním bez maturity.** Obecně pak platí, že čím vyšší je vzdělání dané osoby, tím méně pravděpodobné je, že se stane obětí partnerského násilí. S dosaženým vzděláním taktéž často souvisí dva další faktory, které se častěji vyskytují mezi oběťmi partnerského násilí ve srovnání s osobami, které takovéto jednání nikdy nezažily. Prvním z těchto faktorů je **nižší příjem domácnosti** a druhým pak **absence zaměstnání.**

U obětí partnerského násilí byla zaznamenána taktéž vyšší frekvence četnosti **konzumace vyšších dávek alkoholu.** Významně častější je u obětí partnerského násilí taktéž alespoň občasná **konzumace drog,** byť v porovnání s konzumací alkoholu se vyskytuje u menší části obětí. V neposlední řadě se prokázalo, že oběťmi partnerského násilí se častěji stávají osoby, které mají s určitou formou násilí zkušenosti už od dětství. Může se přitom jednat o osoby, které **zažily v dětství násilí mezi rodiči,** stejně jako o osoby, které musely

v dětství čelit fyzickému násilí ze strany některého z rodičů, případně byly vystaveny psychickému násilí a ponižování.

Charakteristické socio-demografické **znaky u pachatelů/pachatele partnerského násilí** jsou z velké části **obdobné, jako je tomu u jejich obětí**. Taktéž platí, že se jedná obvykle o osobu ve **středním věku**, nejčastěji se **základním vzděláním či středním vzděláním bez maturity**. Rovněž pro agresory je typická **vyšší míra konzumace alkoholu, případně i užívání drog**. Statisticky významně častěji se mezi agresory taktéž vyskytují jedinci, kteří byli alespoň po část doby vztahu s obětí **nezaměstnanými**.

Přenos vzorců chování z dětství se potvrdil i v případě agresorů/agresorek. Častěji mezi nimi byly osoby, které se v dětství setkaly s násilím mezi rodiči nebo byly vystaveny fyzickému či psychickému násilí ze strany jedno či obou rodičů. Vyšší zastoupení mezi agresory mají taktéž osoby, které vyrůstaly pouze s jedním z rodičů či zcela bez rodičů.

Jelikož se v případě obou aktérů partnerského násilí, tedy oběti i agresora, prokázal častý přenos vzorců chování z dětství do dospělosti, zaměřili jsme se rovněž na **četnost přítomnosti dětí u partnerského násilí**. Zde jsme se opět potýkali s nedostatkem relevantních studií, neboť reprezentativní údaje jsme mohli čerpat prakticky pouze z dvojice studií. V nich se bohužel prokázalo, že dítě bylo alespoň občas svědkem násilí mezi partnery/partnerkami ve 42–45 % případů. Pakliže toto číslo přepočteme na celou populaci, a zohledním i domácnosti, ve kterých k domácímu násilí nedochází, pak můžeme konstatovat, že děti přibližně z 12–15 % domácností se v průběhu dětství stalo svědkem násilí mezi rodiči.

Nedostatky výzkumů domácího násilí v ČR

Na základě doposud analyzovaných studií můžeme poměrně dobře usuzovat na hlavní problémy a nedostatky dosavadních výzkumů a výzkumu domácího násilí v České republice. Účelem ve všech případech není bezcílná kritika, ale snaha identifikovat hlavní nedostatky a pokusit se navrhnout takové kroky, které by ve výsledku vedly k významnému prohloubení našich dosavadních znalostí o tomto fenoménu.

Operacionalizace DN a jeho zdůvodnění

První a patrně nejvýznamnější nedostatek, na který jsme při naší analýze stávajících výzkumů narazili, je absence jednotné obecné a zejména operacionalizované definice domácího násilí užívané v České republice. Její absence má ve svém důsledku hned několik negativních skutečností. V první řadě užívání rozdílných postupů při operacionalizaci domácího násilí vede k tomu, že jednotlivé výstupy jsou vzájemně jen obtížně komparovatelné. Absence jednotné operacionalizované definice dále taktéž snižuje důvěryhodnost jednotlivých výzkumů v očích veřejnosti, neboť ta si klade logickou otázku, jak je možné, že jeden výzkum určí, že obětí partnerského násilí se stalo 30 % žen a jiný výzkum

tvrdí, že je to 20 %. Nejde samozřejmě o to, že by si široká veřejnost uvědomovala nutnost disponovat jednotnou operacionalizovanou definicí. Její absence však významně přispívá k tomu, že se výsledky jednotlivých studií liší tak významně, jak jsme ukázali výše, což je právě to, co u laické veřejnosti vyvolává nedůvěru vůči jednotlivým zjištěním.

Neexistence jednotně uznávané operacionalizované definice však komplikuje život taktéž jednotlivým organizacím a institucím, které se v oblasti výzkumu domácího násilí angažují. Ty se musí v rámci každého výzkumu zabývat tím, jakým způsobem k operacionalizaci domácího násilí přistoupit, z jakých zdrojů při jeho konstrukci čerpat atd.

Absence longitudinální studie či plně srovnatelných dat z cross-sectional studií

S absencí jednotné definice souvisí i další nedostatek dosavadního poznání v oblasti partnerského násilí v České republice, a to absence longitudinální studie či série výzkumů, na jejichž základě by bylo možné ve středně- a dlouhodobém horizontu sledovat jednak vývoj v oblasti míry viktimizace (zejména pak v některé z jejich kratších variant – tříleté, pětileté, desetileté). Realizace longitudinálních studií je samozřejmě finančně i organizačně velmi náročná, což platí zejména v případě sledování výskytu jevů, které není možné sledovat či měřit u velké většiny obyvatel. Do této skupiny bohužel patří právě i výzkum domácího partnerského násilí.

Z velké části je však možné longitudinální studie nahradit sérií běžných výzkumů (*cross-sectional* studiemi), avšak je nezbytné při tomto postupu dodržovat v klíčových bodech shodný přístup a design napříč jednotlivými výzkumy. Pokud totiž budou jednotlivé základní parametry výzkumů odpovídat minimálním standardům (viz níže), mohou být jejich společné části posuzovány v čase, a to i pokud se budou jednotlivé výzkumy orientovat na odlišné dílčí aspekty partnerského násilí.

Možnost sledovat vývoj hlavních ukazatelů v oblasti domácího násilí v čase by umožnila všem zainteresovaným subjektům lépe koordinovat svou činnost. Bylo by například možné sledovat a vyhodnocovat efektivitu jednotlivých kampaní zaměřených na oběti či pachatele partnerského násilí nebo vliv legislativních opatření na změnu míry roční či pětileté viktimizace.

Nedostatečná pozornost věnovaná dětem coby (ne)přímým obětem domácího násilí

Součástí partnerského násilí dle dosavadních zjištění často nejsou pouze partneři/partnerky, ale i jejich děti, pakliže jsou v daném vztahu přítomné. Děti jsou často svědky partnerského násilí, a přestože nemusí být při tomto násilí fyzicky zraněny, ukazuje se, že přinejmenším část z těchto dětí si z těchto situací odnáší psychické problémy. Z dosavadních zjištění přitom plyne, že osoby, které v dětství byly svědky partnerského násilí, se s ním častěji setkají taktéž

v dospělosti, a to buď v podobě agresora, nebo oběti. Pakliže nedokážeme správně a včas pracovat s takovými dětmi a poskytnout jim potřebnou pomoc, vystavujeme riziku je i celou společnost, že v důsledku tohoto prožitku si po zbytek života ponesou s sebou její důsledky.

Nedostatečné pozornost věnovaná mužům coby obětem

Výzkum domácího násilí doposud směřoval svou pozornost zejména k násilí vycházejícímu z pojetí ženy oběti a muže agresora. Až v současné době se začínají objevovat první pokusy o výzkum v oblasti partnerského násilí na mužích.

Doporučení pro další výzkum

Na základě teoretických východisek, stávající výzkumné praxe i dosavadních poznatků a hlavních nedostatků se nyní pokusíme představit komplexní doporučení pro budoucí výzkumnou činnost v oblasti partnerského násilí v České republice. Naše doporučení budou vycházet z reálných možností zadavatele, tedy Úřad Vlády ČR.

Z našeho pohledu by mělo být prvořadým cílem **zavedení jednotné operacionalizované výzkumné definice domácího partnerského násilí**. Její zavedení by významně přispělo zejména k možnosti vzájemné komparovatelnosti jednotlivých výzkumů a propojování výstupů z jednotlivých výzkumů. Konstrukci námi navrhované operacionalizované definice jsme se detailně věnovali v podkapitole 2.2, proto se zde nyní nebudeme detailně věnovat způsobu její konstrukce.

Navrhovaná definice vychází ze seznamu situací a jejich případného zažití respondentem či respondentkou (**Q1**). Následně je pro určení toho, zda se respondent/respondentka stal/a obětí domácího násilí, nezbytné určit, zda se se situacemi uvedenými v Q1 setkal/a ze strany jediného partnera/partnerky, či zda je zažil od více svých partnerů/partnerů (**Q2**). Pakliže se jedná o druhý případ, pak je pro účely otázky Q3 nezbytné respondenta/respondentku požádat, aby hovořil/a pouze o partnerovi/partnerce, z jehož/jejíž strany zažil/a nejvíce z uvedených situací. V rámci otázky **Q3** je následně zjišťováno, zdali byla daná situace zažita jednou či opakovaně. Na závěr této série otázka je ověřeno, zdali mezi partnery/partnerkami docházelo obvykle k vzájemnému násilnému jednání, či zdali se jednalo o asymetrické násilí vycházející pouze ze strany jediného partnera/partnerky (**Q4**).

Q1: Stalo se Vám někdy, že Vám Váš partner či partnerka:

TYP NÁSILÍ	NÁSILNÁ SITUACE	Q1	Q3	
Psychické násilí:		Ano	Jednou	Opakovaně

	Vyhrožoval, že Vám ublíží tak, že jste měla vážný strach o své bezpečí			
	Vyhrožoval, že ublíží Vaším dětem nebo někomu z Vašich blízkých tak, že jste měla vážný strach o jejich bezpečí			
	Vyhrožoval, že Vám dlouhodobě zabrání v kontaktu s Vašimi dětmi			
	Vyhrožoval, že ublíží Vašemu domácímu mazlíčkovi tak, že jste měla vážný strach o jeho bezpečí			
	Vyhrožoval, že rozbije věci, které pro Vás byly velmi důležité (rodinné cennosti, zdravotní pomůcky...)			
	Ponižoval Vás			
	Neustále kontroloval, kde jste a co děláte			
	Omezoval Vás v pohybu či kontaktu s rodinou či přáteli			
Fyzické násilí:				
	Dal Vám facku			
	Bil Vás pěstí či těžkým předmětem			
	Kopal do Vás			
	Hodil po Vás těžký předmět			
	Strčil Vás proti zdi, pevnému předmětu, ze schodů apod.			
	Použil vůči Vám nůž, střelnou či jinou zbraň			
	Dusil, škrtil, topil nebo páčil Vás			
	Ublížil Vám fyzicky jiným způsobem tak, že Vám způsobil významnou bolest či zhoršení zdravotního stavu			
	Fyzicky ublížil Vaším dětem, aby Vás tím donutil dělat to, co chtěl			
Sexuální násilí				
	Pokusil se Vás fyzicky či hrubým nátlakem přinutit k nějaké sexuální aktivitě proti Vaší vůli			
	Osahával Vás proti Vaší vůli			
	Donutil Vás k sexuálnímu styku proti Vaší vůli			
	Donutil Vás k jiným sexuálním aktivitám proti Vaší vůli (sledování pornografického materiálu, sex s jinou osobou, sexuální prakticky proti Vaší vůli...)			
	Dlouhodobě Vám odpíral sexuální kontakt			
Ekonomické násilí				
	Omezoval Vám přístup k rodinným financím či k nakupování bez jeho vědomí			
	Bral Vám Váš příjem			
	Záměrně Vás zadlužil			
	Úmyslně zasahoval do Vašeho majetku			

	(rozdával nebo prodával věci, které patřily Vám)			
Stalking				
	Sledoval Vás (postával u Vašeho domu, práce, sledoval Vás...)			
	Obtěžoval Vás telefonáty, sms, e-maily, dopisy, zprávami na sociálních sítích apod.			
	Úmyslně o Vás šířil nepravdivé informace s cílem Vás poškodit			
	Šířil o Vás intimní informace s cílem Vás poškodit			

Q2: Setkal(a) jste se s touto situací ze strany jediného nebo ze strany několika z Vašich partnerů/partnerek?	Odpověď
Jediného partnera	1
Více partnerů	2

Q3: Uvedl(a) jste, že jste se v rámci partnerského vztahu setkal(a) s některými z uvedených situací. Setkal(a) jste se s touto situací jednou či opakovaně?
POKYN PRO TAZATELE: PTEJTE SE POUZE NA SITUACE UVEDENÉ V Q1.

Q4: Uvedl(a) jste, že jste se ze strany svého partnera/své partnerky setkala s některými z výše uvedených situací. Reagoval(a) jste obvykle na toto jednání vůči partnerovi/partnerce stejným či podobným způsobem?	Odpověď
Ano, ve většině případů jsem reagoval(a) stejným či obdobným způsobem	1
Ne	2

K vyhodnocení respondenta/respondentky coby oběti partnerského domácího násilí je potřeba, aby **respondent/ka ze strany jednoho partnera/partnerky zažil/a alespoň dvě situace, přičemž alespoň jednu z nich opakovaně**, a to ze strany jediného partnera/partnerky. Tato dvojice podmínek vychází z výše navržené obecné definice, resp. z jejich bodů odkazujících na dlouhodobý a stupňující se charakter násilného jednání. **Současně však musí respondent/ka v doplňující otázce na jeho/její reakce v daných situacích zvolit negativní odpověď, tedy že ve většině případů na chování partnera/partnerky nereagoval/a stejným či obdobným způsobem.** Tímto bude zajištěno, že se jednalo skutečně o asymetrické násilí směřující stabilně ze strany jedné osoby ke druhé.

Současně se zavedením doporučené operacionalizované definice domácího partnerského násilí navrhuje **zavést tzv. minimální doporučený metodologický standard pro výzkum prevalence domácího násilí.** Jeho naplnění by garantovalo, že uvedený výzkum splnil po metodologické stránce klíčové prvky a jeho výsledky mohou být bez dalších úprav či komentářů

srovnávány a propojovány s výsledky dalších výzkumů realizovaných dle doporučeného metodologického standardu. Jeho aplikací alespoň do části výzkumů realizovaných v ČR by bylo možné nahradit většinu dat z longitudinálních studií, které v současné době výzkum v oblasti domácího násilí citelně postrádá. Při konstrukci metodologického standardu jsme vycházeli z dosavadní výzkumné praxe v České republice, přičemž cílem bylo nalézt takové výzkumný design, který bude s to poskytnout relevantní a reprezentativní data, avšak současně bude klást na výzkumný tým co nejméně nároků.

Výzkumy domácího násilí splňující podmínky tohoto standardu by měly být realizovány náhodným výběrem, a to konkrétně formou **náhodné procházky**⁷⁶. Tato metoda byla již použita u několika významných výzkumů realizovaných v ČR a taktéž se jedná o metodu velmi často používanou při výzkumech domácího násilí v zahraničí. Její předností oproti ostatním způsobům výběru respondentů je skutečnost, že je s to, při správném provedení, zajistit skutečně náhodný vzorek populace, který navíc svou strukturou bude s minimálním rozdílem odpovídat struktuře základního souboru. Případné minimální rozdíly je pak možné řešit převážením celého souboru tak, aby plně a ve všech zvolených kritériích odpovídal struktuře základního souboru.

Výzkum by měl být dále realizován formou **osobního dotazování** s využitím tazatelské sítě, která prošla **osobním školením**, na němž byla seznámena s významem výzkumu, se specifiky výzkumu domácího násilí a taktéž s postupy, jak reagovat ve stresových situacích. Současně doporučujeme, aby se tazatelská síť pro tento typ projektů skládala pouze z **tazatele – žen**. Ty jsou dle našich zkušeností lépe schopny navázat s dotazovanými ženami i muži vztah elementární důvěry a taktéž při dotazování projevují větší míru empatie. Doporučujeme, aby byly všechny otázky pokládány s využitím tazatelek, tedy aby ani u vybraných otázek nebyla dotazovaným osobám nabídnuta možnost vyplnit část otázek sama. Předešlé výzkumy totiž naznačují, že takovýto postup nevede k větší otevřenosti dotazované osoby, ale spíše má za následek významný nárůst vyhýbavých odpovědí (nevím, nepamatuji si, nechci uvést...).

Dále doporučujeme přistoupit ke sjednocení věku cílové osoby, aby všechny výzkumy dle realizované dle tohoto standardu hovořily o téže cílové skupině, a byly tak snadno porovnatelné a vzájemně se doplňovaly. Jako vhodné se nám

⁷⁶ Metoda náhodné procházky (random route) patří mezi způsoby výběru respondentů v sociologickém výzkumu. Metoda je založena na náhodně vygenerovaném seznamu tzv. startovacích bodů, z nichž tazatelé či tazatelky začínají náhodnou procházku podle přesně zadaných pravidel, aby byl zaručen náhodný výběr respondentů či respondentek bez vlivu tazatelské sítě na jejich výběr. Pokyn pro tazatelskou síť může znít např.: na startovacím bodu se postavte tak, abyste měl/a startovací bod po pravé ruce, dále vyhledejte pátý dům, v něm pátý byt odshora, a v tomto bytě provedte rozhovor s ženou ve věku 18–65 let. Pakliže v daném bytě bydlí více žen v daném věku, pak je za cílovou osobu určena ta, která má vzhledem k datu dotazování nejbližší budoucí narozeniny. Pakliže určená cílová osoba není v době první návštěvy zastižena, pokuste se tuto osobu kontaktovat až třikrát. Pakliže v době prvního pokusu o kontakt není nikdo v bytě doma, pokuste se o kontakt až třikrát.

na základě analýzy dosavadních výzkumů jeví věkové omezení na osoby ve věku **18–70 let**. Z hlediska velikost vzorku navrhujeme jako minimální velikost stanovit hodnotu **1500 respondentů**. Takovýto počet respondentů při reprezentativním šetření nabízí možnost třídění provést v rámci výzkumu i třídění druhého případně třetí stupně, a to na stále dostatečně početném vzorku. Navíc při této velikosti výběrového souboru bude statistická odchylka činit $\pm 2,5$ p.b., což pokládáme za hodnotu přijatelnou, přičemž další snaha o její významné snížení by byla neefektivní z důvodu výrazně navýšit výběrový soubor.

Minimální doporučený metodologický standard

PARAMETR VÝZKUMU	DOPORUČENÍ
Způsob výběru respondentů/ek	Náhodná procházka
Minimální velikost vzorku	1500 respondentů (pro jedno pohlaví)
Struktura základní souboru	Ženy (muži) v ČR ve věku 18–70 let
Způsob dotazování	Osobní dotazování (PAPI, CAPI)
Školení tazatelské sítě	Osobní školení, tematické školení
Pohlaví tazatelské sítě	Ženy

Domníváme se, že Úřad vlády ČR disponuje jako jeden z mála orgánů v ČR možnostmi a kompetencemi nezbytnými k prosazení navrhovaných postupů do výzkumné praxe. Zavedení tohoto metodologického standardu by mohlo být realizováno například prostřednictvím grantové politiky ÚV ČR v oblasti výzkumu domácího násilí, přičemž akceptace metodologického standardu a doporučené operacionalizované definice by mohly být podmínkou pro získání grantu, případně jedním z hodnotících kritérií.

3. Komparace českých výzkumů se závěry obdobných výzkumů realizovaných v zahraničí

V následující kapitole se pokusíme o stručnou analýzu závěrů vybraných zahraničních výzkumů s výzkumy realizovanými v České republice. Cílem je nejen komparace závěrů, ale taktéž metodologických postupů užitých při výzkumech. Do této byly zařazeny studie pocházející ze tří zemí, a to Rakouska, Švédska a Velké Británie. V případě rakouské studie byla hlavní motivací pro její začlenění do této studie geografická a kulturní blízkost a částečně obdobná struktura právního řádu. V případě Švédska byl klíčovým důvodem pro zařazení vybrané studie z této země do naší analýzy fakt, že studie se zaměřuje na možnost použití totožného dotazníku pro výzkum partnerského násilí na ženách i na mužích. Jedná se o ojedinělou studii, která nám může pomoci odpovědět na otázku, zdali jsou rozdíly v partnerském násilí vůči mužům a vůči ženám tak zásadní, že není možné v jejich případě uvažovat o užití jednotného dotazníku. Tato otázka je pro naše účely zásadní, neboť našim cílem bylo vytvořit operacionalizovanou definici, která by byla použitelná pro obě pohlaví.

Poslední zemí je pak Velká Británie, konkrétně studie Sylvie Walby *The Cost of Domestic Violence*. Důvodem jejího výběru je fakt, že se stala předlohou pro některé studie realizované v České republice, a umožní tak komparovat výsledky českých studií se studií realizovanou obdobnou metodikou, avšak v zemi se zcela odlišnou kulturou a právním rámcem.

3.1 Rakousko

V případě výběru vhodné studie v rakouském prostředí jsme byli limitováni relativně malým množstvím relevantních studií. Jedním z důvodů bylo, že v Rakousku bylo doposud realizováno pouze velmi málo reprezentativních výzkumů cílících na oblast domácího násilí. Z dostupných publikací jsme se rozhodli pro studii *Kosten häuslicher Gewal in Österreich* z roku 2006⁷⁷. Z názvu studie je patrné, že jejím cílem bylo, podobně jako v níže analyzované studii z Velké Británie, určit náklady spojené s domácím násilím. Studie se zaměřuje pouze na segment partnerského násilí, kterého se dopouští muži na ženách.

Autorky se v době zpracování studie potýkaly s problémem v podobě absence reprezentativního výzkumu, na jehož základě by bylo možné provést některé typy ocenění nákladů spojených s domácím násilím. Z toho důvodu autorky jako zdroj dat o míře výskytu násilí kombinují oficiální rakouské statistické údaje s výběrovým šetřením realizovaným v Německu v roce 2003 na reprezentativním vzorku 10 000 žen ve věku 16–85 let. Výzkum probíhal formou osobního dotazování, přičemž část dotazníku věnovanou rodinnému a partnerskému násilí vyplňovaly respondentky samostatně, bez zásahu tazatelky⁷⁸.

V rámci výzkumu bylo zjišťováno, zda respondentky zažily některou z dvaceti definovaných situací. Respondentky taktéž zaznamenávaly frekvenci, s jakou se s danou situací v životě setkaly a taktéž kdo byl agresorem. Bylo zjištěno, že podíl žen, které se od svých 16 let setkaly s nějakou formou fyzického nebo sexuálního násilí ze strany svého partnera či partnerky, činil 25 %. V porovnání s Českou republikou se jedná o podíl, který se nachází přibližně ve středu intervalu vzniklého sloučením výstupů hlavních českých výzkumů.

Z dalších údajů vyplynulo, že z pomezí žen, které se setkaly s fyzickým či sexuálním násilím ze strany svého partnera (bývalého či současného), se v 31 % případů jednalo pouze o jediný takový incident. 36 % z žen napadených svým partnerem uvedlo, že se s jeho násilným chováním setkaly ve 2–10 případech. Zbylá třetina žen pak v průběhu života zažila 10–40 napadení ze strany svého partnera. Opět zde narážíme na koncepční rozdíly mezi měřením násilí na ženách

⁷⁷ Haller, B., Dawid, E. 2006. *Kosten häuslicher Gewal in Österreich*. Institut für Konflikt Forschung, Vídeň.

⁷⁸ Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (BFSFJ). 2004. *Lebenssituation, Sicherheit und Gesundheit von Frauen in Deutschland*. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/studie--lebenssituation--sicherheit-und-gesundheit-von-frauen-in-deutschland/80694?view=DEFAULT>.

(mužích) a partnerským násilím ve smyslu dlouhodobého a opakovaného jednání. Pakliže totiž 31 % z žen, které zažily v životě násilí ze strany partnera, jej zažily pouze jednou, pak je jejich započtení mezi oběti domácího násilí z českého pohledu diskutabilní. V důsledku toho by tudíž míra výskytu partnerského násilí nebyla 25 %, ale pouze 17,25 %⁷⁹. V tomto případě by byl výskyt opakovaného partnerského násilí v Rakousku srovnatelný s nejnižší hodnotou výskytu partnerského násilí zjištěnou výzkumem v České republice.

Z hlediska struktury partnerského násilí šlo nejčastěji o akt fyzického násilí (70 % případů), v 9 % případů se jednalo výhradně o akt sexuálního charakteru a ve 20 % případů pak šlo o kombinaci obou variant. V 99 % procentech případů byl agresorem muž a pouze v 1 % případů pak byla agresorem žena (vždy se však jednalo o násilí vůči ženě).

Významným zjištěním je i skutečnost, že fyzické či sexuální násilí ve značné většině případů vede u obětí k následným psychickým problémům. Dle textu totiž 83 % obětí fyzického či sexuálního násilí uvedlo, že v jeho důsledku mělo psychické problémy, přičemž se jednalo v průměru o 4,2 formy psychického problému. Pro přesnost dodejme, že tyto údaje již nejsou dostupné pouze pro oběti partnerského násilí, ale zahrnují i případy, kdy se násilného jednání dopustil někdo jiný než partner či partnerka respondentky. V této souvislosti autorky upozorňují na nutnost včasné péče, a to nejen v oblasti fyzického, ale rovnocenně i psychického zdraví. Ukázalo se taktéž, že na policii se obrátí pouze menšina obětí. Z žen, které zažily násilí ze strany svého partnera, kontaktovalo policii pouze 13 % žen.

Na základě statistických dat z rakouských zdrojů a výstupů z výše uvedené studie pak autorka přistupuje k vyčíslení předpokládaných absolutních počtů obětí domácího násilí v Rakousku za jeden rok a nákladů spojených s domácím násilím v Rakousku. Modelovým rokem byl rok **2005**, k němuž byly dále zjišťovány všechny ekonomické ukazatele i údaje o průměrné časové náročnosti řešení v rámci dané kategorie výdajů. V oblasti **bezpečnostních složek** autorka vyčísluje výdaje na **1,3 milionu eur**. Jako vstupní údaj pro výpočet v tomto ukazateli autorka použila průměrnou roční mzdu jednoho policisty a průměrný počet odsloužených hodin, přičemž byl kalkulován dvojnásobek zjištěných hodnot, neboť policisté vždy operují ve dvojici.

Další ze započtených nákladů v oblasti **soudnictví a spravedlnosti**. Do této kategorie byly zařazeny zejména nároky na soudy a soudce, státní zástupce, náklady spojené s vazbou či uvězněním, probační službou apod. Celkem v rámci sekce spravedlnosti a soudnictví pak autorka vyčísila roční náklady na **1,33 milionu eur**. Významnou položkou při vyčíslování nákladů byly taktéž pracovní náklady, tedy náklady vzniklé v důsledku **pracovní neschopností** obětí domácího násilí, které dle výpočtu činily **5,1 milionu euro**. Údaj je vypočítán na základě počtu žen, které čerpaly nemocenskou dovolenou v důsledku

⁷⁹ $17,25 = (25 \% * (1 - 0,31))$.

násilného jednání a jejich průměrné délky čerpání této dávky. Dále byly vyčísleny i výdaje vzniklé v důsledku toho, že žena **nemohla v důsledku svého zranění vykonávat práci v domácnosti**. Ty dle autorky činily přibližně **4 miliony eur**. Poslední údaj vztažený k pracovní schopnosti obětí domácího násilí je pak **ztráta zaměstnání** v důsledku zdravotních komplikací vzniklých v jeho důsledku. Zde byly celkové náklady vypočteny na bezmála **3,2 milionu eur**.

Ekonomické dopady domácího násilí je možné pozorovat taktéž v oblasti **sociální péče**. V případě obětí domácího násilí se velmi často stává, že žena se po odchodu od agresora ocitne z větší či menší části bez příjmů. Navíc ve značném procentu tyto ženy mají ve své péči dítě či děti. Dle dostupných údajů z výzkumu realizovaného v Německu a dat z rakouských orgánů sociální péče dospěla v této oblasti k celkovým výdajům **2,1 milionu eur**. Dle zjištění výzkumu realizovaného v Německu potřebovalo 21 % obětí z řad žen zvýšenou lékařskou péčí. Do této kategorie jsou zahrnuty jak ambulantní zákroky, tak hospitalizace, a to jak v oblasti fyzického, tak i psychického zdraví. Taktéž do této kategorie byly započítány léky, které byly obětí domácího násilí předepsány. V neposlední řadě pak tato kategorie zahrnuje i náklady spojené s následnou psychologickou a psychoterapeutickou péčí. Jejich potřeba je u jednotlivých žen individuální, avšak studie počítá s 20 hodinovými sezeními. V rámci **zdravotní péče** pak autorka vyčísluje celkové náklady vzniklé v souvislosti s domácím násilím na bezmála **14 milionů eur**.

Významným prvkem v systému pomoci a péče o oběti domácího násilí jsou taktéž **podpůrné organizace**. Jedná se zejména o intervenční centra, azylové domy, konzultační a poradenské činnosti, činnosti tísňové linky atd. Tyto náklady jsou poměrně obtížně odhadnutelné, autorka zde proto čerpá z několika zdrojů, a to průměrných nákladů udaných devíti organizacemi pomáhajícími obětem domácího násilí, rozpočtu hornorakouské intervenční organizace z Riedu a dále seznamu veřejných dotací poskytnutých organizacím pomáhajícím obětem domácího násilí. Za všechny tyto organizace byly na základě dostupných zdrojů odhadnuty celkové náklady ve výši **21,5 milionu eur**.

Mezi náklady na pomoc obětem domácího násilí jsou v rámci uvedené studie kalkulovány taktéž náklady na **pomoc a péči o děti a mladistvé oběti domácího násilí**. Zde se jeví podklady pro vyčíslení nákladů jako nejméně robustní, když vychází pouze z rozpočtů právního zástupce pro děti a mládež, který je v Rakousku na základě Úmluvy o právech dítěte zřízen v každé rakouské spolkové zemi⁸⁰ a z počtu sociálních pracovníků a jejich průměrné měsíční mzdy. Takto vyčíslené náklady v hodnotě **15,4 milionu eur** však autorka označuje jako odhad minimální, blížíci se spíše špičce ledovce skutečných nákladů.

⁸⁰ Viz <http://www.kija.at/kija>.

Součtem nákladů za jednotlivé kategorie pak autorka dochází k sumě **78 257 200 eur**, tedy přibližně k hodnotě 2,1 miliardy Kč⁸¹.

Výše uvedená zjištění rakouské studie můžeme konfrontovat se zjištěními, ke kterým došla studie Ekonomické dopady domácího násilí v ČR, kterou realizovala organizace Profem v roce 2012. Dle této studie činily v roce 2010 výdaje vzniklé v důsledku domácího násilí v ČR přibližně 1,328 miliardy Kč. Pro lepší srovnání dodejme, že zatímco rakouská studie počítá s mírou výskytu DN na úrovni 25 % žen, česká studie kalkulovala s 40 % žen. Dodejme, že počet obyvatel Rakouska je přibližně o 2 miliony osob nižší, než je tomu v případě České republiky, avšak průměrné příjmy jsou v Rakousku naopak vyšší než v ČR. Tyto skutečnosti srovnání výrazně znesnadňují, neboť by bylo zapotřebí zohlednit celou řadu faktorů.

Dle výsledků **rakouské** studie nejvyšší podíl výdajů spojených s domácím násilím je vydáván na **provoz tzv. podpůrných organizací** (580 milionů Kč), následují **výdaje na pomoc a péči o děti a mládí obětí domácího násilí** (416 milionů Kč) a **zdravotní péče** (378 milionů Kč⁸²). **Česká** studie naproti tomu nejvyšší podíl na celkové částce přisoudila výdajům na **zdravotní péči** (546 milionů Kč), následovaly výdaje na **soudní řízení** (314 milionů Kč) a **podpory v nezaměstnanosti** (210 milionů Kč). Výdaje směřující ve formě dotací na poskytování sociálních služeb byly až na čtvrtém místě (190 milionů Kč). Jestli skutečně platí, že finanční zajištění podpůrných organizací je v České republice ve srovnání s Rakouskem podhodnocené, však není možné na základě těchto údajů seriózně konstatovat. Plnohodnotné srovnání by však vyžadovalo detailnější studii.

3.2 Švédsko

Z pomezí studií zaměřených na partnerské násilí realizovaných ve Švédsku jsme si pro účely naší práce zvolily jak nejúčelnější text Lotty Nebergh⁸³. Uvedená studie byla publikována v roce 2014, jedná se tedy o poměrně aktuální studii, u níž je předpoklad, že reflektuje doposud získané výzkumné poznatky v této oblasti a současně nabízí aktuální údaje, které je možné komparovat s českými výzkumy.

Výzkum byl realizován formou papírových dotazníků, které byly náhodně vybranému vzorku respondentů z řad mužů (1009 rozeslaných dotazníků) a žen (1006 rozeslaných dotazníků) ve věku 18–65 let rozeslány. Zpět se autorce vrátilo 624 dotazníků od žen a 458 dotazníků od mužů. Po kontrole dat pak bylo do výsledného zpracování zařazeno 573 dotazníků od žen a 399 dotazníků od mužů. K měření byl použit nástroj VAWI (Violence Against Women

⁸¹ Přepočten na CZK je pouze orientační a byl počítán na základě kurzu k 9. 1. 2017.

⁸² Přepočty na CZK je pouze orientační a byly počítány na základě kurzu k 7. 2. 2017.

⁸³ Nybergh, L. 2014. *Exploring intimate partner violence among adult women and men in Sweden*. University of Gothenburg, Gothenburg.

Instrument) navržený WHO. Ten pracuje s třemi typy násilí (fyzickým, psychickým a sexuálním), které operacionalizuje do podoby 13 násilných situací. Současně byl na menším vzorku respondentů (77 žen a 50 mužů) testován také dotazník NorAQ, který však není primárně koncipován k měření partnerského násilí, ale obecně k měření prožití zkoumaných násilných situací bez ohledu na autora.

V případě dotazníku VAWI postačuje, aby respondentka uvedla, že zažila jakoukoliv ze situací, aby byl vyhodnocen jako osoba, která zažila partnerské násilí.

Podívejme se nejprve na výsledky studie. U této studie je nestandardně uváděna míra zažití jednotlivých situací v podobě údajů za poslední rok a „dříve v životě“, přičemž v rámci druhé kategorie nejsou započítány údaje z posledního roku. V důsledku toho tudíž nelze určit celkovou míru viktimizace. V posledním roce bylo vystaveno psychickému násilí 24 % mužů a 23,6 % žen. V případě fyzického násilí mu bylo vystaveno 8,1 % žen a 7,6 % mužů. Obdobně jako v případě dat z českých šetření platí, že nejčastěji se obě pohlaví setkávala s nejméně závažnými formami fyzického násilí a směrem k nejzávažnějším násilným projevům frekvence výskytu významně klesala. Alespoň některé ze všech sledovaných forem násilí pak čelili v průběhu posledního roku častěji muži, a to ve 25,6 % případů, zatímco u žen se jednalo o 23,2 % respondentek. Dřívější zkušenost s nějakou formou fyzického, psychického či sexuálního násilí pak deklarovalo 15,3 % mužů a 26 % žen.

		Muži: n = 399					ženy n = 573				
		Frekvence výskyt za rok % (n)					Frekvence výskyt za rok % (n)				
Psychické násilí	Minulý rok	1–2	3–5	>5	Dříve v životě	Minulý rok	1–2	3–5	>5	Dříve v životě	
Urážel/a mě takovým způsobem, že jsem se cítil/a zle	20,5 (79)	13,2 (51)	2,1 (8)	5,2 (20)	12,0 (48)	20,7 (109)	13,5 (71)	2,7 (14)	4,6 (24)	19,9 (114)	
Ponižoval/a mě před ostatními	9,5 (37)	6,4 (25)	1,3 (5)	1,8 (7)	6,5 (26)	7,7 (41)	5,8 (31)	0,8 (4)	1,1 (6)	13,1 (75)	
Snažil/a se mě záměrně strašit a terorizovat	8,7 (34)	6,7 (26)	0,3 (1)	1,8 (7)	6,5 (26)	6,0 (32)	3,6 (19)	1,5 (8)	0,9 (5)	10,5 (60)	
Vyhrožoval/a, že ublíží mně nebo někomu	1,0 (4)	0,3 (1)	0,3 (1)	0,5 (2)	2,8 (11)	1,5 (8)	0,7 (4)	0,4 (2)	0,4 (2)	7,3 (42)	

z mých blízkých			)							
<i>Individuální vystavení psychologické mu násilí</i>	24,0 (92)				13,8 (55)	23,6 (123)				23,6 (135)
Fyzické násilí	Minulý rok	1–2	3–5	>5	Dříve v životě	Minulý rok	1–2	3–5	>5	Dříve v životě
Strkal/a do mě	5,9 (23)	4,6 (18)	0,3 (1)	1,0 (4)	5,3 (21)	7,1 (38)	5,5 (29)	0,9 (5)	0,8 (4)	2,6 (72)
Hodil/a po mně předmětem, který mě mohl zranit	2,8 (11)	2,3 (9)	0,3 (1)	0,3 (1)	3,3 (13)	1,7 (9)	1,3 (7)	0,2 (1)	0,2 (1)	5,1 (29)
Uhodil/a mě pěstí nebo jiným předmětem	2,1 (8)	1,5 (6)	0,3 (1)	0,3 (1)	4,0 (16)	1,3 (7)	0,7 (4)	-	0,6 (3)	5,8 (33)
Kopal/a, tahal/a nebo byl/a mě	0,8 (3)	0,3 (1)	-	0,5 (2)	1,5 (6)	0,6 (3)	0,2 (1)	-	0,4 (2)	3,5 (20)
Dusil/a mě nebo mě záměrně popálil/a	0,5 (2)	0,5 (2)	-	-	1,5 (6)	0,6 (3)	0,2 (1)	0,4 (2)	-	4,7 (27)
Zranil/a mě nožem, pistolí nebo jinou zbraní	-	-	-	-	1,5 (6)	0,2 (1)	0,2 (1)	-	-	1,2 (7)
<i>Individuální vystavení fyzickému násilí</i>	7,6 (29)				6,8 (27)	8,1 (43)				14,3 (82)
Sexuální násilí	Minulý rok	1–2	3–5	>5	Dříve v životě	Minulý rok	1–2	3–5	>5	Dříve v životě
Dožadoval/a se sexu, i když jsem nechtěl/a	2,3 (9)	1,8 (7)	-	0,5 (2)	2,3 (9)	2,6 (14)	1,5 (8)	0,4 (2)	0,7 (4)	8,2 (47)
Donutil/a mě k sexuálnímu kontaktu za použití fyzické síly	0,3 (1)	0,3 (1)	-	-	1,3 (5)	0,4 (2)	0,2 (1)	-	0,2 (1)	2,6 (15)

Donutil/a mě k sexuálnímu praktikám, které jsem pokládal/a za ponižující	0,3 (1)	0,3 (1)	-	-	1,8 (7)	0,4 (2)	0,4 (2)	-	-	4,2 (24)
<i>Individuální vystavení sexuálnímu násilí</i>	2,3 (9)				2,5 (10)	3,0 (16)				9,2 (53)
Souhrnný ukazatel všech forem násilí	25,6 (102)				15,3 (61)	23,2 (133)				26,0 (149)

Zdroj: Nybergh L., Taft C., Enander V., Krantz G. 2013. Self-reported exposure to intimate partner violence among women and men in Sweden: results from a population-based survey. BMC Public Health.

V případě obětí z řad žen byl nejvyšší výskyt psychického i fyzického/sexuálního násilí v posledním roce zaznamenán u věkových skupin 30–39 let. Jedná se tedy o podobnou věkovou skupinu, u níž byl taktéž v ČR zaznamenán opakovaně nejvyšší výskyt prožití partnerského násilí. U mužů bylo v oblasti psychického násilí rozložení frekvence výskytu mezi jednotlivými věkovými skupinami relativně vyrovnané, v případě násilí fyzického/sexuálního pak byla nejvyšší četnost výskytu obětí mezi respondenty ve věku 40–49 let. Zajímavým zjištěním je fakt, že jak fyzickému/sexuálnímu, tak psychickému násilí byli v posledním roce nejčastěji vystaveni muži i ženy žijící v manželství. Zde tedy nacházíme částečnou oporu pro naše rozporování předchozích závěrů některých českých výzkumů o tom, že nejčastěji se s domácím násilím setkávají rozvedené ženy. Švédská studie podporuje naši domněnku, že vyšší výskyt prožitého domácího násilí u rozvedených žen v ČR je dán tím, že rozvod nastal v důsledku domácího násilí, které se však fakticky odehrávalo v době trvání manželství.

V případě dalšího třídění již studie naráží na své limity dané velikostí obou vzorků, která dle našeho názoru není dostatečná a taktéž metoda sběru dat, tedy výzkum, kdy dotazníky vyplňovali sami respondenti, kteří byli navíc osloveni pouze poštou, neshledáváme jako zcela vhodný pro tento typ výzkumů. To připouští i sami autoři, neboť uvádí, že nižší návratnost dotazníku byla zaznamenána mezi osobami ve věku 18–29 let a mezi nejstaršími obyvateli, a mezi cizinci a mezi osobami s nejnižšími příjmy. V této souvislosti považujeme za nezbytné připomenout, že dle zjištění z České republiky je výskyt partnerského násilí vyšší právě mezi osobami s nižšími příjmy. Údaje o nižší návratnosti od jednotlivých socio-ekonomických skupin pak mohou sloužit jako další podpůrný argument o důležitosti realizace sociologických šetření na téma domácího násilí prostřednictvím osobního dotazování.

I přes uvedené nedostatky v metodologickém provedení výzkumu jsou pro nás jeho zjištění významná taktéž z toho důvodu, že je možné aplikovat totožný

dotazník při výzkumu partnerského násilí na ženách i na mužích. Tento výzkum tak považujeme za podpůrný argument pro náš návrh operacionalizované definice domácího násilí, který je určený pro výzkum u žen i u mužů. Na základě doplňujících údajů dalších statistických analýz (validita, reliabilita) identifikovali autoři jisté rozdíly ve vnímaném a zažitém partnerském násilí mezi muži a ženami. V případě mužů se totiž projevila jejich větší fyzická síla, v jejímž důsledku nevnímali některé fyzické ataky ze strany žen jako ohrožení⁸⁴. Zjištění data a i některé dřívější studie naopak potvrzují, že muži častěji vnímají a zažívají emocionální a slovní násilí, které často není vůbec doprovázeno násilím fyzickým.

3.3 Velká Británie

Z pomezí studií na téma partnerského násilí publikovaných ve Velké Británii jsme zvolili pro naši analýzu studii *The Cost of Domestic Violence* z roku 2004⁸⁵. Cílem této studie bylo, na základě údajů o prevalenci domácího násilí, vyčíslit roční výdaje, které vznikají v důsledku domácího násilí⁸⁶. Věnujeme se nejprve výzkumu míry výskytu partnerského násilí a jeho výsledkům. Ten byl realizován v rámci *British Crime Survey 2001*, který se každoročně ptá vzorku 40 tisíc obyvatel Velké Británie, oběťmi jakého trestného činu či trestných činů se staly v posledním roce. Přestože většina tohoto výzkumu probíhá formou osobního dotazování, v případě otázek mapujících prožití partnerského násilí respondenti otázky čtou sami z počítače a taktéž sami zadávají své odpovědi do počítače. Otázky věnující se domácímu násilí ze 40 tisíc oslovených respondentů a respondentek zodpovědělo 22 463 osob. V rámci bloku věnovanému partnerskému násilí byly otázky zaměřeny na tři oblasti: domácí násilí nesexuální povahy (tzn. zneužívání, včetně zneužívání finančního a emocionálního, vyhrožování a užití fyzického násilí), sexuální zneužívání a stalking.

V oblasti **situací domácího násilí nesexuálního charakteru** byli respondenti a respondenty tázáni na zažití následujících situací:

- Strkal/a Vás, držel/a Vás, nebo Vám dal/a facku
- Kopal/a Vás, kousal/a Vás, udeřil/a Vás pěstí nebo po Vás hodil/a předmět, který Vás zranil
- Dusil/a Vás nebo se Vás pokusil/a uškrtit
- Použil/a proti Vám zbraň, např. nůž
- Vyhrožoval/a, že Vás zabije
- Vyhrožoval/a Vám zbraní, např. tyčí nebo nožem

⁸⁴ Nybergh. L. 2014. *Exploring intimate partner violence among adult women and men in Sweden*. University of Gothenburg, Gothenburgs, 46–47.

⁸⁵ Walby, S. 2004. *The Cost of Domestic Violence*. Dostupné z: www.devon.gov.uk/cost_of_dv_report_sept04.pdf.

⁸⁶ Tato studie se byla metodologickým vodítkem pro studii Profem 2012.

V případě **situací domácího násilí sexuální** povahy pak bylo zjišťováno, zdali se respondenti/ky setkali s následujícími situacemi:

- Znásilnil/a Vás
- Dopustil/a se vůči Vám jiné formy závažného sexuálního napadení zahrnující penetraci
- Sexuálně se Vás dotýkal/a proti Vaší vůli, což u Vás způsobilo obavy nebo bolest
- Obnažoval/a se před Vámi

V rámci **stalkingu coby formy domácího násilí** byli respondenti/ky tázáni na prožití následujících situací:

- Pronásledoval/a Vás (stalking)
- Dopustil/a se vůči Vám dvou nebo více: obscénních nebo výhružných telefonátů, dopisů nebo jiných materiálů; potloukal/a se v okolí Vašeho bydliště nebo pracoviště; nebo záměrně poškozoval/a Váš majetek.

Dle výsledků této studie některou ze situací domácího násilí nesexuální povahy v období jednoho roku před dotazováním zažilo 3,4 % žen a 2,2 % mužů. Ukázalo se, že ženy zažily v průměru vyšší počet výskytu jednotlivých násilných situací. V případě situací mírných násilných situací nesexuální povahy byl průměrný počet incidentů u žen roven hodnotě 10, zatímco v případě mužů se jednalo o 6 incidentů. V případě krutých násilných situací byl průměrný počet výskytu u žen 18 a u mužů opět pouze 6. Platí rovněž, že přibližně polovina mužů zažila pouze jediný incident, zatímco v případě žen zažilo pouze jediný incident 37, resp. 27 % respondentek.

V případě sexuálního násilí zažilo v posledních 12 měsících před dotazováním znásilnění 0,3 % žen a jiné sexuální napadení zahrnující penetraci zažilo 0,5 % žen. 1,1 % žen se stalo obětí jiné formy sexuálního obtěžování. Otázky na sexuální násilí byly pokládány taktéž mužům, avšak počet pozitivních opovědí byl příliš nízký, a nebylo tudíž možné přistoupit k jejich další analýze. Platí však, že oběťmi sexuálního násilí jsou taktéž muži, avšak v menší míře, než je tomu u žen.

Některou z výše uvedených forem stalkingu v posledních 12 měsících před konáním výzkumu zažilo 7,8 % žen a 5,8 % mužů. Jelikož bylo cílem autorky vyčíslit ekonomické náklady domácího násilí, zahrnuje do výpočtu i náklady v důsledku vražd, jíž se dopustil jeden z partnerů na druhém partnerovi. Tyto údaje pochopitelně nebyly čerpány z výzkumu, ale přímo z policejních statistik. Dle nich bylo v rozhodném období svým partnerem či partnerkou zabito 102 žen a 23 mužů.

Na základě údajů o četnosti jednotlivých typů násilných situací pak autorka přichází s propočty absolutních počtů obětí v rámci celé populace a dále s odhady ekonomických nákladů. Dle propočtů se ročně ve Velké Británii setká s některou z výše uvedených situací 529 tisíc žen a 338 tisíc mužů. Odhady nákladů

spojených s prožitím domácího násilí pak v případě této studie zahrnují náklady vyplývající z trestního řízení (policie, soudy, žalobci, vězeňský systém...), lékařské péče, sociálních služeb, bydlení, civilně-právní oblasti, náklady vzniklé v důsledku pracovní nečinnosti a v neposlední řadě z emocionální újmy, kterou oběti utrpí. Právě emocionální újma dle výpočtů autorů tvořila $\frac{3}{4}$ všech výdajů spojených s domácím násilím.

Odhadnuté náklady spojené s domácím násilím za 1 rok – pouze za Anglii a Wales

Typ výdajů		Cena v mld. £
Trestně právní systém		1,017
	z toho policie	0,49
Zdravotní péče		1,396
	z toho fyzické zdraví	1,22
	z toho duševní zdraví	0,176
Sociální služby		0,228
Bydlení		0,158
Občansko-právní systém		0,312
Všechny služby		3,111
Ekonomické ztráty		2,672
Sub-total		5,783
Emocionální újma		17,086
Celkem		22,869

Zdroj: Walby, S. 2004. *The Cost of Domestic Violence*. Dostupné z: www.devon.gov.uk/cost_of_dv_report_sept04.pdf, s. 97.

Výše uvedenou hodnotu autoři dále rozdělili podle toho, kdo ji hradí. Ukázalo se, že v důsledku započtení emocionální újmy jsou nuceny hradit nejvyšší částku samy oběti domácího násilí, a to celkem 18,610 mld. liber, tj. 81,4 % ze všech nákladů spojených s domácím násilím. Stát dle výpočtů autorů ročně hradil přibližně 2,918 mld. liber a zaměstnavatelé částku 1,336 mld. liber.

Výše vypočtené výdaje opět můžeme porovnat s výdaji zjištěnými studií Profem 2012. Na úvod srovnání dodejme, že počet obyvatel Anglie a Walesu je přibližně 56 milionů, tj. více než pětinasobný v porovnání s Českou republikou, přičemž taktéž průměrné příjmy ve Velké Británii jsou čtyři- až pětikrát vyšší. Dle studie Walby 2004 činily náklady spojené s domácím násilím, bez započtení emocionální újmy, přibližně 5,783 mld. £, tj. přibližně 183 mld. Kč⁸⁷. Česká studie Profem 2012 dospěla k hodnotě 1,382 mld. Kč. Pro lepší orientaci může uvedené hodnoty přepočítat na jednoho obyvatele, čímž dojdeme k sumám 3268 Kč/osoba v případě britské studie⁸⁸ a 134 Kč/osoba v případě České republiky.

Dle britské studie se na těchto výdajích v největší míře podílely ekonomické ztráty, které činily 2,672 mld. £, tj. přibližně 84,5 mld. Kč. V této kategorii jsou

⁸⁷ Přepočty na CZK je pouze orientační a byly počítány na základě kurzu k 7. 2. 2017.

⁸⁸ Počítáno pouze na základě údaje o počtu obyvatel Anglie a Walesu, neboť studie Walby 2004 byla realizována pouze za Anglii a Wales.

započteny jak ztráty v důsledku nezaměstnanosti či pracovní neschopnosti ze zdravotních důvodů, ale na rozdíl od české studie taktéž ztráty z pracovní činnosti, tj. částky, které by daná žena vytvořila svou prací. Započítány jsou i ekonomické ztráty v důsledku vražd v souvislosti s domácím násilím. Kalkulace těchto typů výdajů, resp. ekonomických ztrát je nejen v případě České republiky značně problematická. Patrně i z tohoto důvodu se autorský tým studie Profem 2012 rozhodl tyto náklady do studie nezařadit a kalkulovat pouze s „tvrdými“ údaji. V důsledku toho však může částky ze studie Walby 2004 působit oproti české studii jako výrazně větší než by odpovídalo srovnání za totožných podmínek. V českém případě, kdy jsou započítávány pouze náklady na podporu v nezaměstnanosti a nemocenskou, došla studie k částce bezmála 268 milionů Kč.

Druhou největší položku ve studii Walby 2004 představují zdravotnické výdaje, které autorka vyčíslila na 1,396 miliardy £, tj. přibližně 44 miliard Kč. Taktéž v případě české studie tvořily výdaje z oblasti zdravotnictví druhou nejvyšší položku, která byla studií Profem 2012 vypočtena na 546 milionů Kč. Novější studie Profem 2016, o níž bylo pojednáno v předchozích částech tohoto textu, pak došla k významně vyššímu číslu, a to hodnotě 1,85 miliardy Kč. Ukazuje se, že zdravotnické výdaje způsobené domácím násilím patří k nejvyšším položkám z pomezí výdajů zapříčiněných domácím násilím, což potvrzují všechny studie věnované ekonomickým důsledkům DN zmiňované v tomto textu (tj. Walby 2004; Haller, David 2006; Profem 2012 i Profem 2016). Domníváme se, že v důsledku toho by bylo vhodné zavést v lékařském prostředí systémový nástroj k evidenci případů domácího násilí. Tento systém by následně mohl sloužit jako datová opora pro zdravotní pojišťovny při vymáhání léčebných nákladů po pachatelích DN.

Třetí nejvyšší položkou pak jak v případě studie Walby 2004, tak i studie Profem 2012 jsou náklady spojené s prací soudů. V případě britské studie náklady na soudní řízení (v trestněprávní rovině) činily 527 milionů £, což přibližně odpovídá sumě 16,6 miliardy Kč. Studie Profem 2012 náklady na práci soudů a státních zastupitelství odhadla na přibližně 322 milionů Kč.

Z pohledu budoucího výzkumu v České republice stojí za vyzdvihnutí dvě skutečnosti. Tou první je, že v případě domácího násilí není možné zapomínat na skutečnost, že obětem domácího násilí vzniká kromě fyzické, resp. psychické újmy taktéž újma finanční, která je značná a dle studie Walby 2004 je 17,09 miliardy £, tj. násobně vyšší než hodnota výdajů, které v důsledku domácího násilí vzniknou všem ostatním subjektům. Studie Profem 2012 tuto částku vyčíslila na přibližně 19 miliard korun. Zde již oba autorské kolektivy použily odlišnou metodu pro odhad této částky. Studie Walby 2004 vycházela ze dvou datových základů. V případě fyzických zranění čerpala ze studie ministerstva dopravy, založené na výzkumu toho, kolik by „lidé byli ochotni zaplatit za malé

snížení rizika konkrétního zranění⁸⁹ způsobeného dopravní nehodou. Vyčíslené náklady za emocionální újmu vyvolanou sexuálním zraněním (které nebylo možné čerpat ze studie o zraněních při dopravních nehodách) pak autorka na základě rozsáhlé literatury odvozovala od částek za snížení rizika zranění z dopravních nehod, které ženy a muži vnímají jako podobně závažné (např. ženy vnímají v oblasti sexuálního násilí jako nejzávažnější útok znásilnění, a proto mu autorka přiřadila totožnou finanční částku, jakou v průměru uváděly respondentky, že jsou ochotny zaplatit za snížení rizika vážného zranění při autonehodě).

Autorský kolektiv studie Profem 2012 k vyčíslení této položky přistoupil odlišným způsobem, a to přímou otázkou v dotazníku, v níž ženy uváděly, kolik by dle jejich mínění byla přiměřená částka za jejich emoční újmu. Určení toho, který z postupů je s to poskytnout přesnější částku, není z dostupných údajů možné. Oba způsoby mají své silné i slabé stránky a není možné na tomto místě a s dostupnými daty doporučit jednu z metod.

Druhou skutečností hodnou zřetele je pak podíl mužů, kteří byli vystaveni některé ze sledovaných násilných situací v rámci domácího násilí. Porovnáme-li výskyt prožití některé situace typické pro domácí násilí u žen a u mužů, pak zjistíme, že v případě mužů je sice tento podíl nižší než v případě žen, avšak rozhodně není zanedbatelný. Ze studie Walby 2004 se taktéž ukázalo, že muži jsou vystaveni jednotlivým formám násilí v odlišné míře než ženy, což je dáno řadou objektivních skutečností, přesto však platí, že není možné redukovat oblast domácího násilí pouze na oběti z řad žen.

5. Státní politiky Rakouska, Švédska a Velké Británie

V této kapitole představujeme politiky zaměřené na řešení problematiky v jednotlivých zemích a představujeme také pohled neziskových organizací, které mají zkušenosti z praxe. V každé zemi se zaměřujeme na pět hlavních oblastí a nabízíme srovnání s Českou republikou. Dostupné zdroje, ze kterých jsme pro seznámení se se situací v Rakousku, Švédsku a Velké Británii čerpali, se značně lišily, a zpracování jednotlivých zemí se tedy v tomto ohledu rovněž do jisté míry liší.

5.1 Rakousko

Rakousko je v prevenci a potírání domácího násilí v mnoha ohledech pro Českou republiku modelovým státem. Některá opatření, jako je např. institut vykázání či

⁸⁹ Walby, S. 2004. The Cost of Domestic Violence. Dostupné z: www.devon.gov.uk/cost_of_dv_report_sept04.pdf, s. 92–93.

zřízení sítě intervenčních center, byla, po vzoru Rakouska, přijata i v České republice. Rakousko je tak v boji proti domácímu násilí pro ČR velkou inspirací, přičemž přenositelnost jednotlivých opatření je možná také vzhledem k podobnému historickému vývoji obou zemí a podobnému kulturnímu kontextu. Vzhledem k tomu, že je v problematice domácího násilí před ČR o krok napřed, může být velmi užitečné seznámit se s problémy a výzvami při aplikaci některých opatření a vzít si z nich do budoucna ponaučení či jim rovnou předcházet.

Azylové domy pro ženy existují v Rakousku již od roku 1978, zákonná úprava ochrany obětí domácího násilí byla však přijata až o téměř 20 let později. V roce 1997 nabyl účinnosti Federální zákon na ochranu před domácím násilím, který upravoval vykazání i další formy ochrany, jako např. předběžná opatření v rámci civilního práva či podporu a pomoc obětí v Intervenčních centrech. V roce 2009 nabyl účinnosti Druhý zákon na ochranu před domácím násilím, který reagoval na existující nedostatky v právní úpravě a přinesl další zlepšení ochrany a podpory obětí násilí.

Oblast ochrany před domácím násilím má na starosti Ministerstvo zdravotnictví a ženských záležitostí, konkrétně Divize pro ženy a rovnost. Současnou ministryní je Sabine Oberhauser, která zdůrazňuje důležitost úsilí o dosažení genderové rovnosti. *„Pro mne bylo vždy samozřejmé, že uplatňování rovnosti a opatření zohledňujících práva žen, musí být klíčovými aspekty v rámci všech oblastí politiky. Jako ministryně pro ženské záležitosti se chci proto ujistit, že dívky a ženy budou mít takové podmínky, aby mohly žít život v rovnosti a bez násilí. Aby se tak stalo, musíme začít co nejdříve a říkat dívkám ve školách a školách: Můžeš dělat cokoliv!“*⁹⁰

Rovněž ve zprávě z roku 2011 monitorující plnění závazků vyplývajících z přijetí Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen (dále jen „zpráva CEDAW“) si rakouská vláda stanovila jako svou prioritu efektivní prevenci a potírání všech forem násilí na ženách. Komplexní přístup má cílit zejména na ochranu před násilím, stíhání pachatelů, práva a podporu obětí, prevenci, spolupráci, vzdělávání, informování a zvyšování povědomí o tomto problému.⁹¹ Jak však vyplývá z rakouské stínové zprávy pro výbor GREVIO monitorující implementaci Istanbulské úmluvy (dále jen „stínová zpráva“), ne vždy se tyto cíle daří naplňovat i v praxi. Jednou z hlavních překážek účinného boje proti násilí na ženách včetně domácího násilí je především nedostatek financí, který se promítá napříč všemi oblastmi zaměřujícími se na jeho potírání. Chybí také dostatečné vzdělávání v této problematice, které se projevuje nedostatečnou kvalifikací v odborných profesích řešit případy domácího násilí tak, aby byl brán dostatečný zřetel na potřeby obětí a nedocházelo k jejich další viktimizaci.

⁹⁰ Ministerium Frauen Gesundheit, [online], [cit. 22. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.bmgf.gv.at/home/EN/Home>.

⁹¹ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Combined seventh and eighth periodic report of States parties – Austria, 2011, s. 12.

Ze stínové zprávy vyplývá, že je to problém zejména pro soudy a státní zastupitelství.

Hovoříme-li o domácím násilí mezi partnery, je třeba uvést, že zatímco v ČR se jedná spíše o genderově neutrální pojem, v Rakousku je často používáno označení násilí mužů na ženách, které zahrnuje, kromě domácího násilí, i další formy násilí, jako je např. sexuální násilí, násilí ze cti či nucené sňatky (souvisí to i se zdroji, které byly pro zpracování této části využity). Toto pojetí souvisí i s tím, že za pachatele násilí na ženách jsou považováni většinou muži a za oběti ženy. S ohledem na tuto skutečnost je tedy pro účely tohoto textu používáno pro označení pachatele maskulinum.

Jako hlavní zdroj pro zpracování této části sloužila stínová zpráva pro GREVIO, vydaná v září 2016, kterou zpracovaly neziskové organizace působící v oblasti domácího násilí. Zpráva podrobně seznamuje s problematikou domácího násilí v Rakousku a nabízí cenný pohled nevládních organizací, které se specializují na pomoc obětem domácího násilí a mohou zhodnotit funkčnost jednotlivých opatření přímo v praxi a upozornit na stávající nedostatky. Jako další zdroj sloužila zpráva CEDAW, informace z webu Ministerstva zdravotnictví a ženských záležitostí či zpráva „Preventing domestic violence. Good practices“ zpracovaná pro Evropský institut pro generovou rovnost (EIGE).

5.1.1 Preventivní opatření

Osvětová činnost

Násilí na ženách, včetně domácího násilí, je ve společnosti hluboce zakořeněné. Pro jeho prevenci je tedy třeba pracovat na změně společenských a kulturních vzorců, které zahrnují i stereotypní pohled na roli žen a mužů a překonání hluboce zakořeněných představ o podřízenosti žen mužům. Dle stínové zprávy⁹² se rakouská vláda zvyšování povědomí veřejnosti o této problematice konstantně nevěnuje. Jedná se spíše o jednorázové kampaně financované Evropskou komisí a kofinancované rakouským Ministerstvem pro ženské záležitosti. Poslední takovou kampaní byla kampaň „GewaltFREI LEBEN“⁹³ (život bez násilí), která probíhala v letech 2014–2015 a byla realizována ve spolupráci s Intervenčním centrem pro oběti domácího násilí Interventionsstelle Gegen Gewalt in der Familie a Národní radou mládeže Bundes Jugend Vertretung. Nebylo však možné v projektu pokračovat, protože skončila finanční podpora. Dle stínové zprávy je třeba, aby podobné kampaně nekončily zároveň s oficiálním koncem projektu, ale měly možnost nadále pokračovat. Je tedy třeba zajistit kontinuální financování, aby byly udržitelné i do budoucna a mohla se dále udržovat a rozvíjet již vytvořená partnerství. Výše zmíněná kampaň byla realizována převážně neziskovými organizacemi, stejně tak, jako většina ostatních kampaní zaměřujících se na prevenci a potírání domácího násilí v Rakousku.

⁹² Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 30–31.

⁹³ GewaltFREI LEBEN. Dostupné z: <http://www.gewaltfreileben.at/de/>.

Tyto kampaně jsou rovněž iniciovány samotnými neziskovými organizacemi, stát se tedy nepodílí na kontinuální informační kampani v této oblasti.

Dalším zajímavým projektem je putovní výstava „Wanderausstellung: Hinter der Fassade“ (Behind the facade), kterou od roku 2005 realizují neziskové organizace působící v oblasti domácího násilí. Cílem výstavy je co nejvíce přiblížit realitu domácího násilí. Má podobu interiéru bytu, kde mohou návštěvníci procházet jednotlivými místnostmi, a zakusit tak věrohodněji i pomocí svých emocionálních prožitků, co domácí násilí představuje. V průběhu výstavy se seznámí s příčinami domácího násilí, co to znamená v praxi, jaká je právní úprava a jaké jsou možnosti pomoci. V roce 2015 výstavu navštívilo kolem 15 000 lidí. Na začátku byla výstava financována z veřejných zdrojů, později již byla finančně soběstačná, města či organizace, které si výstavu objednají, platí za její realizaci poplatek.⁹⁴

Stínová zpráva upozorňuje, že kampaně na zvyšování povědomí o domácím násilí by měly být koncipovány různoroději a zaměřovat se též, vedle obecně laděných kampaní, na specifická témata související s problematikou domácího násilí. Zpráva kritizuje, že v již proběhlých kampaních byly oběti zobrazovány převážně jako pasivní a umlčené a domácí násilí bylo prezentováno spíše jako problém na individuální úrovni s tím, že bylo akcentováno fyzické násilí. Kampaně se zaměřovaly na sekundární prevenci a na ženy jako oběti domácího násilí, místo na primární prevenci. Specificky zaměřené kampaně by měly zahrnovat také psychické násilí, sexuální násilí a rovněž tematizovat násilí na lidech s handicapem, starších ženách, migrantkách či obětech nucených sňatků. Kampaně by měly být viditelné na veřejných místech, zejména v odlehlejších oblastech, kde oběti domácího násilí nemusejí mít přístup na internet⁹⁵.

Zvyšování povědomí o dané problematice by se však nemělo zaměřovat pouze na kampaně (i s ohledem na to, že bylo zatím jen velmi málo zkoumáno, jaký mají dopad a jak efektivně se jim daří zaměřit na cílové skupiny), ale je třeba pracovat komplexněji a zaměřovat se kromě kampaní na spolupráci s médii, organizovat workshopy a školení a vytvářet informační materiály.

Specializované organizace na podporu žen jsou vedle samotné podpory obětí angažované i v dalších aktivitách zvyšujících povědomí o problematice domácího násilí. Např. chodí o tématu informovat do škol, vydávají informační materiály a organizují veřejné akce zaměřující se na problematiku domácího násilí. Tyto aktivity však nejsou konzistentně financovány z veřejných zdrojů. Stínová zpráva proto upozorňuje, že je třeba, aby si vláda uvědomila důležitost těchto aktivit, a tedy i potřebu organizací disponovat zajištěnými zdroji na jejich provádění. Za realizaci výše uvedených činností by mělo být zodpovědné nejen Ministerstvo pro ženské záležitosti, ale činnost organizací by měla být kofinancována rovněž

⁹⁴ Preventing domestic violence. Good practices. European Institute for Gender Equality, Vilnius, 2015, s. 32.

⁹⁵ Austrian NGO-Shadow Report to Greio, Vídeň, 2016, s. 31.

z dalších zdrojů, jako je např. Ministerstvo pro rodinné záležitosti nebo Ministerstvo vnitra⁹⁶.

Vzdělávání⁹⁷

Vzdělávání přímo v oblasti násilí na ženách není explicitně zahrnuto ve školním kurikulu. Existují výukové materiály, které vytvořily nevládní organizace a které jsou zdarma dostupné všem vyučujícím, nicméně, většina vyučujících o nich ani neví. Zkušenosti nevládních neziskových organizací ukazují, že školy mají velký zájem o workshopy zabývající se násilím; v rámci kampaně „GewaltFREI LEBEN“ byli vyškoleni pracovníci a pracovnice, kteří realizovali workshopy proti násilí. Zúčastnilo se jich více než 3000 dětí.

Jelikož byly workshopy financovány z EU a kofinancovány Ministerstvem pro ženské záležitosti, byly tyto workshopy nabízeny zdarma, což je velmi významný faktor, díky kterému si mohou školy workshopy dovolit. Ukazuje se totiž, že pokud workshopy nejsou nabízeny zdarma, školy si je, i přes svůj zájem, nemohou často hradit. Při nabízení workshopů záleží rovněž na individuální angažovanosti dané školy, případně vyučujících. V letech 2014–2016 probíhalo v rámci národní strategie prevence na školách „Weise Feder“ (Bílé pírkó) vzdělávání v oblasti sexuálního násilí na ženách a dívkách.

Stínová zpráva upozorňuje na potřebu zahrnout problematiku násilí na ženách do vzdělávacího kurikula na všech stupních (včetně mateřských škol), přičemž stát by se měl více zapojit do preventivní práce s dětmi a mladými lidmi, protože pouze několikahodinové workshopy nemohou dostatečně pokrýt celou problematiku. Dostupné materiály je třeba používat na celostátní úrovni a rovněž je třeba, aby vzdělávací materiály ve školách nereprodukovaly genderové stereotypy.

Vzdělávání v odborných profesích⁹⁸

V Rakousku pouze policie integrovala do svého vzdělávání rovněž problematiku násilí na ženách a domácího násilí. Všechny ostatní profese, které přicházejí do kontaktu s oběťmi domácího násilí, žádné ucelené vzdělávání neabsolvují.

Stínová zpráva upozorňuje, že mimo systém formálního vzdělávání není možné systematicky vzdělávat všechny příslušné profese. Jednak chybí zdroje a jednak není možné v praxi školit desítky tisíc sociálních pracovníků/pracovnic, psychologů/psycholožek, sociologů/socioložek, právníků/právníček, novinářů/novinářek, terapeutů/terapeutek a dalších relevantních profesí.

⁹⁶ Austrian NGO-Shadow Report to Greio, Vídeň, 2016, s. 31.

⁹⁷ Austrian NGO-Shadow Report to Greio, Vídeň, 2016, s. 31.

⁹⁸ Austrian NGO-Shadow Report to Greio, Vídeň, 2016, s. 34.

Policie⁹⁹

Každý policista a každá policistka projdou v rámci základního výcviku 2–3denním interdisciplinárním školením nazvaným „násilí v soukromí“. Studují důvody a formy domácího násilí, jeho dynamiku i strategie pachatelů. Školení jsou organizována experty a expertkami na problematiku násilí. Na toto základní školení pak navazují další, která tuto oblast přibližují ještě více do hloubky. Dle stínové zprávy je však problematické, že základní školení nemá ve všech spolkových zemích jednotnou podobu a rovněž nelze ve všech spolkových zemích garantovat multidisciplinární praxi. Část vzdělávacích materiálů je také již zastaralá. Měly by rovněž zahrnovat další skupiny ohrožených osob, jako jsou děti, migrantky, handicapované osoby a seniorky, a rovněž skupinu LGBTQ. Po ukončení policejního výcviku již také nemají členové a členky policie povinnost se v této problematice dále školit, záleží to na jejich vlastním zájmu.

Problém často činí také velký počet lidí účastnících se školení, běžně se jedná o skupiny kolem 30 policistů a policistek. Při tak velkém počtu je náročné vést diskuze do hloubky či provádět nácvik hraním rolí. Druhou stránkou věci je pak skutečnost, že ačkoliv má policie určité teoretické vzdělání, řadě policistů a policistek chybí praktické zkušenosti.

Další odborné profese

Vzdělávat odborníky a odbornice, kteří a které přijdou do kontaktu s oběťmi násilí na ženách je třeba i v řadě dalších profesí. V oblasti sociální práce není do vzdělávání zahrnuta tato problematika vůbec, ačkoliv dostatečné vzdělání v této oblasti je pro sociální pracovnice a pracovníky při kontaktu s oběťmi velice důležité¹⁰⁰. Rovněž zdravotnický personál, ani psychologové a psychologky, terapeuti a terapeutky či psychiatři a psychiatričky nemají ve vzdělávání tuto oblast zahrnutu. Znalost této problematiky je však často zásadní, neboť zdravotnický personál je často první, kdo může domácí násilí odhalit a oběti pomoci a nasměrovat ji na další organizace¹⁰¹.

Problematika domácího násilí není standardně zahrnuta ani do výuky na právnických fakultách, avšak v rámci následného čtyřletého vzdělávání absolvují budoucí soudkyně a soudci a státní zástupkyně a zástupci i některé semináře zaměřující se na domácí násilí. Nejedná se však o dostatečně rozsáhlé a komplexní vzdělávání, které samo o sobě neumožňuje dostatečně problematice domácího násilí porozumět. Mezi soudci a soudkyněmi i mezi státními zástupci a zástupkyněmi tedy stále ještě chybí porozumění násilí na ženách a domácímu násilí jako důsledku genderové nerovnosti a v praxi běžně dochází tomu, že domácí násilí není bráno dostatečně vážně a obětem často není věřeno¹⁰².

⁹⁹ Austrian NGO-Shadow Report to Greio, Vídeň, 2016, s. 34–35.

¹⁰⁰ Austrian NGO-Shadow Report to Greio, Vídeň, 2016, s. 36.

¹⁰¹ Austrian NGO-Shadow Report to Greio, Vídeň, 2016, s. 37.

¹⁰² Austrian NGO-Shadow Report to Greio, Vídeň, 2016, s. 36.

Zodpovědnost za vzdělávání pedagogů a pedagožek leží na Ministerstvu školství. Dlouhodobý požadavek ženských organizací, aby bylo téma násilí na ženách a dětech a domácího násilí zahrnuto do vzdělávání, má nyní šanci uspět, neboť probíhají diskuze nad změnou ve vzdělávání. Sami vyučující bývají konfrontováni s dětmi, v jejichž rodinách k domácímu násilí dochází, ale často nevědí, co dělat. V současné době jsou dostupná školení pro vyučující na dobrovolné bázi a zúčastní se jich jen ti a ty, kdo mají o problematiku zájem¹⁰³.

Určité povědomí o domácím násilí by však měly mít i další profese, které se během své práce s jeho oběťmi setkávají. Jedná se např. o tlumočnický/nice či migrační úředníky a úřednice a pracovníky a pracovnice s migranty/migrantkami a žadateli/žadatelkami o azyl. Zejména lidé pracující v centrech poskytujících pomoc migrantům/migrantkám a azylantům/azylantkám a v zařízeních pro cizince a cizinky by měli být školeni, aby byli citliví k případným obětem a dokázali je odkázat na příslušné pomáhající organizace¹⁰⁴.

Média¹⁰⁵

Důležité je v problematice násilí na ženách, včetně domácího násilí, vzdělávat i média. Istanbulská úmluva vyzývá média, aby přispívala k prevenci násilí na ženách tím, že budou jednat s respektem a ohledem na lidskou důstojnost. Vyzývá k přijetí etického kodexu, který by nabádal k vyvarování se senzacechtivého prezentování zpráv.

Novináři a novinářky nemají žádnou povinnost vzdělávat se v rámci svého povolání o problematice domácího násilí. V rámci kampaně „GewaltFREI LEBEN“ byl vytvořen projekt „Medienwerkstatt“, na jehož základě síť autonomních azylových domů Autonome Österreichische Frauenhäuser publikovala manuál pojednávající o zodpovědném informování o domácím násilí. Rakouská média, zejména v závažných případech, totiž běžně nedodržují zásady citlivého informování, někdy dochází i k porušování práva na soukromí.

Další důležitou součástí prevence je spolupráce se soukromým sektorem. Zkušenosti ukázaly, že existuje silný zájem soukromého sektoru zapojit se do prevence domácího násilí, ale lidem chybí řada důležitých informací o tomto tématu. Je tedy třeba zlepšit informovanost soukromého sektoru a informační kampaně by se rovněž měly zaměřovat např. i na pracoviště¹⁰⁶.

5.1.2 Postavení obětí, poškozené/ho a pachatele v trestním a civilním řízení

Rakouský trestní zákoník kriminalizuje všechny akty násilí na ženách a domácího násilí upravené v Istanbulské úmluvě. Problematická se tak jeví spíše aplikace

¹⁰³ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 38.

¹⁰⁴ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 38, 39.

¹⁰⁵ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 38, 39, 42.

¹⁰⁶ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 43.

práva v praxi. Často dochází k tomu, že ačkoliv příslušné orgány vědí o nebezpečí, které hrozí ženám ze strany násilníků (mají informace o domácím násilí), riziko vážnějšího ohrožení je podceňováno a nedochází k zabránění opakovaného násilí ani jeho zastavení. Doporučení Výboru CEDAW nebyla či nejsou pravidelně prováděna¹⁰⁷.

Velkým problémem zůstává, že v praxi nedochází k zadržení pachatele před zahájením trestního stíhání ani ve zvláště závažných případech, kde je vysoké riziko ohrožení oběti. V takovém případě hrozí, že pachatel bude ve svém jednání pokračovat. V praxi se ukázalo, že institut vykazání či předběžná opatření vydaná v rámci civilního řízení nejsou zdaleka vždy dostatečná v závažných případech, kdy docházelo k opakovanému násilí či vyhrožování smrtí. V takových případech by, dle stínové zprávy, měli být pachatelé omezeni na svobodě ještě před zahájením řízení.

Psychické násilí

Rakouský trestní zákoník obsahuje několik trestných činů, které postihují psychické násilí. Jedná se o omezování osobní svobody, otroctví, užití nátlaku a hrubé užití nátlaku, nucený sňatek, nebezpečné vyhrožování a stalking.

Dle stínové zprávy se vyskytuje problém zejména s tím, že v praxi není využíván trest nebezpečného vyhrožování, protože státní zástupci/zástupkyně a soudci/soudkyně nepřisuzují výhrůžkám agresorů patřičnou váhu. Aby bylo vyhrožování a další formy psychického násilí brány vážně, navrhuje stínová zpráva vzdělávání pracovníků a pracovníků státního zastupitelství a soudů v tématu domácího násilí, díky kterému by tomuto problému lépe porozuměli a stali se k tématu citlivější¹⁰⁸.

Stalking

Stalking je rovněž obsažen v trestním zákoníku jako trestný čin. Dle stínové zprávy je však problémem, že za tento trestný čin hrozí trest v maximální výši jednoho roku odnětí svobody, přičemž nucenou léčbu může soud nařídit až u trestných činů, za které lze uložit trest vyšší než jeden rok odnětí svobody. Stínová zpráva upozorňuje na to, že v některých případech by bylo vhodnější nařídit pachateli léčbu (např. v krajních případech stalkingu či nebezpečného vyhrožování) než uložit trest odnětí svobody, který ne vždy splní svůj účel, tj. aby se pachatel jednání dále nedopouštěl¹⁰⁹.

Fyzické násilí

Rakouský trestní zákoník postihuje fyzická ublížení na zdraví včetně speciálního ustanovení „pokračující užití síly pachatelem“, avšak míra odsouzení pachatelů v případech domácího násilí je nízká. V roce 2013 skončilo pouze 8,2 % případů

¹⁰⁷ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 75.

¹⁰⁸ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 67, 68.

¹⁰⁹ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 68.

pokračujícího užití síly, kterými se zabývalo státní zastupitelství ve Vídni, odsouzením pachatele a celých 60 % případů bylo státním zástupcem či zástupkyní odloženo. Jedním z důvodů, proč dochází k odsouzení pachatelů v tak malé míře, je skutečnost, že oběti těžko prokazují, že k aktům násilí docházelo opakovaně. Zřídka kdy totiž jednotlivá napadení a zranění dokumentují a málokdy je svědkem či svědkyní události někdo další.

Stínová zpráva navrhuje, zda by nemělo být zvaženo, jakou váhu přikládat výpovědi oběti a pachatele. Oběť je totiž vázána přísahou, kdežto pachatel může ve svůj prospěch lhát. Problémem jsou i otázky, které jsou obětem při vyšetřování kladeny. Důraz je totiž kladen na početnost a přesná data jednotlivých incidentů a jejich popis, přičemž je třeba vzít v úvahu, že pokud oběť žije v násilném vztahu delší dobu, nepamatuje si přesně kdy, k jakému incidentu došlo a jak přesně probíhal. Pokud se následně výpovědi oběti liší, je považována za nevěrohodnou. Stínová zpráva opět navrhuje vzdělávání v oblasti soudnictví a pro státní zastupitelství v oblasti domácího násilí a vytvoření pokynů pro státní zástupce a zástupkyně pro případy domácího násilí ve formě nařízení ministerstva¹¹⁰.

Přítěžující okolnosti

Na základě novely trestního zákoníku z roku 2016 je, kromě jiného, násilí proti členům rodiny a (bývalým) partnerkám či partnerům, proti těm, kteří a které vyžadují zvláštní ochranu a proti nezletilým považováno za přítěžující okolnosti. Možná i vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně novou právní úpravu, však v praxi takové jednání zatím soudci a soudkyně jako přítěžující okolnosti nehodnotí¹¹¹.

Postavení oběti

Práva obětí jsou zakotvena v trestním řádu. V roce 2008 se pojem „oběť“ objevil v trestním řádu poprvé, předtím v podstatě koncept oběti jako subjektu práva v Rakousku neexistoval¹¹².

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny dbát práv a zájmů obětí a informovat je o postupu trestního řízení a o jejich právech. Trestní řád obsahuje samostatnou část upravující postavení a práva obětí, včetně práva na bezplatnou psycho-sociální podporu a právní zastoupení před soudem. Právní zastoupení je však obětem poskytováno pouze v trestním řízení a nevztahuje se na děti, které jsou svědky násilí v rodině, protože nejsou považovány za přímé oběti násilí. V civilním řízení mohou být oběti bezplatně zastoupeny pouze v případě, kdy je schválena jejich žádost o bezplatnou právní pomoc. Žádost musí být podána písemně a kromě nedostatku prostředků musí oběť prokázat, proč je bezplatná právní pomoc v jejich případě relevantní. Její poskytnutí je na úvaze soudu,

¹¹⁰ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 69.

¹¹¹ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 72.

¹¹² Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 75.

přičemž oběť nemůže nijak ovlivnit, kdo ji bude jako právní zástupce/kyně přidělen. Jedná se o náhodně zvoleného/nou zástupce či zástupkyni, kteří a které často nemají potřebnou specializaci. V případě, kdy má agresor právníka/právníčku a oběť nikoliv, pak může např. v rozvodovém řízení či v řízení týkajícím se svěřením dětí do péče, docházet k tomu, že tato nevýhodná pozice přinese oběti, během soudního řízení, další viktimizaci a stres¹¹³.

Pokud je oběť předvolána ke svědecké výpovědi, většina soudů neposkytuje speciální čekací místnost, kde by mohla čekat před zahájením soudního jednání, a nevyhne se tak setkání s pachatelem. Jelikož řada obětí není v civilním řízení právně zastoupena, řada z nich neví, že mohou svědčit v nepřítomnosti pachatele, soudy je o tom neinformují, a často jsou tak oběti s pachatelem konfrontovány¹¹⁴.

V rámci každého státního zastupitelství s více než 10 zaměstnanci/zaměstnankyněmi byla zřízena specializovaná oddělení na řešení případů domácího násilí a násilí na dětech. Ačkoliv zákon stanovuje pro takto specializované státní zástupce a zástupkyně vzdělávání v oblasti domácího násilí, v praxi se tak mnohdy neděje, a navíc neexistují jasné požadavky, co by takové vzdělávání mělo obsahovat¹¹⁵.

Dle stínové zprávy je jedním z důvodů nízkého počtu odsouzených pachatelů násilí na ženách a domácího násilí nedostatek v pochopení tohoto násilí jako projevu a důsledku genderové nerovnosti. Zatímco v jiném kontextu by takové násilí bylo považováno za závažné, v kontextu domácího násilí je stejné jednání zlehčováno, a to i v případech, kdy případ vedou specializovaná oddělení státního zastupitelství. Nedostatek genderového vhledu do problematiky domácího násilí je způsoben částečně i nedostatečným vzděláváním státních zástupců/zástupkyň a soudců/soudkyň v tomto tématu. Rovněž stále chybí metodické pokyny, jak v případech domácího násilí postupovat. Dalším důvodem je pak nedostatek personálu v soudnictví, kdy přetížení jednotlivých pracovníků/pracovniců vede k tomu, že nemají prostor se případy zabývat opravdu do hloubky a často využívají odklony od trestního řízení. Ačkoliv státní zástupci/zástupkyně jsou těmi, kdo mají kontrolu nad trestním stíháním, zdaleka ne vždy využívají všechny možnosti, které jim zákon poskytuje¹¹⁶.

Další příčinou nízkého počtu odsouzení pachatelů je i skutečnost, že oběti jsou považovány za nevěrohodné v případech, kdy se jejich výpověď u soudu liší jen trochu od výpovědi na policii či v případě, kdy si nedokážou přesně vzpomenout na frekvenci a posloupnost násilných aktů. Není totiž brán na zřetel na dopad trestného činu na psychiku oběti a dynamiku dlouhotrvajícího násilného vztahu. Rovněž dochází k odložení věci v případech, kdy se výpověď oběti a pachatele rozchází, přičemž není brán v potaz fakt, že oběť je vázána přísahou

¹¹³ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 75.

¹¹⁴ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 84.

¹¹⁵ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 75.

¹¹⁶ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 76.

vypovídat pravdu a pachatel má možnost lhát¹¹⁷. Ačkoliv orgány činné v trestním řízení (hlavně policie) v posledních letech značně zlepšily svou práci při řešení případů domácího násilí, ještě nyní někdy dochází k tomu, že důkazní materiály nejsou shromážděny dostatečně rychle¹¹⁸.

Zařízení poskytující pomoc obětem domácího násilí ve Vídni obdrží několikrát za měsíc od obětí informaci, že byly policií odmítnuty, když se na ni obrátily s žádostí o pomoc. K takovému jednání dochází spíše v případech, že se oběť na policii dostaví osobně než v případech, kdy zavolá. Dochází také k tomu, že pokud oběť přijde osobně na policii, někdy ani policie dostatečně nezaznamená oznámení oběti, což pak činí problém, pokud mají oběti prokazovat, že se v minulosti na policii již obracely.

Dle stínové zprávy je třeba důsledně zaznamenávat všechna oznámení a úkony policie v oblasti domácího násilí pro statistické účely, aby bylo možné sledovat, k jakému vývoji dochází a jaký mají přijatá opatření efekt. Jelikož policejní stanice nejsou vždy pro oběti přátelská prostředí, zpráva doporučuje zřídit v každém policejním okrsku alespoň jednu speciální místnost, která umožní jednat s obětí v soukromí. Ačkoliv mají oběti nárok být na policii vyslýchány osobou stejného pohlaví, není tomu možné vždy vyhovět, neboť v Rakousku je policistek pouze asi 14 %, případně musejí čekat i několik hodin, než je policistka k dispozici. I z tohoto důvodu by tedy bylo žádoucí zvýšit počet žen zaměstnaných u policie¹¹⁹.

Vyhodnocování a předcházení nebezpečí

V Rakousku doposud neexistuje standardizovaný postup ochrany a podpory obětí před opakovaným domácím násilím. Policie např. vyvinula nástroj SALFAG, která však nebyl ještě prověřen. Intervenční centrum ve Vídni zase používá „the Danger Assessment tool“, vyvinutý Jacquelyn Campbell z University Johna Hopkinse v USA. Jedná se o jeden z nejstarších nástrojů používaných pro vyhodnocování rizika pro osoby ohrožené násilím. Stěžejním je koordinovaný postup všech složek a organizací majících co do činění s daným případem. Soudní systém není často otevřený spolupracovat na zajištění bezpečnosti oběti s ostatními složkami, což činí problém, neboť soudy rozhodují o preventivních opatřeních, jako je např. vazba.

V roce 2011 byla ve Vídni vytvořena MARAC-alliance (Multi-Agency Risk Assessment Conference) jejímž cílem je zajistit prevenci v závažných případech násilí na ženách a domácího násilí. Na projektu se podílí ředitelství policie ve Vídni, soudní systém, organizace pomáhajícím obětem domácího násilí a migrantům/migrantkám, organizace pracující s agresory, a další relevantní instituce. Činnost koordinuje Intervenční centrum ve Vídni. Spolupráce je

¹¹⁷ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 79.

¹¹⁸ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 76.

¹¹⁹ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 78–79.

založena na přístupu, kdy v centru zájmu je oběť a její potřeby. Případová konference může být realizována pouze se souhlasem oběti¹²⁰.

Vykázání

Možnost vykázání je v Rakousku upravena od roku 1997. Policie je povinna do 24 hodin po vykázání a rovněž v případech stalkingu informovat Intervenční centrum.

Oběti jsou však chráněny pouze doma, bylo by vhodné, aby se vykázání vztahovalo rovněž na pracoviště a zahrnovalo i zákaz kontaktování. Rovněž je důležité zvážit bezpečnostní plán oběti včetně zabezpečení bydliště. V minulosti již došlo k případům, kdy se agresor do domova oběti po vykázání znovu dostal a oběť zavraždil. V případech, kdy bude vyhodnoceno, že bydliště není dostatečně zabezpečeno, by dle stínové zprávy měly být oběti poskytnuty prostředky, aby mohla svůj domov zabezpečit, např. zajistit instalaci bezpečnostních dveří.

Pokud agresor poruší vykázání, následky jsou často velice mírné, např. se jedná o pokutu, která je uložena se značným zpožděním, stínová zpráva proto navrhuje zpřísnit porušení vykázání, tak aby již samotné porušení bylo klasifikováno jako trestný čin. Dále v případech s vysokým rizikem ohrožení by měly být oběti vybaveny elektronickým zařízením, aby mohly v případě potřeby okamžitě kontaktovat policii¹²¹.

Předběžná a ochranná opatření

V Rakousku mohou civilní i trestní soudy nařídit omezující opatření (restrain order) a ochranná opatření (protection order).¹²² Tato opatření jsou obdobou předběžných opatření v ČR.

Civilní soudy mohou nařídit tři druhy ochranných opatření:¹²³

- 1) aby pachatel opustil a nevracel se do místa bydliště oběti
- 2) aby pachatel nenavštěvoval určitá místa a nekontaktoval oběť
- 3) aby pachatel oběť neobtěžoval a nedopouštěl se stalkingu oběti

V rámci trestního řízení mohou být opatření aplikována v souvislosti s podmíněným odsouzením nebo podmíněným propuštěním, v případech předběžného zadržení či v rámci odklonů trestního řízení¹²⁴.

V praxi jsou tato opatření nařizována mnohem častěji v rámci civilního řízení nežli trestního, ačkoliv v rámci trestního řízení lze tato opatření vymáhat účinněji a v závažnějších případech násilí jsou daleko adekvátnější. Také porušení

¹²⁰ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 79–80.

¹²¹ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 81–82.

¹²² Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 82.

¹²³ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 82.

¹²⁴ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 82.

opatření v rámci trestního řízení je postihováno přísněji než v rámci civilního řízení. Soudy při ukládání civilních opatření často reagují velmi pomalu, a to obzvláště pokud v případě zatím nezasahovala policie. Nařízení takového opatření pak může trvat až týdny či dokonce měsíce, což je problém zejména v situacích, kdy oběť s agresorem žije na stejném místě.

Tento proces je, dle stínové zprávy, třeba zrychlit tak, aby netrval déle než dva týdny. Stínová zpráva také doporučuje, aby bylo nařízením ministra upraveno, že v případech opakovaného a hrubého násilí je třeba vydávat tato opatření v rámci trestního práva a také aby nebyla ponechána iniciativa na oběti domáhat se ochrany. V případech stalkingu by mělo být vykázání prodlouženo na čtyři týdny, pokud je zároveň vydáno civilní ochranné opatření na ochranu proti stalkingu, tak aby v ochraně oběti nevznikla do vydání tohoto opatření mezera¹²⁵.

Ochranná opatření v rámci civilního řízení nelze vnímat jako alternativu k opatřením trestní justice, protože vyžadují aktivitu oběti a nesou procesní rizika. Je však na státu, aby oběti ochraňoval. Opatření civilního soudnictví proto lze uplatňovat tam, kde jednání pachatele ještě nedosáhlo závažnosti trestného činu, ne však v případech opakovaného násilí¹²⁶.

Odklony od trestního řízení (diversionary/non-custodial measures)¹²⁷

Jedná se o mediaci, probaci, pokutu a obecně prospěšné práce¹²⁸. Pokuta a obecně prospěšné práce nejsou v případech domácího násilí adekvátní. Zatímco probace se jeví jako vhodné řešení, a to obzvláště v případech, kdy je pachateli zároveň uložena povinnost absolvovat kurz zaměřený proti násilí, využívání mediace je problematické¹²⁹. Z několika statistik vyplývá, že v relativně velkém množství případů násilí na ženách a domácího násilí k využití mediace dochází. Mediace je v případech násilí běžně navrhována např. u rozvodů. Zdá se, že se soudci a soudkyně domnívají, že domácí násilí nemá s civilním řízením nic společného, nicméně takový přístup může vést k sekundární viktimizaci obětí, které jsou tlačeny k tomu, aby se s pachatelem dohodly.

Mediace je problematická i z toho důvodu, že pokud proběhne, trestní řízení je zastaveno a v případě, že se pachatel bude později znovu dopouštět násilí, oběť musí začít celý proces od začátku. Většina odklonů od trestního řízení také nevyžaduje od pachatele žádné odčinění křivdy. Systém by neměl být nastaven tak, aby se odčinění křivdy domáhala oběť, ale příslušné orgány by měly být povinny podporovat snahu o odčinění křivdy u samotného pachatele. Při využití

¹²⁵ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 83.

¹²⁶ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 11–12.

¹²⁷ V textu zachováváme názvosloví používané ve stínové zprávě, která nazývá uvedené čtyři instituty (pokuta, probace, mediace a obecně prospěšné práce jako odklony, ačkoliv jsme si vědomi, že v českém kontextu má pojem odklon jiný význam).

¹²⁸ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 77.

¹²⁹ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 11.

odklonů je však důležité, aby byl pachatel uznával, že jeho jednání bylo odsouzeníhodné¹³⁰.

Nízký počet odsouzení a potrestání

Jen malá část oznámených případů končí odsouzením pachatele. V případě stalkingu je to 5,6 %. V případech opakovaného násilí je to 8,2 % a u znásilnění se jedná o 7,2 %¹³¹.

Velmi znepokojující je skutečnost, že většina případů násilí na ženách a domácího násilí je státní/m zástupkyní/zástupcem zastavena nebo je agresor zproštěn obžaloby. V roce 2013 bylo ve Vídni 92,8 % případů znásilnění zastaveno nebo skončilo zproštěním obžaloby. Uvážíme-li, že ze statistik vyplývá, že nahlášeno je asi jen 5–10 % případů znásilnění, znamená to, že pouze extrémně nízké procento pachatelů znásilnění (0,36–0,72 %) je vedeno k trestní odpovědnosti. Pokud však pachatelé nejsou shledáváni odpovědnými za své jednání, stát vysílá obětem zprávu, že násilí na ženách a domácí násilí není považováno za závažný problém¹³².

Dle stínové zprávy funguje vykázání jako prostředek řešící akutní situaci, nicméně je třeba uvést do praxe prostředky, které zajistí zabránění opakovanému násilí z dlouhodobého hlediska. Pokud totiž pachatel není potrestán, vnímá to jako zprávu, že se ničeho špatného nedopustil a může pokračovat v násilí¹³³.

Existuje pouze malá pravděpodobnost, že pachatel bude potrestán, důvody obětí, proč násilí nenahlásí, jsou tedy pochopitelné. K tomu, že oběti – ženy neoznamují akty násilí opakovaně, přispívá dále sekundární viktimizace (genderové stereotypy, sexistické poznámky ze strany orgánů činných v trestním řízení, nedůvěra, ...).¹³⁴

Dle stínové zprávy neplní systém trestní justice v Rakousku svou povinnost zabraňovat násilí a adekvátně trestat násilné činy. Ačkoliv existuje řada angažovaných státních zástupců/zástupkyň a soudců/soudkyň, celkový obraz není příliš pozitivní¹³⁵.

Odškodnění a finanční kompenzace

Oběti domácího násilí mají možnost žalovat stát o finanční náhradu za škody, kterou způsobily státní činitelé/činitelky svým nezákonným jednáním, v případě,

¹³⁰ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 73.

¹³¹ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 11.

¹³² Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 75.

¹³³ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 11.

¹³⁴ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 11.

¹³⁵ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 12.

že jednali jménem státu a jednalo se o jejich zavinění. V praxi je však velmi obtížné prokázat zaviněné jednání, a žaloba tedy často končí neúspěchem¹³⁶.

V roce 1972 nabyl účinnosti zákon (Verbrechensopfergesetz-VOG), který ukládá státu povinnost poskytnout finanční kompenzaci obětem trestných činů. Kompenzace je poskytována osobám, které se stanou obětí úmyslného trestného činu s dolní hranicí trestní sazby 6 měsíců trestu odnětí svobody, přičemž tento čin způsobil oběti fyzické zranění nebo zhoršil její zdravotní stav. Nárok na finanční kompenzaci není třeba nejprve uplatňovat v civilním řízení, ačkoliv v praxi je běžný postup, kdy trestní soudy oběti se svým nárokem na kompenzaci újmy na civilní soudnictví odkazují. V případě úmrtí oběti mají nárok na kompenzaci pozůstalí¹³⁷.

Kritéria, na základě kterých je žádost schválena, nejsou jasně stanovená. V době podání žádosti nejsou ještě známy všechny výdaje oběti a nelze je dopředu určit, proto řada oprávněných obětí žádost ani nepodá. Dalším důvodem, proč řada obětí kompenzaci nežádá, je obava z toho, že ji stát bude vymáhat zpět od pachatele, což by mohlo vést k jeho neschopnosti platit výživné. V případech těžkého ublížení na zdraví může být obětem přiznána kompenzace ve výši 2000 EUR, což představuje často nedostatečnou částku, pokud uvážíme, kolik např. stojí dlouhodobá terapie.

Ačkoliv existuje možnost vyplatit kompenzaci předběžně, v praxi se tak málokdy děje a platba je vyplácena po skončení trestního řízení, což tedy neřeší akutní potřebu oběti. Obzvláště v případech domácího násilí se pak jeví jako problematické ustanovení, které vylučuje možnost kompenzace v případě, kdy oběť dala agresorovi úmyslně podnět k trestnému činu nebo se sama vystavila nebezpečí, takovým způsobem, který lze považovat za hrubou nedbalost. V kontextu domácího násilí existuje určitá dynamika společenských vztahů, kterou toto ustanovení nebere v potaz a nelze snižovat odpovědnost pachatele svalováním viny na oběť¹³⁸.

Právní ochrana dětí

V Rakousku se vykazání násilného partnera a také předběžné opatření podle civilního práva vztahuje rovněž na děti. V roce 2013 se vykazání násilné osoby rozšířilo rovněž na školu a mateřskou školu. Vztahuje se však pouze na děti do 14 let věku, což je dle stínové zprávy problematické, protože mladiství a mladistvé ve věku 14–18 nejsou chráněni/chráněny¹³⁹.

V roce 2013 bylo v rámci občanského práva zakotveno, že pokud je dítě svědkem domácího násilí v rodině, představuje to negativní zásah do jeho vývoje. Toto ustanovení se však těžko aplikuje, jedná-li se o otázky péče o děti a styk

¹³⁶ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 12.

¹³⁷ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 65.

¹³⁸ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 66.

¹³⁹ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 59.

s dětmi. Právo násilného rodiče na styk s dětmi často převáží nad právem dítěte být ochráněno před jakoukoliv formou násilí¹⁴⁰.

V praxi ještě chybí plné uvědomění si toho, jaké následky nechává na dětech skutečnost, že se stanou svědky domácího násilí a jak je před tím chránit. Ochranná opatření ukládaná soudem v rámci civilního řízení jsou v praxi málokdy využívána, i když je možné je ukládat, i co se týče jen psychického násilí. Musí však být splněna podmínka, že dochází k jednání, které významně zasahuje do jejich zdravého vývoje. To však znamená, že k psychickému násilí muselo docházet již delší dobu a že se projevuje psychickými problémy dotyčné/dotyčného. Takováto podmínka, obzvláště v případě dětí, je však neakceptovatelná. Daleko přijatelnější by byla formulace psychického násilí jako „jednání, které narušuje zdravý vývoj obětí“.

Návrh na uložení ochranného opatření vztahujícího se na děti, může být podán nenásilným rodičem nebo Orgánem péče o děti, ty se však zdráhají podávat návrhy jménem dětí a očekávají tento krok od matky. Málokdy tyto úřady jednájí samy, což by matkám mohlo velmi ulehčit situaci¹⁴¹.

Orgán péče o děti

Orgánu péče o děti musí policie oznamovat všechny své zásahy v případech, kdy se násilí dotýká nějakým způsobem rovněž dětí. Ačkoliv má tento orgán možnosti, jak činit agresory zodpovědnými za jejich jednání, často je nevyužívá a místo toho činí za ochranu dětí zodpovědné matky, které jsou samy obětí domácího násilí, což může být často kontraproduktivní. Tyto orgány zároveň samy dětem přímou podporu neposkytují, ale odkazují případně na další poradenské služby. Tím se vytváří velká zátěž pro matky, které musejí hledat někdy pomoc v různých institucích pro sebe i pro své děti a rovněž se zvyšuje riziko re-traumatizace, pokud oběť musí znovu a znovu vykládat na různých místech o prožité zkušenosti.

V Rakousku obecně chybí služby pro děti, které se staly svědky domácího násilí v rodině. Nedostává se jim adekvátní psycho-sociální podpora a poradenství. To by mohlo být úkolem intervenčních center, za předpokladu, že by měly dostatek zdrojů podporu dětí realizovat¹⁴².

V roce 2013 bylo v Rakousku uzákoněno, že po rozvodu si oba rodiče zachovají práva o děti pečovat. Ačkoliv Ministerstvo spravedlnosti ujistilo odbornice a odborníky na problematiku domácího násilí, že v případech domácího násilí nebude schvalována střídavá péče, v praxi se to mnohdy stává a agresori mnohdy nejsou ve styku s dětmi nijak omezováni. Je tedy na matce – oběti, aby požadovala omezení styku, přičemž soudní řízení často trvá dlouhou dobu. K uvedenému dochází navzdory faktu, že roku 2013 bylo přijato zákonné

¹⁴⁰ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 59.

¹⁴¹ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 60–61.

¹⁴² Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 61–62.

ustanovení, které kvalifikovalo skutečnost, kdy je dítě svědkem násilí mezi rodiči, jako ohrožení jeho zdravého vývoje. Stínová zpráva upozorňuje rovněž na to, že tzv. „kavárny pro setkávání“, financované Ministerstvem sociálních věcí, které slouží jako místo pro setkávání dětí s otcem, nejsou dostatečně zabezpečeny a děti jsou v potenciálním nebezpečí. Agresoři často zneužívají svého práva na styk s dítětem, aby obtěžovali a týrali svou (bývalou) partnerku a děti.

Rovněž dochází k tomu, že názory a přání dětí nejsou brány v úvahu. Pokud dítě vyjádří strach a to, že se s otcem stýkat nechce, často je to přičteno na vrub matky a předpokládá se, že děti negativním způsobem ovlivňuje¹⁴³.

5.1.3 Služby poskytované obětem domácího násilí **Specializované služby poskytující pomoc**

V Rakousku fungují tři typy těchto služeb – 1) linky pomoci, 2) azylové domy a 3) centra pro ženy – včetně intervenčních center, poraden či specializovaných služeb např. pro migrantky či oběti nucených sňatků¹⁴⁴.

Celkem existuje 58 poradenských center pro ženy, přičemž jednou ze služeb, kterou poskytují, je i podpora obětí domácího násilí, nesoustředí se však pouze na tuto problematiku. Pouze 5 z nich se specializuje na prevenci a podporu obětí domácího násilí¹⁴⁵.

Intervenční centra

Intervenční centra (dále IC) byla ustanovena s prvním zákonem na ochranu před násilím v roce 1997. Obětem násilí je pomoc nabízena aktivně. Police je povinná oznámit příslušnému IC všechny případy domácího násilí a stalkingu do 24 hodin. Následně IC kontaktuje oběť a nabídne jí pomoc a podporu, včetně poradenství, psycho-sociální pomoci či asistence v soudních řízeních.

Existuje celkem 9 IC, v každé spolkové zemi jedno. IC pomáhají jak ženám, tak mužům, nicméně rozeznávají násilí na ženách jako genderově podmíněné, a aplikují tedy genderově specifický přístup. V roce 2015 dostala IC 8261 oznámení ze strany policie a celkem pomohla 17 621 obětem, převážně ženám a dětem. Co se týče finančního zajištění, jedná se o celkem stabilní financování, které je zabezpečeno Ministerstvem pro zdraví a ženské záležitosti a Ministerstvem vnitra. V roce 2015 hospodařila IC s celkem 7,32 milionu eur. Navíc všechna IC dostávají finanční podporu od Ministerstva spravedlnosti na poskytování psycho-sociální pomoci a asistence při soudních řízeních. IC provozují neziskové organizace¹⁴⁶.

¹⁴³ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 63.

¹⁴⁴ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 48.

¹⁴⁵ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 49.

¹⁴⁶ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 50.

Aby bylo možné dostat se ke všem obětem domácího násilí a stalkingu a poskytnout jim potřebnou pomoc, zejména co se týče psychické a právní podpory během trestního řízení, je třeba financování navýšit. Některá IC jsou finančně zajišťována, kromě federálních zdrojů rovněž vládami jednotlivých spolkových zemí. Zároveň chybí zdroje na to, aby mohla být obětem poskytována dlouhodobější podpora, která by vedla k udržitelným výsledkům. Některá IC s vysokým počtem klientek a klientů mohou poskytnout pouze krátkodobou krizovou pomoc. Např. IC ve Vídni kontaktuje ročně 5800 obětí domácího násilí a stalkingu, přičemž zaměstnankyň a zaměstnanců je pouze 25. Rovněž chybí zdroje na podporu dětí, které jsou svědky domácího násilí.

Stínová zpráva rovněž poukazuje na to, že by IC měla policie oznamovat všechny své zásahy v případech domácího násilí, ne jen v případě vykazání, aby mohly být případy domácího násilí řešeny včas a preventivně¹⁴⁷.

V posledních desetiletích byla v Rakousku ustavena specializovaná centra pomoci migrantkám, které se staly oběťmi domácího násilí a obětem – ženám, které zažily specifickou formu násilí (nucený sňatek či obřízku). Většina jich však funguje pouze ve Vídni, příp. dalších větších městech. Problémem je i nedostatek služeb poskytovaných v jiném než německém jazyce. Jelikož však není zabezpečeno financování organizací pomáhajících migrantkám a migrantům, jsou některé nuceny svou činnost dokonce ukončit. Je třeba si však uvědomit, že oběti domácího násilí – migrantky čelí ještě další řadě bariér (přísné zákony povolující pobyt, nedostatek vzdělání a pracovních příležitostí, jazyková bariéra) bránících jim se z násilného vztahu osvobodit¹⁴⁸.

Azylové domy

První azylový dům byl založen v roce 1978 ve Vídni. V současnosti jich existuje v Rakousku 30, přičemž většina z nich se nachází ve městech.

V Rakousku existují dvě sítě azylových domů pro ženy. Asociace rakouských autonomních azylových domů AÖF a unie azylových domů ZÖF. Všechny azylové domy poskytují ubytování a podporu také dětem přicházejícím se svými matkami. Některé rovněž i chlapcům starším 14 let. V mnoha azylových domech nabízí poradenství v různých jazycích.

Dohromady nabízí azylové domy místa pro 766 žen a dětí. Podle doporučení Istanbulské úmluvy by Rakousko potřebovalo 834 míst, aby splnilo alespoň minimální standard. Tato místa chybí především na venkově. V roce 2015 bylo v azylových domech podpořeno 3331 osob (1681 žen a 1650 dětí). 353 ženám, která žádaly o místo v azylovém domě, nemohl být z kapacitních důvodů pobyt umožněn¹⁴⁹.

¹⁴⁷ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 50–51.

¹⁴⁸ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 51.

¹⁴⁹ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 54.

Hlavní finanční zabezpečení azylových domů zajišťují spolkové vlády. Dvě spolkové země zakotvily zajištění financování v legislativě. Čtyři azylové domy ve Vídni mají rovněž relativně zajištěné zdroje na provoz a uzavřely neomezenou dohodu s městem. V jiných spolkových zemích však takovéto dlouhodobé finanční zabezpečení neexistuje a azylové domy musejí každý rok o peníze znovu žádat.

Kromě místních samospráv a spolkových vlád zajišťují finanční zabezpečení AÖF také ministerstva – Ministerstvo pro zdraví a ženské záležitosti, Ministerstvo pro rodinu a mládež a město Vídeň.

Služby azylových domů jsou pro klientky bez příjmů většinou poskytovány zdarma. Ženy, které mají příjem, musejí často přispívat určitou částkou podle svých možností. Jak upozorňuje stínová zpráva, azylové domy by neměly vypadat jako bezútěšná, skličující místa, protože pro ženy a děti, které zažily násilí, je to zprávou, že na nich příliš nezáleží¹⁵⁰.

Telefonní linka pomoci

V roce 1998 byla Ministerstvem pro ženské záležitosti zřízena Národní rakouská linka pomoci pro ženy, kterou provozuje AÖF. Linku v současnosti financuje Ministerstvo pro zdravotnictví a ženské záležitosti, na každé tři roky je uzavírána nová smlouva. Několik hodin týdně linka poskytuje podporu i v dalších jazycích, tuto službu však ministerstvo plně nefinancuje, a je tedy třeba shánět další zdroje. Linka je anonymní, bezplatná a dá se na ni dovolat nepřetržitě. V roce 2015 na linku volalo 8252 lidí z toho 7199 žen a dívek.

Stínová zpráva uvádí, že provoz linky není zakotven v právním řádu, a existuje tedy riziko, že se změnou vlády může být činnost linky ukončena, jak naznačují pravicové strany. Řada žen, zejména z venkovských oblastí, však o existenci linky neví, neboť nejsou dostatečné zdroje pro informování a prevenci¹⁵¹.

Informování obětí

Organizace zaměřující se na pomoc ženám jako např. informační centrum Asociace rakouských autonomních azylových domů AÖF, unie azylových domů ZÖF či síť intervenčních center zajišťují průběžně informace pro oběti a jejich děti. Jedná se o informační letáky, brožury, plakáty, pera atd. Zajišťují rovněž jejich pravidelnou aktualizaci a šíření v cizích jazycích. AÖF ve spolupráci s intervenčním centrem ve Vídni vytvořila brožury ve 20 různých jazycích.

Vedle toho slouží pro informování online služby, jako jsou internetové poradny včetně online právního poradenství. Ministerstvo pro ženské záležitosti nabízí aplikaci fem:helpApp, která slouží k informování obětí a pomáhá jim dokumentovat domácí násilí.

¹⁵⁰ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 54–55.

¹⁵¹ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 56–57.

Největší překážkou pro informování obětí je nedostatek finančních zdrojů. Nelze proto realizovat kampaně s širokým dosahem a využití masmédií je možné pouze ojediněle¹⁵².

Zaměstnávání a ubytování

Rakouská služba pro zaměstnanost AMS vytvořila po celém Rakousku síť se specializovanými službami na podporu žen, včetně migrantek a obětí domácího násilí¹⁵³.

V některých spolkových zemích rovněž neopomíjejí potřebu některých obětí domácího násilí pomoci s bydlením. Vídeňský odbor pro bydlení má zvláštní oddělení, které se zaměřuje na potřeby konkrétních skupin obyvatel, včetně obětí domácího násilí – ty mají při hledání bydlení prioritu. Jedním z klíčových faktorů pro to, aby si oběti mohly vybudovat život, kde se nebudou potýkat s násilím, je zajištění dostupného bydlení. Vídeňský odbor proto vytvořil speciální program pro ubytování obětí domácího násilí ve Vídni. Cílem je, aby ženy – oběti domácího násilí nemusely čelit bezdomovectví či i nadále žít s agresorem po rozvodu či rozchodu, protože se nemají kam odstěhovat. V Rakousku je však, dle stínové zprávy, právě dostupnost bydlení pro oběti velký problém. Ze statistik AÖF vyplývá, že v roce 2015 se 21 % žen, které bydlely v azylových domech, vrátilo k agresorovi¹⁵⁴.

Zdravotnický sektor

V posledních letech došlo ve zdravotnickém sektoru ke zlepšení. Jelikož zdravotnický personál bývá často tím prvním, s kým by mohla oběť domácího násilí o tomto problému hovořit, je v této oblasti velký potenciál odhalit násilí a identifikovat tento problém. V roce 2011 byla větším nemocnicím zákonem uložena povinnost zřídit „skupinu na podporu obětí“ (Opferschutzgruppe) sestávající z interdisciplinárního týmu. Tato skupina zároveň slouží také jako propojení na specializované poskytovatele služeb obětem. V roce 2015 byl rovněž vytvořen manuál pro vedení nemocnic, který usnadňuje vytvoření standardů a návodů, jak obětem pomáhat¹⁵⁵.

5.1.4 Práce s násilnou osobou

V Rakousku existují zejména dva druhy organizací, které se věnují práci s pachateli. Jedná se o organizace realizující programy zaměřené na podporu mužů či nabízející komplexní podporu celé rodině. Tyto programy jsou realizovány na národní úrovni i na úrovni jednotlivých spolkových zemí.

Další možností je probační služba „Neustart“, kterou provozuje nezisková organizace jednající jménem Ministerstva spravedlnosti. Probační služba zahrnuje

¹⁵² Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 45.

¹⁵³ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 46.

¹⁵⁴ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 46.

¹⁵⁵ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 46–47.

řadu možností, včetně alternativních sankcí a restorativních prostředků, jako je např. mediace. Intervenční centrum ve Vídni společně s Centrem pro muže realizují od roku 2011 program zaměřující se na muže s problémy s agresí, který byl iniciován národní pracovní skupinou pro práci s pachateli tak, aby bylo zdůrazněno bezpečí obětí. Pracovní skupina je složená z expertů a expertek z neziskových organizací po celém Rakousku, kteří a které pracují s pachateli a z expertů a expertek specializujících se na pomoc obětem. Tuto pracovní skupinu financuje vláda, ačkoliv se jedná pouze o 5000 eur na koordinaci aktivit. Cílem pracovní skupiny je nastavit práci s pachateli tak, aby byla v souladu s Istanburskou úmluvou, tedy aby byla při práci s pachateli zajištěna lidská práva obětí, aby se zde uplatňoval genderový aspekt domácího násilí a aby byla zajištěna spolupráce s organizacemi hájícími práva žen¹⁵⁶.

Problémem je nicméně skutečnost, že pouze malá část pachatelů je odkazována na programy, které se na práci s nimi zaměřují. To souvisí s malou zodpovědností v soudním systému. Většina nahlášených případů domácího násilí není totiž žádným způsobem postihována. To je velmi problematické, neboť takový postup utvrzuje v tom, že domácí násilí na ženách nebude bráno vážně.

Ačkoliv jsou probační služby připravené pachatelům nabídnout speciální vzdělávání jako součást probace, pouze ve dvou spolkových zemích se taková vzdělávání uskutečňují, protože pouze malé části pachatelů je takový vzdělávací program nařízen. Odhadem se nejedná ani o 1 % pachatelů. Dále se ukázalo, že pouze ve dvou z 11 programů pro pachatele se úzce spolupracuje s organizacemi specializujícími se na pomoc ženám.

Tyto programy přispívají k bezpečnosti potenciálních obětí a odpovědnost za ně spadá pod vládu. První z těchto programů, program proti násilí ve Vídni, běží od roku 1999 a je částečně financován ze státního rozpočtu. Nejedná se však o dostatečné finanční zajištění a program je v neustálém ohrožení jeho ukončení¹⁵⁷. Intervenční centrum ve Vídni realizuje ve spolupráci s Poradenským centrem pro muže program proti násilí pro násilné muže¹⁵⁸.

Orgán péče o děti může agresorovi nařídit pravidelné kontaktování soc. pracovníků/nic, dále povinnou účast na programech proti násilí a další opatření. Orgán se s agresorem dohodne na podepsání dohody, případně je možné nařídit agresorovi tato opatření soudně¹⁵⁹.

5.1.5 Spolupráce s neziskovým sektorem (a zapojení samosprávy)

Aby stát dostal své povinnosti chránit ženy před násilím, nestačí pouze podepsat příslušné dokumenty a stát se členy relevantních organizací, je třeba podílet se na řešení tohoto problému aktivně. Pokud stát nechává odpovědnost za prevenci

¹⁵⁶ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 40.

¹⁵⁷ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 40.

¹⁵⁸ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 50.

¹⁵⁹ Austrian NGO-Shadow Report to Grevio, Vídeň, 2016, s. 61.

a potírání násilí na ženách, včetně domácího násilí na neziskových organizacích, je to ukazatelem špatného přístupu a zřikání se odpovědnosti státu. Projevuje se to např. ve zcela nedostačující finanční podpoře těchto organizací, které jsou v podstatě permanentně v existenční nejistotě. Takový přístup představuje porušení jak národních, tak mezinárodních závazků státu¹⁶⁰.

Jak vyplývá z výše uvedeného, řada neziskových organizací, včetně azylových domů, se v Rakousku stále potýká s nedostatečným financováním, a tím pádem i nejistou budoucností. Rovněž je to i signál pro oběti, že jejich situace není vnímána jako dostatečně závažná. Jak uvádí stínová zpráva, pokud jsou např. azylové domy situovány v odlehlých oblastech měst, ve starých budovách, které je třeba rekonstruovat, a ne v důstojných prostorech, je to pro oběti zpráva, že na nich vlastně příliš nezáleží.

Ačkoliv konečná odpovědnost za prevenci a potírání domácího násilí leží na bedrech státu, je možné některé aktivity a odpovědnost funkčně přenést i na samosprávné subjekty. V Rakousku např. funguje určitá decentralizace v zajišťování podpory azylovým domům pro ženy. Místní samosprávy zajišťují z části jejich finanční zabezpečení. Stejně tak řada intervenčních center čerpá finanční podporu od spolkových vlád.

5.1.6 Srovnání s Českou republikou

Zdá se, že Rakousko věnuje problematice domácího násilí větší pozornost než ČR. Rakouská vláda si dokonce stanovila jako svou prioritu prevenci a potírání všech forem násilí na ženách. Rovněž se liší i vnímání domácího násilí, které je tematizováno v rámci násilí na ženách, a nikoliv jako genderově neutrální pojem.

Ačkoliv se nejedná o kontinuální aktivitu, v Rakousku již proběhlo několik kampaní kofinancovaných Ministerstvem pro ženské záležitosti, v rámci nichž proběhla na školách již řada seminářů a workshopů pro mladé lidi zaměřených na násilí ve vztazích. V ČR se zatím vláda na podobných aktivitách nepodílela.

Stejně jako v ČR, ani v Rakousku zatím neexistuje žádné ucelené vzdělávání v profesích, které ve své praxi přicházejí do kontaktu s oběťmi násilí na ženách. Výjimkou je v Rakousku policie. Ve větších nemocnicích jsou však zřízeny „skupiny na podporu obětí“ a v rámci státních zastupitelství s více než 10 zaměstnanci/zaměstnankyněmi byla zřízena specializovaná oddělení pro případy domácího násilí a násilí na dětech, a oběti tak mají větší šanci, že se jejich situací bude zabývat někdo se znalostí této problematiky.

Co se týče právní úpravy domácího násilí v Rakousku a v České republice, v řadě věcí je právní úprava podobná. Jak je již uvedeno výše, některé instituty

¹⁶⁰ The Austrian Model of Intervention in Domestic Violence Cases, Expert paper. Rosa Logar. Expert Group Meeting of UN Division for the Advancement of Women. Vienna, 2005, s. 16.

a opatření Česká republika po vzoru Rakouska přejala, jedná se např. o vykazání a vytvoření sítě intervenčních center. Rovněž podobná je úprava předběžných opatření. V Rakousku, stejně jako u nás, dochází pouze v malém procentu případů k odsouzení pachatele, protože je obtížné domácí násilí prokazovat.

V Rakousku existuje daleko větší dostupnost ubytování v azylových domech pro ženy, kterých je kolem 30 a nabízejí téměř 800 míst. Na rozdíl od ČR mají ženy možnost ubytování zdarma, pokud si ho nemohou dovést samy hradit.

V Rakousku také existuje celonárodní nonstop linka pomoci pro ženy, která je financována Ministerstvem pro ženské záležitosti.

Co se týče práce s pachateli, je jí v Rakousku věnováno více pozornosti. Existují organizace, které se zabývají prací s osobami, které mají problémy s agresí, a byla dokonce zřízena národní pracovní skupina pro práci s pachateli. V praxi je však pouze malá část pachatelů odkazována na programy, které se na práci s pachateli zaměřují. Jak vyplývá ze stínové zprávy, nedostatečné financování organizací, které pomáhají obětem násilí, je velkým problémem v Rakousku stejně jako u nás.

5.2 Švédsko

Švédsko je považováno za jednoho ze světových leaderů v úsilí o dosažení genderové rovnosti a prevenci a potírání domácího násilí. Povědomost o genderově podmíněném násilí je ve společnosti poměrně vysoká, legislativně je ochrana před domácím násilím silně zakotvena, rovněž jsou relativně dobře rozvinuté služby pro podporu obětí¹⁶¹. I zde je však stále co zlepšovat.

V roce 2001 provedlo „National Centre for Knowledge on Men's Violence Against Women“ první výzkum zkoumající prevalenci domácího násilí ve Švédsku a vydalo studii s názvem „Captured Queen“ (Královna v zajetí). Z výzkumu vyplynulo, že celých 28 % žen někdy zažilo fyzické násilí ze strany (bývalého) manžela či partnera.¹⁶²

Na problematiku domácího násilí již od 70. let 20. století upozorňují neziskové organizace ve Švédsku, zásadní bylo zejména úsilí azylových domů pro ženy, které se zasadily o zviditelnění tématu, zlepšení podpory pro oběti a změnu postojů ve společnosti.

Od roku 1982 se domácí násilí stalo předmětem trestního stíhání a v roce 1998 byl schválen vládní návrh „Zákona o násilí na ženách“, který představoval

¹⁶¹ Sweden can do more to prevent men's violence against women. Unizone. 2014. [online], [cit. 20. 12. 2016]. Dostupné z: <http://unizon.se/blogg/sweden-can-do-more-prevent-mens-violence-against-women>.

¹⁶² NCK. Uppsala Universitet. 2014. [online], [cit. 22. 12. 2016]. Dostupné z: <http://nck.uu.se/en/research-and-development/captured-queen>.

komplexní soubor nástrojů zaměřených na boj proti násilí na ženách. Zároveň se do trestního zákoníku dostal nový trestný čin „hrubé porušení integrity ženy“. ¹⁶³

Současná vláda označila zastavení násilí mužů na ženách jako svou prioritu a přijala dlouhodobou „Národní strategii prevence a boje proti násilí mužů na ženách“ na roky 2017–2027, která je součástí vládní politiky pro dosažení genderové rovnosti.

Ve Švédsku se místo neutrálního pojmu domácí násilí používá spíše označení násilí na ženách či násilí mužů na ženách. Je zde vnímán silný genderový kontext domácího násilí a vychází se z faktu, že drtivou většinou obětí domácího násilí jsou právě ženy. Pojem násilí na ženách pak zahrnuje nejen domácí násilí, ale i další formy násilí, jako jsou nucené sňatky, obchodování s lidmi, obřízka a sexuální násilí.

S ohledem na výše uvedené je tedy i v tomto textu používáno maskulinum pro označení pachatele, s vědomím toho, že domácí násilí samozřejmě nepáchají pouze muži.

Stínová zpráva CEDAW kritizuje vládu za častější používání označení „násilí v partnerských vztazích“ místo „násilí mužů na ženách“. Pokud je problém formulován jako genderově neutrální, činí to neviditelnou nejvíce zranitelnou skupinu – ženy a děti a ignoruje násilí na ženách v dalších formách. Aby tedy mohl být boj za odstranění strukturální nerovnosti efektivní, je, dle stínové zprávy CEDAW, třeba užívat koncept „násilí mužů na ženách“. ¹⁶⁴ Problematika násilí na ženách je tedy vnímána v širším kontextu genderové nerovnosti. Násilí mužů na ženách je označováno jako jeden z projevů nerovnosti mezi ženami a muži.

Švédsko označuje svou vládu jako první feministickou vládu, což v praxi představuje závazek, aby mohli všichni muži, ženy, dívky i chlapci žít své životy s plným využitím svého potenciálu. Rovnost žen a mužů je otázkou lidských práv, demokracie a spravedlnosti. To je také hlavní hnací motor sociálního vývoje a uskutečnění opravdové změny ve společnosti a životech lidí ¹⁶⁵.

Švédsko je rovněž první zemí, která prosazuje feministickou zahraniční politiku a přijala Švédský akční plán pro feministickou zahraniční politiku na roky 2015–2018, jehož cílem je prosazovat genderovou rovnost a práva žen a dívek, včetně potírání domácího násilí i v zahraničí.

¹⁶³ K. Sandell. Awareness raising measures and target Gross in Sweden. National Centre for Knowledge on Men's Violence against Women. In Awareness raising activities to fight violence against women and girl. United Kingdom. 2012. European Commission, Justice, s. 2.

¹⁶⁴ Living up to CEDAW – What Does Sweden Needs to Do? The Swedish CEDAW Network's Shadow Report to the Swedish Government's Eighth and Ninth Periodic Reports on the Implementation of the CEDAW Convention. The Swedish Women's Lobby. 2015.

¹⁶⁵ Government Offices of Sweden. Gender equality. [online], [cit. 21. 12. 2016]. Dostupné z <http://www.government.se/government-policy/gender-equality/>.

Problematiku násilí na ženách má v kompetenci Ministerstvo pro děti, seniory a generovou rovnost.

Jako zdroje pro zpracování této části sloužil informační dokument (fact sheet) o nové Národní strategii pro prevenci a potírání násilí mužů na ženách, která je účinná od ledna roku 2017 (dále jen „strategie“). Strategie samotná je dostupná pouze ve švédštině, informační dokument byl přeložen do angličtiny. Dále jsme jako zdroj informací použili Akční plán pro boj s násilím mužů na ženách, násilím ze cti a násilím ve stejnopohlavních vztazích (dále jen „NAP“), který je účinný od roku 2007 a který v některých věcech nahradí nová strategie, nicméně se domníváme, že v řadě věcí může být pro ČR inspirativní. Dalším zdrojem je zpráva vlády z roku 2014 monitorující plnění závazků vyplývajících z přijetí Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen a rovněž stínová zpráva CEDAW k této vládní zprávě z roku 2015, kterou zpracovala Švédská ženská lobby. Dalšími zdroji byly webové stránky státních institucí a neziskových organizací a text Awareness raising measures and target groups in Sweden (Opatření pro osvětu a cílové skupiny ve Švédsku) zpracovaný Karin Sandell z NCK. Vzhledem k tomu, že nejsou dostupné dostatečné zdroje, které by umožnily zjistit pohled neziskových organizací na vládní politiku, nabízí tato část spíše pohled státu.

5.2.1 Preventivní opatření

Jedním ze čtyř hlavních cílů, na které se nová národní strategie zaměřuje, je rozšíření a zefektivnění prevence v boji proti násilí. Informační dokument, přibližující tuto strategii, uvádí, že doposud se přijatá opatření zaměřovala více na následky násilí než příčiny, které k němu vedou. Vláda má za cíl změnit tento přístup. Chce přijmout taková opatření, která povedou k prevenci násilí a jeho opakování. Součástí takového přístupu je rovněž větší zapojení mužů a chlapců a úsilí o změnu společenských norem, které násilí ospravedlňují. Velkou výzvou je pak násilí ze cti, prostituce a obchod s lidmi. Dle strategie je důležité, aby se ve společnosti zlepšilo odhalování a rozpoznávání násilí a znalost o rozsáhlosti tohoto problému. Strategie dále zdůrazňuje, že je třeba dobře zkoordinovat všechny relevantní aktéry¹⁶⁶. Jak upozorňuje švédská stínová zpráva CEDAW¹⁶⁷, koordinace preventivní práce a služeb na podporu obětí je nedostatečná a její kvalitu a efektivitu je třeba zajistit na celonárodní úrovni.

¹⁶⁶ Government Offices of Sweden. Fact sheet: National strategy to prevent and combat men's violence against women. [online], [cit. 16. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.government.se/information-material/2016/11/fact-sheet-national-strategy-to-prevent-and-combat-mens-violence-against-women/>.

¹⁶⁷ Living up to CEDAW – What Does Sweden Needs to Do? The Swedish CEDAW Network's Shadow Report to the Swedish Government's Eighth and Ninth Periodic Reports on the Implementation of the CEDAW Convention. The Swedish Women's Lobby. 2015.

Prevenici, jako jednu z hlavních oblastí, na kterou je potřeba v souvislosti s bojem proti domácímu násilí klást důraz, vyzdvihuje rovněž NAP¹⁶⁸. Prevence, dle tohoto dokumentu, nespočívá pouze v předcházení násilí, ale rovněž v zastavení již probíhajícího násilí. Preventivní opatření musejí cílit jak na ženy, tak na muže, a to včetně těch, kterých se násilí přímo netýká. Stěžejní je potom zacílení na pachatele, a to i potenciální. Je rovněž třeba začít pracovat s dětmi a mladými lidmi už na školách a univerzitách. Jedním ze záměrů strategie je zaměřit aktivity, v rámci prevence násilí, na všechny mladé lidi po celém Švédsku.¹⁶⁹

Prevenci švédská vláda pojímá ze širokého hlediska, což znamená, že kromě prevence násilí na ženách bude věnována pozornost všeobecné prevenci zacílené na stereotypní maskulinní a femininní normy jako příčiny násilí.

O konfrontování společenských maskulinních norem usiluje i nezisková organizace „*Män för Jämställdhet*“¹⁷⁰ (Muži pro genderovou rovnost). Tato organizace zapojuje muže a chlapce do prevence násilí a prosazování genderové rovnosti. Soustředí se na společenské normy – jak jsou formovány, jak ovlivňují společnost i jednotlivé lidi a jejich vztahy a jakým způsobem je možné je přetvářet tak, aby přispívaly k genderové rovnosti a společnosti bez násilí.

Organizace se zabývá, kromě dalších aktivit, vzděláváním a zvyšováním povědomí o tématu ve společnosti. Vytvořila vzdělávací programy primární prevence násilí určené mužům a chlapcům. Jedná se např. o projekt Killfrågor.se (v anglickém jazyce BoysQuestions.com), v rámci něhož jsou mužům a chlapcům nabízeny konzultace prostřednictvím chatu nebo e-mailu. Organizace dále nabízí vzdělávací programy pro nastávající otce a programy zaměřené na genderově vyrovnané rodičovství.

Na projektu Machofabriken (Macho Factory) spolupracovaly s Muži pro genderovou rovnost rovněž další organizace – Švédská asociace azylových domů pro ženy a center podpory mladých žen (SKR) a Azylové domy pro ženy a mladé ženy ve Švédsku (Roks). Projekt slouží jako vzdělávací platforma pro vyučující a další osoby pracující s mladými lidmi.

Hlavní součástí je 17 filmových klipů, které tematizují společenské konstrukce maskulinity. Následují diskuze a cvičení, kde mohou účastníci a účastnice reflektovat, jak představy o genderu a sexualitě ovlivňují jejich životy a vztahy.

¹⁶⁸ Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z: <http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>.

¹⁶⁹ Government Offices of Sweden. Speech by Minister Regnér at Université du Luxembourg. [online], [cit. 16. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.government.se/speeches/2016/10/speech-by-minister-regner-atuniversite-du-luxembourg/>.

¹⁷⁰ Män för Jämställdhet. [online]. Dostupné z: <http://mfj.se/>.

Cílem je povzbudit je, aby si zkusili přemýšlet a jednat jiným způsobem ve vztahu k sobě i k ostatním.¹⁷¹

Osvětová kampaň švédské policie

V roce 2009, v rámci naplňování akčního plánu, spustila policie kampaň s názvem „Přijďte za námi“. Kampaň měla tři části – provoz webové stránky www.polisen.se/komtilloss, šíření informací v tisku na celostátní i lokální úrovni a na internetu a aktivity v médiích. Primární cílovou skupinou byly oběti násilí v partnerských vztazích, ale kampaň byla zaměřena na kohokoliv, kdo ví o člověku, který se stal obětí násilí. Hlavní zprávou, kterou police pomocí kampaně vyslala, byla: „Pokud si myslíte, že jste ošklivý/á, bezcenný/á a že mít modřiny je normální součástí každodenního života... ...určitě byste měli přijít za námi. Policie.“

Důležitou součástí kampaně byla práce policie na místní úrovni a její aktivní spolupráce s médii. Kampaň měla největší dopad ve městech a mezi ženami. Na roky 2011–2013 obdržela policie dalších 1,5 milionu eur (tj. asi 40,5 milionu českých korun), aby mohla v kampani pokračovat¹⁷².

Na realizaci cílů ve strategii vláda vyčlenila 600 milionů švédských korun (tj. asi 1,7 mld. českých korun). Uvedená částka je na léta 2017–2020. Dalších 300 milionů švédských korun (tj. asi 850 milionů českých korun) je vyčleněno na rozvoj fondů pro samosprávu.

Na roky 2015–2019 pak vláda vyčlenila 425 milionů švédských korun (tj. asi 1,2 mld. českých korun) na podporu azylových domů pro ženy¹⁷³.

Stínová zpráva CEDAW z roku 2015 kritizovala vládu mimo jiné právě za nedostatečné zajištění zdrojů pro azylové domy, zejména s ohledem na dlouhodobé fungování.

Vláda plánuje ustanovit kancelář pro genderovou rovnost, která by časem měla převzít zodpovědnost za agendu násilí mužů na ženách a v následujících letech se chce v oblasti prevence násilí na ženách zaměřit na:

- podporu rozvoje a šíření preventivních opatření s cílem dosáhnout na všechny mladé lidi
- zrevidování vzdělávání v oblasti sexuální výchovy a vztahů ve školách

¹⁷¹ K. Sandell. Awareness raising measures and target Gross in Sweden. National Centre for Knowledge on Men's Violence against Women. In Awareness raising activities to fight violence against women and girl. United Kingdom. 2012. European Commission, Justice, s. 7.

¹⁷² K. Sandell. Awareness raising measures and target Gross in Sweden. National Centre for Knowledge on Men's Violence against Women. In Awareness raising activities to fight violence against women and girl. United Kingdom. 2012. European Commission, Justice, s. 7.

¹⁷³ Government Offices of Sweden. Fact sheet: National strategy to prevent and combat men's violence against women. [online], [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.government.se/information-material/2016/11/fact-sheet-national-strategy-to-prevent-and-combat-mens-violence-against-women/>.

- boj proti poptávce po sexuálních službách
- posílení profesionálního jednání s násilnými muži a průzkum schopnosti samospráv pracovat s pachateli násilí
- posílení prevence v rámci vězeňství, probační služby a dalších stakeholderů tak, aby nedocházelo k opakovanému násilí ze strany již odsouzených pachatelů.¹⁷⁴

Zatímco v České republice začínáme některé problémy v oblasti prevence a potírání domácího násilí identifikovat, ve Švédsku již přijímají opatření, jak tyto problémy řešit. Jedním z nich je např. podpora a dostupnost služeb pro oběti domácího násilí s handicapem. Jeden z bodů v NAP je i vytvoření vzdělávacího materiálu pro poskytovatele péče a osobní asistenty a asistentky. Cílem je zvýšit mezi nimi povědomí o problematice domácího násilí, neboť jeho oběti s handicapem jsou ohroženy zvýšeným rizikem zneužívání a vystavení násilí. To je podpořeno i finanční dotací organizacím pracujícím s lidmi s handicapem na to, aby dokázaly lépe odhalit a předcházet násilí na těchto lidech a poskytnout jim adekvátní podporu. Vláda se chce rovněž více zaměřit na potřeby a pomoc drogově závislým ženám ohroženým domácím násilím¹⁷⁵.

Na roky 2008–2010 se vláda zavázala vyčlenit finanční zdroje pro azylové domy a další zařízení, kde se věnují také násilí ve stejnopohlavních vztazích, aby homosexuální a bisexuální ženy a muži, které a kteří jsou vystaveni násilí, dostali náležitou péči. Rovněž Švédská federace pro práva leseb, gayů, bisexuálních a transgender osob provozuje tísňovou linku pro oběti násilí¹⁷⁶.

NAP uvádí, že násilí mužů na ženách a násilí ve stejnopohlavních vztazích má mnoho společného. Existují zde však také rozdíly, a je proto třeba zaměřit na něj zvláštní pozornost včetně zkoumání toho, jak ovlivňuje pohlaví agresora a oběti skutečnost, jak vnímá násilí okolí, jaká je pravděpodobnost, že oběť vyhledá pomoc a jak k ní budou přistupovat příslušné orgány¹⁷⁷.

NAP se dále zabývá vytvořením případových historií pacientek a pacientů ve vztahu k domácímu násilí, tak aby zdravotnický personál mohl co nejdříve

¹⁷⁴ Government Offices of Sweden. Fact sheet: National strategy to prevent and combat men's violence against women. [online], [cit. 15. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.government.se/information-material/2016/11/fact-sheet-national-strategy-to-prevent-and-combat-mens-violence-against-women/>.

¹⁷⁵ Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z: <http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>, s. 23.

¹⁷⁶ Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z: <http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>, s. 24.

¹⁷⁷ Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z: <http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>, s. 15.

odhalit, zda jsou či byli ženy, děti nebo partneři ve stejnopohlavním vztahu vystaveni násilí. Při postupu se bude vycházet z projektu Národní komise pro zdraví a sociální péči, v rámci něhož se personál v oblasti porodnictví či v centrech pro mladistvé rutinně dotazoval žen, zda nejsou ohroženy domácím násilím. Tento postup se ukázal pro zjišťování výskytu násilí jako velice přínosný a pacientky i zdravotnický personál se shodly, že by se měl používat běžně. Pro vládu je to signál, že by měl být zaveden do celého systému zdravotnictví¹⁷⁸.

Vláda se chce rovněž zabývat případy násilí, které skončily smrtí oběti. Aby bylo možné do budoucna účinněji předcházet těmto tragickým následkům, budou jednotlivé případy analyzovány, včetně toho, jak byly jednotlivé orgány v daných případech aktivní a na co se v rámci prevence soustředit¹⁷⁹.

5.2.2 Postavení obětí, poškozené/ho a pachatele v trestním a civilním řízení

Jak zdůrazňuje NAP, všechna opatření musejí zohledňovat potřeby obětí. Aby byla obětí zajištěna profesionální podpora, je, dle NAP, třeba věnovat zvláštní pozornost těm oblastem, ve kterých se pracovníce a pracovníci s oběťmi násilí ve své profesi pravidelně setkávají – soudnictví, policie, poskytování zdravotní péče, sociální služby, vzdělávací systém¹⁸⁰.

V roce 2015 bylo ve Švédsku zaznamenáno přibližně 29 000 případů násilí na ženách, v 37 % z nich se jednalo o násilí v partnerských vztazích. Počet oznámených případů však narůstá s tím, že stále více žen se rozhodne o své situaci promluvit¹⁸¹. Je tedy patrné, že násilí na ženách je ve Švédsku stále velký problém.

Na začátku 80. let 20. století odstranily legislativní změny možnost stažení obvinění, které žena již jednou vznesla. Důvodem bylo vypořádat se s výhrůzkami, kterým musely ženy po obvinění agresora čelit.

Násilí na ženách ve Švédsku upravuje „zákon o násilí na ženách“ účinný od roku 1998. Zákon novelizoval švédský trestní zákoník, který zavedl novou skutkovou podstatu trestného činu „těžkého zásahu do osobnostních práv ženy“ (gross

¹⁷⁸ Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z: <http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>, s. 28.

¹⁷⁹ Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z: <http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>, s. 42.

¹⁸⁰ Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z: <http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>, s. 7.

¹⁸¹ Gender equality in Sweden. The Swedish approach to fairness. [online], [cit. 27. 12. 2016]. Dostupné <https://sweden.se/society/gender-equality-in-sweden/>.

violation of a woman's integrity).¹⁸² Smyslem je postihnout opakované násilí v partnerském vztahu, které se posuzuje kumulativně. Každé fyzické napadení či sexuální psychické ponižování se počítá. Maximální trest za tento trestný čin je šest let odnětí svobody.¹⁸³

Agendou odškodňování obětí trestných činů se zabývá Švédský úřad pro podporu a odškodňování obětí trestných činů (Brottsoffermyndigheten) spadající pod Ministerstvo spravedlnosti. Úkolem úřadu je dohlížet na práva obětí všech trestných činů a upozorňovat na jejich potřeby a zájmy¹⁸⁴. Pokud není pachatel schopen splnit svou povinnost a nahradit oběti škodu způsobenou spáchaným trestným činem, může oběť požadovat odškodnění od státu, a to i v případě, kdy je pachatel neznámý¹⁸⁵. Všichni pachatelé trestných činů jsou povinni přispět do fondu určeného pro odškodňování obětí částkou 500 švédských korun (tj. asi 1400 českých korun).

Oběti násilí na ženách mohou rovněž využít Centra pro podporu obětí (Brottsofferjouren Sverige), která jsou určena pro oběti všech trestných činů. Jedná se o neziskovou organizaci, která rovněž reprezentuje zájmy a potřeby obětí vůči vládě a dalším stakeholderům. Po celém Švédsku existuje kolem 100 těchto center.

Vyškolení/é dobrovolníci a dobrovolnice nabízejí emocionální podporu, pomoc s přípravou potřebných dokumentů a formulářů. Poskytují informace o průběhu vyšetřování a soudního řízení a pomoc při žádosti o odškodnění. Jedná se o bezplatnou pomoc, která není podmíněna podáním trestního oznámení¹⁸⁶.

V případě, že je policii oznámeno spáchání trestného činu, policie informuje oběť o místním Centru pro podporu obětí a dalších možných službách nabízejících podporu. Oběti se policie rovněž zeptá, zda chtějí být centrem kontaktovány. Řada měst zřídila centra pro podporu speciálně pro mladé oběti, která jim zajišťují pomoc do 18 let věku. Některá z nich nabízejí podporu i rodičům obětí.

Služby pro podporu svědků a svědkyň zajišťují rovněž dobrovolníci a dobrovolnice a obvykle je nabízejí právě Centra pro podporu obětí. Úkolem osoby zajišťující svědkům/svědkyním a poškozeným podporu, je pomoci jim cítit

¹⁸² Immigrant women facing male partner violence – gender, race and power in Swedish alien and criminal law. Burman, Monica. *feminists@law*. Dostupné z: <http://journals.kent.ac.uk/index.php/feministsatlaw/article/view/55/154>.

¹⁸³ Gender equality in Sweden. The Swedish approach to fairness. [online], [cit. 27. 12. 2016]. Dostupné z: <https://sweden.se/society/gender-equality-in-sweden/>.

¹⁸⁴ Brottsoffermyndigheten. The Swedish Crime Victim Compensation and Support Authority. About Us. [online], [cit. 29. 12. 2016]. Dostupné z: <http://brottsoffermyndigheten.se/eng/about-us>.

¹⁸⁵ Brottsoffermyndigheten. The Swedish Crime Victim Compensation and Support Authority. Compensation. [online], [cit. 29. 12. 2016]. Dostupné z: <http://brottsoffermyndigheten.se/eng/compensation>.

¹⁸⁶ Brottsofferjouren. Help for victims and witnesses. [online], [cit. 28. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.brottsofferjouren.se/om-oss/english/>.

se pohodlně ve veřejném prostoru na soudech, např. v čekací místnosti, a v případě potřeby vysvětlit, jak probíhá soudní jednání.

Služba pro podporu svědků je zřízena na všech krajských soudech a odvolacích soudech. Většina soudů zřídila oddělenou místnost, kde mohou oběti a svědkyně/svědkové nerušeně čekat před zahájením jednání.

V rámci NAP se vláda zabývá i tím, jak je upraveno prostředí, ve kterém probíhá vyšetřování oznámeného násilí. Je totiž třeba zohlednit, že ženy vystavené násilí jsou ve velmi zranitelné pozici. Vláda se obrací na policii, aby přijala taková opatření, která přizpůsobí prostor tak, aby byly zohledněny potřeby oběti. Patří sem výběr místa, kam se oběť na výslech dostaví, zařízení nábytkem či technická vybavenost¹⁸⁷.

5.2.3 Služby poskytované obětem domácího násilí

Ženy, které hledají pomoc, se mohou ve Švédsku obrátit na některý z přibližně 200 azylových domů pro ženy. Většina azylových domů je napojena na alespoň jednu ze dvou hlavních národních organizací – Švédskou asociaci azylových domů pro ženy a center podpory mladých žen (SKR) nebo Azylových domů pro ženy a mladé ženy ve Švédsku (Roks).

Národní organizace Azylových domů pro ženy a mladé ženy ve Švédsku¹⁸⁸ je největší organizací sdružující azylové domy. Organizace se hlásí k feminizmu a prosazování práv žen a dívek. Cílem je zastřešování společných zájmů azylových domů v jejich úsilí bojovat proti násilí mužů na ženách. V současnosti organizace sdružuje asi 100 azylových domů.

Všechny azylové domy fungují nezávisle, sdílejí tísňovou linku, kam mohou ženy a dívky zavolat, a to i anonymně.

Podpora je založena na individuálních potřebách každé ženy. Žena si může přijít jen promluvit o své situaci, či žádat pomoc s oznámením na policii či sporem o děti. Mohou přicházet i oběti sexuálního násilí. Ženy, které v azylových domech pracují, nabízejí podporu a doprovod i na úřady či policii. Řada z azylových domů nabízí ubytování pro ženy a jejich děti. Velký počet rovněž nabízí právní linku. Některé azylové domy jsou vybaveny textovými telefony pro ženy s poruchou sluchu. Řada lidí pracujících v azylových domech jsou dobrovolnice (či dobrovolníci). Azylových domů pro mladé ženy je v rámci této sítě asi 30 a mají vlastní webovou stránku: www.tjejjour.se.

¹⁸⁷ Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z: <http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>, s. 39.

¹⁸⁸ Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige. About Roks. [online], [cit. 3. 1. 2017]. Dostupné z: <http://www.roks.se/about-roks-1>.

Organizace Unizon zastřešuje více než 130 azylových domů pro ženy, centra pro podporu mladých žen (Young women's empowerment centres) a další organizace nabízející služby ženám, které zažily násilí, a organizace usilující o genderově rovnou společnost bez násilí. Jedná se o organizace poskytující podporu a ochranu obětem násilí, zajišťující prevenci a prosazování práv obětí.

Unizon vychází z toho, že pokud má být společnost prosta násilí na ženách, je třeba pracovat na rovnosti mužů a žen v řadě oblastí. Je třeba zabývat se představami o tom, co považujeme za femininní a maskulinní, a jak to ovlivňuje naše chování a chápání nás samých. Dále vychází z toho, že se do našich genderových rolí nerodíme a že je možné změnit způsob, jakým jsou ženy a muži vnímány a vnímání¹⁸⁹. Takový přístup vychází ze silných feministických základů a je dokladem toho, že násilí na ženách je vnímáno v širším kontextu genderové nerovnosti.

National Centre for Knowledge on Men's Violence Against Women (NCK) zřízené při Univerzitě v Uppsale vzniklo pověřením vlády a zaměřuje se také na násilí ze cti a násilí ve vztazích osob stejného pohlaví. Bylo založeno v roce 1994. Původně se jednalo o kliniku při Nemocnici Univerzity v Uppsale – první specializovanou kliniku ve Švédsku pro ženy, která se staly oběťmi násilí.

Kromě zvyšování povědomí o problematice násilí na ženách prováděním výzkumů a vývojem zlepšováním metod péče o oběti násilí se věnuje i vzdělávání relevantních profesí a poskytuje podporu ženám, jež se staly oběťmi násilí.

NCK je spojovacím článkem mezi lidmi setkávajícími se s oběťmi násilí ve své každodenní praxi, jako je např. policie, zdravotnická zařízení, právníci a právničky, pracovnice a pracovníci v sociálních službách, atd. V NAP plánu se vláda zavázala posílit financování NCK, neboť uvádí, že NCK má klíčovou roli v šíření informací a znalostí o násilí mužů na ženách¹⁹⁰.

NCK provozuje celonárodní linku podpory „Tísňová linka pro ženy“ (Kvinnofridslinjen), která funguje od roku 2007. Zaměřuje se na pomoc a podporu ženám – obětem násilí a poskytuje jim rovněž kontakty na místní úřady a organizace nabízející služby obětem násilí. Linka funguje zdarma 24 hodin denně. Pokud na ni žena zavolá, neobjeví se volané číslo ani na výpisu z účtu. Denně linka vyřídí 70–80 telefonátů.

Od roku 2007 proběhlo již několik kampaní, aby se linka dostala do obecného povědomí, protože je zcela zásadní, aby o její existenci věděly ženy, jež chtějí

¹⁸⁹ Unizone. English. [online], [cit. 20. 12. 2016]. Dostupné z: <http://unizon.se/english>.

¹⁹⁰ Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z: <http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>, s. 40.

vyhledat pomoc. Rozpočet na tyto kampaně se pohyboval mezi přibližně 350 000 – 550 000 eury za rok¹⁹¹.

Tísňovou linku doplňuje webová stránka (www.kvinnofridslinjen.se). Obsahuje srozumitelné informace týkající se násilí na ženách. Některé z informací jsou zaměřené, kromě samotných obětí, také na jejich blízké a přátele/přítelkyně a také na pracovníky a pracovnice z profesí, ve kterých s ženami vystavenými násilím setkávají. Stránka je přeložena do angličtiny a obsahuje rovněž stručné informace v dalších 23 jazycích.

Terrafem je další celonárodní tísňová linka pro ženy a dívky původem ze zahraničí. Nabízí podporu a poradenství ve více než 40 jazycích.

V rámci zlepšení v odhalování násilí, posílení prevence a zlepšení podpory žen a dětí vystavených násilím se vláda na základě nové strategie zaměřila na:

- zajištění vzdělávání v profesích, jako jsou např. sociální a zdravotní služby, a při provádění běžných postupů během zjišťování, zda je daná osoba obětí násilí
- posílení podpory a ochrany dětí, které jsou svědky násilí nebo jsou násilím samy přímo vystaveny
- posílení odborné znalosti v oblasti násilí ze cti
- pokračování v rozvoji vědění zaměřeném na zdraví a zdravotní péči a sociální služby v souvislosti s prostitucí.

5.2.4 Práce s násilnou osobou

Ve Švédsku fungují krizová centra pro muže, která sdružuje „Národní asociace švédských krizových center pro muže“, celkem se jedná o 11 center, která se zaměřují na oblast krize a násilného chování, přitom si při práci zachovávají k mužům respekt. První tři centra začala fungovat už v letech 1986, 1988 a 1991.

V roce 2006 se asociace podílela na první konferenci věnované způsobům zacházení a dostupnosti léčby pro muže v případech domácího násilí.

Cíle asociace jsou:

- usilovat o zajištění rovnosti mezi muži a ženami
- představovat zdroj poznání pro centra pracující s muži v krizi
- zaměřit se více na preventivní opatření a léčbu pro muže mající problémy s agresí a dopouštěním se domácího násilí

¹⁹¹ K. Sandell. Awareness raising measures and target Gross in Sweden. National Centre for Knowledge on Men's Violence against Women. In Awareness raising activities to fight violence against women and girls. United Kingdom. 2012. European Commission, Justice, s. 4.

- získat více vědomostí o této problematice a šířit je v rámci celé společnosti
- podporovat již existující centra a usilovat o zvýšení jejich počtu.

V rámci zpracování dokumentu stanovujícího základní zásady a postupy pro všechna členská centra vytvořila asociace společnou platformu. Kromě jiného tento dokument zdůrazňuje potřebu dbát zájmů dětí, přistupovat ke všem s respektem k jejich integritě a individualitě a spolupracovat s organizacemi poskytujícími pomoc obětem násilí. Asociace dále vychází z principu, že násilný muž je zodpovědný za své jednání, že děti, které jsou svědky násilí, jsou automaticky považovány za oběti násilí a že jakékoliv užití násilí je v rozporu se švédskou legislativou a je možné ho ovlivnit¹⁹².

Ve Švédsku fungují azylové domy¹⁹³ pro muže, kteří byli napadeni, a rovněž pro muže, kteří se dopustili násilí vůči ženám. Ti zde mohou dostat pomoc se zvládnutím své agrese a nalézáním alternativ k násilnému chování¹⁹⁴. Nicméně možnost ubytování v azylových domech pro muže, kteří jsou obětí násilí, ve Švédsku téměř neexistuje¹⁹⁵.

Rovněž NAP zaměřuje pozornost také na pachatele násilí a celá jedna část NAP obsahuje opatření usilující o zlepšení práce s pachateli. Jedná se o zhodnocení sociální práce s násilnými pachateli, která povede ke zlepšení odhalených nedostatků a připraví půdu pro přijetí lepších opatření založených na hluboké znalosti této problematiky, včetně zajištění lepší bezpečnosti pro oběti a jejich děti.

Součástí je také spolupráce s vězeňskou a probační službou, která by měla vyvinout opatření zaměřená na pachatele sexuálního násilí a násilí v partnerském vztahu. Mělo by být zajištěno, aby byla při výkonu trestu nabídnuta všem takovým pachatelům účast v resocializačním programu. Dále je třeba zabývat se vyhodnocováním rizika a kontrolovanému návratu zpět do společnosti s cílem zabránit recidivě. Vláda rovněž navrhuje změnit legislativu upravující práva osob ve výkonu trestu odnětí svobody vlastnit knihy, časopisy apod. Cílem je zabránit,

¹⁹² The National Association of Swedish Crisis Centres for Men. Rikskriscentrum. [online], [cit. 3. 1. 2017]. Dostupné z <https://rikskriscentrum.se/english/>.

¹⁹³ V řadě materiálů je používán termín „shelter“, nicméně ve Švédsku tento pojem neoznačuje pouze azylové domy nabízející ubytování, ale i zařízení, která nezajišťují přímo ubytování, ale podpůrné služby.

¹⁹⁴ Brottsoffermyndigheten. The Swedish Crime Victim Compensation and Support Authority. Support and Help. [online], [cit. 29. 12. 2016]. Dostupné z: <http://brottsoffermyndigheten.se/eng/help-for-victims/support-and-help>.

¹⁹⁵ Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z: <http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>, s. 15.

např. pachatelům sexuálních trestných činů, aby vlastnili pornografické časopisy, což by bylo v rozporu s účelem, pro který jsou ve výkonu trestu¹⁹⁶.

5.2.5 Spolupráce s neziskovým sektorem (a zapojení samosprávy)

V NAP vláda uvádí, že odpovědnost za potřebnou podporu a ochranu obětí násilí mužů na ženách jak na centrální vládě, tak na vládách lokálních. Obce mají dokonce zákonem stanovenou povinnost nabízet obětem násilí potřebnou pomoc¹⁹⁷.

Vláda dále hodnotí jako nedocenitelnou práci organizací, které se věnují pomoci a podpoře obětem násilí na ženách. NAP se tedy zaměřuje i na samosprávy a neziskové organizace.¹⁹⁸

NAP počítá s větší zodpovědností obcí při zajištění pomoci a podpory obětem násilí. Obce, dle NAP, musejí vzít v úvahu situaci a potřeby žen vystavených násilí a jejich dětí, které jsou takového násilí svědky.

S tím souvisí i vyčlenění zdrojů pro samosprávy tak, aby byla posílena kvalita podpory ženám vystaveným domácímu násilí a jejich dětem. Patří sem také zaměření pozornosti na spolupráci s azylovými domy a realizace programů pro oběti násilí.

Vláda si uvědomuje nezastupitelný význam azylových domů pro ženy s krizovými lůžky, které fungují na základě dobrovolnické spolupráce, a považuje je za důležitou součást práce s oběti domácího násilí na místní úrovni. V rámci NAP se proto rozhodla vyčlenit finanční podporu azylovým domům s krizovými lůžky na rozvoj jejich aktivit¹⁹⁹.

Stejně tak chce vláda zvýšit finanční podporu dalším organizacím a centrům na podporu obětí, která jsou důležitým doplněním služeb, které zajišťuje samospráva na místní úrovni²⁰⁰.

¹⁹⁶ Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z: <http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>, s.36–38.

¹⁹⁷ Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z: <http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>, s. 6.

¹⁹⁸ Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z: <http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>, s. 4.

¹⁹⁹ Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z: <http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>, s. 21.

²⁰⁰ Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z: <http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>, s. 24.

Jak je vidět na základě výše uvedeného, švédská vláda si je vědoma významu práce s oběťmi domácího násilí na místní úrovni a poskytuje jak samosprávám, tak organizacím pomáhajícím obětem domácího násilí, důležitou finanční podporu, bez které by svou práci nemohly realizovat.

5.2.6 Srovnání s Českou republikou

Ze švédské strategie vyplývá velký důraz na prevenci domácího násilí, která, dle našeho názoru, není v ČR dostačující a systematická. Velký rozdíl je v přístupu k domácímu násilí. Ve Švédsku se spíše hovoří o násilí na ženách, které je důsledkem genderové nerovnosti a jednou z forem tohoto násilí je i domácí násilí. V České republice se používá označení domácí násilí, které je vnímáno jako neutrální pojem.

Současná švédská vláda označila potírání násilí na ženách za svou prioritu a rovněž se hlásí k feminismu. Označuje se za feministickou vládu. V českém kontextu si lze takový přístup představit jen s obtížemi.

Tento odlišný přístup se odráží i v preventivních opatřeních ve Švédsku, která jsou zaměřena rovněž na stereotypy a předsudky o mužských a ženských rolích a na reflektování společenských konstrukcí maskulinity a femininity. Kampaně a vzdělávací workshopy a semináře se nezaměřují pouze na ženy, které se staly obětí násilí, ale na celou společnost, včetně mužů. V České republice se kampaně zaměřují spíše na sekundární prevenci, tedy aby oběti – např. věděly, na koho se obrátit.

V rámci prevence chce švédská vláda zajistit také vzdělávání v určitých profesích, např. v sociálních a zdravotních službách, aby pracovníci a pracovnice dokázali odhalit, že se jedná o oběť násilí, a dokázali ji nasměrovat pro pomoc. Obdobné vzdělávání v České republice prozatím chybí, nicméně obzvláště v oblasti zdravotnictví by bylo velmi užitečné.

Ve Švédsku je na rozdíl od České republiky věnována pozornost také obětem násilí, které mají např. zdravotní handicap, nebo i drogově závislým ženám. Rovněž je tematizováno násilí ve stejnopohlavních vztazích. Je zřízena tísňová linka pro oběti násilí, kterou provozuje Švédská federace pro práva leseb, gayů, bisexuálních a transgender osob.

Ve Švédsku rovněž fungují krizová centra pro muže, kteří mají problémy s agresivitou. V těchto centrech mohou vyhledat pomoc a učit se s agresivitou pracovat, což přispívá k předcházení dalšího násilného jednání. V České republice nabízí pomoc mužům, kteří mají problémy s agresivitou, např. organizace Persefona, Viola, SOS Diakonie či Liga otevřených mužů, nicméně obecně neexistuje žádná systematická pomoc pro pachatele násilí.

Švédská vláda se rovněž chce zaměřit na kontrolovaný návrat pachatelů zpět do společnosti po výkonu trestu, tak aby nedocházelo k recidivě.

V ČR existují intervenční centra, která se zaměřují na pomoc obětem domácího násilí a jsou zastoupena v každém kraji. Naproti tomu ve Švédsku existuje přibližně 100 Center pro podporu obětí, na která se mohou obracet oběti všech trestných činů. Zatímco služby v intervenčních centrech zajišťují zaměstnanci a zaměstnankyně, v Centrech pro podporu obětí nabízejí pomoc vyškolení dobrovolníci a dobrovolnice. V ČR není zapojení dobrovolnic a dobrovolníků tak rozsáhlé, obdobným způsobem funguje např. Bílý kruh bezpečí.

Oproti ČR existuje ve Švédsku daleko větší dostupnost azylových domů pro ženy, kterých existuje asi 200. Na pomoc mladým ženám se zaměřuje asi 30 azylových domů. Ne všechny azylové domy ve Švédsku nabízejí i možnost ubytování, ale všechny nabízejí pomoc a podporu při řešení náročné situace klientek.

NCK provozuje celonárodní tísňovou linku pro ženy – oběti násilí. Obdobná služba existuje i v Rakousku. U nás není provoz linky pro oběti trestných činů garantován státem, ale záleží spíše na iniciativě neziskových organizací.

Oproti situaci v ČR si švédská vláda uvědomuje důležitost činnosti samospráv a neziskových organizací, které se podílejí na prevenci a potírání domácího násilí. To se projevuje i v daleko větší míře finančního zajištění těchto organizací. Švédská vláda totiž považuje boj proti domácímu násilí za svou prioritu.

Oběti násilí mají ve Švédsku možnost získat zdravotní péči na specializovaných klinikách pro ženy, jež se staly obětí násilí, u nás takováto služba chybí.

5.3 Velká Británie

Ve Velké Británii je téma domácího násilí v partnerských vztazích řešeno v rámci širší strategie eliminace násilí na ženách a dívkách. V současné době se řídí strategií na léta 2016–2020²⁰¹, která obsahuje i akční plán a navazuje na předchozí strategii platnou od roku 2010 – to byl také rok, kdy se země začala problematikou intenzivněji zabývat. Aktuální dokument částečně zpracovává i připomínky k předchozí verzi.

Strategie je komplexním dokumentem, týkajícím se násilí na ženách, jehož cílem je posílit preventivní opatření, vč. zvýšení povědomí o problémech u různých cílových skupin, zlepšit kvalitu a dostupnost služeb, provázat různé aktéry, zlepšit fungování policie i soudů s cílem zvýšit důvěru v tyto instituce, lépe pracovat s násilnými osobami a v neposlední řadě se potírání násilí na ženách věnovat i ve vnějších vztazích.

Zvláštní pozornost je věnována potírání tzv. „ženské obřízky“ a domluvených sňatků. Hlavním cílem strategie je snížit výskyt násilí a zvýšit míru nahlašování konkrétních případů. Strategie cíleně zahrnuje i zkušenosti a roli neziskového

²⁰¹ Ending Violence against Women and Girls. Strategy 2016–2020. Dostupné online: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/522166/VAWG_Strategy_FINAL_PUBLICATION_MASTER_vRB.PDF.

sektoru. Jedním z ústředních bodů strategie jdoucích napříč různými oblastmi a opatřeními, je zajištění dostatečného financování pro oblast domácího násilí, resp. násilí na ženách.

Vzhledem k tomu, že strategie je teprve na začátku své platnosti, lze plnění závazků v ní obsažených hodnotit zatím jen stěží. V akčním plánu je navíc řada úkolů formulována poměrně obecně s cílem zmapovat situaci a prozkoumat možná řešení, takže ani do roku 2020 nejspíš nelze očekávat učinění významnějšího množství konkrétních kroků či zavedení nových politik či opatření do praxe. Nicméně podobně jako v jiných zemích i ve Velké Británii je v oblasti monitoringu situace a upozorňování na přetrvávající nedostatky klíčová role nevládního sektoru.

Poslední stínová zpráva předkládaná výboru CEDAW obsahující zhodnocení vývoje v oblasti potírání násilí na ženách je z června roku 2013, nicméně aktivity nevládního sektoru probíhají i v období mezi periodickými zprávami – např. organizace Women's Aid od roku 2014 upozorňovala na nedostatek financí potřebných pro zajištění chodu a dostatečných kapacit specializovaných azylových domů, jejichž existence byla navíc ohrožena navrhovanou reformou sociálního zabezpečení. Díky kampani SOS (Save Our Services – Zachraňte naše služby)²⁰² se podařilo zajistit financování azylových domů do roku 2018, nicméně kampaň stále pokračuje s cílem dosáhnout systémového řešení.

5.3.1 Preventivní opatření

Téma prevence a včasné intervence je ve Velké Británii jedním z klíčových bodů celé strategie. Hlavním mottem pro období 2016–2020 je učinit téma násilí na ženách a dívkách vč. domácího násilí „tématem všech“. Včasné rozpoznání problému (ať již blízkými osobami či institucemi) je hlavním klíčem k včasnému zásahu a účinnějšímu řešení. Násilí na ženách a dívkách vč. domácího násilí či násilí v partnerských vztazích je explicitně vnímáno a pojímáno jako příčina i následek genderových nerovností.²⁰³

K cíli učinit násilí na ženách problémem všech mají vést kromě dalších opatření osvětové kampaně, programy pro svědky a svědkyně násilí a vzdělávání zejm. dětí a mládeže. Vzhledem k dostupnosti pornografie²⁰⁴ je jako důležitý bod prevence zařazena výchova a vzdělávání mládeže v oblasti zdravých partnerských vztahů, zneužívání a vědomého souhlasu. Důležité je také posilování schopnosti kriticky vnímat genderově stereotypní zobrazování žen

²⁰² Více o kampani na webové stránce organizace: <https://www.womensaid.org.uk/what-we-do/campaigning-and-influencing/campaign-with-us/sos/>.

²⁰³ Violence prevention the evidence. Promoting gender equality to prevent violence against women http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/gender.pdf.

²⁰⁴ Ve strategii je uveden výzkum ukazující, že sledování pornografie v dětství má vliv na další vývoj dětí a mládeže, zejm. v oblasti partnerských vztahů a sexuality. Viz Bellis M. A., Hughes K., Leckenby N., Perkins C., Lowey H. „National household survey of ACEs and their relationship with resilience to health harming behaviours in England“, *BMC Medicine* 2014, 12:72.

a mužů v médiích. Klíčovými aktéry v této oblasti jsou školy a univerzity. Ačkoli jsou ve strategii i akčním plánu tyto body pokryty, vzdělávání v oblasti domácího násilí a odstraňování genderových stereotypů není a ani není plánováno, aby bylo povinné. V oblasti zvyšování povědomí obecně jsou jako důležití aktéři identifikováni muži a kampaně jako *#ConsentIs*²⁰⁵ či *White Ribbon* (Bílá stuha)²⁰⁶ – v rámci akčního plánu je však pokryto jen monitorování a vyhodnocování takových iniciativ s cílem zjistit, jak by bylo možné na ně navázat, a posílit tak společenskou změnu.

Samostatným tématem je online prostor jakožto místo, kde jsou jednak dostupné materiály, které mohou mít negativní vliv na vnímání násilí ze strany dětí a mládeže, jednak jako prostor, kde se určité formy násilí – např. tzv. „odvetná pornografie“ – odehrávají. V prvním případě je jako preventivní opatření uplatňováno posilování rodičovského dohledu a znesnadnění přístupu k problematickému obsahu (vč. videoklipů) uváděním hodnocení vhodnosti vzhledem k věku a důslednější kontrole věku na pornografických stránkách. Ve druhém případě byla spuštěna webová stránka Stop Abuse Online (Zastavme zneužívání online)²⁰⁷, která poskytuje ženám a LGBT osobám praktické informace, jak zneužívání rozpoznat a jaké konkrétní kroky podniknout k nápravě. Je třeba se zabývat rizikem využívání online seznamek, které někdy mohou sloužit jako zdroj vyhledávání obětí ze strany násilníků.

S prevencí souvisejí i další opatření, a to včasné rozpoznání násilí a včasná pomoc obětem. Konkrétním opatřením je tzv. „schéma odhalování domácího násilí“²⁰⁸ (Domestic violence disclosure scheme), které bylo v roce 2016 pilotně ověřováno ve 4 okrscích. Toto opatření je založeno na zjištění, že násilné osoby často své chování opakují, a na přesvědčení, že každá osoba má právo se na násilnou minulost své/ho partnera či partnerky ptát a má také právo o násilné minulosti vědět. Schéma proto umožňuje všem starším 16 let, kdo mají ve vztahu nějaké obavy či podezření, získat informace o předchozím násilném chování současné/ho či bývalé/ho partnera či partnerky.

K tomu, aby se ohrožená osoba (či kdokoli z jejího okolí) k informaci dostala, je potřeba vyplnit formulář (existují dvě verze – pro ohrožené osoby a pro třetí stranu), který je k dispozici online²⁰⁹ a následně jej osobně podat na policejní stanici. Policie danou osobu prověří v rejstříku trestů a do dvou týdnů (v případě vážného ohrožení do 48 hodin) stanoví datum a čas, kdy žadatelku či žadatele na

²⁰⁵ Infografika ke kampani:

http://cps.gov.uk/news/assets/uploads/files/consent_is_v1.pdf.

²⁰⁶ Další informace na webových stránkách kampaně:

<http://www.whiteribboncampaign.co.uk/>.

²⁰⁷ Webová stránka kampaně: <http://www.stoponlineabuse.org.uk/>.

²⁰⁸ Podrobněji viz Home Office: Domestic violence disclosure scheme: guidance <https://www.gov.uk/government/publications/domestic-violence-disclosure-scheme-pilot-guidance>.

²⁰⁹ Formuláře jsou ke stažení na webové stránce <http://www.domesticviolence.nsw.gov.au/dvds>.

bezpečném místě informuje o výsledku. Na setkání je přítomna i osoba reprezentující organizaci pomáhající obětem domácího násilí. Díky tomuto opatření se podařilo odhalit již více než 1900 násilných osob. Vzhledem k tomu, že jde o úspěšné opatření, plánuje vláda zveřejnit zhodnocení pilotního ověření, a podpořit tak jeho širší využití.

Dalším opatřením pro včasné rozpoznání násilí a včasnou pomoc bylo začlenění domácího násilí jako jednoho z 6 klíčových témat do programu na pomoc rodinám v nouzi, tedy rodinám, které čelí více problémům současně. Zkušenosti z předchozího fungování tohoto programu totiž ukázaly, že v těchto rodinách je poměrně vysoké riziko výskytu domácího násilí. Cílem je pracovat s těmito rodinami kontinuálně jako s celkem a porozumět jejich potřebám – nikoli jen reagovat na izolované problémy či incidenty.²¹⁰

Pro včasný zásah je klíčové zapojení více aktérů (viz bod 4). Obzvláště důležitá je osvěta a vzdělávání zdravotnického personálu, jelikož zneužívané či týrané ženy vyhledávají zdravotnické služby častěji než jiné ženy. Zvláštní pozornost je pak věnována poskytovatelům péče v oblasti gynekologie (zejm. ve spojení s tzv. „ženskou obřízkou“), porodnictví a duševního zdraví, kde by mělo být odhalování násilí pevně včleněno do běžného vyšetření. V případě duševního zdraví může správný postup přispět k identifikaci obětí i násilných osob a následně vhodné práci s nimi, vláda proto finančně podpořila projekt Promoting Recovery in Mental Health (Podpora uzdravení duševně nemocných)²¹¹ zaměřený na odhalování násilí a zneužívání.

Specifickým opatřením je podpora integrace žen náležejících k menšinám. Jako první krok k integraci vláda finančně podporuje programy výuky základů angličtiny. Překonání jazykové bariéry je základním krokem k porozumění, že domácí násilí je trestným činem a že je možné vyhledat pomoc ještě předtím, než násilí vyvrcholí.

Nedílnou součástí prevence je i práce s násilnými osobami. Cílem je začlenit tyto osoby do vhodných resocializačních programů a zajistit jim přístup k psychologické či psychiatrické péči. Adekvátní služby poskytované násilným osobám mohou efektivně přispět k eliminaci domácího násilí, jelikož právě ony stojí v základu celého problému, což potvrdily i výstupy z projektu Mirabal²¹². Vláda podporuje²¹³, prosazuje a pomáhá vyhodnocovat inovativní projekty a iniciativy v této oblasti. Konkrétním příkladem práce s násilnou osobou a přesunutí pozornosti pouze z obětí i na násilné osoby je projekt Drive založený

²¹⁰ Podrobněji viz schéma na s. 27 strategie

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/522166/VAWG_Strategy_FINAL_PUBLICATION_MASTER_vRB.PDF.

²¹¹ Promoting Recovery in Mental Health (PRIMH)

[http://www.kcl.ac.uk/ioppn/depts/hspr/research/CEPH/wmh/projects/A-Z/Promoting-Recovery-in-Mental-Health-\(PRIMH\).aspx](http://www.kcl.ac.uk/ioppn/depts/hspr/research/CEPH/wmh/projects/A-Z/Promoting-Recovery-in-Mental-Health-(PRIMH).aspx).

²¹² Více o projektu na <https://www.dur.ac.uk/criva/projectmirabal/>.

²¹³ Finanční prostředky bude možné čerpat ze zvláštního fondu pro transformaci služeb v oblasti násilí na ženách a dívkách, který vláda plánuje zřídit v roce 2017.

na partnerství organizací Respect, SafeLives a Social Finance. Dalším opatřením je pak využití nových technologií, které umožňují sledovat pohyb násilné osoby, a tím zjednodušit a zefektivnit ochranu obětí před opakovaným násilím.

Zastřešující aktivitou v oblasti prevence je shromažďování a šíření příkladů dobré praxe. Součástí je systematické mapování politik a iniciativ, analýza dat, identifikace bílých míst v oblasti výzkumů i znalostí a úsilí o jejich zaplnění.

5.3.2 Postavení oběti, poškozených a pachatele v trestním a civilním řízení

Vláda Velké Británie jako dobrý předpoklad pro efektivní odstraňování násilí na ženách označuje ve své strategii silný právní rámec, obohacený o řadu nových trestných činů, zejm. nové trestné činy „odvetná pornografie“ a nátlakové a ovládající jednání v intimních či rodinných vztazích z prosince 2015²¹⁴. Tento zákon reaguje na předchozí stav, kdy nebylo možné trestat nátlakové či ovládající chování; nově je možné pachatele/pachatelku odsoudit až k 5 letům odnětí svobody, finanční pokutě či obojímu. Řada trestných činů jako vražda, znásilnění, zabití, útok či vyhrožování má také jasnou vazbu na domácí násilí.

V roce 1997 byl přijat zákon na ochranu před obtěžováním obsahující trestně-i občanskoprávní opatření na ochranu před obtěžováním vč. dočasného soudního zákazu kontaktu. Od roku 2012 je stalking postihován jako trestný čin. Ve fázi návrhu jsou ochranná opatření, která by zajistila obětem pronásledování ze strany neznámé osoby stejné postavení jako obětem pronásledování v rámci domácího násilí. V případě domácího násilí je od roku 2014 možné vydat ochranné opatření – policie či soudy tak mají možnost bezprostředně po incidentu vykázat pachatele z bytu či domu a zakázat mu kontakt s obětí na 14 až 28 dní.

Cílem tohoto opatření je chránit oběti, které by jinak musely opustit domácnost a poskytnout jim dostatek času k podniknutí dalších kroků. Tento institut se osvědčil – pomohl snížit opakovanou viktimizaci (obzvláště v „chronických případech“, přesto by bylo vhodné poskytnout jasnější pravidla, jak v těchto případech postupovat a jak řešit porušení tohoto opatření; ukázalo se také, že policisté a policistky, které se s těmito případy setkávají jen zřídka, běžně nemají o těchto možnostech patřičné povědomí a pomohlo by jim opakování školení v této oblasti.

Od zavedení ochranných opatření v případech domácího násilí v březnu 2014 do konce roku 2014 bylo vydáno 3337 opatření, z toho jich bylo 3072 potvrzeno soudem a 565 jich bylo ze strany pachatele porušeno, což činí 18 %. Od 1. ledna do 31. prosince 2015 bylo schváleno dalších 1384 opatření. Nezisková organizace

²¹⁴ Podrobněji viz Domestic violence in England and Wales. Dostupné online: <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN06337/SN06337.pdf>.

Women's Aid upozorňuje, že je potřeba co nejdříve kvalifikovat porušení těchto opatření jako trestný čin.

S cílem zabránit nejhorším formám domácího násilí byly zpřísněny podmínky pro držení zbrojního průkazu osobami, které se dopustily domácího násilí.

Ve Velké Británii (v Anglii a Walesu) fungují od roku 2005 specializované soudy zaměřené na problematiku domácího násilí.²¹⁵ Tyto soudy mohou řešit případy domácího násilí rychleji, mají profesionální přístup a disponují porozuměním k potřebám obětí, které se mohou podílet na vlastním soudním procesu větší měrou. Soudy nabízejí obětem informace, právní pomoc a podporu. Spokojenost obětí a veřejnosti se specializovanými soudy je tedy vysoká.²¹⁶

Základním pravidlem pro vyšetřování a soudní řízení je upřednostňování oběti s cílem jí celý náročný proces maximálně ulehčit. U zranitelných obětí je rozšiřována možnost vypovídat mimo soudní síň. Pilotním ověřováním prošla i možnost nahrávat výpovědi před zahájením soudního řízení a rozšíření využití mediací. Cílem vlády je také prosazovat a lépe vysvětlovat koncept restorativní justice, jejího místa v soudním systému a možností jejího využití v případech domácího násilí.

5.3.3 Služby poskytované obětem domácího násilí

Oblast služeb je ve Velké Británii založena na předpokladu, že vhodná intervence a podpora představuje rozdíl mezi dočasným bezpečím, či dokonce jen pouhým přežitím a plnohodnotným životem v bezpečí. Dále na poznatku, že potřeby obětí jsou komplexní, a nelze proto aplikovat jeden přístup pro všechny, je proto vždy potřeba vycházet z individuálních potřeb. Proto je klíčové přenést zodpovědnost za služby na místní úroveň, kde je možné dobře rozeznat a vyhodnotit konkrétní potřeby (dále viz bod 5.3.4). Cílem je zachovat samosprávám svobodu a flexibilitu při zachování podpory a pomoci ze strany státu.

V oblasti služeb strategie identifikuje i oblasti, v nichž přetrvávají určité rezervy:

- Limity ve financování – nesourodé zdroje a krátkodobé financování.
- Ne zcela konzistentní a kompletní data.
- Časté zaměření na rizikové oběti, nikoli na včasnou intervenci.
- S vyšší mírou ohlašování násilí je potřeba dále specializovat služby pro specifické skupiny obětí – etnické menšiny, LGBT či handicapované osoby.
- Osoby se specifickějšími potřebami těžko hledají odpovídající služby, což dále zvyšuje riziko násilí.

²¹⁵ The Crown Prosecution Service. Specialist Domestic Violence Courts. 2013. Dostupné z: <https://www.cps.gov.uk/publications/equality/vaw/sdvc.html>.

²¹⁶ Evaluation of Specialist Domestic Violence Courts/Fast Track Systems. 2004. Dostupné z: <https://www.cps.gov.uk/publications/docs/specialistdvccourts.pdf>.

S cílem eliminovat tyto nedostatky chce vláda reformovat služby a podpořit model včasější intervence zaměřený na oběti, násilné osoby i jejich rodiny a současně poskytovat služby osobám v krizi. (Zejména azylové domy a centra pomáhající obětem znásilnění.) Zvláštní pozornost je věnována obětem, které se kvůli násilí stěhují ze svého původního bydliště – je potřeba, aby jim byly dostupné veškeré služby i v novém místě pobytu.

Pro adekvátní nastavení služeb by měla být dodržována následující pravidla:

- Porozumění potřebám obětí, jejich přímé zapojení a konzultace s poskytovateli služeb.
- Dostupnost dostatečných zdrojů dat, příkladů a standardů služeb vč. zdravotních potřeb.
- Výpočet nákladů v různých sektorech s cílem podpořit zapojení různých resortů. S tím souvisí i šíření povědomí o tématu i v resortech, jejichž vazba na téma není zcela zřejmá.
- Podpora jasně definovaných výstupů a indikátorů založených na prevenci a včasné intervenci.
- Brát v úvahu specifické potřeby etnických menšin, LGBT a handicapovaných.

Klíčovým tématem je v souvislosti s poskytováním služeb jejich financování. Pro období 2016–2020 bylo na odstranění násilí na ženách a dívkách vyčleněno 2x více financí než v předchozím období. I v této oblasti je důležitá role samospráv, které lépe znají místní potřeby – díky jejich zapojení jsou tak finance vynakládány efektivněji a transparentněji. Souběžně s tím běží i centrální financování zajišťující základní služby, na národní úrovni jsou provozovány i linky pomoci. V kontextu Velké Británie je zvláštním typem financování i zisk z DPH na vložky a tampóny – dokud nebude tato daň zrušena, je snaha využít tyto prostředky na odstraňování násilí na ženách.

Cílem je, aby každé ženě byly poskytnuty adekvátní služby, a to včas. Jednou ze základních poskytovaných služeb jsou azylové domy, příp. jiná forma ubytování – v tomto ohledu je klíčové zapojení samospráv i ministerstev, do jejichž gesce samosprávy a místní rozvoj spadají. Dalším typem služby, která je ve strategii zdůrazněna, je psychologická pomoc.

Zkušenosti ukazují, že klíčové je poskytnout obětem pomoc ihned při prvním oznámení. Ve snaze podpořit policii chce proto vláda podniknout následující kroky:

- Podporovat aktualizaci akčních plánů potírání domácího násilí ve všech obvodech.
- Vytvářet data sety poskytující podrobné informace o tom, jak je s domácím násilím zacházeno v daném obvodu.
- Využít zkušeností obětí při zlepšování služeb policie.
- Zajistit vzdělávání policie s cílem porozumět dynamice domácího násilí.

- Podpořit vedení policie a nastavit systém odměn, uznání, výběru kandidátů/kandidátek na povýšení tak, aby reflektoval přístup konkrétních osob k otázce domácího násilí. Cílem takového opatření je přispět ke kulturní změně, která přiznává těmto trestným činům vážnost a důležitost, jakou si zaslouží. V tomto bodě hraje důležitou roli i policejní akademie²¹⁷.
- Podporovat inovativní i osvědčené praktiky.

Vzdělávání a podpora jsou poskytovány i státnímu zastupitelství.

S cílem sebrat co nejvíce důkazů nosí policisté a policistky v případě výjezdů k případům domácího násilí kamery. Technologie jsou využívány i pro rozšíření možností sledovat projednávání vlastního případu – kromě standardních komunikačních kanálů je možné sledovat případ i online v aplikaci Sleduj můj zločin (Track My Crime).

5.3.4 Práce s násilnou osobou

Ve Velké Británii je pozornost věnovaná násilným osobám jedním z klíčových stavebních kamenů strategie odstraňování násilí na ženách a dívkách. Základním předpokladem úspěchu je stíhání a odsouzení násilných osob. Dalším krokem pak účinná resocializace s cílem eliminovat riziko opakování násilného chování. Významným aspektem prevence násilí jsou vhodné programy pro násilné osoby, vhodná vězeňská a probační resocializace a psychologická podpora.

S růstem nahlašování případů násilí jsou vytvářeny větší nároky na celý policejní a soudní systém. Je potřeba zajistit, aby byl každý nahlášený případ násilí důkladně vyšetřen a projednán.

Zvláštní pozornost je věnována ženám, které byly v minulosti oběťmi násilí a nyní jsou jeho pachatelkami.²¹⁸ Cílem je nastavit pravidla pro zlepšení služeb pro ženy v soudním systému, vláda plánuje spustit zvláštní linku pomoci pro ženy páchající násilí.

5.3.5 Spolupráce státu s neziskovým sektorem a zapojení samosprávy

Jedním z důležitých aspektů potírání násilí na ženách a domácího násilí ve Velké Británii je decentralizace a zapojování místních samospráv a neziskového sektoru do vytváření politik v této oblasti. Tento aspekt navazuje na zjištění, že na místní úrovni existuje řada příkladů dobré praxe v oblasti spolupráce místních samospráv s poskytovateli zdravotní péče, vzdělávání a bydlení, což umožňuje

²¹⁷ Major investigation and public protection. Authorised professional practice on domestic abuse <https://www.app.college.police.uk/app-content/major-investigation-and-public-protection/domestic-abuse/>.

²¹⁸ National Offender Management Service: Achieving better outcomes for women offenders (Guidance): <https://www.gov.uk/government/publications/achieving-better-outcomes-for-women-offenders>.

komplexnější přístup a včasnější odhalení násilí. Na druhou stranu je riziko, že decentralizace prohloubí regionální či místní rozdíly, proto je potřeba jak investovat do zlepšení místní praxe, tak kontrolovat využití těchto finančních prostředků. Na koordinované spolupráci více aktérů je založen například projekt „One Front Door“ (Jedny vstupní dveře)²¹⁹ organizace SaveLives či „Change That Lasts“ (Změna, která trvá)²²⁰ organizace Women's Aid. Do podpory programů založených na koordinované spolupráci různých aktérů²²¹ vláda investovala 2 miliony liber a jejich zjištění využívá k dalšímu šíření tohoto modelu i jako podklad pro reformu služeb.

Spolupráce s různými aktéry napříč sektory je klíčová i pro jeden z cílů strategie, a to učinit násilí na ženách záležitostí všech. Jako klíčové aktéry vláda označuje:

- Občanské poradny, které začaly školit své zaměstnance a zaměstnankyně v oblasti násilí na ženách a domácího násilí s cílem ptát se klientek na to, zda nejsou obětí násilí či zneužívání, a podpořit oběti. Zorganizovaly také kampaň „Mluvme o násilí“²²² zaměřenou na přátele a rodinné příslušníky obětí.
- Přátelé, rodina, veřejnost – podpora svědků a svědkyň, aby uměly bezpečně zasáhnout, pokud je to potřeba.
- Aliance poskytovatelů bydlení proti domácímu násilí (Domestic Abuse Housing Alliance) – poskytovatelé ubytování mohou být klíčovými aktéry v odhalování domácího násilí. Vznikla proto aliance, která sdílí informace a zkušenosti a školí poskytovatele v problematice domácího násilí s cílem rozšířit možnosti odhalování násilí a včasné pomoci.
- Noční hlídky a veřejná doprava – zajištění bezpečí žen a dívek ve veřejném prostoru.
- Zaměstnavatelé – podobně jako v případě poskytovatelů ubytování mohou i správně proškolení zaměstnavatelé šířit povědomí o tématu a zajistit včasnou pomoc. Přes 60 zaměstnavatelů se přidalo k Závazku zodpovědnosti v oblasti domácího násilí (Domestic Abuse Responsibility Pledge).
- Ozbrojené složky – sdílení dobré praxe, podpora obětí.

²¹⁹ Více informací o projektu na <http://www.safelives.org.uk/sites/default/files/resources/Developing%20your%20Mash%20and%20Marac%20into%20One%20Front%20Door.pdf>.

²²⁰ Více informací o projektu na [https://1q7dgy2unor827bqjls0c4rn-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2015/11/Women s Aid Change that Lasts Summary-July 2015.pdf](https://1q7dgy2unor827bqjls0c4rn-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2015/11/Women_s_Aid_Change_that_Lasts_Summary-July_2015.pdf).

²²¹ Multi Agency Working and Information Sharing Project. Final report (červenec 2014) https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/338875/MASH.pdf.

²²² Více informací o kampani na https://www.citizensadvice.org.uk/about-us/campaigns/current_campaigns/talk-about-abuse-campaign/.

5.3.6 Srovnání s Českou republikou

Stínová zpráva pro výbor CEDAW kritizovala britskou vládu za nedostatečné financování služeb pro oběti domácího násilí. Na roky 2016–2020 byla následně finanční podpora ze strany státu pro boj proti domácímu násilí navýšena oproti předchozímu období dvojnásobně. V ČR stále chybí dostatečné zajištění financování na podporu služeb pro oběti domácího násilí.

Rovněž se liší přístup k násilí na ženách včetně domácího násilí, které je stejně jako v případě Švédska a Rakouska jasně označeno za příčinu i důsledek genderových nerovností ve společnosti. V ČR se s takovýmto postojem zatím příliš nesetkáváme, problematika domácího násilí není příliš zdůrazňována v kontextu genderové nerovnosti.

Rozdílný přístup lze spatřovat také v prevenci. V ČR se kampaně proti domácímu násilí zaměřují zejména na oběti a na sekundární prevenci. Ve Velké Británii chce vláda prostřednictvím kampaní upozorňovat na násilí jako na problém, který se týká celé společnosti, a zaměřit se na osvětové kampaně a vzdělávání zejména dětí a mládeže. Šíření osvěty se týká i těch, kteří se stanou svědky/svědkyňmi násilí, a rovněž je zaměřena i na samotné muže. Dále je tematizován také online prostor a pornografie. Domácí násilí bylo rovněž zahrnuto i do programu pro pomoc rodinám v nouzi. K problému je tak přistupováno komplexněji.

Stejně jako v Rakousku a ve Švédsku je i ve Velké Británii vnímána důležitá role zdravotnického personálu při identifikaci a pomoci obětem násilí. Cílem je tedy také vzdělávání a osvěta zdravotnického personálu. V ČR má vzdělávání zdravotnického personálu spíše podobu jednorázových akcí neziskových organizací.

Vláda rovněž v rámci prevence podporuje práci s násilnými osobami, aby nedocházelo k opakovanému násilí. Patří sem psychologická péče a resocializační programy stejně jako využití moderních technologií, které umožní monitoring pachatele, a tím předcházení dalšího násilí. V ČR se systematické práci s násilnými osobami zatím nevěnujeme.

Stejně jako u nás existuje ve Velké Británii možnost vykazání a obdoba předběžných opatření. Od roku 2015 se staly součástí trestního zákoníku nové trestné činy, jako je „odvetná pornografie“ a nátlakové a ovládací jednání v intimních či rodinných vztazích. Násilné osobě v tomto případě může být uložen trest odnětí svobody až 5 let a pokuta.

Britská vláda rovněž identifikovala jako jednu z oblastí, kde je třeba zlepšit úroveň dostupných služeb, specifickou pomoc obětem z etnických menšin, LGBT lidem a lidem s handicapem. Jak je již zmíněno v případě Švédska, u nás je poskytování služeb lidem se specifickými potřebami značně limitováno.

Role samospráv hraje, dle britské strategie, velkou úlohu při poskytování pomoci a podpory obětem násilí. Samosprávy mají totiž větší znalosti místního kontextu.

Vláda na ně tedy přenáší část zodpovědnosti za prevenci a potírání násilí na ženách, ale aby byla zajištěna minimální úroveň pomoci, je třeba i jistá míra kontroly a samozřejmě rovněž podpora, včetně finanční, ze strany státu. Decentralizace kompetencí a poskytování pomoci a rovněž podpora neziskových organizací a snaha propojit co nejvíce aktérů zajišťujících prevenci a pomoc obětem přispívá k chápání problému násilí na ženách jako tématu, které se týká všech.

Jako velmi zajímavá a progresivní se jeví také spolupráce se zaměstnavateli a poskytovateli ubytování, kteří mohou přispívat ke včasnému odhalování násilí. Jedná se o velmi komplexní přístup, který by mohl být pro ČR inspirací.

Za velmi důležitý krok považujeme zřízení speciálních soudů pro řešení problematiky domácího násilí, které umožňují poskytnout obětem služby na potřebné profesionální úrovni. V ČR se setkáváme s neznalostí, někdy až bagatelizací této problematiky ze strany soudů a státního zastupitelství.

6. Španělsko jako příklad dobré praxe

Ve Španělsku byl v roce 2004 přijat komplexní zákon na ochranu proti genderovému násilí (Ley orgánica 1/2004 de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género), který změnil legislativní pohled na domácí násilí. To je nyní považováno za závažný zločin, zatímco dříve na něj bylo ve španělské „machisticky“ založené společnosti pohlíženo jako na zločin z vášně, respektive běžné a přijatelné chování mužů vůči ženám. Španělský organický zákon nemluví o domácím násilí, nýbrž o „genderovém násilí“ a označuje tento typ násilí za vztah podřízenosti ženy na jedné a dominance včetně zneužití moci muže na druhé straně.²²³ Konkrétně jím je jakákoli fyzická, psychická či ekonomická agrese namířená proti ženě právě pro ten fakt, že je ženou. Zákon tedy chrání výlučně ženy před genderovým násilím namířeným proti nim.

Vedle tohoto mají některá autonomní společenství vlastní zákony o genderovém násilí s omezenou působností na své území, které vznikly po přijetí organického zákona z roku 2004, a jsou s ním v souladu: Andalusie (zákon 13/2007, ze dne 26. listopadu, o opatřeních pro komplexní ochranu a prevenci genderového násilí); Kantábie (zákon 1/2004 ze dne 1. dubna, komplexní zákon o zabránění násilí páchanému na ženách a na ochranu obětí), Aragonie (zákon 4/2007 ze dne 22. března, o prevenci násilí na ženách a komplexní ochraně obětí), Katalánsko (zákon 5/2008 ze dne 24. dubna, o právu žen na vymýcení sexistického násilí) či

²²³ Viz definici genderového násilí v ustanovení čl. 1 Ley orgánica 1/2004 de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género: „Genderové násilí je takové násilí, které, jako manifestace diskriminace, nerovného postavení a vykonávání mocenských vztahů muže nad ženou, zasahuje ženy ze strany těch, kteří jsou či byli jejich partnery, se kterými udržují či udržovali příbuzenský poměr či jakýkoliv jiný podobný citový vztah, nehledě na případné soužití.“

Murcie (zákon 7/2007 ze dne 4. dubna, o rovnosti mezi muži a ženami a na ochranu před genderovým násilím).

Na základě organického zákona z roku 2004 byly zřízeny specializované soudy pro násilí na ženách²²⁴. V každém soudním obvodu působí jeden nebo více soudů pro násilí na ženách, jejichž zaměstnanci a zaměstnankyně jsou speciálně trénováni a vzděláváni v oblasti genderového násilí, traumatizovaných obětí a citových vazeb mezi obětí a pachatelem. Navíc u soudu obvykle asistují psychologové/psycholožky a sociální pracovníci/ce. Tyto soudy jsou součástí trestního soudnictví a jejich pravomoc dopadá na případy, kdy na manželce, bývalé manželce nebo ženě, která má s pachatelem podobný blízký vztah, bez ohledu na to, zda osoby sdílely společnou domácnost či nikoliv, na potomcích manželky nebo ženy, která žije s pachatelem trestného činu ve společné domácnosti, na nezletilých nebo handicapovaných osobách, které žijí s pachatelem trestného činu ve společné domácnosti nebo za které nese rodičovskou odpovědnost manželka či družka pachatele trestného činu, nebo jí tyto osoby byly svěřeny do péče, byl spáchán násilný čin genderového charakteru. Dále tyto soudy šetří trestné činy proti rodinným právům a povinnostem, stane-li se jejich obětí některá z výše uvedených osob.

Specializované soudy mají také výlučnou pravomoc v civilních věcech, jako je určení mateřství a otcovství, zrušení manželství, odluka a rozvod, dále ve věcech, které se týkají vztahu mezi otcem a dítětem, a ve věcech, které se týkají potřebných souhlasů k adopci, a to v případě, kdy je jedna ze stran civilního soudního řízení obětí násilných činů genderového charakteru, pachatelem, strůjcem nebo spolupachatelem takových násilných činů nebo pokud soudce zahájil trestní stíhání pro násilí na ženách z důvodu trestného činu nebo porušení zákona v důsledku násilného činu spáchaného na ženě, nebo pokud bylo schváleno rozhodnutí o ochraně oběti násilného činu genderového charakteru. Soudnictví je tedy ve Španělsku pro tyto vážné případy přizpůsobeno obětem tak, aby nemusely absolvovat několik různých řízení, setkávat se se zaměstnanci justice neznalými této problematiky, a být tak opakovaně viktimizovány. Z důvodu snahy o předcházení sekundární viktimizaci je navíc ve všech zmíněných řízeních, včetně těch civilních, zakázána mediace.

Na základě organického zákona byla zřízena Vládní delegace pro boj proti genderovému násilí. Španělská vláda má regionální zastoupení v jednotlivých autonomních společenstvích, kterých je 17. V každém autonomním společenství vláda zřídila koordinační jednotku pro boj proti násilí na ženách a v každé provincii, kterých je 52, jednotku pro boj proti násilí na ženách. Cílem těchto malých subjektů, někdy tvořených jedinou osobou, obvykle státním úředníkem se zvláštním výcvikem, je zajistit sledování a koordinaci opatření týkajících se genderového násilí. Tyto jednotky začaly fungovat v březnu roku 2007 v rámci Národního plánu pro informovanost a prevenci genderového násilí za účelem

²²⁴ Srov. ustanovení čl. 45 a následující Ley orgánica 1/2004 de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género.

plnění závazku ze strany Ústřední správy Španělska podporovat opatření, která umožní ženám lépe reagovat na jakékoliv násilí, kterému by mohly být podrobeny. Tyto jednotky sledují oběti a vyhodnocují míru rizika, které jim hrozí. Jednotky jsou podporovány donucovacími orgány, národní policií ve městech a civilní stráží ve venkovských oblastech. V případě potřeby odkazují na dostupné sociální služby. Fungování těchto jednotek je regulováno „Společnými instrukcemi Ministerstev spravedlnosti, vnitra, financí a veřejné správy, práce a sociálních věcí a zdravotnictví, sociálních služeb a rovnosti“.²²⁵

Od přijetí organického zákona existují specializované policejní jednotky prevence, podpory a ochrany (UPAPs), které má každá policejní stanice Národní policie, jež byly vytvořeny za účelem předcházení sekundární viktimizaci obětí. Jejich členové jsou speciálně vycvičeni na problematiku genderového násilí. Na základě specifické povahy těchto trestných činů a jejich dopadu na život obětí byla stanovena kritéria, na nichž je intervence založena. Těmi jsou bezprostřednost, blízkost a kontinuita.

Členové těchto jednotek poskytnou ženě podporu, vypracují dokument pro soudce (prohlášení s hodnocením rizika) a odvezou ženu domů. Od té doby ji neustále monitorují a v případě potřeby ji doprovází. Buduje se důvěra oběti k policistovi/policistce tak, že ho/ji zná oběť jménem a má na něj/ni telefonní číslo. Kromě poskytování této péče jednotky monitorují vykazování. Důležitá je jejich koordinace se soudy pro násilí na ženách, s celostátní policií a s věznicemi, v nichž jsou agresori vězněni. Spolupráce mezi institucemi, orgány veřejné moci, bezpečnostními složkami a justičními orgány je totiž ze zákona povinná²²⁶. Probíhá prostřednictvím plánů spolupráce a akčních protokolů²²⁷.

Španělsko vyvinulo za účelem lepší ochrany a zajištění bezpečí obětí genderového a domácího násilí služby a opatření, které jsou poskytovány zdarma, a jsou založeny na moderních informačních a komunikačních technologiích (ICT), které nabízejí široké pokrytí, rychlou reakci a diskrétnost v případě potřeby. Jedná se o mobilní telefonní systém (a), který je v provozu nepřetržitě, zajišťující rychlou nouzovou podporu pro oběti a elektronický systém označování (b), který pomáhá kontrolovat pachatele násilí, u nichž bylo rozhodnuto o ochranném opatření nebo vykazování.

a) Telefonická podpora a ochranný systém (ATENPRO) snižuje zranitelnost žen, které trpí násilím, zejména tím, že zvýší jejich bezpečnost při vycházení ven z domova. V případě nouze Control Centre (umístěné v sídle Červeného kříže v Madridu) přijme hovor od ženy a v okamžiku jeho přijetí zazvoní telefon na policii. Pilotní projekt byl zahájen v roce 2004 a oficiálně byla služba zahájena

²²⁵ Viz Národní strategii pro vymýcení násilí na ženách pro roky 2013–2016.

²²⁶ Srov. ustanovení čl. 32 Ley orgánica 1/2004 de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género.

²²⁷ Více o protokolech na adrese:

<http://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Violenciadomestica-y-de-genero/Guias-y-Protocolos-de-actuacion>.

následující rok, ve spolupráci se soukromými společnostmi (Tunstall platform a Vodafone). Systém je založen na sledování a komunikaci. Centrum kontroly a péče působí v 52 provinciích 24 hodin denně a sleduje pozice žen. Slouží jak ke způsobení poplachu (oznámení policii), tak i k nabídnutí psychosociální péče oběti a k zajištění bezpečnosti a podpory s cílem zvýšit sebeúctu žen, které trpí genderovým násilím. K dispozici je komunikační systém pro sluchově a zrakově handicapované ženy.

Existují tři typy volání:

- 1) Tísňové volání, kdy je aktivováno oznámení policii.
- 2) Volání za účelem vyhledat psychologickou podporu. Ta je poskytnuta okamžitě po telefonu.
- 3) Volání Centra ženám (alespoň dvakrát za měsíc) za účelem jejich monitorování.

Ke dni 31. října 2014 služby centra využilo 10 420 uživatelů. Měsíčně proběhne v průměru 686 registrací a 597 jejich zrušení, 14 600 hovorů od žen a 30 000 hovorů ženám ze strany Centra. Existují také varovná oznámení o tom, že pachatel porušil omezující opatření. V říjnu roku 2014 jich bylo 171. Počet hovorů bezprostředně po útoku byl za říjen roku 2014 20. Nejčastěji k nim došlo uvnitř nebo v blízkosti obydlí, a to ze strany současného nebo bývalého partnera.²²⁸ Tato vysoká čísla jsou důkazem potřeby podobných opatření.

b) Systém elektronického sledování s využitím elektronického náramku, který se používá po rozhodnutí soudu ve dvou případech. Jako prevence (pokud soudce rozhodne o tomto opatření v průběhu vyšetřování s cílem chránit případné oběti) a v případě odsouzení pachatele.

Systém se skládá z dvojitého zařízení s náramkem pro obviněného a jiného zařízení pro oběť. Systém má tři úrovně sledování: GPS sledovací systém, systém GSM (mobilní telefonní antény) a radiofrekvenční systém. Kontrolní středisko zjistí porušení zákazu přiblížit se na určitou vzdálenost (minimálně 500 metrů) či poškození zařízení nebo jeho oddělení od pachatele. V těchto případech systém vydá upozornění, které okamžitě zahájí bezpečnostní operaci.

Systém je řízen „Protokolem o akci“, který schvaluje Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo vnitra, Generální rada soudní moci, Státní zastupitelství a Ministerstvo zdravotnictví, sociálních služeb a rovnosti²²⁹.

Španělsko po přijetí organického zákona také udělalo kroky směrem ke vzdělávání odborníků. V roce 2006 byl na Národní univerzitě dálkového

²²⁸ Více na adrese: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/exchange_of_good_practice_es/es_2013_summary_report_en.pdf.

²²⁹ Více na adrese: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/exchange_of_good_practice_es/es_2013_summary_report_en.pdf.

vzdělávání – UNED (Universidad Nacional de Educación Distancia) se sídlem v Madridu pro magisterský studijní program zahájil kurz *Zneužívání a genderově podmíněné násilí: interdisciplinární pohled*.

Kurz má multidisciplinární, celostní přístup a nahlíží na problematiku ze vzdělávacího, psychologického, sociologického, lékařského, mediálního, soudního hlediska a hlediska sociální pomoci. Věnuje se také dopadům násilí na skupiny žen, jako jsou ženy se zdravotním handicapem, migrantky, nezletilé či mladistvé. V roce 2011 kurz obdržel ocenění CERMI Award 2011 pro své zaměření na ženy se zdravotním handicapem.

Kurz zahrnuje 10 povinných okruhů:

1. Původ a předávání násilí na základě pohlaví,
2. Jazyk jako nástroj útlaku,
3. Oběti genderově podmíněného násilí: pachatel a oběť,
4. Děti jako oběti genderově podmíněného násilí,
5. Přetrvávání násilí na ženách,
6. Zákon a genderové násilí ve Španělsku,
7. Zotavení poškozených,
8. Psychologické rysy pachatelů,
9. Imigrace a genderové násilí,
10. Handicap a genderové násilí

a jeden volitelný kurz, který zahrnuje 700 hodin výzkumné práce.

Kurz používá on-line platformu, která umožňuje studentům z celého světa se ho zúčastnit. Školitelé/ky mají odbornou specializaci a touto problematikou se dennodenně zabývají. Studenti a studentky jsou další odborníci a odbornice na vysoké úrovni, například soudci/soudkyně, senátoři/senátorky, státní zástupci/zástupkyně, učitelé/učitelky, právníci/právníčky, sociální pracovníci/pracovnice, policisté/policistky nebo psychologové/psycholožky. Ti pak mohou to, co se v kurzu naučí, uplatnit ve svém profesním životě. Kurz má tudíž skutečný dopad na způsob, jakým na genderové násilí pohlížejí jednotlivé instituce.

Kurz si klade za cíl poskytnout znalosti o genderovém násilí a umožnit účastníkům a účastnicím identifikovat situace, ve kterých k němu dochází. Zahrnuje prezenční i on-line aktivity. Virtuální platforma provozuje internetové učebny, konference, vydává články, statistiky a vyučovací pomůcky ve formátu PDF.

Každoročně probíhají dvě různá hodnocení spokojenosti s kurzem. Jedno organizuje univerzita a jedno sami vyučující. Z obou vždy vyplynulo, že z pohledu studujících jde o jeden z nejlepších kurzů. Podle mnohých z nich kurz změnil způsob nahlížení na problematiku domácího násilí a přístup k němu v praxi²³⁰.

Shrnutí

Ve Španělsku byl do praxe uveden komplexní zákon na ochranu před genderovým násilím, který je primárně trestněprávní normou, zasahuje ovšem i do oblasti sociální, prevence či vzdělávání. Jeho přijetí souviselo s postupnou změnou společenského diskurzu, je odrazem celospolečenské debaty a soustavného tlaku široké veřejnosti na politiky. Zároveň však tento zákon přispěl k dalšímu názorovému posunu, ve Španělsku je mnohem méně žen ekonomicky závislých na mužích, než tomu historicky vždy bylo, stoupl například počet žen v politice a změnil se tradiční pohled na výsostné postavení mužů ve společnosti.

Ve Španělsku bylo od roku 1999 zabito více než 1000 žen svými partnery či ex-partnery. Oficiální průzkumy prováděné od roku 2006 ukazují, že počet žen takto usmrčených rok od roku klesá. Podle Vládní delegace pro boj proti genderovému násilí ročně zažije toto násilí 600 000 žen, ale méně než čtvrtina se jej rozhodne oznámit na policii. Delegátka španělské vlády pro genderové násilí Blanca Hernández však v roce 2015 v rozhovoru pro španělský týdeník EuroWeeklyNews řekla, že počet oznámení této trestné činnosti meziročně roste a zvyšuje se též počet volání na krizovou linku, jejíž provoz je plně dotován státem.

Španělská praxe ukazuje, že domácí násilí je problematika, která si vzhledem ke své povaze zaslouží samostatnou komplexní právní normu. Španělsko této problematice věnuje náležitou pozornost, což dokazuje zavedení zmíněných institutů včetně zřízení specializovaných soudů. To byl významný krok k zamezení sekundární viktimizaci obětí, které jsou v těchto případech obzvláště zranitelné. Specializované soudnictví může zaručit profesionalitu a znalost specifické problematiky domácího násilí. Oběti nejsou vystavovány zbytečným průtahům, řízení se významně zjednoduší a zrychlí.

²³⁰ Více informací o kurzu na adrese: <http://eige.europa.eu/gender-based-violence/good-practices/spain/masters-course-gender-violence-improves-professional-practice>.

7. Doporučení pro ČR

Níže uvádíme doporučení, která jsme vybrali na základě zkušeností z jednotlivých zemí, jež jsme představili v předcházejících kapitolách. Při provádění veškerých opatření a přijímání nových politik je třeba brát v úvahu na prvním místě potřeby a zájmy obětí domácího násilí. Základní podmínkou úspěšné prevence a potírání domácího násilí je samozřejmě zajištění dostatečných finančních (dlouhodobých) zdrojů. Na závěr této kapitoly předkládáme rovněž tabulku, která uvádí přehled úpravy a přístupu k problematice domácího násilí v České republice, Rakousku, Švédsku, Velké Británii a Španělsku.

Obecná doporučení:

- Presentovat problematiku domácího násilí tak, aby byla chápána v širším kontextu genderové nerovnosti, jako její příčina i důsledek a tento přístup uplatňovat při prevenci domácího a jiného násilí na ženách (např. při kampaních, při vzdělávání relevantních profesí atd.).
- Kontinuálně podporovat, prosazovat, zdůvodňovat důležitost ratifikace Istanbulské úmluvy, jako dokumentu komplexně upravujícího prevenci a postih nejen domácího násilí, ale i dalších forem genderově podmíněného násilí.
- V kampaních, zaměřujících se na problematiku domácího násilí, klást důraz na primární prevenci. Nepodporovat vnímání obětí domácího a jiného násilí jako pasivních a umlčených, ale jako osob, které brání a prosazují svá základní lidská práva. Zdůrazňovat existenci a škodlivost dosud opomíjeného psychického násilí a skutečnost, že domácí násilí se nevyhýbá ani seniorům/kám, handicapovaným lidem nebo stejnopohlavním párům. Presentovat domácí násilí jako celospolečenský problém, nikoliv jako individuální problém oběti.
- Zlepšit spolupráci a koordinaci jednotlivých aktérů v oblasti domácího násilí – soudy, státní zastupitelství, policie, zdravotní služby, poskytovatelé sociálních služeb a neziskové organizace. Například podporovat zavedení interdisciplinárních týmů na okresní (obvodní) i krajské úrovni.
- Zaměřit se v rámci prevence rovněž na soukromý sektor. Soukromé společnosti a zaměstnavatelé, kteří budou v oblasti domácího násilí proškoleni, mohou přispět k osvětě a pomoci obětem domácího násilí.
- Zaměřit se intenzivně na oblast zdravotnictví, tak aby do výuky lékařů a lékařek, zdravotních sester a dalšího zdravotnického personálu byla zahrnuta problematika domácího a sexuálního násilí. Rovněž je třeba zajistit vzdělávání pro stávající zdravotnický personál. (Jednak aby

porozuměli dynamice domácího násilí, jaký má průběh, jak se projevuje na chování a zdravotním stavu oběti a o jak komplexní problém se jedná.) Bez toho bude dále docházet k neakceptovatelnému bagatelizování a sekundární viktimizaci.

- Zaměřit se intenzivně na oblast soudnictví a státního zastupitelství. Zajistit vzdělávání pro stávající zaměstnance a zaměstnankyně soudů a státních zastupitelství s cílem získání komplexních znalostí o problematice nejen domácího násilí, a docílit tak omezení sekundární viktimizace obětí.
- Zahrnout problematiku domácího násilí do vzdělávacích osnov na právnických fakultách a dále prohloubit vzdělávání justičních čekatelů a čekatelek během přípravy na svou profesi, tak aby se s problematikou domácího násilí dostatečně seznámili již během studia.
- Vzdělávat dále policisty a policistky v problematice domácího násilí, tak aby všichni měli potřebné znalosti o této problematice a dokázali s oběťmi domácího násilí jednat citlivě a respektovat jejich potřeby. V rámci vzdělávání doporučujeme uvažovat o vytvoření komplexního multidisciplinárního vzdělávacího modulu, který by mohl být využit napříč všemi relevantními profesemi, případně i dalšími subjekty, např. samosprávnými celky apod.
- Zaměřit pozornost i na práci s pachateli domácího násilí, aby byla v co největší míře zajištěna terciární prevence (opakování) násilného jednání. V této souvislosti zvážit spolupráci s Probační a mediační službou či relevantními neziskovými organizacemi na resocializačních programech pro pachatele násilí. Dále je možné se inspirovat švédským projektem BoysQuestions.com, který nabízí mužům a chlapcům s problémy s agresivitou konzultace prostřednictvím chatu nebo e-mailu.

Největším problémem je absence státem nařízeného povinného léčení násilných pachatelů v případech domácího násilí a nedostatek specializovaných zařízení poskytujících odbornou terapii. Pokud probíhá terapie násilných pachatelů, je založena na dobrovolnosti jednotlivých osob a realizují ji některé neziskové organizace (např. Viola, SOS Diakonie, Liga otevřených mužů s programem Bílá stužka a Persefona).

- Vzdělávat v problematice domácího násilí už na školách. Zahrnout oblast domácího násilí do učebních osnov a věnovat se v prevenci více mladým lidem. Např. je možné se inspirovat koncepcí švédského vzdělávacího projektu Macho faktory a ve spolupráci s relevantními neziskovými organizacemi vytvořit interaktivní vzdělávací modul pro studenty a studentky středních a základních škol.

- Zlepšit dostupnost služeb, včetně azylových domů (v současnosti je téměř nulová) pro oběti domácího násilí, které trpí ještě dalšími obtížemi – např. zdravotním handicapem (jsou nevidomé, hluché, mají sníženou pohyblivost apod.)
- Iniciovat odpovědnost za prevenci a potírání násilí u samosprávných celků. Např. při zřizování a provozu azylových domů pro oběti domácího a sexuálního násilí, kterých je v ČR velký nedostatek, či při zajišťování obecních bytů se sníženým nájemem pro oběti domácího násilí. S uvedeným souvisí i podpora samosprávných celků při zajišťování finančních zdrojů i nezbytných odborných znalostí.

Konkrétní doporučení:

- Podobně jako ve Španělsku lze zvážit možnost zavedení kontaktní policejní osoby, se kterou bude oběť komunikovat v průběhu případu a setkávat se s ní. Mělo by se jednat o stále stejnou osobu, ke které oběť může získat důvěru, a tím i zvýšit svůj pocit bezpečí.
- Ve spolupráci s policií zjistit možnosti zavedení ochranného systému pro oběti, jaký funguje např. ve Španělsku (ATENPRO), a elektronického sledování (např. formou elektronického náramku), a to jak obviněného v rámci prevence, tak pachatele v případě odsouzení.
- Zvážit možnost zavedení „schématu odhalování domácího násilí“ (viz Velká Británie), v rámci něhož má každá osoba právo znát násilnou minulost partnera/ky.
- Zajistit obětem na soudech všech stupňů speciální prostor či jinou možnost, aby mohly čekat na zahájení jednání soudu v klidu, bez přítomnosti agresora.
- Po vzoru Švédska, případně Rakouska, zřídit specializovaná oddělení (jednotky) pro oběti domácího a sexuálního násilí v nemocnicích, kde bude vyškolený personál poskytující odbornou péči.
- Po vzoru Rakouska zřídit na soudech a státních zastupitelstvích specializovaná oddělení s vyškoleným personálem pro řešení případů domácího násilí.
- Zrušit možnost uvedenou v ustanovení § 163 trestního řádu, stíhat trestné činy ublížení na zdraví (§ 146 trestního zákoníku), těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147 trestního zákoníku), ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148 trestního zákoníku), sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 1, 2, nebezpečného vyhrožování (§ 353 trestního zákoníku)

a nebezpečného pronásledování (§ 354 trestního zákoníku) proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by mělo poškozený jako svědek právo odepřít výpověď (§ 100 odst. 2 trestního řádu) a trestný čin znásilnění podle § 185 odst. 1, 2 trestního zákoníku proti tomu, kdo je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem pouze se souhlasem poškozeného.

Řada případů domácího násilí není kvalifikována podle ustanovení § 199 trestního zákoníku, jako týrání osoby žijící ve společné domácnosti, ale jsou kvalifikována jako jiný násilný trestný čin. Oběti musí často čelit nátlaku a vydírání ze strany pachatele, aby zrušily svůj souhlas se stíháním. Navrhujeme proto, pro výše uvedené trestné činy, tuto možnost zrušit.

- Respektovat právo poškozených uplatňovat náhradu škody i nemateriální újmy již v rámci trestního řízení, a minimalizovat tak odkazy na uplatnění peněžité satisfakce v občanskoprávním řízení, kde unesení důkazního břemene přispívá k sekundární viktimizaci oběti.
- V soudním řízení s pachatelem násilného trestného činu důsledně přihlížet k přitěžující okolnosti uvedené v ustanovení § 42 písm.) h trestního zákona.
- Nenařizovat mediaci při rozvodovém řízení v případech, kdy v manželství docházelo k domácímu násilí. Je-li oběť nucena podstoupit mediaci, rozvádí-li se z důvodu násilí na své osobě, přispívá to k její sekundární viktimizaci.

Domníváme se, že výše uvedené návrhy lze využít k aktualizaci Akčního plánu prevence domácího a genderově podmíněného násilí a k uvedení jednotlivých návrhů do praxe, bude třeba určit příslušného garanta (např. ministerstva).

	STÁTY				
	Česká republika	Rakousko	Velká Británie	Španělsko	Švédsko
INSTITUTY					
Ochrana před PN					
upraveno jedním zákonem	x	x	x	x	x
upraveno ve více zákonech	x	x	x		x
Trestní právo					
PN je trestním činem	x	x	x	x	x
stíháno ex lege	x	x	x	x	x
trest odnětí svobody	x	x	x	x	x
tresty bez odnětí svobody	x	x	x	x	x
PO, PO s dohledem, peněžitý trest	x	x	x	x	x
obecně prospěšné práce	x				
elektronické náramky pro pachatele – monitoring				x	x
Policejní vykazání	x	x	x	x	x
vztahující se i na děti-nenavštěvovat školy, nekontaktovat před školou		x			
Občanské právo					
ochranná opatření	x	x	x	x	x
předběžná opatření	x	x	x	x	
rozvod s přihlédnutím k PN		x	x	x	x
řízení péče o děti s přihlédnutím k PN		x		x	
rozhodnutí bytové otázky s přihlédnutím k PN		x		x	
majetkové vyrovnání					
Úřady pro ochranu mládeže	x	x	x	x	x
Ochrana před sekundární viktimizací					
zákon o OTČ	x	x	x	x	x
speciální soudy			x	x	
oddělené čekárny	x	x	x	x	
oddělené výslechové místnosti		x		x	
výslechy osobou stejného pohlaví	x	x	x	x	x
psychosoc. doprovod v TR a OR probíhají-li současně		x			
Sociální politika					
bezplatná právní pomoc				x	
Intervenční centra	x	x	x	x	x
Azylové domy	x	x	x	x	x
psychoterapie oběti	x	x	x	x	x
odborné lékařské vyšetření oběti		x		x	x
terapie násilných osob	x	x	x		x
linka pro násilné osoby					x
Ostatní opatření					
NGO a jejich podpora státem	x	x	x	x	x
NGO a spolupráce s podnikatelským sektorem					

vládní politika potírání násilí	x	x	x	x	x
speciální vzdělávání o nepřipustnosti PN					
vysokoškolské vzdělávání				x	
středoškolské vzdělávání					
základní vzdělávání					
předškolní vzdělávání					
celoživotní vzdělávání specialistů na problematiku PN					
osvětová činnost – prevence násilí	x	x	x	x	x
krizové telefonní linky 24 hod	x	x	x	x	x

Poznámka: V uvedené tabulce vycházíme z dostupných zdrojů a o opatřeních v některých zemích nemáme informace. Nejedná se tedy o vyčerpávající přehled a je třeba počítat s tím, že ačkoliv některé řádky vyplněny nejsou, neznamená to nutně, že daná země úpravou nedisponuje.

8. Závěr

Předkládaná analýza se skládá ze dvou částí. V první jsme se zaměřili na vybrané české studie zkoumající domácí násilí a nabídli jsme konceptuální i operacionalizovanou definici domácího násilí, jejíž přijetí by mohlo značně přispět ke zkoumání vývoje této problematiky a umožnilo by jednotlivé výzkumy lépe porovnávat. Představili jsme detailní rozbor a komparaci vybraných studií, která se zabývala jak metodologií výzkumů, tak výslednými zjištěními a ukázala, jak obtížné je, s ohledem na rozdílné přístupy a uchopení tématu, jednotlivé výzkumy porovnávat. Pokusili jsme se rovněž identifikovat hlavní nedostatky studií a představit doporučení, včetně zavedení tzv. minimálního doporučeného metodologického standardu, která by mohla přispět ke zkvalitnění budoucích výzkumů v této oblasti a prohloubení našich znalostí o domácím násilí. Dále jsme se v této části zabývali analýzou závěrů studií realizovaných v Rakousku, Švédsku a Velké Británii s tematikou domácího násilí, které nabídly srovnání se situací v zahraničí. Jednalo se o komparace závěrů a metodologie těchto výzkumů s vybranými výzkumy v České republice.

Ve druhé části jsme se zaměřili na představení politik a praxe v Rakousku, Švédsku a Velké Británii. Zjistili jsme, že řada věcí je v těchto zemích podobná úpravě v České republice, např. institut vykázání či předběžná opatření a potřeba důsledněji se věnovat prevenci. V mnoha ohledech se však přístup těchto zemí liší. Jedním z největších rozdílů je přístup k domácímu násilí jako součásti problematiky násilí na ženách, který je akcentován ve všech třech zemích, nejvýrazněji ve Švédsku. Jistě to souvisí i s odlišným historickým vývojem. Ve Velké Británii či ve Švédsku má feministické hnutí daleko silnější a dlouhodobější tradici a projevuje se to i v chápání násilí na ženách jako celospolečenského problému. Prevence je pak, v souladu s tímto chápáním, zaměřena daleko šířeji, na větší část celé společnosti. Přesto se však zdá, že stejně jako v České republice, i v těchto zemích se potýkají s neporozuměním problematice domácího násilí v profesích, které s oběťmi přicházejí běžně do kontaktu. Jedná se zejména o soudnictví a zdravotnictví. Rozdíl pak můžeme spatřovat ve strategii, jak se s tímto přístupem vypořádat. Ve Švédsku např. existují speciální kliniky určené přímo pro oběti násilí na ženách, v Rakousku mají speciální jednotky v nemocnicích a rovněž na soudech. Také je více akcentována práce s násilnými osobami, která má předcházet opakování násilí.

Jako příklad dobré praxe jsme vybrali Španělsko, neboť zde existuje velmi progresivní přístup k násilí na ženách. V případě násilí na ženách věc projednávají specializované soudy (stejně jako ve Velké Británii) s vyškoleným personálem a ženám, jež se staly obětí domácího násilí, je věnována náležitá péče a pomoc. Dále je ve všech 52 provinciích zřízena jednotka pro boj proti násilí na ženách a každá stanice Národní policie disponuje specializovanou jednotkou prevence. Komplexní řešení problematiky násilí na ženách tak, jak je upraveno ve Španělsku, je ve světě zcela ojedinělé.

V některých případech se přístup v jednotlivých zemích může naopak lišit, jedná se například o využívání mediace. Ve Španělsku je v případech násilí na ženách přímo zakázána, aby se snížilo riziko sekundární viktimizace obětí. Její využívání je kritizováno rovněž rakouskou stínovou zprávou pro výbor Grevio. Naopak ve Velké Británii zjišťují možnosti rozšíření uplatnění mediace.

Domníváme se, že předkládaná studie je materiálem nabízejícím řadu zajímavých zjištění a přispěje k dalšímu prohloubení znalosti problematiky domácího násilí. Na základě těchto poznatků jsme sestavili vybraná doporučení, která nabízíme pro aktualizaci Národního akčního plánu prevence domácího a genderově podmíněného násilí.

Použité zdroje:

První část, zaměřující se na vybrané studie:

Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (BFSFJ). 2004. *Lebenssituation, Sicherheit und Gesundheit von Frauen in Deutschland*. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/studie--lebenssituation--sicherheit-und-gesundheit-von-frauen-in-deutschland/80694?view=DEFAULT>.

Buriánek, J. Kovařík, J. (eds.). 2006. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha, Triton.

Buriánek, J., Pikálková, S., Podaná, Z. 2014. *Násilí na mužích: Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha, FF UK.

Dvořáčková, J. 2016. *Analýza existujících výzkumů v ČR v oblasti partnerského násilí*. Praha, Úřad vlády ČR.

FRA. 2014. *Violence against women: an EU-wide survey*. Luxemburg, Publications Office of the European Union.

Haller, B., Dawid, E. 2006. *Kosten häuslicher Gewalt in Österreich*. Institut für Konflikt Forschung, Vídeň.

Český statistický úřad. <http://www.czso.cz>

National Health Service. *Domestic Violence London*. Dostupné z: <http://www.domesticviolencelondon.nhs.uk/1-what-is-domestic-violence-/1-definition.html>

Centers for Disease Control and Prevention. *Intimate Partner Violence Surveillance*. 2015. Dostupné z: <http://www.domesticviolencelondon.nhs.uk/1-what-is-domestic-violence-/1-definition.html>

World Health Organization. *Violence against women*. Dostupné z: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/>

Kunc. K. 2012. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. Praha, Profem.

Martinková, M, Slavětínský, V., Vlach, J. 2014. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR*. Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Hokr Míhlová, P. Ondrušková, J., Dohnal, D. 2016. *Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdraví*. Praha, Profem.

Národní akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2015–2018.

Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011–2014.

Nybergh L., Taft C., Enander V., Krantz G. 2013. Self-reported exposure to intimate partner violence among women and men in Sweden: results from a population-based survey. BMC Public Health.

Pikálková, S. (ed.). 2004. *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – Česká republika/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha, SOU AV.

Pikálková, S., Podaná, Z., Buriánek, J. 2015. *Ženy jako oběti partnerského násilí*. Praha, Slon.

Rada Evropy. 2011. *Shromáždění pro prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí, CETS 210, čl. 3b*. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>

Schwander, M. 2003. Interventionsprojekte gegen häusliche Gewalt. In: *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht*, 121, č. 2.

STEM. 2006. *Výzkum STEM pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR*.

Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. 2011. *Domácí násilí*. Praha, Portál.

Walby, S. 2004. *The Cost of Domestic Violence*. Dostupné z: www.devon.gov.uk/cost_of_dv_report_sept04.pdf

Organizace spojených národů. 1993. *Declaration on the Elimination of Violence against Women*. Dostupné z: <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>

Organizace amerických států. 1994. *Inter-American Convention On The Prevention, Punishment And Eradication of Violence Against Women. Convention of Belem do Para*. Dostupné z: <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-61.html>

Druhá část, zaměřující se na státní politiky vybraných zemí:

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Combined seventh and eighth periodic report of States parties - Austria, 2011

Austrian NGO-Shadow Report to GreVio, Vídeň, 2016

The Austrian Model of Intervention in Domestic Violence Cases, Expert paper. Rosa Logar. Expert Group Meeting of UN Division for the Advancement of Women. Vienna, 2005

K. Sandell. Awareness raising measures and target Gross in Sweden. National Centre for Knowledge on Men's Violence against Women. In Awareness raising activities to fight violence against women and girls. United Kingdom. 2012. European Commission, Justice.

Living up to CEDAW – What Does Sweden Needs to Do? The Swedish CEDAW Network's Shadow Report to the Swedish Government's Eighth and Ninth Periodic Reports on the Implementation of the CEDAW Convention. The Swedish Women's Lobby. 2015

Ministerium Frauen Gesundheit. Dostupné z: <http://www.bmgf.gv.at/home/EN/Home>

GewaltFREI LEBEN. Dostupné z: <http://www.gewaltfreileben.at/de/>

Preventing domestic violence. Good practices. European Institute for Gender Equality, Vilnius, 2015

Sweden can do more to prevent men's violence against women. Unizone. 2014. Dostupné z: <http://unizon.se/blogg/sweden-can-do-more-prevent-mens-violence-against-women>

NCK. Uppsala Universitet. Dostupné z: <http://nck.uu.se/en/research-and-development/captured-queen>

Immigrant women facing male partner violence – gender, race and power in Swedish alien and criminal law. Burman, Monica. *feminists@law*. Dostupné z: <http://journals.kent.ac.uk/index.php/feministsatlaw/article/view/55/154>

Government Offices of Sweden. Gender equality. Dostupné z: <http://www.government.se/government-policy/gender-equality/>

Government Offices of Sweden. Fact sheet: National strategy to prevent and combat men's violence against women. Dostupné z: <http://www.government.se/information-material/2016/11/fact-sheet-national-strategy-to-prevent-and-combat-mens-violence-against-women/>

Government Offices of Sweden. Action Plan for Combating Men's Violence against Women, Violence and Oppression in the Name of Honour and Violence

in Same – sex Relationships. [online]. Dostupný z:
<http://www.government.se/legal-documents/2008/02/skr.-20070839/>

Government Offices of Sweden. Speech by Minister Regnér at Université du Luxembourg. Dostupné z:
<http://www.government.se/speeches/2016/10/speech-by-minister-regner-atuniversite-du-luxembourg/>

Män för Jämställdhet. Dostupné z: <http://mfj.se/>

Gender equality in Sweden. The Swedish approach to fairness. Dostupné z:
<https://sweden.se/society/gender-equality-in-sweden/>

Brottsoffermyndigheten. The Swedish Crime Victim Compensation and Support Authority. About Us. Dostupné z: <http://brottsoffermyndigheten.se/eng/about-us>

Brottsofferjouren. Help for victims and witnesses. Dostupné z:
<http://www.brottsofferjouren.se/om-oss/english/>

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige. About Roks. Dostupné z: <http://www.roks.se/about-roks-1>

Unizone. English. Dostupné z: <http://unizon.se/english>

The National Association of Swedish Crisis Centres for Men. Rikskriscentrum. Dostupné z: <https://rikskriscentrum.se/english/>

Ending Violence against Women and Girls. Strategy 2016–2020. Dostupné z:
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/522166/VAWG_Strategy_FINAL_PUBLICATION_MASTER_vRB.PDF

Women´s aid. Dostupné z: <https://www.womensaid.org.uk/what-we-do/campaigning-and-influencing/campaign-with-us/sos/>

Violence prevention the evidence. Promoting gender equality to prevent violence against women Dostupné z:
http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/gender.pdf

The Crime Prosecution Service. Dostupné z:
http://cps.gov.uk/news/assets/uploads/files/consent_is_v1.pdf

White Ribbon Campaign. Dostupné z: <http://www.whiteribboncampaign.co.uk/>

Stop Online Abuse: Dostupné z: <http://www.stoponlineabuse.org.uk/>

Home Office: Domestic violence disclosure scheme: Guidance. Dostupné z:
<https://www.gov.uk/government/publications/domestic-violence-disclosure-scheme-pilot-guidance>

Promoting Recovery in Mental Health (PRIMH). Dostupné z:
[http://www.kcl.ac.uk/ioppn/depts/hspr/research/CEPH/wmh/projects/A-Z/Promoting-Recovery-in-Mental-Health-\(PRIMH\).aspx](http://www.kcl.ac.uk/ioppn/depts/hspr/research/CEPH/wmh/projects/A-Z/Promoting-Recovery-in-Mental-Health-(PRIMH).aspx)

Durham University. Project Mirabal. Dostupné z:
<https://www.dur.ac.uk/criva/projectmirabal/>

Domestic violence in England and Wales. Dostupné z:
<http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN06337/SN06337.pdf>

Major investigation and public protection. Authorised professional practice on domestic abuse. Dostupné z: <https://www.app.college.police.uk/app-content/major-investigation-and-public-protection/domestic-abuse/>

National Offender Management Service: Achieving better outcomes for women offenders (Guidance): Dostupné z:
<https://www.gov.uk/government/publications/achieving-better-outcomes-for-women-offenders>

The Crown Prosecution Service. Specialist Domestic Violence Courts. 2013. Dostupné z: <https://www.cps.gov.uk/publications/equality/vaw/sdvc.html>.

Evaluation of Specialist Domestic Violence Courts/Fast Tract Systems. 2004. Dostupné z: <https://www.cps.gov.uk/publications/docs/specialistdvccourts.pdf>.

Safe Lives. Ending domestic violence. Dostupné z:
<http://www.safelives.org.uk/sites/default/files/resources/Developing%20your%20Mash%20and%20Marac%20into%20One%20Front%20Door.pdf>

Change that Lasts. Transforming responses to domestic violence and abuse. Dostupné z: [https://1q7dqy2unor827bqjls0c4rn-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2015/11/Women s Aid Change that Lasts Summary-July 2015.pdf](https://1q7dqy2unor827bqjls0c4rn-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2015/11/Women_s_Aid_Change_that_Lasts_Summary-July_2015.pdf)

Multi Agency Working and Information Sharing Project. Final report. 2014. Dostupné z:
https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/338875/MASH.pdf

Talk about abuse campaign. Dostupné z:
https://www.citizensadvice.org.uk/about-us/campaigns/current_campaigns/talk-about-abuse-campaign/

Ley orgánica 1/2004 de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género

Poder Judicial España: Dostupné z:
<http://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Violenciadomestica-y-de-genero/Guias-y-Protocolos-de-actuacion>

Exchange of good practices on gender equality. Measures to fight violence against women. Summary report. Spain. 2013. Dostupné z:
http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/exchange_of_good_practice_es/es_2013_summary_report_en.pdf

European Institute for Gender Equality. Master's course in gender violence improves professional practice. Dostupné z: <http://eige.europa.eu/gender-based-violence/good-practices/spain/masters-course-gender-violence-improves-professional-practice>